

ÖZET

Son yıllarda dünya ekonomisinde, ekonomik, toplumsal ve teknoloji alanlarında yaşanan değişimler, bilgi ekonomisi kavramı ile açıklanmaktadır. Birbirleriyle yakından ilişkili karmaşık süreçlerden oluşan bu gelişmeler, toplumların artık dünya ölçeğinde düşünüp yaşaması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler sonucu, ekonomide yaşanan belirgin ve kalıcı etkiler mikro ve makro düzeyde pek çok kavramın yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu makalede, bilgi ekonomisi olgusunun kavramsal çerçevesi, belirleyici özellikleri ile enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişimi daha sonra da, bu gelişmelerin toplumlar ve ekonomiler üzerinde yarattığı değişiklikler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Ekonomisi, İnternet, Teknoloji.

ABSTRACT

Economic, social and technological changes in recent years in world's economy has been explained by the knowledge economy conception. These developments, consisting of complex and closely related processes have exposed the necessity that societies should live on by thinking of global world. As a result of the changes in information and communication technologies, the clear and constant effects experienced in economy made a lot of conceptions necessary to be redefined in micro and macro levels. In this article, firstly the conceptive frames of knowledge economy, its distinctive specialities and the improvement of information and communication technologies and secondly changes by these developments in societies and in their economies will be assessed.

* İktisat Bilim Uzmanı, e posta: s_kevuk@hotmail.com

Key Words: Knowledge Economy, Internet, Technology.

1.G?R??

??letmeler ve ?lkeler a??s?ndan, bilginin ?nemi son y?llarda giderek artan bir konuma gelmi?tir. Ekonomik faaliyetler, bilgi teknolojilerinin ?nem kazanmas? ve ilerlemesinin artmas?yla k?resel bir yap?ya b?r?nm?t?r. Bu durum bilgi rekabet avantaj?n? olu?turmu?tur. ??letmeler faaliyetlerini bilgi teknolojileri sayesinde yaym?? ve rekabet ?abalar?nda bilgiyi ve bilgi teknolojilerini stratejik bir g??? olarak kullanm??lard?r. Ekonomi tarihinde, sanayi devriminin sonucu olan kitle ?retimi sonras?nda ?nemli ?l??de de?i?iklikler meydana gelmi?tir. B?yle bir yap?lanma hem makinele?menin hem de insan g?c?n?n ?n?ne ge?mi?tir. Bu d?n???m?n temelinde uluslararası ticaretin yayg?nla?mas? g?r?lebilir. Buna g?re, sanayi devrimi s?recinde ?nem kazanan finansal kaynak kullan?m? g?n?m?zde yerini bilgi ekonomisine b?rakm??t?r. Bu ba?lamda bilgi ekonomisi adeta finansal sermayenin f?rsat maliyeti konumuna gelmi?tir. G?n?m?z ekonomik ko?ullar?n?n temel eksenini olu?turan bilgi ekonomisiyle bilgi teknolojileri kullan?m?n?n k?resel olarak yayg?nla?mas? sosyal ve ekonomik kalk?nman?n kolayla?t?r?c? arac? olarak rol oynamaktad?r.

2. B?LG? EKONOM?S?N?N GEL???M?, TANIMI, UNSURLARI, ?ZELL?KLER? VE ?L???LMES?

2.1. Bilgi Ekonomisinin Geli?imi

1950 ve 60?l? y?llardan beri kullan?lan, ?zellikle 1980 ve 1990?l? y?llarda h?z kazanan bilgisayar kullan?m?n?n etkileri yeni yeni g?r?lmeye ba?lanm??t?r. Bat? d?nyas?nda 1970?lerde ya?anan ekonomik kriz 1980?lerin ba??nda neo-liberal iktisat politikalar?n?n devreye girmesiyle sonu?lanm??, bu d?nemde enformasyon teknolojisine dayal? sanayi politikalar? ile bili?im yat?r?mlar?n?n ?o?altan etkisinin istihdam ve b?y?me ?zerindeki olumlu etkileri olaca?? beklentisi bir?ok ?lkede yayg?nla?maya ba?lam??t?r. Bilgi ekonomisi, bir taraftan 1990?l? y?llardaki ABD deneyimini ve bu deneyimin enformasyon ve ileti?im teknolojileri ile

ba?lant?s?n? kurarken, di?er taraftan küresel rekabet ve h?zl? teknolojik ilerlemelerle birlikte, art?k ekonomilerin kurallar? ve kurumlar?yla bir de?i?im sürecine girdi?ini ifade etmektedir (Söylemez, 2001: 13-14). Buna göre 1950?li y?llardan itibaren olu?maya ba?layan bilgi ekonomisi, Sanayi ?nk?lab?, II. Dünya sava?? gibi dünya ekonomisine yön veren olaylarla alt Kevük, 2006

321

yap?s?n? olu?turmu?tur. 1990?l? y?llarda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birli?inin da??lmas?yla birlikte ortaya ç?kan küreselle?me kavram?yla birlikte tempo kazanm??t?r. Bu do?rultuda 1990?l? y?llar?n geç kal?nm?? bulu?una bilgi ekonomisi denilmi?tir (Surowiecki, www.wired.com, 2006). Küreselle?menin bilgi ekonomisine h?z kazand?rmas?ndaki unsurlar ise ?u ?ekildedir (www.businessweek.com, 2006; Dura ve Atik, 2002, s. 54; Kelly, www.wired.com, 2006; Rupp, 2001, s. 83).

? Sovyetler Birli?inin da??lmas?ndan sonra iki kutuplu (Sosyalizm ve Liberalizm)

Dünyan?n de?i?mesi,

? ?ktisadi duvarlar?n önemli oranda ortadan kalkmas?,

? De?i?imin ak?c?l?k kazanmas?,

? Kaynaklar?n üretiminin, tüketiminin ve kullan?m?n?n ülke ölçe?i baz?ndan uluslararası ölçe?e dönü?mesi,

? Esnek, dinamik, de?i?ken ve tempolu çevrelerin ve piyasalar?n ortaya ç?kmas?,

? H?zl? geli?en teknoloji,

? Dijital devrim,

? Artan rekabet,

? Yenilik,

? Artan bilgiye paralel olarak bilinmeyinin de artmas?,

? Ara?t?rma geli?tirme faaliyetlerinin artmas?,

? ?nsan kaynaklar? alan?nda ya?anan köklü de?i?imler,

? Ekonomik dinamizm ve teknolojik yeniliklerden olu?maktad?r.

Bütün bunların ??????nda bilgi ekonomisi, küreselleşmenin ekonomik ayağına dönüşen bir ekonomidir yani bir iktisadi sistemde tüm ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli olarak gerçekleştirildiği ve söz konusu faaliyetlere bilginin entegre edildiği ekonomik yapı olarak tanımlanabilmektedir. 1994'teki İnternet'in ortaya çıkması ve yayılması da bilgi ekonomisinin Dünya ekonomi konjonktüründeki yerini sağlamlaştırmıştır. Ayrıca enformasyon ekonomisi, ağ ekonomisi, dijital ekonomi, yeni ekonomi, entellektüel sermaye ve tekonomi terimlerinin hepsi birbirlerinin yerine kullanılabilen terimlerdir. Fakat daha kapsamlı olduğu için ve diğer tüm terimlerin yerine kullanılabilmesi için çağımızda bilgi ekonomisi teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BİLGİ EKONOMİSİ 322

2.2. Bilgi Ekonomisinin Tanımı ve Unsurları

Bilgi ekonomisi, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüşürülmesi ile birlikte dağınık süreçlerini kapsamaktadır. Bu üç temel süreç, bilginin işlenmesini, elde edilmesini, dağıtımını ve iletişimini sağlayan bilgisayar sisteminden oluşmaktadır. Fiziksel araçlarla birlikte, insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi sayesinde işlemektedir. Bu doğrultuda ürün ve hizmetlerin en önemli özelliği, bilginin temel üretim faktörü olarak ön plana çıkmasıdır. Ayrıca bilgi, bilgi ekonomisi sektörlerinde beşeri, fiziksel ve bilgi sermayelerini güçlü bir şekilde birleştiren bir rol üstlenmektedir. Bütün bunların ??????nda, ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli olarak gerçekleştirildiği ekonomik yapı bilgi ekonomisi olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle bilgi ekonomisi, küreselleşme olarak nitelenen evrensel bütünleşme idealinin ekonomik ayağına dönüşen yeni düzendir. Bilgi ekonomisi bilginin üretilmesinin yanı sıra kullanılması ve yayılmasına dayalı bir ekonomidir. İşletmelerin ve ulusal ekonominin başarısı bilginin üretilmesinin yanı sıra bilginin ele geçirilmesi, içselleştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılabilmesine bağlıdır. Başka bir ifadeyle bilgi ekonomisi, bilgi ve öğrenme yoğun ilişkilerle katılan firma ve bireylerin sosyo-

ekonomik durumlar?n?n olumlu yönde etkilendi?i, f?rsatlar? de?erlendirmenin ve belirli yeteneklere sahip olman?n önem kazand??? ve ö?renme ve de?i?ime dayal? birikim ve deneyimler taraf?ndan yönlendirilen bir a?lar zinciridir. Bu ekonomi küresel anlamda yenilik ve yarat?c?l???n hâkim oldu?u bir yap?y? gözler önüne sermektedir. Ayr?ca küresel dünya içerisinde bilgi ekonomisi bilgi temelleri üzerine kurulan yeni bir ekonomidir. Bu kapsamda bilgi ekonomisi bir tak?m unsurlar? içerisinde bar?nd?rmaktad?r. Bilgi ekonomisinde faaliyetlerin oda???nda bilgi oldu?u gibi rekabet çabalar?n? ?ekillendiren temel faktörde bilgidir. Bilgi ekonomisinin en önemli unsurlar? ise bilgi ve ileti?im teknolojileridir. Bu teknolojiler sayesinde bireyler, kamu kurumlar?yla ve i?letmelerle daha etkin bir ileti?im kurabilmektedirler. Dolay?s?yla i?lem maliyetleri azalmaktad?r. Böylece verimlilik ekonomik faaliyetlere yans?maktad?r. Bilgi ekonomisinin di?er önemli bir unsuru da bilgi i?çileridir. Bilgi i?çileri hem bilginin üretilmesinde hem de bilgi ve ileti?im teknolojilerinin geli?mesinde ve kullan?lmas?nda anahtar rolü üstlenmektedirler (Kurt, 2004: 208). Söz konusu olan bilgi ekonomisinin unsurlar? a?a???da bilgi, bilgi ve ileti?im teknolojileri, bilgi i?çileri ba?l?klar? alt?nda daha geni? olarak ele al?nacakt?r.

Kevük, 2006

323

a. Bilgi

Sözlük anlam?yla bilgi, ö?renme, ara?t?rma ve gözlem yoluyla elde edilen her türlü gerçek ve kavray???n tümüdür. Bilgi, çok farklı ?ekillerde tan?mlanabilmektedir. Bu tan?mlar ise ?u ?ekildedir: Bilgi, sosyal olaylarda kar??m?za ç?kan eylem ve olaylar? anlamam?za yard?m eden i?aret ve kavray??lard?r. Bilgi, gözlemlenebilen, ölçülebilen veya hesaplanabilen bir davran?? ya da tutuma ait de?erdir. Bilgi belli bir süreçten geçmi? veriler olarak tan?mlanabilir (Dura ve Atik, 2002: 134). ?nsan zekâs?n?n çal??mas? sonucu ortaya ç?kan zihni üründür veya ö?renme, gözlem ve ara?t?rma yoluyla elde edilen gerçektir. Bilginin elde edilmesinde belli bir s?ra vard?r. S?ras?yla imgelerden veriler, verilerden ileti?im, ileti?imden de bilgi elde edilir. Bir kayna??n stratejik de?er ta??mas? için dört temel özelli?i bünyesinde

barındırması gerekmektedir. Bunlar (Kurt, 2004: 209);

? Değerli olması,

? Az bulunması,

? Taklit edilemez olması,

? ?kame edilemez olmasıdır.

Bilgi ekonomisi, bilgiye yapılan yatırımın getirisinin fiziki sermaye yatırımlarından daha yüksek olduğu bir döneme girdiğimizi göstermektedir. Bireylerin, piyasada sahip oldukları bilginin değeri, giderek daha da önemli hale gelmektedir. Bilgi ekonomisi hakkında hemen hemen herkesin üzerinde anlaşılan gerçek ekonominin altyapısının elle tutulabilir mallardan çok, bilgi eksikliğini mallar üzerine oturtulmuş olmasıdır. Ayrıca bilgi ekonomisini diğer ekonomik sistemlerden ve sanayi ekonomisinden ayıran temel fark, bilginin ekonomik üretim faktörleri içinde, birincil önceliğe sahip olmasıdır. Yani bilgi ekonomisinin temelini bilgi oluşturmaktadır (Dura ve Atik, 2002: 134). Günümüzde bilgi, ürettiğimiz, yaptığımız, sattığımız ve satın aldığımız ürünlerin asıl bileşeni durumuna gelmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, bilgi ekonomisinde, bilgiyi yönetmek ve bilgi sermayesini bulup geliştirmek, saklamak ve paylaşmak, bireylerin, işletmelerin ve ülkelerin en önemli ekonomik işlevi haline gelmiştir (Kurt, 2004: 209)

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BİLGİ EKONOMİSİ 324

b. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve birbiriyle bütünleşmesi ile dünyamız yeniden şekillendirmiş, yaşanan dönüşüme ayak uyduramayan sektör ve şirketler ya yok olmuş ya da farklı faaliyet alanlarına geçmek zorunda kalmışlardır. Söz konusu gelişmelerin bazıları, yazılı metnin, ses ve video görüntülerinin vb. çok hızlı bir şekilde iletilmesi, iletilmesi ve depolanması, bilgisayar ağı sistemlerinin kullanılmaya başlanması, robotların üretilmeye başlanması olarak örneklendirilebilir

(www.marmara.edu.tr, 2005). Bilgi teknolojilerinin gelişimi ile iş, yönetim ve tüketim faaliyetlerinin yürütölmesi için gerekli olan yapılanmış bilgiler artmıştır. Buna paralel olarak gelişen iletişim teknolojileri de yapılanmış olan bu bilgilerin üreticiler, tüketiciler ve kamu kurumları arasında elektronik araçlar üzerinden paylaşılmışna imkân tanımaktadır. Uluslararası rekabette üstünlük sağlayanlar, bilgi ve iletişim teknolojilerini yoğun olarak kullanan kesimler olmuştur. Bilimsel araştırmalardan elde ettikleri sonuçları ekonomiye kazandıran bu kesimlerin uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğüne sahip olmaları da doğaldır. Bilgi ve iletişim teknolojileri bilgi ekonomisini tetikleyen bir faktör olarak literatüre geçmiştir. Uluslararasındaki ve uzak coğrafyalar arasındaki engelleri kaldıran araç teknolojidir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojisi arasındaki ilişki, bilgi ve diğer teknolojiler arasındaki ilişki ile kıyaslandığında bu iki fark ortaya çıkmaktadır:

• Bilgi ve iletişim teknolojisi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Bilgi teknolojileri bilimsel araştırma sürecinin bütün safhalarında (veri derlenmesi, veri yönetim ve analizi ve elde edilen bilgilerin paylaşımı) doğrudan kullanılmaktadır;

• Bilgi teknolojileri istisnasız bütün bilim dallarında kullanılmaktadır. Ayrıca, gündelik hayatın bütün alanlarına girmeye başladı da göz ardı edilmemelidir.

Diğer taraftan küreselleşen dünyada ekonomik faaliyetlerin eşzamanlı ve etkin sürdürülebilmesini sağlayan iletişim teknolojileridir. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde işletmeler, sürekli devam eden bir verimlilik arttırma, çevresel talebe tepki verebilme ile örgütsel değişimi gerçekleştirme çabası içine girmişlerdir. Bilgi ekonomisi kavramının, Kevük, 2006

325

özellikle son zamanlarda, ilgi odağı haline gelmesinin nedeni bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen değişiklikler yardımıyla bilginin üretimindeki ve kullanımında sağlanan artmıştır. Böylece bilgi ve iletişim teknolojilerini oluşturan araçların sayısı ve kullanma oranları da artmıştır. Ayrıca bu oranlar bize ülkelerin bilgi ekonomisine hazır olma durumları hakkında bilgiler vermektedir (Kurt, 2004: 209).

c. Bilgi ??çileri

leri teknoloji donanamlarına olan sermaye harcamaların e?itimli i?gücü talebini de arttırdı? gerçe?inden hareketle, bilgi i?çisi tanımı da teknolojik ilerleme ile ?ekillenmektedir. Bu noktada en genel tanım AR-GE, ürün geli?tirme, reklâm ve e?itim, hukuk gibi profesyonel hizmetlerde çalışanlar bilgi i?çisi olarak tanımlanmaktadır. Bilgi i?çisi olarak adlandırılan s?n?f, bilgi ekonomisinin yükseli?ine paralel olarak geli?miştir (Özgüler, 2003: 145). Bilgi i?çilerinin di?er tanımları ise ?öyledir. Bilginin kullanılması ve geli?tirilmesine yönelik i?lerde çalışanlar bilgi i?çisi olarak tanımlanmaktadır. Analiz ve sentez yetene?i olan, bilgiyi i?in gereklerine göre dönü?türebilen, çe?itli de?i?kenlerle problemleri çözebilen çalışanlar, bilgi i?çisi olarak tanımlanmaktadır. Bilgi i?çileri herhangi bir yerdeki bilgisayara dayalı sistem ile kendi bilgi ve deneyimi ile ürünü zenginle?tiren, yüksek e?itimli, uzmanlık alanına ba?lı olan, sorumluluk almada yüksek özerklik isteyen ve sorumluluk alanı sadece ofis ile sınırlı olmayan i?çilerdir. Yüksek e?itimli, yaratıcı, bilgisayar bilen, zekâsı ile her ortama kolayca uyum sağlayabilen, bilgisini kullanabilen çalışanlar bilgi i?çisidir (www.isguc.org.tr, 2005). Bilgi i?çileri, zekâları ve fikirlerini ürün mal ve hizmete dönü?türürler. Sahip oldukları bilgiyi satarak veya ticaretini yaparlar. Sürekli öğrenme ve kendini geliştirme çabası iste?i içerisinde dirler.

Bu doğrultuda bilgi ekonomisinde bilgi temelli ekonomik faaliyetleri ?ekillendiren ve oluşumunu sağlayan ana rol, bilgi i?çilerininidir. Bilgi ekonomisini sadece geli?en teknolojiler temelinde tanımlaya çalışmak önemli bir yanlış olabilmektedir. Teknolojileri ortaya çıkaran geli?tiren ve sistemlere uyarlayan yine bilgi i?çileridir. Bilgi yoğun işletmelerde ve ekonomilerde birçok süreç teknolojilere ba?lı olarak yerine getirilmesine karşın, burada önemsenmesi gereken asıl unsur sistemin i?lenmesini sağlayan insanlar, yani bilgi i?çileridir. Bilgi i?çileri sayesinde sistem çok iyi i?letilebilece?i gibi onlara gereken önem verilmedi?inde sistemin aksamaları işletmeler için büyük kayıplara yol açabilir (Kurt, 2004: 209).

2.3. Bilgi Ekonomisinin Özellikleri

Bilgi teknolojilerinin 1990'l? y?llar?n ortalar?nda internet ve web temelli uygulamalar?n da yard?m?yla, günümüz i?letmelerinde yayg?n kullan?lmaya ba?lanmas?, örgütler aras? ve örgüt içi ili?ki ve süreçler üzerinde köklü etkiler meydana getirmi?, bu durum i?letmeleri de?i?en ?artlara uyum sa?lamaya zorlam??t?r. Bu de?i?im süreci, ayn? zamanda dijitalle?me süreci olarak da de?erlendirilmektedir. Çünkü bu dönem, bilginin aktar?lmas?nda ve üretilmesinde, dijital teknolojilerin etkinlik kazand??? bir dönemi ifade etmektedir. Böylece bilgisayarlar?n aras?nda kurulan a?lar yolu ile dünyanın bir ucundan di?erine her türlü bilgi aktar?labilmektedir. Bilgi ve ileti?im teknolojilerindeki geli?meler sunucunda, sanayi ekonomisi yerini bilgi ekonomisine b?rakm??t?r. Ekonominin temel unsurlar? olarak de?erlendirilen üretim, tüketim, da??t?m ili?kileri ve ekonomik yap?n?n tümü, bilgi temeli üzerine yeniden yap?lanm??t?r. Böylece bilgi ekonomisini di?er ekonomilerden ve sanayi ekonomisinden ay?ran temel fark, bilginin üretim faktörleri içinde birincil önceli?e sahip olmas? ve bili?im sistemleri yard?m?yla bilginin üretiminde ve kullan?m?ndaki art??t?r. Bu noktada bilgi ekonomisinin özellikleri ?u ?ekilde s?ralanabilmektedir (Koç, 1998: 63-66; Özgüler, 2003: 80-89);

1. Bilgi ekonomisi yeni bir ekonomidir: Bilgi ekonomisinde bilginin yarat?lmas? hem bilgi i?çilerine hem de bilgi tüketicilerine yani insanlara aittir. Mal ve hizmetlerin içeri?i mü?teri fikirleri taraf?ndan belirlenirken, bili?im teknolojisi mal ve hizmetlerin bir parças? haline gelecektir. Bilgi ekonomisinde bilgi hem nitelik hem de nicelik aç?s?ndan daha önceki dönemlerde kullan?lan girdilerden daha önemli bir hale gelmektedir. Bu nedenle bilgi ekonomisinin en önemli özelliklerinden biri bütün iktisadi faaliyetlere bilginin entegre edilmesidir. Di?er bir ifadeyle, iktisadi faaliyetlerdeki bilgi yo?unlu?unun göreceli olarak önemli oranda artmas?d?r. Sözü edilen bu hususlar bilgi ekonomisinin yeni bir ekonomi oldu?unun göstergesidir.

2. Bilgi ekonomisi dijital bir ekonomidir: Bilgi Ekonomisinde her tür bilgi, ses, yaz?,

görüntü, vd. bilgisayar a?lar? taraf?ndan iletilmektedir. Büyük miktarlarda bilgi son derece h?zl?, ucuz ve güvenilir bir ?ekilde al?c?lar?na ula?maktadır. Bilgi ekonomisinde, cep telefonlar?, ta??nabilir bilgisayarlar vs. yayg?n olarak kullan?lmas? ekonomiyi

Kevük, 2006

327

dijitalle?tirmektedir. Bu ekonomide, eskilerinin yerine geçen veya eski yap?lar? tamamlayan ucuz ba?lant? ve internet ile yeni elektronik da??t?m kanallar? olu?maktadır. Bilgi a?lar? ve bilginin dijitalle?mesi bilginin ticarete konu olmas? sürecini h?zland?rmaktadır.

3. Bilgi ekonomisinde sanalla?ma önemli rol oynamaktadır: Söz konusu sanalla?ma ekonominin yap?s?n?, kurumlar?n türlerini ve aralar?ndaki ilişkileri, dolay?s?yla ekonomik faaliyetin bizzat kendisini de?i?tirmektedir. ?nternet üzerinden insanlar?n al??veri? yapt??? herhangi bir yer anlam?na gelen sanalla?ma, ekonominin yap?s?n? ve ekonomik süreci de?i?tirmektedir.

4. Bilgi ekonomisi bir a? ekonomisidir: Bilgi ekonomisi ileti?im a?lar?yla bütünle?en bir ekonomidir. ?leti?im a?lar?n?n geli?mesi ve klasik ana bilgisayar sisteminden web tabanlı sisteme do?ru ger?ekle?en kayma i? dünyas?nda önemli dönü?ümlere neden olmaktadır. Yeni teknoloji ve ileti?im a?lar? küçük ölçekli i?letmelere büyük ölçekli i?letmelerin sahip oldu?u ölçek ekonomileri ve kayna?a ula?ma gibi ana avantajlara sahip olma olana?? sunmaktadır. Öte yandan, büyük ölçekli i?letmelerin belli dezavantajlar? (kat? bürokrasi, hiyerar?ik yap? ve de?i?im güçlü?ü) küçük i?letmelerde bulunmamaktadır. Büyük ölçekli i?letmeler ancak küçük ak??kan gruplar halinde örgütlenirlerse çeviklik, özerklik ve esneklik kazanabileceklerdir.

5. Bilgi ekonomisinde arac?lar büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır: Üretici ve tüketici aras?ndaki arac?lar dijital ileti?im a?lar? sebebiyle ortadan kalkacaktır. Arac? i?letmeler, yeni i?levler üstlenmez ve ki?iler bunlara yeni de?erler yüklemelerse ortadan kaybolacaklardır. Özel ve kamu sektöründe birçok kurum tüketicileriyle a?lar arac?l??yla do?rudan temas kuracaklar ve arac?lar?n? büyük ölçüde i?levsiz b?rakacaklardır. Oteller, havayollar? gibi kurumlar rezervasyonlar için acentelerle i? yapmak yerine do?rudan mü?terilerine

ula?acaklardır. Dolayısıyla, araç kurumlar gelecekte yok olmak istemiyorlarsa yaratıcı yenilikler düşünmek zorundadırlar.

6. Bilgi ekonomisinin hâkim sektörü üçlü bir olumdur: Sanayi ekonomisinde otomotiv anahtar sektör konumundayken, bilgi ekonomisinde hâkim ekonomik sektör diğer tüm sektörlerin refah yaratmasına giden yolu teşkil eden bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin bütünleşmesiyle oluşan yeni medya sektörüdür. Bu bütünleşme tüm sektörlerin temeli haline gelmeye başlamaktadır. Yeni medya tüm sanat etkinliklerini, bilimsel

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BİLGİ EKONOMİSİ 328

araştırmalar, eğitimi ve işletmeleri dönüştürmektedir. İnsanların iş yapma, çalışma, eğlenme, yaşama ve düşünme yöntemleri değişmekte, en önemlisi bu yeni sektör tüketim ve üretim faaliyetlerine ilişkin değişimler üzerinde büyük bir etki yapmaktadır.

7. Bilgi ekonomisi yenilik temelli bir ekonomidir: Bilgi ekonomisinin ilkesi kendi ürününün modasının kendin geçir olacaktır. Eğer yeni ve başarılı bir ürün geliştirilmiş ve piyasaya sürülmüşse, hedef bu ürünün daha gelişiminin ortaya çıkarılması ve ilk ürünün modasının geçirilmesidir. Bilgi ekonomisinin diğer bir ilkesi de yenilik ve yaratıcılıktır. Günümüz rekabetinde başarılı olmanın belki de en önemli faktörü yenilik ve yaratıcılık ile yeni ürünleri piyasaya sunmaktır.

8. Bilgi ekonomisinde üretici ve tüketici farkı belirsizleşmektedir: Kitle üretiminin yerini büyük miktarlarda müşteri isteklerine göre üretimin almasıyla birlikte, üreticiler bireysel tüketicilerin zevk ve ihtiyaçlarına uygun özel mal ve hizmetler oluşturmak zorunda kalmışlardır. Bilgi ekonomisinde tüketiciler fiilen üretim sürecine katkıda bulunabilmektedirler.

9. Bilgi ekonomisi bir hız ekonomisidir: Dijital veriler üzerine kurulmuş bir ekonomide, işletme başarısı ve iktisadi faaliyetler açısından hız anahtar bir deşiktendir. Ürün yaşam süreleri süratle kısalmaktadır. Bugünün işletmesi çevresel bilgi ve iletişim akışına anında

tepki verebilen gerçek zamanlı bir i letmedir. Müşteri siparişleri elektronik yoldan alınarak e  zamanlı olarak işlenmektedir.  lgili fatura ve belgeler elektronik yoldan geri yollanmakta ve veri tabanları sürekli güncellenmektedir.

10. Bilgi ekonomisi küresel bir ekonomidir:  ki kutuplu dünyanın ayr  mas ndan sonra, iktisadi duvarların önemli ölçüde ortadan kalkt   , dinamik, yeni ve değişken küresel bir evre ortaya  km  t r. Bu durum, bilgi ekonomisinin y kseli iyle ilgilidir. Artık yerel veya uluslararası bilgi diye bir şey bulunmamaktadır. Günümüzde ister ulusal, ister bölgesel isterse yerel alanda olsun s n rlar  kaldıran tek dünya ekonomisi haline gelen bilgi ekonomisi geçerlilik göstermektedir.

11. Bilgi ekonomisi bazı sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir: Yeni bir ekonominin e i inde, g , güvenlik, eşitlik, kalite, i  hayat  kalitesi ve demokratik sürecin geleceği gibi bir takım sorunlar  beraberinde getiren yeni bir politik ekonominin ba lad    da Kevük, 2006

329

görülmektedir. al  ma hayatında bilgi işçilerinin gerektiği şekilde y netilememeleri veya gereken bilgi, yetenek ya da motivasyona sahip olmayan insanların hayat standartlarındaki azalmalar önemli problemler olarak ortaya çıkacaktır. Hemen her sektörde teknolojinin hızlı bir d n  m ba latmas  birçok kurumda ciddi dirençlerin gösterilmesine neden olacaktır. Gelişen teknolojilerin diktatör rejimler tarafından kötüye kullanılması ve nükleer teknolojinin teröristlerce elde edilme ihtimali, iletişim a lar  ve bilişim teknolojisinin küçük devletlerce yerel savaşlarda kullanılması ve benzeri birçok sorun bilgi ekonomisinde dikkate alınması gereken konulardır.

12. Bilgi ekonomisi bilgi mallar n  ortaya  karm  t r: Bilgi ekonomisinde bilgiye dayalı veya bilgi yoğun mallar ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir mal, içindeki bilgi yoğunluğu arttıkça bu tip malların marjinal maliyeti s  ra yakla  r, tüketimde rekabet ortadan kalkar ve kamusal mallarla aynı nitelikleri ta  r hale gelir.

13. Bilgi ekonomisi s rt  mesiz bir ekonomidir:  nternet ekonomisini karakterize etmek

için ve bilgi ekonomisi ile özdeş bir kavram olarak kullanılmaktadır. Kişisel bilgisayar ve İnternet'in, mal ve hizmet alıcı ve satıcıların kar-karşıya getirme sorunu olan ve kapitalizmin sürdürme maliyetleri olarak isimlendirilen maliyetleri büyük ölçüde azaltması da söz konusu olacaktır.

14. Bilgi ekonomisinde üretim miktarı arttıkça üretim maliyeti azalmaktadır: Geleneksel ekonomilerde bu azalma belirli bir seviyeye kadar geçerlidir. Belirli bir üretim miktarından sonra ortalama maliyetler yeniden yükselmeye başlar fakat bilgi ekonomisinin de böyle bir engelleyici faktör bulunmamaktadır. Artan üretimle birlikte marjinal maliyet sıfıra doğru yaklaşmaktadır. Elektronik yolla dağıtılabilen yazılım veya MP3 biçimindeki müzik ürünleri buna örnek gösterilebilmektedir.

15. Bilgi ekonomisi bilginin katma değer yarattığını kabul eder: Katma değerli ürünler (kazançlar) daha çok bilgiyi gerektirirken, daha çok bilgi daha fazla katma değer yaratır. Herhangi bir firma yeni bir buluş, bilgisayar programı ya da yöntemi yarattıktan sonra, diğer firmalar da orijinal ürünü geliştirebilir. Bu firmalar orijinal ürünün uyarlanması, ilerletilmesi ya da uygulanması yoluyla katma değerlerini nasıl arttırabileceklerini öğrenirler. Daha çok öğrenme ürününün bir sonraki nesillerinin daha yüksek katma değerli olmasına yol açar. Bu

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BÜLG EKONOMİSİ 330

durum daha çok yenilik ve uyarlama yapma gibi faaliyetleri uyarır. Bu şekildeki buluş, öğrenme ve katma değer döngüsü mevcut teknolojinin tüm karları gerçekleştirene kadar sürer. Öğrenmenin pozitif etkilerine yönelik en önemli örnek bilgisayar donanım piyasasında yaşanmaktadır.

16. Bilgi ekonomisi şebeke ekonomisi (Network Economy) niteliindedir: Şebeke Ekonomisi; bilgi teknolojileri, haberleşme, elektrik, ulaştırma gibi uç noktalar ile aralarındaki iletişim başlarından oluşan ve bir şebeke düzeni içinde yapılan sektörlerle denir. Şebeke ekonomilerinin bazı önemli özellikleri vardır; Bunlardan ilki düşsallıklardır. Şebekeye yeni uç

noktalar eklendikçe, ?ebekenin de?eri ?ebekeyi olu?turan birimlerin de?erini a?ar. ?rne?in, tek ba??na bir faks makinesi herhangi bir i?e yaramazken, faks kullan?c?lar?n?n say?s?n?n artmas? ile faks makinesinin faydas? da artar. Ayn? ?ekilde yaz?l?m piyasas?nda Microsoft Windows?un de?erinin, bu i?letim sistemi üstünde ?al??an yaz?l?mlar?n say?s? ile do?ru orant?l? olarak artmas? söz konusudur. Geleneksel ekonomide bir ürün ne kadar k?tsa de?eri de o kadar fazlad?r. Oysa bilgi ekonomisinde bu kural tersine i?lemektedir. Bir ?ebeke ürününün de?eri, onunla ba?lant? kurabilecek ürünlerin say?s?na ba?l? olarak artmaktadır.

2.4. Bilgi Ekonomisinin Ölçülmesi

Herhangi bir mal veya hizmet üretimi, emek ve sermaye gibi geleneksel üretim faktörleri yan?nda, bilgiye veya teknolojiye gereksinim duymaktadır. Bilgi ve teknoloji tüm sektörler için büyük önem ta??makla birlikte bilginin ve teknolojinin farklı sektörlerce farklı yo?unlukta ve biçimlerde kullan?lmas?ndan hareketle, çe?itli sektörel s?n?flamalar önerilmektedir. Bir ekonominin bilgi ekonomisine ge?i? sürecindeki konumunu belirlemek amacıyla imalat sanayi için OECD taraf?ndan yap?lan bir s?n?flama önerisinde sektörlerdeki ar-ge yo?unluklar? esas al?narak a?a??daki 4 farklı sektörel grup tan?mlanmaktadır (Sayg?l?, 2003: 8-9).

? ?leri teknoloji,

? Orta- ileri teknoloji,

? Orta- dü?ük teknoloji,

? Dü?ük teknoloji.

Kevük, 2006

331

Yukar?da belirtilen s?n?flamadaki ileri teknoloji ve orta-ileri teknoloji sektörleri bilgiye dayal? sanayi sektörleri olarak tan?mlanmaktadır. 2004 y?l?nda OECD ülkelerinde bilgi ekonomisinin özel kesim katma de?eri içindeki pay?n?n yüzde 50 yi a?t???, bu oran?n ABD, Japonya ve Almanya?da s?ras?yla yüzde 60, 68 ve 62 oranlar?nda oldu?u tahmin edilmektedir (www.ecommerce.gov, 2005). Bilgi ekonomisinin büyüklü?ü içerisinde ileti?im, bankac?l?k,

sigortacılık, müavinlik, eğitim ve sağlık gibi bilgi yoğun hizmet sektörleri önemli bir paya sahiptir. OECD ülkelerinde ortalama olarak bilgi yoğun hizmet sektörlerinin bilgi ekonomisi içerisindeki payı 2004 yılında yaklaşık yüzde 80 dolayında olup bu oran özellikle ABD, Almanya ve büyük ekonomilerde yüksek düzeydedir. OECD ülkelerinde bilgiye dayalı sektörler son yıllarda diğer sektörlerden daha fazla büyümüştür. Yine 2004 döneminde OECD ülkeleri ortalamasında milli gelir (GSYİH) büyümesi yıllık yüzde 2,2 dolayında iken bilgiye dayalı sektörlerdeki büyüme oranı yüzde 3,5 dolayında gerçekleşmiştir (www.danismend.com.tr, 2005).

OECD tarafından imalat sanayi sektörlerinin teknoloji yoğunluğuna göre sınıflandırılması ileri teknoloji sektörleri grubunda havacılık ve uzay, bilgisayar ve büro makineleri, elektronik- haberleşme ve ilaç sektörleridir. Orta-ileri teknoloji grubunda ise mesleki bilim ve ölçüm cihazları, taşıt araçları, elektrikli ve elektriksiz makineler ve ilaç hariç kimyasallar gibi sektörler bulunmaktadır. Yüksek ve orta yüksek teknoloji grubundaki sektörlerin toplamı bilgiye dayalı imalat sanayi sektörleri olarak tanımlanmaktadır. Lastik ve plastik ürünleri, demir-çelik, metal veya metalik olmayan mineraller, petrol rafinerileri, v.b. orta-düşük teknoloji grubundadır. Düşük teknoloji grubunu ise dokuma ve giyim, gıda, içki-tütün gibi geleneksel sanayi ürünleri oluşturmaktadır (Başköy, 2000: 72).

3. BİLGİ EKONOMİSİNİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bilgi ekonomisi, ekonominin temel yasalarının değiştirilmekten çok, mikro ve makro birimlerde bir zihniyet ve anlayış değişikliği getirmektedir. Bu doğrultuda bilgi ekonomisinin incelenmesi için ekonomik etkilerinin de incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölümde bilgi ekonomisinin mikro ve makro ekonomik etkileri incelenecektir.

3.1. Bilgi Ekonomisinin Mikro Ekonomik Etkileri

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BİLGİ EKONOMİSİ 332

Ekonomi bilimi bilindiği üzere mikro ekonomi ve makro ekonomi olmak üzere iki dala

ayrılmaktadır. Her iki dalda da ekonomideki üretici ve tüketicilerin davranışları incelenmektedir. Ekonomik olayların bireysel açıdan ele alınması mikro ekonomi olarak değerlendirilmektedir (Öney, 1978: 209). Dolayısıyla ile mikro ekonomi üretici olarak sadece bir firmayı, tüketici olarak bir kişiyi ele alır ve bunların davranışlarını inceler. Mikro ekonomiye göre firmaların sermayesi elde edeceği kar maksimum (en çok) yapmaya çalışırken, tüketicinin cebindeki para ile yani bütçesi ile satın alacağı mallardan ve hizmetlerden elde edeceği faydayı maksimum (en çok) yapmaya çalışır, kararlarını ona göre verir, davranışlarını ona göre ayarlar. Bu kapsamda bilgi ekonomisi, ekonominin üç dinamiği olarak nitelendirdiğimiz üretim, tüketim ve dağıtım ilişkilerini ve ekonomik yapının tümünü bilgi temeli üzerine yeniden yapılandırmaktadır.

3.1.1. Bilgi Ekonomisinin Üretim Üzerindeki Etkileri

Diğer ekonomilerde olduğu gibi, bilgi ekonomisinde de üretimin artması için üretim sürecine gittikçe daha çok miktarda üretim faktörünün (emek, sermaye, doğal kaynaklar, girişimci) katılması ile sağlanmaktadır (Müftüoğlu, 1989: 367). Ancak bu üretim faktörlerinin kısa dönemde veri, uzun dönemde ise sorunlu olduğu, ayrıca daha çok emek kullanmanın kısıtlı olduğu sabit sermayeye bağlı olduğu, ekonomik büyüme için başka yollar aranmasına neden olmuştur. Bu soruya verilen ilk cevap verimlilik olmuştur. Geleneksel üretimde gerek üretimin ilk aşaması, gerekse devam eden tekrar üretim aşamaları her seferinde önemli miktarlarda maliyet unsurları taşımaktadır. Aynı zamanda, çoğu geleneksel üretimde mal ve hizmet üretimi katlanılan ilk maliyetler geri kazanılabilir maliyetlerdir. Bu anlam itibarıyla batık-maliyet değildir (Tekin, 1998: 5). Sayısal üretimde bilginin üretim faktörü olarak etkisi geleneksel üretime nispeten daha yüksektir. Bilginin üretim faktörü haline dönüşümünde söz konusu olan özellikle ikinci ve üçüncü durum yani daha önce var olan bilginin sürekli olarak öğrenilmesi yoluyla ondan yeni ve farklı üretim süreçlerinin, mal ve hizmetlerin elde edilmesi ile gerçek yeniliğin yapılması süreci sayısal malların üretiminde temel unsur olarak görülmektedir. Sayısal mal ve hizmet üretiminde maliyet yapısı geleneksel üretimden farklılıklar göstermektedir. Sayısal malların üretimi başlangıçta genellikle yüklü miktarda

yatırım gerektirmektedir. Bu yatırımlar batık maliyet olarak adlandırılabilir. Batık maliyet kavramı ile yatırımdan vazgeçildiği takdirde yatırım mallarının satışı yoluyla veya başka bir yol ile geri kazanılamayan maliyetlerden bahsedilmektedir. Ancak sayısal mallar bir kez üretildikten sonra tekrar üretimi (veya diğer bir ifade ile kopyalanması) oldukça düşük Kevük, 2006

333

maliyetlere konu olmaktadır (Erkan, 2000: 187). Dolayısıyla sayısal malların üretiminde üretim miktarı arttıkça marjinal ve ortalama maliyetlerde azalma ve artan getiri eğilimi görülmektedir. Bu tip malların üretiminde malın geliktirmenin maliyeti önemli fakat daha sonra onu kopyalamanın veya benzerlerini piyasaya sürmenin maliyeti son derece düşük oldu için son birim maliyeti çok düşük hatta sıfıra yakın olabilmektedir.

3.1.2. Bilgi Ekonomisinin Tüketim Üzerindeki Etkileri

Bilgi ekonomisi bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler sonucu bazı geleneksel malların yeni bir ihtiyaç karşılar hale gelmesine veya yeni bir ihtiyaç ortaya koyan sayısal malların geliktirilmesine neden olmaktadır. Bilgi ve teknolojiadaki gelişmeler öylesine hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir ki; ürünlerin yaşam süreleri kısaltmakta ve bir önceki ürünün ihtiyaç karşılamaz hale gelebilmektedir. Bu durumda özellikle sayısal malların bir üst sürümleri veya yeni sürümleri üretilmekte ve bunları uygun yüksek kapasiteli makine ve teçhizat üretimi gerçekleştirilmektedir. Bilgi ekonomisi tüketicilerin maksimum faydaya ulaşmalarında farklı davranış modelleri geliştirmelerine neden olmaktadır. Tüketiciler daha önceleri ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri satın almak için doğrudan firmalar ile fiziksel bir iletişim kurmak durumundaydılar. Ancak bilgi ekonomisi tüketicilere artık mal ve hizmetleri arz eden firmalar ile çeşitli iletişim olanakları veya internet ortamında karşılaştıklarıyla satın alma olanağı yaratmaktadır (Sungur, 2002: 54-57). Bilgi ekonomisi anlayışının henüz yerleşmediği ülkelerde tüketiciler malları dokunmak, koklamak, denemek suretiyle satın almaktaydılar. Bilgi ekonomisinde mallar sanal ortamda sergilendiğinden bu tür geleneksel davranış modelleri değişime uğramaktadır. Tüketiciler mağaza mağaza gezmek yerine, aranan özel

ürünlerin çok kısa sürede bulunması ve eve bir iki gün içinde teslim edilebilmesi, ödemelerin güvenli olarak yapılabilmesi, ürün ödeme iadesi, daha uygun fiyatların seçilmesi, satış sonrası destek ve zaman tasarrufu gibi konular söz konusudur. Bilgi ekonomisinde tüketicilerin tüketim alışkanlıkları da bir takım değişimlere uğramaktadır. Örneğin, Televizyon yerine DVD player, adres defteri yerine el bilgisayarları (notebooklar) kullanılmaya başlanmaktadır (Aydoğan, 2005: 56). Ayrıca Bilgi ekonomide İnternet üzerinden satılan ürünlerin içinde en fazla ilgiyi kitap ve CD çekmektedir. Ardından sırayla bilgisayar ve bilgisayar parçaları, tiyatro, sinema ve seyahat bileti, hediyelik eşya, otel rezervasyonu, oyuncak, spor malzemeleri, elektronik eşya ve kozmetik ürünleri tercih edilmektedir. Bilgi ekonomisi ile artık tüketici için güncel olan; tüketim kolaylığı, ihtiyaçların tatminindeki hizmet kolaylığı ve firmaların müşteri

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BİLGİ EKONOMİSİ 334

değerine önem vermeleridir. Böylelikle tüketicilerin toplam fayda seviyelerinde ve yaşam kalitelerinde artış meydana geleceği söylenebilir.

3.1.3. Bilgi Ekonomisinin Piyasa Yapıları Üzerindeki Etkileri

Günümüzde piyasa deyince halk, alışverişin yapıldığı bir yeri örneğin sebze halini veya halk pazarını kasteder. Çevremizde her mal için farklı nitelikte pazar kurulmaktadır. Her mal ve hizmet değişik biçimde değişik yerlerde ve farklı kişiler tarafından alınıp satılmaktadır (Aktan, 2004: 133). Pazarlar ise piyasa anlayışları biraz daha farklıdır. Bir mal ve hizmetin alıcısı ve satıcıları birbirleri ile kolayca temasa geçebildikleri ve alım-satım işlemini gerçekleştirebildikleri yer olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca piyasa bir malın ya da hizmetin arz ve talebinin karşılıklı olarak yer veya ekonomik değişim ortaya çıktığı ortamdır (Berberoğlu, 2003: 106). Piyasanın mutlaka belli bir yere bağlı olması gerekmez. Piyasa için belli bir coğrafik alana göre belirlenemez. Bir malın alıcısı ve satıcıları telefonla, telsizle, internetle, faksla vb. araçlarla kolayca temas kurabiliyorlar ve anlaşabiliyorlarsa, bir malın hiçbir yere bağlı olması piyasa olarak söz edilebilir. Bu açıklamalar çeşitli malların

piyasalar?n farklı büyüklükte olabilece?ini göstermektedir. Bir mala ait piyasan?n geni?li?ini iki grup faktör etkilemektedir. Bunlar?n ilki de?i?im konusu olan mal?n niteli?i ile ilgilidir. E?er mal türde? ise uzun süre bozulmadan uzun süre dayan?yorsa ve ta??nma maliyetleri düşükse o mal?n piyasas? geni?tir. Örne?in alt?n, gümüş gibi de?erli madenler türde? ve dayan?kl?d?r. Dolay?s?yla piyasalar? geni?tir. Buna kar??lık çilek, armut, gibi bazı mallar dayan?kl? de?illerdir. Ta??nmalar? güçtür. Ayr?ca bölgesel farklılıklar gösterirler ve türde? de?ildirler. Öte yandan, bir mal?n piyasas?n?n geni?li?i haberle?me imkânlar?na ve al?c?lar ile sat?c?lar aras?nda temas ve anla?may? sa?layan örgütlerin bulunup bulunmamas?na ba?lıd?r. Bilgi ekonomisinin çerçevesinden konuya bak?lacak olursa, bilgi ekonomisi bir taraftan küreselle?me yoluyla geleneksel ekonomik yapıyı deviren, di?er taraftan bilgi ve ileti?im ekonomileriyle pazar?n yap?s?n? de?i?tiren bir güç oldu?u görülmektedir. Söz konusu de?i?iklikler, geleneksel pazar yöntemlerinde nesnel vas?talarla olu?turulan sat?? ve al?? tarzlar?n?n sanal dedi?imiz elektronik düzleme kaym??t?r. Tüm ticari ilişkilerde bir dönü?üme neden olmaktadır. Bu dönü?ümlerle birlikte bilgi ekonomisinde ticaret yöntemleri i?ten i?e (Business to Business; B2B), i?ten tüketiciye (Business to Consumer; B2C), tüketiciden tüketiciye (Consumer to Consumer; C2C) ve tüketiciden ??e (Consumer to Business; C2B) biçiminde s?n?fland?rılmaktadır (e-kolay.net, 2005). Bilgi ekonomisi ile ortaya ç?kan yeni piyasa yap?s? ve pazarlama anlay??, tüketiciye yönelik sat??larla, ?irketler aras? ticarete farklı Kevük, 2006

335

bir boyut getirmi?tir. Çarp?c? geli?melerin gözlemlendi?i piyasalarda, ürün, bilgi veya hizmet sat??lar?n?n internetin de dâhil oldu?u birçok kanal aracılı?? ile gerçekleştirilmesidir.

Tüketiciler geleneksel perakendecilere, toptancılara ve fiziksel varlı?? olmayan hizmetleri satın almak için da??t?cılara gitmek yerine do?rudan üreticiye gidebilmektedirler. Bu bağlamda bilgi ekonomisinin tam rekabet, monopol ve oligopol piyasalar? a?a??da daha ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

3.1.3.1. Bilgi Ekonomisinin Tam Rekabet Piyasas? Üzerindeki Etkileri

Bir malın piyasasında çok sayıda alıcı ve çok sayıda satıcı yer alıyor ve bunlar hiç birisi tek başına ve gruplararak fiyat etkileyemiyorsa, malın fiyatı piyasada arz ve talebe göre belirleniyorsa bu tür piyasalara tam rekabet piyasası denilmektedir (Berberoğlu, 2003: 106). Ayrıca tam rekabet piyasası, alıcı ve satıcıların çok sayıda olduğu, aynı tür markaların üretildiği, piyasa hakkındaki bilgilendirmenin tam olduğu ve piyasa girişi çok fazla engellenmediği özel bir piyasa türü olarak tanımlanabilmektedir (Bocutoğlu, vd., 2000: 123). Bilgi ekonomisi, verimlilik artışı sağlayarak toplumsal refaha ulaşmayı vaat etmektedir. Tam rekabet piyasasının geçerli olduğu günün 24 saati işleyen küresel, dinamik fiyatlandırma sayesinde optimal çalışmalar ile yüksek sabit yatırımlara gereksinim duymayan daha verimli piyasa olmaktadır. Bu piyasada tam rekabetin gerçekleşmesi için dört şartın gerçekleşmesi gerekmektedir. Söz konusu şartlar hem geleneksel ekonomi hem de bilgi ekonomisi açısından incelenecektir. Söz konusu şartlar ise şu şekildedir (Aktan, 2004: 166-170; Berberoğlu, 2003: 107; Bucutoğlu, vd., 2002: 173; Tulga, 2002: 48; www.ogu.edu.tr, 2005; www.foreigntrade.gov.tr, 2005).

1. Ürünün Homojen (Türdeş) Olması:

Tam rekabet piyasasında deşerlik satıcıların satışa çıkardıkları mallar arasında bir fark olmadıkça varsayılmaktadır. Alıcıların gözünde firmaların sattıkları mal aynıdır. Homojenlik özelliği bulunan bir piyasada belirli bir mal veya hizmeti üreten çok sayıda firma olsa da her birimin arasında ne objektif olarak ne de subjektif olarak bir fark bulunmamaktadır. Bilgi ekonomisinde ise mal ve hizmetlerin homojen olduğu söylenemez. Özellikle sayısal mallarda aynı ürün farklı yöntemlerle üretilebilmektedir. Bilgi ekonomisinde bazı mal ve hizmetlerin internet ortamında üretimi ve satışı mümkündür. İnternet ortamında mal ve hizmetler web

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BÖLGELER EKONOMİSİ 336

sayfaları yardımıyla satışa sunulur. Tüketiciler bu web sayfalarından hareketle mal ve hizmet hakkında bilgi edinir ve ürünü satın alırlar. Tüketiciler web sayfalarında reklâm yapılan

ürünün hangi firma tarafından üretildiği ve satıldığı??? konusuyla genellikle ilgilenmezler.

Ancak, internet ortamında bazı mal veya hizmet üretimlerinin doğrudan doğruya talep edenlerin kişisel tercihlerinin alınması suretiyle yapılması da mümkün olmaktadır. Sayısal malların kişi veya firmalar için özel çözümleri içeren üretimleri yapılmaktadır. Bu durumda kişiye özel üretim yani heterojenlik artmaktadır.

2. Atomisite (Çokluk):

Tam rekabet piyasasında alıcı ve satıcıların birinin ve birkaçının piyasa fiyatı üzerinde etkili olamayacağı kadar çok sayıda oldukları varsayılmaktadır. Bu durumda alıcı ve satıcılar piyasada oluşan fiyatı veri olarak kabullenecek ve bireysel veya grup davranışlarıyla değeri belirtemeyeceklerdir. Bilgi ekonomisinde ise alıcı ve satıcıların sayısı sınırlıdır. Özellikle sayısal mal ve hizmetlerin üretimi yüksek oranda teknoloji ve bilgi içerdiğinden bu mal ve hizmetleri üreten firma sayısı sınırlı olmaktadır. Sınırlı sayıda firmanın (belki de bir firmanın) gerçekleştirimi olduğu bir sayısal mal üretiminde piyasa fiyatı da belirleme gücü olduğu görülmektedir. Bilgi ekonomisinde bir ürün veya servisin iletişimi ağıyla bütünleşerek nihai tüketiciye ulaşmasına ağ etkisi denilmektedir. Ağ etkisinin oluşmasında kullanıcıların ve satıcıların çokluğu da önemlidir. Ağ etkisi birkaç istisna dışında geleneksel ekonomik faaliyetlerde oldukça zayıftır. Bu istisnaların en önemlisi otomobil sektöründedir. Bir otomobil modeli bir bölgede çok satılıyorsa dolayısıyla yedek parçaları piyasada bol olacaktır ve sahip olma maliyeti düşecektir. Böylelikle geleneksel ekonomide az olsa da ağ etkisi görülmüş olacaktır. Oysa bilgi ekonomisinde ağ etkisi kendisini çok daha güçlü olarak hissettirmektedir. Aynı anda internete bağlanabilen bilgisayar sayısı 4,294,967,296'dır. Bu açıdan bakıldığında dünyanın nüfusuna göre aynı anda internete bağlanabilecek bilgisayar sayısı ne kadar çok anki mevcut teknoloji (bant genişliği) ile çok sayıda olduğu söylenebilir. Bu noktada internet üzerinden yapılan alım ve satımlarda araçların yerini internet siteleri almaktadır. Gerek imalatçı gerekse son kullanıcı bahsedilen internet siteleri ile doğrudan karlılık elde edebilir. Bu siteler bazen satıcı bazen de bizzat hammadde üreticisi tarafından işletiliyor. Bir internet sitesi bir ziyaretçiyi aktif bir müşteri olarak kazandığında zaman içinde elinde bu

mü?terinin ilgili profili olu?maktad?r. ?nternet sitesi mü?teri profili say?s? artt?kça bu özelliklere uygun reklâm veren ve di?er ürün sat?c?lar?n?n ilgisini çekmektedir. Sitedeki profile uygun olarak sunulan reklâm ve ürünler, reklâm verenlerin ve sitenin ba?arılı? olmas?n? Kevük, 2006

337

sa?lamaktad?r.

3. Piyasaya Giri? ve Ç?k??lar?n Serbest Olmas? (Mobilite):

Tam rekabet piyasas?nda al?c?lar?n ve sat?c?lar?n piyasaya giri?lerini ve ç?k??lar?n engelleyen yasal veya yasad??? hiçbir unsurun olmad??? varsay?l?r. Bir kimsenin veya firman?n bir mal? üretip üretmemesi, sat?p satmamas? sat?n al?p almamas? sadece kendi karar?na ba?lıd?r. Bilgi ekonomisinde, üretimde artan verim azalan maliyet ko?ullar?n?n geçerli olmas? firmalar? üretim yapmaya te?vik edecektir. Aynı zamanda artan rekabet ve küreselle?me sayesinde firmalar?n ihtiyaç duydukları girdileri daha ucuza ve istedikleri yerden kar??layabilme olanaklarına kavu?mu? olmaları; bir bütün olarak dü?ünüldü?ünde piyasaya giri?/ç?k?? engellerini azaltacaktır. Sanal ortamda faaliyet göstermek isteyen ki?i ve firmalar, faaliyet türlerine ve co?rafi konumlarına göre alan isimleri almak zorundadırlar. Alan ismi alan ki?i ve firmalar sanal ortamda faaliyet gösterebilir. Alan isimleri belirli bir bedel kar??lı???nda belirli hukuki kurallar çerçevesinde al?n?r. Bu açıdan bakıld???nda bilgi ekonomisinde piyasaya giri? ve ç?k??lar?n belirli ölçü ve kurallarda serbest oldu?u söylenebilir. Di?er yandan bilgi ekonomisinde özellikle say?sal mallar?n üretiminde bu üretimin do?al nitelikleri nedeniyle piyasaya giri? engelleri artmaktadır.

4. Tam Bilgi Sahibi Olma (Aç?kl?k):

Tam rekabet piyasas?nda al?c? ve sat?c?lardan her birinin, piyasa ile ilgili her çe?it bilgiye her an sahip oldu?u varsay?lmaktadır. Al?c? ve sat?c?lar piyasa fiyatları, ürünün özelliklerini an?nda öğrenirler. Di?er yandan tam rekabet piyasas?nda al?c? ve sat?c?lar?n gelecek hakkında da bilgi sahibi oldukları kabul edilmektedir. Bilgi ekonomisinde ise, ileti?im olanakları artması ve özellikle internet hem al?c? ve sat?c?lar?n daha kolay bilgi edinmelerini sa?lamakta

hem de işlem maliyetleri içinde en önde gelen bilgi edinme maliyetini azaltmaktadır. İnternet dünyayı tek bir piyasa haline getirdiği için, en düşük fiyat, yani piyasa açışından en etkin fiyat bulabilme olasılığı artmaktadır. Bu durum aslında sanal piyasalarda fiyattaki farklılıklara karşın talebin duyarlılığını yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun sonucunda fiyatların homojenleşme eğilimine girdiği söylenebilir. Bilgi ekonomisinde internetten tam yararlananların piyasa hakkında kazanımları, internetten yararlanmayanlara göre artmaktadır.

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BÖLGE EKONOMİSİ 338

3.1.3.2. Bilgi Ekonomisinin Monopol (Tekel) Piyasası Üzerindeki Etkileri

Bir firmanın bir malın arzını kontrolünde tuttuğu, yani malın piyasa talebinin tamamını karşıladığı ve fiyat istediği gibi saptadığı piyasa tekline monopol veya tekel adı verilmektedir. Tekel piyasasında mal üreten tek firma olduğundan yakın rakip söz konusu değildir. Bu nedenle tekel firma ürettiği malın satış fiyatını belirlerken baskınsız hareket etme imkânına sahiptir. Fiyat, tekel firma için veri değildir. Ancak tekel firma sattığı malın fiyatını belirlemesini engelleyen bazı etkenler vardır. Öncelikle tekel firmanın ürettiği malın yakın veya uzak ikame mallarının bulunması ihtimali dolaylı rakiplerin veya potansiyel rakiplerin varlığı demektir (Bocutoğlu, vd., 2002: 197). Tekel firma ile aynı mal üreten firma olmaz fakat yakın veya uzak rekabet her zaman mümkündür. Firma için dolaylı rekabet ne kadar güçlü ise firmanın tekel gücü o ölçüde zayıf demektir. O halde güçlü bir tekelden söz edebilmek için bir tekel firma, ya ilgili malın rakibi olabilecek tüm malların piyasasını kontrol edebilmeli ya da kolay ikamesi olmayan bir mal üzerinde tekel kurmalıdır. Böyle bir tekele mükemmel tekel denir. Mükemmel (veya pür) tekel şartlarının yerine getirilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle pür tekele gerçek hayatta rastlama ihtimali azdır. Pür tekel ancak ikame elastikiyeti sıfır olan mallar üzerinde tesis edilebilir. Tek satıcının malına dilediği fiyat koymasını engelleyen ikinci önemli etken alıcıların satın alma gücünün sınırlı olmasıdır.

Tekel firma hem malın fiyatını hem de satış miktarını belirleyemez. Eğer fiyat çok yüksek tutarsa çok az satabilir. Tekel firma için önemli olan mala yüksek fiyat tespit etmek değil, maksimum kazanç sağlamaktır. O halde, firma kendine maksimum kazanç sağlayacak fiyat-miktar birleştirmesini seçecektir (Şahin, 1997: 181). Bilgi ekonomisinin monopol (tekel) piyasası üzerindeki etkileri ise şu şekildedir (Tulga, 2002: 48).

Bilgi ekonomisinde ayrılmaz bir yeri olan teknoloji yoğun firmaların ayrılmaz bir parçası olan dikkatli faktörler, piyasaya giriş engelleyen en önemli engeldir. Dikkatli faktörlerin yoğunluğu ve etkisi nedeniyle piyasanın gerçek anlamda rekabetçi bir piyasa olması beklenmemelidir. Bu tip piyasalarda ister istemez sürekli olarak sayıdaki aktör yer alacak ve piyasanın yoğunlaşma derecesi yüksek olacaktır. Dolayısıyla bu piyasalarda monopolist eğilimler bilgi ekonomisinin yapısından kaynaklanan doğal monopollerdir.

Kevük, 2006

339

3.1.3.3. Bilgi Ekonomisinin Oligopol Piyasası Üzerindeki Etkileri

Oligopol piyasası çok az sayıda satıcı ve çok sayıda alıcıya bir malın satışını yaptığı piyasa modelidir. Ayrıca oligopol piyasası birbirlerini etkileyebilecek kadar az sayıda satıcı ve sonsuz denebilecek kadar çok sayıda alıcı ile karlı karlıya geldiği piyasa olarak tanımlanabilmektedir. Oligopol piyasasında satışa konu olan mallar birbirlerini mükemmel ikame edebilir veya sürekli olarak birbirlerinin yerini tutabilirler. Firmaların az sayıda olması oligopol piyasasının birinci özelliğini teşkil etmektedir. Her satıcı, sanayi dalı toplam çıktıdaki önemli bir kısmı ürettiğinden davranışları diğer firmaların satışları fiyatı etkileyebileceğinin bilincindedir. Oligopol firma aynı zamanda başka bir oligopolci firmanın kendisinin piyasa pozisyonunu etkileyebileceğini bilmektedir (Bocutoğlu, vd., 2002: 229).

Bu bakımdan her firma karar alırken strateji seçimlerinde diğer firmaların davranışları ve tepkilerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Oligopol piyasasında az sayıda olma satıcılar arasında bilinen bir karlılık bağımlılık yaratmaktadır. Bu durum oligopol piyasasının tahlilinin özünü oluşturmaktadır. Yani oligopol piyasasının en önemli unsuru, firmaların

birbirlerinin davranışları dikkate alma zorunluluğunda olmalarıdır. Bu da ancak firma sayısının sınırlı olması veya her firmanın piyasa payının toplam içinde önemli bir yer tutması ile mümkündür. Firma sayısının azlığı belli bir rakamla ifade edilemez. Oligopolde azami firma sayısı belirsizdir ancak asgari sayı ikidir. Bu kapsamda oligopolde, firmalar arasında ortak bir fiyat belirlemek, üretimi sınırlandırmak veya piyasaları bölüştürmek yönünde güçlü bir eğilim olduğu söylenebilir. Devletlerin piyasa aksaklıklarını gidermek amacıyla kullanabileceği iki tür mekanizma bulunmaktadır. Bunlardan ilki teşvik yöntemidir. Devlet örneğin, çeşitli vergiler koyarak teşebbüsleri istenmeyen hareketlerinden (çevre kirliliği gibi) caydırmaya çalışır. Konuya ilişkin ikinci mekanizma ise teşebbüslerin istenmeyen eylemlerine doğrudan müdahaledir. Bu mekanizma daha çok rekabet kuralları yoluyla uygulanır. Ancak konu doğal tekeller olduğu anda bu mekanizmanın uygulanması daha karmaşık hale gelebilir (Dinler, 2003: 205-206). Konuya bilgi ekonomisi açısından bakıldığında bilgi ekonomisinde oligopol bir piyasa yapısı zamanla monopol bir yapıya yönelebilir. Bunun nedeni ise bu tip piyasalarda kazanan her şeyi alarak tekelinde tanımlanan bir rekabete daha yatkın olmasıdır. Sanal ortamda satış, fiyatların önceden ilan edilmiş olması gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla rakip firmalar da fiyatlarında ayarlama yaparak, fiyatın kıran

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

BÜLGÜ EKONOMİSİ 340

firmaya mütekerri kapmaya zaman bırakmayacaklardır. Bu nedenle oligopol niteliği taşıyan mütekerbisler bilgi ekonomisinin yapısal özelliklerinden kaynaklanan yeni durumdan olumsuz etkilenebileceklerdir. Bilgi ekonomisinde bilgi ve iletişim teknolojileri üretim fonksiyonu, tüketim kalıpları ve piyasa yapıları etkilemektedir. Üretimde artan verimler geçerli olurken, sayısal mal ve hizmet kullanımı tüketim kalıbı içerisinde yer almaya başlamıştır. Marjinal maliyetin sıfıra yakın olduğu bilgi ekonomisinde kazanç maksimizasyonu hedefleyen firmaların karar verme kuralları da değişmektedir (Kelleci, 2003: 61-62). Bilgi ekonomisinde, piyasada rekabet edebilirliğin önündeki engelleri kaldırarak da bilgi

ekonomisinin do?as?ndan kaynaklanan sebeplerle, piyasada monopolist e?ilimlerin artt??? de?erlendirilmektedir.

3.2. Bilgi Ekonomisinin Makro Ekonomik Etkileri

3.2.1. ?stihdam Üzerine Etkileri

?stihdam insanla ilgili bir kavram olup, en basit anlamda al???ma veya al???t?rma demektir (Öney, 1978: 152). Buna yönelik olarak bir ekonomide i?gücünün al???mas? veya al???t?r?lmas? olarak tan?mlanabilmektedir. Böylece istihdam müte?ebbis, sermaye, do?al kaynaklar faktörlerinin al???t?r?lmas?n? kapsamamaktad?r. Müte?ebbis i?gücünü belirli bir sözleşme kar???l??? al???t?rmakta ve ona i? vermektedir (Tekin, 2004: 3). ??gücü de bu al???mas? kar???l???nda ücret ad? verilen bir gelir elde etmektedir. Dolay?s? ile istihdam kavram? ile sadece i? gücünün yani emek faktörünün al???t?r?lmas? kastedilmektedir. ?stihdam ile baz? temel kavramlar bulunmaktad?r. Bunlar (Sungur, 2002: 62);

? Faal nüfus: Bir ülke nüfusunun 15 ya? ile 64 ya? aras?nda kalan k?sm?na faal nüfus denir,

? ?? gücü: Faal nüfustan aklen ve bedenen al???amaz durumda olanlar ile kendi arzular? ile al???mamay? tercih edenler ?kar?ld???nda geriye kalan nüfusa i? gücü denir, ? ?stihdam hacmi: ??gücünün bir kendine ait bir i?i olup aktif olarak al???an k?sm?na istihdam hacmi denir,

? Tam istihdam: ?stihdam hacminin i?gücüne e?it oldu?u duruma tam istihdam denir.

Kevük, 2006

341

Bilgi ekonomisinin istihdam boyutu incelendi?inde ise iki temel görü? ortaya ?kmaktad?r. Birincisi, bilgi ekonomisinin istihdam art?r?c? boyutunun bulunmas?, ikincisi ise yeni teknolojilerle beslenen bilgi ekonomisinin geleneksel yap?ya sahip baz? i?leri ve istihdam? daraltaca??d?r. Bilgi ekonomisi ile birlikte üretim ve hizmet sektöründe tekrarlanan i?ler için i?çi talebinin azalaca??, yaln?z nitelikli al???anlar ve yöneticiler için bir gelecek

oldu?u görü?ü ileri sürülmektedir. Nüfusun önemli kesimleri için bugünkü anlam? ile çal??ma tamamen ortadan kalkacaktır. Bilgi ekonomisi istihdam yarat?lmas?nda co?rafi sorunlar? da ortadan kald?rmaktadır.

Yeni pazarlama kanallar?n?n yarat?lmas?, geni? ürün ve hizmet a?lar?, ça?r?

merkezleriyle geni?letilmi? mü?teri hizmetleri ve art?r?lan pazarlama ve reklâm sayesinde istihdam da artmaktadır. Yeni üretim sistemleri, geli?mekte olan ülkelerde kitlesel i?sizli?e yol açmaktadır. ?stihdam?n azal???nda otomasyonun parça parça ve düzensiz bir ?ekilde

yap?lanmas?, teknoloji transferinin denetimsiz ve da??n?k olmas?, ithal teknolojilerin yeni

istihdam alanlar? yaratma yönünde uyarlan?p gerçekleştirilmemesinin de pay? vardır (Dura ve

Atik, 2002: 164). Ayn? ?ekilde yeni teknoloji ile ortaya ç?kan teknolojik küreselle?me, küçük

i?letmecili?in yayg?n oldu?u, i?gücü piyasas? parçal? ve yeterince esnek olmayan, çal??anlar?

her türlü sosyal güvenlik ve sosyal haklardan yoksun bulunan az geli?mi? ülkelerde emek

üzerinde a??r bir bask? olu?turmaktadır.

?stihdam alanlar?n?n de?i?imi ile çal??anlarda aranan niteliklerde de?i?ime u?ram??t?r.

Ayr?ca bilgi ekonomisinin istihdam üzerine etkilerinden biride, i?gücünden tasarruf edici

niteliktedir. Bilgi ekonomisinin ile çal??anlarda ileti?im kurma becerisi, i? zekâs?, özgüven,

sorumlulu?u kabul etme, inisiyatif, esneklik, analitik dü?ünce yetene?i, enerji düzeyi, hayal

gücü, kendini ke?fetmek, ba?ar? dürtüsü, ekibe uygunluk, adanm??l?k, verimlilik, ömür boyu

ö?renme gibi özellikler aranmaktadır. Bilgi ekonomisi ile yeni istihdam kap?lar? aç?l?rken,

teknoloji e?itimi alm?? personel ihtiyac? artmaktadır. Yeni i? olanaklar? artarken, e?itilmi?

eleman arz? ayn? h?zla büyümemektedir. Fakat ortaya ç?kan bu aç?k k?sa zaman içinde

kapanmaktadır (Koç, 1998: 267).

3.2.1.1. ??gücü Üzerine Etkileri

Daha önce aç?kland??? gibi i? gücü faal nüfustan aklen ve bedenen çal??amaz durumda

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

B?LG? EKONOM?S? 342

olanlar ile kendi arzular? ile al??mamay? tercih edenler ?kar?ld???nda geriye kalan n?fusa denir. Yani aktif olarak al??anlarla i? arayanlar?n toplam? i? g?c?n? olu?maktadır (Öney, 1978: 156). Bu noktada faal n?fus her ne kadar bir ekonominin al??ma a??ndaki n?fusunu g?steriyor ise de, bunlar?n bir k?s?m? ak?l ve beden ?z?rleri itibariyle isteseler de al??amayacak durumdad?rlar. Bir k?s?m? da sermaye do?al kaynak fakt?r? veya m?te?ebbis olmalar? veya psikolojik nedeniyle ?cretle al??may? arzu etmeyebilirler. Bu iki grup faal n?fustan ?kar?ld???nda kalan k?s?m? i?g?c?n? verir. ??g?c? ekonomide al??ma iste?i ve g?c? olup, geçer ?cret seviyesinde, kanun veya ?rf ve adetle belirlenmi? al??ma saatlerinde al??maya haz?r olan n?fusu g?sterir (Bocuto?lu, vd., 2003: 29). Bilgi ekonomisinin i?g?c?, ba??ms?z ve ?retkendir. Geleneksel i?g?c?nden farklı olarak daha iyi e?itim g?rm?, son derece vas?fl? ve uzmanla?m?? i?g?c?d?r. Rutin i?lerden ho?lanmaz; de?i?ime, belirsizli?e ve esnek ?rg?tlenmeye al??k?nd?r. Dolay?s?yla yeni vas?flara ve de?erlere uyum sa?lamada çok ba?ar?l?d?r. ??g?c?n?n, bireysel ya?am kalitesine ?zen g?stermesi de aranan di?er bir ?zelliktir. Ya?am kalitesi bireyin al??ma ortam?ndaki davran??lar?na ve ya?am?na dikkat etmesi, arkada? ve i? evresinde sa?l?kl? ili?kiler kurmas? gibi pek çok fakt?r? kapsamaktadır. Dolay?s?yla yeni ekonominin i?g?c? sadece al??ma ya?am?ndaki di?er bir ifade ile al??ma ya?am? alan?ndaki kalite ile de?erlendirilmemekte, ayn? zamanda al??ma d??? ya?am alan?ndaki kalite ile de de?erlendirilmektedir (Koç, 1998: 268).

3.2.1.2. Yeni ??ler ve Meslekler ?zerine Etkileri

Geleneksel ekonominin ve i? yap?? ?ekillerinin yerini yava? yava? bilgi ekonomisi e?ilimleri almaya ba?lam??t?r ve ?irketlerin insan kayna?? ihtiyaçlar? farklıla?m??t?r. ?irketlerin bilgi ekonomisine uyum sa?lama çabalar?yla, geleneksel i? yap?? modellerini dijital i? yap?? modellerine d?n?t?rme çabalar? ve yeni ?irketlerin kurulmas?; internette bilgi ve deneyim sahibi ki?ilerin istihdam edilmesini zorunlu k?lmaktadır (Bozkurt, 2001: 151-153). Bilgi ekonomisinin pek çok yeni i? ve mesle?i ortaya ?karak istihdama kat?l?m? sa?lad??? g?r?lmektedir (Hermans, 2001: 18). Bu geli?meler do?rultusunda, ABD son y?llarda yakla??k olarak 20 milyon i?in yarat?ld??? ?ne s?r?lmektedir. Bilgi ekonomisi meslekleri

olarak nitelendirilen yeni i?ler ve meslekler; Bilim ve Bilgisayar Sistemleri Mühendisli?i, Elektrik ve Elektronik Mühendisli?i, Merkezi Ofis Sistemi Uzmanlar?, Elektronik Yar? ?letken Uzmanlar?, Sistem Analistleri, Veri ??leme ??leriyle U?ra?anlar, Dublaj Veri Operatörleri, Ses ve Görüntü Uzmanl???, Karar Alma Dan??manl???, Bireysel Yat?r?m Dan??manl???, Siber Pazarlamac?l?k, Akustik Uzmanl???, Teknoloji Hukuku Uzman?, ?nfografikerlik, Webmaster, Kevük, 2006

343

Web Tasar?mc?l???? ?eklindedir (www.ecommerce.gov, 2005).

Bilgi ekonomisi yeni i?ler ve meslekleri meydana getirirken i?sizlik ve istihdam daralmalar?na neden olmaktadır. Bu kapsamda i?sizlik, bir ekonomide i?çilerin elveri?li olduklar? i?lerde çal??mak imkân?n? bulamamalar? yani milli ekonomide i?çi arz?n?n i?çi talebinin üzerinde bulunmas? anlam?na gelmektedir. ?stihdam?n daralmas? ise, bir ekonomide sosyal, hukuki, kültürel gibi sebeplerle i? gücünün say?nda meydana gelen azalmad?r. Bu noktada bilgi ekonomisi her ne kadar yeni i?lerin ve yeni mesleklerin istihdam?n? arttırsa da gözden kaç?r?lmamas? gereken iki husus vard?r. Bunlardan ilki, bilgi ekonomisinin geli?imi ile birlikte, geni? istihdam kabul eden sanayi üretimi güç kaybetmi?, bunun yerine daha çok teknolojiye dayalı üretim geli?mi?, bu geli?me ile i?gücüne duyulan talep azalm??t?r. ?kinci husus ise bilgi ekonomisinin yeni i?sizlerin olu?mas? e?ilimini üzerinde bar?nd?rmas?d?r. Özellikle h?zlı teknolojik de?i?imle iç içe ya?ayan bu sistem, i?sizlik konusunda son derece riskli bir yap?ya sahiptir. Bu duruma bankac?l?k sistemi örnek verilebilir. Otomasyonla ba?layan çal??anlar? tehdit eden süreç; bireysel bankac?l?k i?lemleri, internet bankac?l???? ve benzeri uygulamalarla her geçen gün çal??anlar? daha fazla oranda tehdit etmektedir (www.bilgiyonetimi.org, 2005).

3.2.2. Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Modern toplumlar?n amacı ekonomik ve sosyal geli?meyi sa?layarak refah seviyesini yükseltmektir. Bunu gerçekle?tirmenin yolu da üretilen mal ve hizmet miktar?n?n arttırılmasıdır. Üretim faktörlerinin miktar? ve verimin artması teknolojiye ya?anan

gelişmelere bağlıdır. Bu nedenle belirli bir zaman sürecinde meydana gelen üretim artışı o ekonomideki büyümeyi ifade etmektedir (Bocutoğlu, vd., 2000: 25-26). Büyüme ülke ekonomisindeki sayısal değişimlerle ilgilenir. Ekonomik, sosyal, kurumsal ve diğer yapılarıdaki sayı ile ölçülemeyen değişimleri dikkate almaz. Bu noktada mal ve hizmet üretimindeki artışın kaynağının üretim kapasitesindeki artış olmasıdır (Bocutoğlu, vd., 2003: 196). Ortalama bir işçi başına düşen sermaye miktarı önemlidir. Bunun yanında sosyal fayda ve maliyetler ile ekonominin dinamiklerinin ayarlanması, kanun ve kuralların sürdürülmesi, sermaye haklarının düzenlenmesi gibi konular söz konusu olmaktadır. Yenilikleri hızlandırma ve sermaye yoğun yatırımları artıran politikalar ekonomik büyümeyi de hızlandırmaktadır. Meydana gelen teknolojik gelişmeler ekonomik büyümede çok önemli bir yere sahiptir. Bu

Journal of Yasar University,
1(4), 319-350

BÜLG EKONOMİSİ 344

noktada büyüyen ekonomilerde mal ve hizmetlerde kalite artışı miktar ve çeşit artışı da söz konusu olmaktadır (İmrek, 1998: 1). Bilgi ekonomisinde araştırmaların en yeni fikirlerin insan sermayesinin ekonomik büyümede önemli rolü olduğu ve bunun giderek artması belirtilmektedir. Burada fiziksel dengelerden oluşan dünyadan farklı bir durum söz konusudur. Bilgi, araştırma ve fikirler bilgi ekonomisi savunucuları tarafından ekonomik büyümenin yeni ve farklı kaynakları olarak değerlendirilmektedir. Bilgi artışına dayalı yaşam standardının etkilerinin ortaya konulması ekonomik büyüme açısından ele alınan önemli bir konudur. Yaşam standardının artması ve ekonomideki büyümenin belirleyicileri şunlardır (Özgüler, 2003: 112-116):

• Bilgi ve teknolojiye ilerleme,

• Kişisel becerilerde artış,

• Gelişmeyi teşvik eden faktörler olarak ele alınabilmektedir.

Bilgi teknolojilerinin yarattığı hızlı gelişim potansiyeli ile üçlü yapıya dayalı gelişmeyi daha kısa sürede sağlamak mümkündür. Bu noktada bilgi toplumunun bütünleşmiş gelişmeyi

besleyici gücünün, sanayi toplumundakinden daha yüksek oldu?u vurgulanmal?d?r. Sanayi toplumunun mekanik ili?kilerine kar??n, bilgi toplumunun ve bilgi üretiminin etkileri, sinerjik özellik göstermektedir. Di?er bir deyi?le, sanayi toplumunda genellikle ölçe?e göre sabit getiri daha a??rl?kl? iken, bilgi toplumunda birikmi? ya da sinerjik etki nedeniyle sürekli artan getiri mekanizmas? i?leyece?inden, daha h?zl? bir geli?me süreci ya?anabilecektir. Ancak bu noktada, geli?mi? ülkelerde de ayn? sinerjik etkinin i?ledi?i unutulmamal?d?r. Bilgi ekonomisinin ekonomik büyüme üzerine olan etkilerini üç noktada toplayabiliriz.

? Yeni ürün ve hizmetlerin üretilmesi ile toplam üretim artarak ve yeni i? imkanlar? do?maktadır,

? Elektronik ticaret ile üretim sürecinde verimlilik artmaktadır. Bu noktada elektronik ticarete imkân veren teknolojik donan?m, fiziki, be?eri sermaye ve toprakla birlikte en önemli üretim faktörü olarak kabul edilmektedir,

? Dijital reklam, s?n?r ötesi üretim, internet sat??lar?, yeni pazarlama, organizasyon ve yönetim teknikleri ile ekonomik etkinlik artmaktadır.

Unutulmamas? gereken husus, bilgi ekonomisinin büyüme üzerine olan etkilerinin

Kevük, 2006

345

geli?mi? ve geli?mekte olan ülkeler aras?nda farklılıklar oldu?udur. ?nternet alt yap?s?n?n olu?turulmas?n?n maliyetli olu?u, teknolojik aç?dan zaten geri olan ve olu?uma yabanc? olan geli?mekte olan ülkelerde yeni ekonominin etkilerinde bahsetmek zordur. Geli?mi? ekonomilere ise, 1990?lar?n ba??na gelindi?inde büyüme h?zlar?n?n birbirleri ile benzeri olma özelli?ini kaybetti?i görülmektedir (www.kitap.antoloji.com, 2005).

3.2.3. D?? Ticaret Üzerine Etkileri

Dünya ticaretinin da??l?m?, tek ba??na hiçbir aç?klaman?n doyurucu bir cevap veremeyecek kadar karma??kt?r. Ba?ka ülkelerle ticaret yapman?n nedeni ülkede üretilmeyen veya çok büyük maliyetlerle üretilbilecek olan mallar? almakt?r. Dünyada hiçbir ülkenin ihtiyaçlar?n? kar??layacak miktarda kayna?a sahip oldu?u söylenemez. Ülkelerin kendilerin de

fazla miktarda olan kaynaklar? imha ya da israf etmeleri mant?kla ba?da?maz. ??te kendilerinde çe?itli nedenlerle fazla ola ürünleri verip kendilerinde az olan veya hiç olmayan ürünleri almak, uluslararası ticarete bulunmakt?r. Yani ülkeler aras?nda yap?lan ticarete d?? ticaret ad? verilmektedir. Ülkeleri birbirleriyle ticarete iten nedenler ise ?unlard?r (Bocuto?lu, vd., 2003, 135).

a. Üretim farkl?lıklar?: Baz? ülkelerde belirli mallar ya hiç üretilmez ya da ihtiyaçlardan az üretilir. Di?erlerinde ise bu mallar ihtiyaçlardan fazla miktarda üretilirler. Toplumun ihtiyaçlar?n? kar??layabilmek için, üretim aç??? için di?er ülkelerden mal ithal etmek yoluna gidilir. Öte yandan, ihtiyaçlardan fazla üretilen mallar, ihtiyaç? olan ülkelere ihraç edilir ve ülke geliri artt?r?lır.

b. Mallar?n kalite ve kullan?m aç?s?ndan farkl? olu?u: Çe?itli ülkelerde üretilen ve ayn? ihtiyaca cevap veren mallar, dayan?kl?lık süreleri, ?ekil, fonksiyon gibi farkl?lıklar göstermekte olup, farkl? ülkelerde, farkl? tüketici s?n?flar?na hitap etmektedir.

c. Fiyat farkl?lıklar?: Üretilen mallar homojen olsa bile, baz? ülkeler daha ileri üretim teknikleri veya üretim faktörlerinden baz?lar?n?n ucuz olmas? nedeniyle ayn? mallar? daha düşük fiyatlardan arz edebilmektedirler. Özellikle talep esnekli?i yüksek oldu?u mallarda, ihraç fiyatlar? düşük olan ülkeler dünya piyasalar?nda sat??lar?n? artt?rmaktadırlar.

Journal of Yasar University,
1(4), 319-350

B?LG? EKONOM?S? 346

d. Tüketici zevkleri: Zevkler bazen ülke s?n?rlar?n? a?arak ülke d???nda bir talebin do?mas?na yol açarlar. Örne?in, Amerikan vatanda?lar? küçük Japon otomobillerini kullanmak isterken, Avrupa ülkeleri vatanda?lar? lüks Amerikan otomobillerini kullanmaktadırlar (Bocuto?lu, vd., 2000: 309-311). Bu çerçevede bilgi ekonomisinin d?? ticaret üzerine olan etkileri daha ayrınt?lı incelendi?inde ise ?u geli?meler ortaya çıkmaktadır (Özgüler, 2003: 18-19):
? Küreselle?me ile co?rafi s?n?rlamalar ortadan kalkm??t?r, do?rudan yabancı sermaye yat?r?mlar? h?z kazanm??t?r,

? Bilgi ekonomisinde d?? ticaret ürün, bilgi veya hizmet sat??lar?n?n internetin de dahil oldu?u birçok kanal arac?l??? ile ger?ekle?tirilmektedir,

? Ticaret alan?nda, perakende sat??tan internet üzerinden sat??a ge?ilmesi ile tüketiciler ürün taramas? aç?s?ndan zaman kazanm??lar, üreticiler ve da??t?mc?lar stoklar? azaltma imkân? bulmu?lard?r,

? Elektronik pazarlar?n ?effaf olmas? nedeni ile fiyat? dü?en ürünlere ve ürünlerin teknik özelliklerine dair bilgiler üretici ve tüketici taraf?ndan kolayl?kla elde edilmeye ba?landı,

? Tüketiciler geleneksel perakendecilere, toptanc?lara ve fiziksel varl??? olmayan hizmetleri sat?n almak için da??t?c?lara gitmek yerine do?rudan üreticiye gitmektedirler,

? Ülkelerin d?? ticaret hacmi geni?lemi?, bilgi ve ileti?im teknolojileri sayesinde d?? ticaret kolayla?m??tır

? Bilgi ekonomisinin getirdi?i bu dönü?ümler d?? ticareti daha cazip ve olanakl? bir hale getirmiştir.

5.SONUÇ ve ÖNERİLER

Yeni bin y?la büyük dönü?ümlerle giren dünyam?z, her alanda yeniden yapılanmay? gerekli k?lan bir süreç ya?amaktadır. De?erler dizisi ve analiz araçlarıyla çözümlemenin çok güç oldu?u bu sürece farklı bir anlay?? ile bak?lmas? gere?i bulunmaktadır. Bunu ba?arabilen bireyler, örgütler, ülkeler, bloklar ba?ar?l? olabilecek, di?erleri ise geride kalacaktır. Bu nedenle, her düzeyde, bu yeni ve dönü?ümsel nitelikli yapılanmanın yo?un olarak incelenmesi gerekmektedir.

Kevük, 2006

Rekabet gücünün arttı?r?lmas?nda ve etkin bir rekabet gücü politikas?n?n belirlenmesinde her ?eyden önce firmaların de?i?en dünyanın yeni gerçeklerini yak?ndan tanımaları, globale?me sürecinin rekabetçi yap?s?na uyum sa?layacak tedbirler almaları kaç?n?lmazdır. Bu bak?mdan, firmaların öncelikle de?i?imi nasıl yöneteceklerini ve ne ?ekilde ba?aracaklarını öğrenmeleri

gerekir (www.canaktan.org, 2006).

Dünya üzerindeki ülkelere bakıldığında ülkeler arasında bilgi ekonomisi açısından farklılıkların olduğu bilinmektedir. Bazı ülkeler gelişmiş teknolojilerin yardımıyla bireylerin yaşam kalitelerini sürekli iyileştirirken bazı ülkeler ise bu konuda oldukça geridedir. Türkiye açısından bakıldığında ise ülkemizin bilgi ekonomisi konjonktüründeki konumunun gelişmekte olduğu ancak bu alandaki gelişim önünde de bir takım engellerin varlığı görülmektedir. Bu engellerin aşılabilmesi için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Kurt, 20004: 216-217):

• Bilgi ekonomisine geçişin temelinde iyi eğitilmiş bireylerin yer alması gerçeğinden yola çıkılarak yaşam boyu eğitime önem verilmeli,

• Bireylerin yaşam kalitelerini artıracak şekilde e-dönüşüm projesi uygulamalarının hızlandırılması ve sürdürülmesi,

• Bireylerin ekonomik gelirlerini artıracak ve rekabet edebilecek sektörlerin geliştirilmesi ve desteklenmesi,

• Bilgi ekonomisine geçerek kalkınmanın özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının da vereceği desteklerle gerçekleştirileceği göz ardı edilmemelidir,

• Toplumda teknoloji kullanmanın yaygınlaştırmak ve kurumsallaştırmak, ayrıca işletmelerin teknolojiden daha etkin yararlanmalarını sağlamak için internet erişim maliyetleri düşürülmelidir,

• Küresel alanda rekabet edebilecek teknolojilerin geliştirilmesi için özel veya kamu kuruluşlarının Araştırma ve geliştirme faaliyetleri desteklenmelidir,

• Bilgi ekonomisi alanında yetişmiş bilgi işçileri için daha cazip bir ekonomik ortam oluşturulmalı,

• Bilgi ulusal çapta yaygınlaştırılmalı ve tüm bireylerin bu bilgilere erişimine olanak tanınmalıdır,

• Kurumlar arasında koordinasyon sağlanarak, sahip olunan bilgilerin paylaşımı sağlanmalı ve sinerji oluşturulmalıdır.

Journal of Yasar University,

1(4), 319-350

B?LG? EKONOM?S? 348

Bir ?lkede t?m ekonomik faaliyetlerin bilgi temelinde ?ekillenebilmesi ve ger?ekle?ebilmesi i?in bilgi ekonomisinin ?nemi toplumun t?m katmanlar?na yay?lmal?d?r.

Kev?k, 2006

349

KAYNAK?A

AKTAN, C.C.(2006) ?Rekabet G?c? Kavram??, www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/kavram.htm.

AKTAN, V.C. (2004). Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet, Ankara: T?rkiye ??veren Konfederasyonu Yay?nlar?.

AYDO?AN, ?. (2005). ??El Bilgisayar? Se?me Rehberi??. Yeni Para, Say? 2, ?stanbul.

BA?K?Y, C. (2000). Akademik Bili?im Bildirileri, Isparta: S?leyman Demirel ?niversitesi Bas?mevi.

BERBERO?LU, C. N, (2003). ?ktisat Teorisi, Eski?ehir: Anadolu ?niversitesi Yay?nlar?.

BOCUTO?LU, E, vd. (2000). ?ktisada Giri?, Trabzon: Akademi Yay?nevi.

BOCUTO?LU, E, vd. (2002). Mikro ?ktisada Giri?, Rize: Akademisyen Yay?nevi.

BOCUTO?LU, E, vd. (2003). Makro ?ktisada Giri?, Rize: Dilara Yay?nevi

BOZKURT, V. (2001). Enformasyon Toplumu ve T?rkiye, ?stanbul: Sistem Yay?nc?l?k.

D?NLER, Z. (2003). ?ktisada Giri?, Bursa: Etkin Kitabevi Yay?nlar?.

DURA, C ve Atik, H. (2002), Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve T?rkiye, 1. Bask?, Literat?r Yay?nlar?, No: 72, ?stanbul.

ERKAN, H. (2000). Bilgi Uygarl??? ??in Yeniden Yap?lanma, Ankara: ?mge Kitabevi.

HERMANS, S. (2001). Avrupa Birli?inin Sosyal Politikas? ve T?rkiye'nin Uyumunu, (?eviren: H. Cansevdi), ?stanbul: ?ktisadi Kalk?nma Vakf? Yay?nlar?.

KELLE? , M, A. (2003). Bilgi Ekonomisi, ?? G?c? Piyasas?n?n Temel Akt?rleri ve E?itsizlik:

E?ilimler, Roller, F?rsatlar ve Riskler, Ankara: DPT Yay?nlar?.

KELLY, K.,(07.03.2006). ??New Rules for the New Economy??,

http://www.wired.com/wired/5.09/newrules_pr.html

KOÇ, E. (1998). Dijital Ekonomi, ?stanbul: Koç Sistem Yay?nlar?.

KURT, M. (2004). De?i?en Dünyada Türkiye'nin Önemi, Bursa: Uluda? Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yay?nlar?.

MÜFTÜO?LU, M. T. (1989). ??letme ?ktisad?, Ankara: Turhan Kitabevi..

?AH?N, H. (1997). ?ktisada Giri?, Bursa: Ezgi Kitabevi Yay?nlar?.

ÖNEY, A. (1978). ?ktisadi ve ?dari Terimler Sözlü?ü, Ankara: Turhan Kitabevi.

ÖZGÜLER, V, C. (2003). Yeni Ekonomi Anlay??? Kapsam?nda Geli?mi? ve Geli?mekte olan Ülkeler: Türkiye Örne?i, Eski?ehir: Anadolu Üniversitesi ?ktisadi ve ?dari Bilimler Fakültesi Yay?nlar?.

RUPP, A, M. (2001). AB Mevzuat?na Uyumun Ekonomik, Siyasi ve Sosyal Ya?ama Etkileri, Journal of Yasar University, 1(4), 319-350

B?LG? EKONOM?S? 350

(Çeviren: H. Cansevdi), ?stanbul: ?ktisadi Kalk?nma Vakf? Yay?nlar?.

SAYGILI, ?. (2003). Bilgi Ekonomisine Geçi? Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu, Ankara: DPT Yay?nlar?.

SÖYLEMEZ, A. (2001) Yeni Ekonomi, Ankara: Boyut Kitaplar?.

SUNGUR, M, R. (2002). Yeni Dünya Düzeni, ?stanbul: e-Yay?nlar?.

SUROW?ECK?, J., (28.02.2006).??The New Economy Was a Myth, Right???,
<http://www.wired.com/wired/archive/10.07/Myth.html>

TEK?N, M., 1998. Üretim Yönetimi, Ar? Ofset Matbaac?lık, Konya, 295s.

TEK?N, M. (2004). Giri?imcilik ve Küçük ??letme Yöneticili?i, Ankara: Günay Ofset.

TULGA, ?, S. (2002). ??Yeni Ekonomi Paradoksu??, Turk Ticaret.Net, Say?3, Bursa.

UNDP. (2005), Human Development Report,

<http://www.ecommerce.gov/EmergingDig.pdf>, (Eri?im, 22.11.2005).

<http://www.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/04-02.pdf>, (Eri?im, 17.12.2005).

<http://www.marmara.edu.tr/~asoyak/teknoekonomi.htm>, (Eri?im, 27.12.2005).

<http://www.isguc.org.tr>, (Eri?im,27.12.2005).

<http://www.danismend.com.tr>, (Eri?im, 27.12.2005).

<http://www.e-kolay.net/haber/haber.asp?PID=100&HID=1&haberID=4819>, (Eri?im, 28.12.2005).

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon.htm>, (Eri?im, 28.12.2005).

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=263 - 74k, (Eri?im, 28.12.2005).

<http://www.kitap.antoloji.com/kitap.asp?kitap=32566> - 33k -, (Eri?im, 29.12.2005).

http://www.businessweek.com/magazine/content/01_35/b3746603.htm, (Eri?im, 07.03.2006).

Kevük, 2006

Türk Kütüphanecili?i 27, 2 (2013), 266-300

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İleti?im, Bilgi ve Belge

Yönetimi Uygulamalar?

Traditional and Electronic Communication and Information and Records

Management Practices in Public Law

Özgür Külcü* * ve Metin Turan**

Öz

Kamusal ya?amda yürütülen tüm i? süreçleri önceden tan?mlanm?? bir düzen içerisinde, belgeler üzerinde gerçekleştirilmedir. ?? süreçlerinin nasıl yürütülece?ini ortaya koyan standartlar, yasal ve idari düzenlemelere göre i?lemler ba?lat?lmakta, önceden tan?mlanm?? bir düzene göre çe?itli ileti?im kanalları kullan?larak i?ler yürütülmekte ve tüm süreç kan?t niteli?ine sahip belgelere kaydedilmektedir. Literatürde do?rudan belge i?lemlerini ortaya koyan düzenlemelere kolayca eri?ilmesine kar??n kamusal ya?ama yön veren idari ve mali düzenlemelerde ileti?im, bilgi ve belge i?lemlerini belirleyen ya da etkileyen hükümler yeterince incelenmemiştir. Bu çerçevede çal??mada kamu hukukunda bas?lı ve elektronik ileti?im, bilgi ve belge yönetimi uygulamaları'nın de?erlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: elektronik ortam, elektronik bilgi, elektronik belge, belge yönetimi, mevzuat uygulamalar?

Abstract

All business processes conducted in public life are carried out based on a pre-defined order of documents. Operations are initiated in accordance with standards, legal and administrative regulations; works are carried out according to a pre-defined order using a variety of communication channels; and whole processes are recorded in records which have the value of evidence. Although the regulations that directly set out records procedures are easily accessible in literature, the administrative or fiscal statutes that direct public life have not been sufficiently examined considering the influence or effect of information and records procedures. In this context, the study intends to evaluate the application of printed and electronic communication and information management in public law.

Keywords: electronic media, electronic information, electronic records, records management, legal applications

Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: kulcu@hacettepe.edu.tr

* Ba?müfetti?, Kalk?nma Baricas?. e-posta: Metin.Turan@kalkinma.com.tr

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İleti?im, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamalar?

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

Giri?

Kurumlar için bilgi, sermaye, toprak, i?gücü ve teknoloji ile birlikte bir üretim faktörü, sürdürülebilirli?i ve rekabet avantaj?n? sa?layan entelektüel sermayedir. Kurumsal i? süreçleri idari ve yasal düzenlemeler çerçevesinde önceden tan?mlanm?? bir düzen içerisinde yürütülür. Kamusal ya?amda idari ve mali fonksiyonlar kapsam?nda yürütülen tüm faaliyetlerin kay?t alt?na al?nmas?, i?lerin düzenine dönük kan?t ve güvence sa?lad??? gibi, geriye dönük ara?t?rmalara kaynak olu?turur. Kamusal ya?am, idari ve mali düzenlemelere göre yürütülmekte ve bu düzenlemeler ilgili olduklar? konularda ayr?nt?l? süreçleri tan?mlamaktadır. Kurumsal ileti?imi sa?layan, idari ve mali i? süreçlerinin yürütülmesine arac?lık yapan güvenilir bilgi kayna?? olarak belgeler de kamusal ya?am? belirleyen hukuksal düzenlemelere göre yönetilir. Bu çerçevede bir belgenin

saklama süresi, do?rudan ar?iv ve belge yönetimi uygulamalar?na dönük yasal düzenlemelerde yer almasa dahi, ilgili i? süreçlerini belirleyen düzenlemelerden ç?kart?labilir. Örne?in bir üniversitede ö?renci yaz?l? kâ?zlar?nın saklama süresini belirlemede, üniversitenin e?itim ö?retim yönetmeliklerinde s?navlara itiraz süresini tanımlayan maddeler belirleyici olabilmektedir. Çalı?manın bütünü bu çerçevede örneklerin incelenmesine ayrılmı?tır. Öte yandan i? süreçlerini belirleyen düzenlemelerde herhangi bir iyile?tirme yapılmadan, sadece belge uygulamalar?na dönük yasal ve idari düzenlemeler geli?tirmekle etkinli?in sa?lanması güçtür. Örne?in çalı?ma içerisinde ayrıntılı biçimde ele alı?ndı? gibi elektronik belgelere ili?kin Elektronik ?mza Kanunu, Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Kanunu ile di?er idari ve mali düzenlemelerde e?-güdümlü de?i?iklikler yapılmadan tam olarak uygulamaya geçirilemez. Bu çerçevede kamu hukukunu bir bütün olarak ele almak, hukuki süreçleri etkileyen ya da belirleyen ilgili tüm düzenlemeleri bu çerçevede de?erlendirmek gerekmektedir. Türkiye?de e-devlet uygulamalar? çerçevesinde kamusal ya?am?n h?zlı bir ?ekilde elektronik ortama ta?ınması, resmi ve birinci el kaynak olan belgelerin yeni ortamdaki hukuksal yap?s? ve geçerlili?i ile ilgili tartı?malar? da beraberinde getirmektedir. Çalı?mada bu çerçevede Türkiye?de basılı ve elektronik belgelerin hukuksal altyap?s?na dönük mevcut durumun, yürürlükte olan mevzuat çerçevesinde incelenmesi amaçlanmaktadır. ?erleyen bölümlerde yer aldı? gibi do?rudan belge i?lemlerini belirleyen düzenlemeler pek çok çalı?manın konusu olmuştur. Ülkemizde kamu hukukunu belirleyen temel düzenlemelerde ileti?im, bilgi ve belge yönetimi uygulamalar?nın de?erlendirilmesinin konuya ili?kin mevcut ko?ullar?n daha geni? bir açıdan anla?ılmasına katkı sa?layaca?ı düşünülmektedir.

Basılı ve Elektronik Belge Yönetimi Uygulamalar?

Kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçası olarak görülen belgeler (Kandur, 2011, s. 3), kurumsal i? süreçlerinin parçası olarak üretilir ve kullanılır (Cisco ve Strong, 1999, s. 172). Belgeler di?er tür bilgi kaynakları gibi yeni bilgi üretimine kaynak olmaktadır, farklı olarak geçmi?e dönük faaliyetlere ili?kin kanıt niteli?ine sahiptir. Bu çerçevede belgelerin üretimi, dosyalanması, transferi, kullanımı, depolanması ve ayıklanmasına dönük sistematik yaklaşımların geli?-

tirilmesi (ISO 15489, 2001, s.3; Külcü, 2009, s. 265) gerekmektedir. Belgeler a??rl?kl? olarak resmi ileti?im, haberle?me ve i? süreçlerinin yürütülmesinde kullan?l?r. Yine idari ve yasal gereksinimlere uyumun ve hukuka uygunlu?un sa?lanması, çal??an, mü?teri ve di?er payda?lar?n haklar? ile kurumsal ç?karlar?n korunması, acil durumlara kar?? i?lerdeki süreklili?in sa?lanması, ortak ve kurumsal haf?zan?n sürekli k?l?nması (Külcü, 2010, s. 291; Sprehe, 2005, s. 298) belgelerin i?levleri aras?ndadır. Ka??t ortamda bulunan belgelerle ayn? i?levlere sahip elektronik belgeler, genel olarak bilgisayar teknolojilerine dayalı olarak üretilen, i?lenen ve ar?ivlenen belgelerdir (Özdemirci ve Aydın, 2011, s. 106). Elektronik belge yönetimi uygulamalar?n?n yayg?nlaşması ile belge yönetimi, basılı üretilmi? belgelerin elektronik kopyalar? ile elektronik ortamda üretilmi? belgelerin yönetimini kapsayacak biçimde geni?lemektedir. Elektronik belge yönetim sistemleri elektronik dokümanlar?n ve dosyalar?n üretimi, e-posta yönetimi, tarama ve eri?im, i? ak??? entegrasyonu, kullan?c? ara yüzleri, mobil çal??ma ortamlar? ve uzaktan eri?im vb. alanlar? kapsamaktadır (Azad, 2008, s. xxii; Kam-B?B, 2009, s. 8).

268 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Belge yönetimi kapsam?nda yürütülen faaliyetlere idari ve yasal ko?ullar yön vermektedir. Bu kapsamda program geli?tirme sürecinde kuramlar?n idari te?kilat? ve mevzuat uygulamalar?n?n iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Türk hukuk sisteminde belge ve belgelerle ili?kili kavramlar a?a??daki gibi tanımlanmaktadır:

- a. Resmî yaz?: Kamu kurum ve kuruluşlar?n?n kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle ileti?imlerini sa?lamak amacıyla yaz?lan yaz?, resmî belge, resmî bilgi ve elektronik belge.
- b. Resmî belge: Kamu kurum ve kuruluşlar?n?n kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle ileti?imlerini sa?lamak amacıyla oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları belirli bir standart ve içeri?i olan belgeler.
- c. Resmî bilgi: Kamu kurum ve kuruluşlar?n?n kendi aralarında veya gerçek ve tüzel kişilerle ileti?imleri sırasında metin, ses ve görüntü ?eklinde oluşturdukları, gönderdikleri veya sakladıkları bilgiler.

d. Elektronik ortam: Belge ve bilgilerin üzerinde bulundu?u her türlü bilgisayar, gezgin

elektronik araçlar, bilgi ve ileti?im teknolojisi ürünleri.

e. Elektronik belge: Elektronik ortamda olu?turulan, gönderilen ve saklanan her türlü belge.

f. Dosya plan?: Resmî yaz?lar?n hangi dosyaya konulaca??n? gösteren kodlara ait liste

g. Güvenli elektronik imza: Mûnhas?ran imza sahibine ba?l? olan, sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli elektronik imza olu?turma arac? ile olu?turulan, nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimli?inin ve imzalanm?? elektronik veride sonradan herhangi bir de?i?iklik yap?l?p yap?lmad???n?n tespitini sa?layan elektronik imza (Resmi Yaz??malarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakk?nda Yönetmelik, 2004, s. 4397).

Zaman zaman s?n?rlar?n?n tam olarak belirlenmesinde s?k?nt? ya?anan ka??t ve elektronik ortam; bilgi, belge kavramlar?n?n (Göksu, 2011, s. 16), yukar?daki tan?mlar çerçevesinde ele al?nmas? gerekmektedir. Tan?mlarda yer ald??? gibi Türk hukuk sistemi içerisinde resmi belgeyi di?er bilgi kaynaklar?ndan ay?ran temel özellik bas?l? ya da elektronik olsun belirli bir standart ve içeri?inin olmas?d?r. Elektronik belgelerin yasal geçerlili?ini sa?layan temel unsur ise güvenli elektronik imza arac? ile olu?turulmas? ve nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imzalanm?? olmas?d?r. Bu çerçevede elektronik belgelerin özgünlü?ünün ve güvenilirli?inin korunmas? oldukça önemli görölmektedir (Çiçek, 2011, s. 88).

Metodoloji ve Gerçekle?tirilen Analizler

Çal??mada betimleme yöntemi alt?nda (Karasar, 1991) kamusal ya?am? belirleyen idari ve mali düzenlemelerde kurumsal ileti?im, bilgi ve belge i?lemlerini etkileyen ya da belirleyen ko?ullar? analiz edebilmek için yasal analiz tekni?inden yararlan?lm??t?r. ?? ve i?leyi?in resmi yüzünü tanımlayan belgeler yasal ko?ullar do?rultusunda üretilir ve bu ko?ullar?n de?erlendirilmesinde de etkin olarak kullan?l?rlar. Bu saptamalar idari süreçleri belirleyen yasal ko?ullar, ilgili belge i?lemlerinin nas?l yürütülece?ini de ortaya koymaktad?r (Skupsky, 1994). Do?rudan bir belgenin ne kadar süre saklanaca?? ya da üzerinde nas?l bir i?lem yap?laca??n? belirleyen yasal bir

düzenleme olmayabilir. Ancak al??ma içerisinde de?inildi?i gibi, kurumsal ya da genel idari düzenlemelerde ilgili i? süreçlerini tan?mlayan, bilgi, ileti?im ve belge yönetimi üzerine yer alan saptamalar belge yönetimi programlar? geli?tirmekte yol gösterici olabilmektedir (Kruse, 1989, s. 12).

al??mada belge i?lemlerini etkileyen ya da belirleyen yasal ko?ullar?n saptanmas? için ?belge tarama tekni?inden? yararlan?lm??t?r (Karasar, 2000, s. 183). Bu ba?lamda belge tarama tekni?i içerisinde belge (doküman) incelemesi ya da analizinin, ?tek ba??na bir ara?t?rma yn-temi olabilece?i gibi?, di?er nitel yöntemlerin kullan?m?nda ek bilgi kayna?? olarak da kulla-Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik ?leti?im, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamalar? Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L n?labilece?i dile getirilmektedir (Foster, 1995, s. 147; Y?id?r?m, 1999, s. 140). al??mada belge tarama tekni?i çerçevesinde yap?lmas? ngrlen içerik analizi (Karasar, 2000, s. 184), Türki-ye'de kamu hukukunu belirleyen yasal düzenlemelerde bas?l?, yaz?l?, elektronik ortam, ka??t, veri, bilgi, belge, evrak, bili?im, ileti?im, imza, tebli?, tebligat, talimat, yaz??ma, defter, ar?iv kavramlar? zerinden gerçekle?tirilmi?tir.

Elektronik Belgelerin Hukuksal Niteliklerine ?li?kin Mevzuat?n ?ncelenmesi

A?a??daki Türk kamu hayat?n? belirleyen mevzuat uygulamalar? do?rudan belge i?lemlerini belirleyen mevzuat, idari ve mali mevzuat ba?l?klar? alt?nda kronolojik düzen içerisinde ince-lenmektedir.

Do?rudan Belge ??lemlerini Belirleyen Mevzuat Uygulamalar?

al??man?n kamusal ya?am? belirleyen idari ve mali mevzuat uygulamalar?nda ileti?im, bilgi ve belge yönetimi uygulamalar?n? incelemek oldu?undan bu ba?l?ktaki düzenlemelerin bir k?sm?nda ayr?nt?ya girilmemi?tir.

? 3473 say?l? Muhafazas?na Lüzum Kalmayan Malzemenin Yok Edilmesi Hakk?ndaki KHK'nrn De?^tirderek; Kabul Hakk?nda Kanun (T.C.Resmi Gazete., Say?: 19949 (04 Ekim 1988). Kamusal ya?amda ar?ivcilik ve belge yönetimi uygulamalar?na d-nk temel kanundur.

? Devlet Ar?iv Hizmetleri Hakk?nda Y?netmelik (Devlet Ar?iv Hizmetleri Hakk?nda Y?netmelik, 1988, ss. 1-22). Kamusal ya?amda ar?ivcilik ve belge y?netimi uygulamalar?n?n ne ?ekilde y?r?t?lece?inin ayr?nt?lar?n?n yer ald??? temel d?zenlemedir. Y?netmelik belge i?lemleri ve ar?ivcilik uygulamalar?n? birim ve kurum ar?ivleri, ay?klama, transfer, imha ve/veya ar?ive transfer ile ilgili i?lemler ba?l?klar?nda a?k-lamaktadır.

? Ay?klama ve ?mha ??lemlerine Y?nelik 20 Ekim 1998 Tarihli Genelge (Ba?bakanl?k Genelgesi, Say?: 18975 (20 Ekim 1998). Devlet Ar?ivleri Genel M?d?rl?ü'n?n ?e-itli tarihlerde yapt??? kurum incelemelerine dayanarak, ay?klama ve imha i?lemlerinde uygulanacak esaslara d?n?k ayr?nt?lar i?ermektedir.

? Resmi Yaz??malarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakk?nda Y?netmelik (T.C.Resmi Gazete, Say?: 25658 (02 Aral?k 2004). Y?netmelikle bas?l? ya da elektronik ileti?im, bilgi ve belge ortamlar ve formatlar?, kamusal ileti?imin hiyerar?ik ak?? ve ?zellikleri a?klanmakta belgelere ili?kin d?zenleme, kodlama, da??t?m ve gizlilik ile ilgili uygulamalar?n ne ?ekilde ger?ekle?tirilece?i ortaya konulmaktadır.

? Standart Dosya Plan? ?le ?lgili Ba?bakanl?k Genelgesi (Ba?bakanl?k Genelgesi, Say?: 320-8880 (11 Haziran 2002). Kamuda belgelerin d?zenlenmesi ve yerle?tirilmesine ili?kin dosya planlar? ile ilgili bilgileri i?ermektedir. Plan i?erisinde temel ve alt konular, ana ve yard?mc? hizmet birimleri ?er?evesinde tan?mlanmakta, bunlarla ili?kili kodlar ve dosya yerle?tirme sistematikli?i anlat?lmaktadır. Dosya plan? kamu kurumlar?nda yaz??malar?n kar??l?kl? uyum ve e?g?d?m i?erisinde ger?ekle?tirilebilmesini, da??t?m, dosyalama, yerle?tirme ve eri?im etkinli?inin sa?lanması, elektronik sistemlerle uyumlu merkezi ar?ivlerin olu?turulmas?n? hedefleyerek geli?tirilmittir.

? ISO 15489 Bilgi ve Dok?mantasyon - Belge y?netimi i?in standart. Bu standart kamu ve ?zel sekt?rde etkili ileti?im ve haberle?me ortam?n?n yarat?labilmesi, idari ve yasal s?re?lerin planl? bi?imde y?r?t?lebilmesi, bilgi kayna?? olarak belgelerden etkili bi?imde yararlan?labilmesi ?zerine y?r?t?lecek ?al??malar? tan?mlamaktadır.

Bu çerçevede standart belgelerin üretimi, düzenlenmesi, transferi, saklama planları'nın oluşturulması, erişimi aykılanması, imhası ve arşive nakline ilişkin kurumsal uygulamalara çerçeve çizmektedir (TS ISO 15487, 2007).

TS 13298 - 2009 Bilgi ve Dokümantasyon - Elektronik Belge Yönetimi. Uluslararası örneklerine paralel olarak Standart, ülkemizde elektronik ortamda geliştirilen belge yönetimi programlarının tanıtılması gereken asgari kriterleri tanımlamaktadır.

270 Hakemli Yazılar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Standartta ayrıca elektronik belge özellikleri, elektronik ortamda belge üretim, dosyalama, dağıtım e-arşivler ile dijitalleştirme uygulamalarına dönük bilgiler yer almaktadır (TS 13298, 2009).

Tebliğat Kanunu (TK)

11.02.1959 yılında 10139 sayılı T.C. Resmi Gazete ile yayımlanan 7201 sayılı Tebliğat Kanununda (Tebliğat Kanunu, 1959), elektronik iletişim ve belge yönetimi uygulamalarına paralel olarak çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

Buna göre, Kanunun Tebliğatın yapılması hakkında birinci maddesi (TK, 1959) (Değişik: 11/1/2011-6099/1 md.), kazaî merciler, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I) sayılı cetvelde yer alan genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, (II) sayılı cetvelde yer alan özel bütçeli idareler, (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumlar, (IV) sayılı cetvelde yer alan sosyal güvenlik kurumları ile il özel idareleri, belediyeler, köy hükûmet başkanlıkları, barolar ve noterler tarafından yapılacak elektronik ortamda dâhil tüm tebliğat, bu Kanun hükümlerine göre Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü veya memur vasıtasıyla yapılır demektir.

Bu madde ile konumuz itibarıyla gelen önemli husus, bu kanunun 7/a maddesi ile uyumlu olarak elektronik ortamda tebliğat sürecinin bir parçasına dönüşmesidir. Ayrıca, bu madde metninden de anlaşılacağı gibi, yargı mercileri, 5018 sayılı yasanın I sayılı cetvelinde yer alan TBMM, Cumhurbaşkanlığı, Bakanlık, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay,,, ve diğer Bakanlıklar ve Kamu Kuruluşları gibi Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu idareleri, II sayılı cet-

velin A ??kk?nda yer alan Yüksek Ö?retim Kurulu, Üniversiteler ve ?leri Teknoloji Enstit?leri ile B ??kk?nda yer alan Savunma Sanayi Müste?arlı??, Türkiye ilimler Akademisi ...gibi Özel Bütçeli Di?er ?dareler, III say?l? cetvelde yer alan SPK, RTÜK, BDDK, Rekabet Ku?r?mu,,, gibi Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar ve IV say?l? cetvelde yer alan Sosyal Güvenlik Kurumu ve Türkiye ?? Kurumu Genel Müdürlü?ü gibi Sosyal Güvenlik Kurumlar? (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003), ?eklinde say?lmak suretiyle tüm kamu kurum ve kurulu?lar? tebligat ç?karmaya yetkili k?l?nmam??t?r.

Yine elektronik tebligat ile ilgili olarak 7201 say?l? Kanuna ?elektronik tebligat? ba?l?kl?

2011 y?l?nda eklenen 7/a maddesiyle (Ek: 11/1/2011-6099/2 md.) (TK, 1959), tebligata elveri?li bir elektronik adres vererek bu adrese tebligat yap?lmas?n? isteyen ki?iye, elektronik yolla tebligat yap?labilir hale dönü?mü?tür. ?kinci f?kras?nda, anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmü? komandit ?irketlere elektronik yolla tebligat yap?lmas? zorunlu tutulmu?tur.2 Birinci ve ikinci f?kra hükümlerine göre elektronik yolla tebligat?n zorunlu bir sebeple yap?lamamas? hâlinde bu Kanunda belirtilen di?er usullerle tebligat yap?lmas? hükme ba?lanm??t?r. Kanunun bu hükmüne göre, elektronik yolla tebligat, muhatab?n elektronik adresine ula?t??? tarihi izleyen be?inci günün sonunda yap?lm?? say?lmaktad?r.

Bu madde hükmünün ikinci f?kras?nda ifade edilen anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmü? komandit ?irketlere elektronik yolla tebligat (e-tebligat) yap?lmas?n?n zorunlu tutulmas? hususu Türk Ticaret Kanununun 329. maddesi ve devam?nda (vd.), 564'üncü maddesi vd. ile 573'üncü maddesi vd. yer alan s?ras?yla anonim, sermayesi paylara bölünmü? komandit ve limited ?irketler gibi sermaye ?irketlerine (Türk Ticaret Kanunu, 2011) yap?lacak tebligatlar?n ?ekliyle ilgili elektronik yolla yap?lmas?n? zorunlu tutmakla, bu kanunda belirtilen di?er yöntemlerle tebligat?n yap?lmas?n? engellemi?tir.

Kanunun ilan ?ekli ba?l?kl? 29. maddesi (TK, 1959), ilan suretiyle tebli?, tebli?i ç?karta- cak merciin mucip sebep beyan?yla verece?i karar üzerine a?a??daki ?ekilde yap?l?r denilmektedir.

1 11/1/2011 tarihli ve 6099 say?h Kanunun Wmci maddesiyle, bu maM^e yer aten ekkfromk ortam^ tebliga

Kanunun yayım tarihi olan 19/1/2011'den bir yıl sonra yürürlüğe girmesi hüküm altına alınmıştır.

2

11/1/2011 tarihli ve 6099 sayılı Kanunun 18'inci maddesiyle, bu fıkranın, söz konusu Kanunun yayımından sonra yürürlüğe girmesi hüküm altına alınmıştır.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

1. İlan alakalı olan tebliğin en emin bir şekilde yapılacağı umulan ve varsa tebliğin
çıkaran merciin bulunduğu yerde intihar eden birer gazetede ve ayrıca elektronik
ortamda yapılabilir.

2. Tebliğ olunacak evrak ve ilan sureti, tebliğin çıkaran merciin herkesin kolayca görebileceği bir yerine de asılır. belirtilmek suretiyle ilan şeklinin türü sayılmaktadır (Devlet : 6/6/1985 - 3220/9 md.) Mercii, icabına göre ikinci defa ilan yapılmasına karar verebilir. İki ilan arasındaki müddet bir haftadan fazla olamaz. Gerekiyorsa ikinci ilan, yabancı memleket gazeteleriyle de yapılabilir.

Tebliğatin elektronik ortamda da yapılabilmesi, bazı teknik çalışmaların yapılması da gerektirir. Bu suretle, Teknik altyapının kurulması, tüzük hükümlerinin uygulanması başlıkları Geçici Madde 1 in birinci fıkrasında Geçici Madde 1 - (Ek: 11/1/2011-6099/13 md.) başlığıyla verilmektedir.

Bu hükme göre; Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü, elektronik ortamda yapılacak tebligatla ilgili her türlü teknik altyapıyı bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir yıl içinde kurarak faaliyete geçirir. Şeklinde bir ifadeyle teknik altyapı ile ilgili konu da bu şekilde düzenlenmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (BEHK)

4982 sayılı BEHK'nun (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 2003) amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan etiklik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkının kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir. Bu Kanun, Dilekçe Hakkı Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki

deki meslek kurulu?lar?n?n faaliyetlerinde uygulan?r (BEHK, 2003). Bu çerçevede, Kanun özel sektörde uygulama alan? bulamaz.

Kanunun 4.maddesinde herkesin bilgi edinme hakk?na sahip oldu?u ve kar??l?kl?k ilkesi ve faaliyet alan? ile ilgili olmas? gibi ?artlara haiz olmas? durumlar?nda yabanc? gerçek ve tüzel ki?ilerin, k?sacas?, yabanc?lar?n da bu haktan yararlanaca??, bundan ba?ka; uluslararası hukuktan kaynaklanan hususlar?n sakl? kald??? ifade edilmi?tir (BEHK, 2003).

Be?inci maddede ise bahsi geçen kurum ve kurulu?lar?n bilgi verme yükümlülü?ü vurgulanm?? ve bilgi edinme ba?vurular?n?n etkin, süratli ve do?ru bir ?ekilde sonuçlanmas? gerekti?i belirtilmi?, ayr?ca bu hususla ilgili teknik sorumluluklar?n yerine getirilmesi tedbirlerinin al?nmas? yükümlölükleri ile hüküm sona ermi?tir (BEHK, 2003).

Kanunun sekizinci maddesinde, kamu taraf?ndan yay?mlanm?? veya yay?n, ilan, bro?ür ve benzeri yollar ile kamuya aç?klanm?? bilgi ve belgelerin bu kanun kapsam?nda bilgi edinme hakk? olarak de?erlendirilemeyece?i ve bu ba?vurular?n konusu olamayaca?? ancak, bu belgelerin talep edildi?i durumlarda bunlar ile ilgili nerede, nas?l, ne zaman gibi tan?t?c? nitelikteki enformasyonlar?n ilgili ki?iye iletilebilece?i dile getirilmektedir (BEHK, 2003).

Yine ayn? kanunun gizli bilgileri ay?rarak bilgi veya belge verme ba?l?kl? dokuzuncu maddesi (BEHK, 2003) istenen belgelerde gizlilik unsuru içeren k?s?mlar var ve bunlar ayr??t?r?labiliyorsa, bu k?s?mlar ayr??t?r?larak ilgiliye gerekçesi aç?klanmak suretiyle iletilece?i belirtilmektedir. Bu ay?rma gerekçesi de yaz?l? olarak bildirilmek durumundadır

Bu madde ile genel olarak Kanun tasar?s?ndan da anla??laca?? üzere, aç?kl???n esas oldu?u gizlili?in ise istisnaen uygulanaca??ndan, BEHK kapsam?nda talep edilen bilgi ya da belgelerde gizlilik dereceli hususlar?n bulunmas? durumunda aç?klanabilir bilgiler ile yasaklanan bilgiler bir arada oldu?unda, talepte bulunan ki?iye olumsuz yan?t verilmesi engellenmektedir (BEHK, 2003). Kanun hükmünden de anla??laca?? gibi bu bilgiler bir arada bulunup ayr?labiliyorsa talep konusu bilgi ya da belge, gizlilik derecesi bulunan ya da aç?klanmas? yasak olan bilgiler ayr??t?r?l?p ba?vuran ki?iye gerekçeli olarak sunulmak istenmesi anla??lmaktadır.

Kanunun 10. maddesi (BEHK, 2003), bilgi ve belgeye eri?im konu ba?l???yla, kurum ve

kurulu?lar?n istenen belgenin onayl? bir kopyas?n? vermeleri, bu kopyalar?n verilmesinin m?mk?n olmamas? durumunda ya da asl?na zarar verilebilmesi gibi hususlar mevcut oldu?unda, Kanunun 10. maddesinin birinci f?kras?n?n a, b ve c bentleri çerçevesinde;

272 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özg?r K?lc? ve Metin Turan

- a) E?er istenen belgeler yaz?l?, bas?l? ise, gerekli incelemenin yap?lmas? ve notlar al?nabilmesinin,
- b) Ses kayd? ?eklinde bir belge ise aranan, o zaman sesin dinlenmesinin,
- c) G?rsel kay?tl? bir belge ise bunlar?n izlenebilmesinin, sa?lanmas? gerekti?i vurgulanmaktadır.

Ayn? zamanda bu maddenin sonraki ikinci ve ??üncü f?kralar?nda ise, s?ras?yla, yukar?daki bentler d???nda farklı bir ?ekilde bilgi ve belgenin sa?lanmas? m?mk?nse belgeye zarar vermemek ko?uluyla bunun sa?lanmas? ve gerekli oldu?u hallerde eri?im sa?lama maliyetinin bütçeye gelir olarak kaydetmek suretiyle ba?vurandan elde edilmesi ifade edilmi?tir. Böylece baz? durumlarda bilgi ve belgeye eri?imin de maliyet olu?turdu?u ifade edilmi?tir. BEHK'nun sonraki 11., 12., 13. maddelerinde s?ras?yla bilgi ve belgeye eri?im süreleri, ba?vurular?n cevapland?r?lmas? ve itiraz usulü ba?l?kl? hükümler incelenmi?tir. Söz konusu bu istenen bilgi ve belgeye eri?im süresinin 15 gün oldu?u, yani en geç 15 gün içerisinde di?er hükümler sakl? kalmak kayd?yla, eri?imin sa?lanmas? gerekti?i; ba?vurular?n cevapland?r?lmas? hususunda, kamu kurum ve kurulu?lar?n?n ba?vurular? yaz?l? ya da elektronik ortamda cevapland?rmas? gerekti?i ve itiraz usulleri ile bilgi edinme iste?i çe?itli gerekçelerle reddedilen ki?ilerin yasal süreç ba?latmadan önce kurula3 4 ba?vurabilece?i belirtilmektedir (BEHK, 2003).

Yukar?daki paragraftan ve dipnottan da anla???laca?? üzere 11.maddede, bilgi veya belgeye eri?im için süreler ifade edilmi?, bu süreler Avrupa Birli?inin bu konuyla ilgili mevzuat?na paralel bir ?ekilde 15 ve 30 i? günü olarak belirlenmi?tir. Tabi burada esas olan bu talep edilen bilgiye eri?imin 15 i? günü içinde sa?lanmas?d?r (BEHK, 2003).

Kanunun 15. maddesi ve devam?nda bilgi edinme hakk?n?n s?n?rlar? belirtilmi?tir

(BEHK, 2003). 15. madde ile yarg? denetimi d???nda kalan i?lemlerin bilgi edinmeye dahil

oldu?u belirtilmi?tir. 16. maddede geçen devlet s?rr?na ili?kin bilgi veya belgelerin bu kapsama dahil edilmedi?i h?kme ba?lanm??t?r (BEHK, 2003). ?lkenin ekonomik ?karlar?na ili?kin bilgi veya belgeler 17. madde kapsam?na al?nm?? (BEHK, 2003) ve bu Kanun kapsam?nda olmad??? belirtilmi?tir. ?stihbarata ili?kin bilgi veya belgeler ile ilgili olarak 18. maddede iki durum s?z konusudur (BEHK, 2003). Bunlardan biri, sivil ya da askeri istihbarat birimlerin faaliyetleri bu Kanun kapsam?nda olmad???d?r. ?kinci durumda ise, bu bilgi veya belgelerin insanlar?n al??ma hayat?n? ve onlar?n meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, bu durumda istihbarata ili?kin bilgi ve belgeler bilgi hakk? kapsam?nda de?erlendirilir.

Yine Kanunun 19. maddesi ile idari soru?turmaya ili?kin bilgi veya belgelerin e?itli ko?ullarda bu Kanunun kapsam?nda olmad??? ifade edilmi?tir (BEHK, 2003). Ayn? ?ekilde, adli soru?turma ve kovu?turmaya ili?kin bilgi veya belgelerin bu Kanun kapsam?nda olmad???, ancak CMUK, HUMK ve ?YUK ve di?er ?zel Kanun h?k?mlerinin sakl? oldu?u 20. madde h?km?ne eklenmi?tir.

21. maddede ifade edilen ve e?itli b?l?mlere ayr?lan ?zel hayat?n gizlili?i ile ilgili olarak genelde (BEHK, 2003), ki?inin izin vermesi d???nda bu bilgi ve belgelerin verilmesi Kanun kapsam?nda de?ildir. Ancak kamu yarar?n?n oldu?u durumlarda, talep edilen bilgi veya belgeler, yaz?l? izin almak ko?uluyla, ilgiliye en az yedi g?n ?nce haber verilerek, a?klanabilmektedir.

22. madde ile haberle?menin gizlili?i konusunun bu kanun kapsam?nda olmad??? ifade edilmektedir. Yine 23. maddede yer alan ticari s?r kapsam?ndakilerin de bu kanun kapsam?nda olmad??? belirtilmi? ve 24. maddede geçen ve fikir ve sanat eserleri kapsam?nda istenen bilgi veya belgelerin de 5846 say?l? Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) kapsam?nda de?erlendirilip bu belge veya bilgi isteklerinin FSEK'e g?re incelenece?i belirtilmi?tir (BEHK, 2003).

Kanunun 25. maddesi ile (BEHK, 2003) kurum ve kurulu?lar?n, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalar?na ili?kin d?zenlemeler hakk?ndaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakk?n?n kapsam? d???nda tutulmu?tur. Ancak, ?s?z konusu

kurum ve kurulu?un görü?ünün al?nmas?n?n gerekmesi veya ba?vuru içeri?inin birden fazla kurum ve kurumlar arası bilgi veya belgeye erişim otuz iki günü içinde sağlan?r " (BEHK, 2003).

4 Ktnu?l. Bilgi Edinme ve J De?eri t?^di^Kurulunu tfade etmekte Bu ton?l dokuz üyeden oluşur.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

düzenlemeden etkilenen kurum çalışanları'nın bilgi edinme hakları saklıdır? ifadesi ile genel olarak kurum içi uygulamaları'nın bu kanun kapsam?nda olmadı?, ancak yine de bu düzenlemelerden etkilenecek kurum personelinin bilgi edinme hakları'nın saklı olduğu belirtilmiştir.

26. madde ile «kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyelerin aksine karar verilmediği sürece Kanun kapsam?nda olduğu yer almı?tır (BEHK, 2003).

Tavsiye ve mütalaa talepleri ile ilgili hükümler 27. madde hükmü gereği bu kanun kapsam?nda değildir. Yine çe?itli sebepler ile gizliliği kaldırılan bilgi ya da belgeler bu Kanunun 28. maddesi hükmü gereğince, diğer hükümleri ilgilendiren istisnalar? oluşturmuyorsa kanun kapsam?nda bilgi edinme hakk?na konu olmaktadır (BEHK, 2003).

Kanunun son olarak, 29. maddesi (BEHK, 2003) ?Ceza Hükümleri? başlı?yla, yukarıda belirtilen bu Kanun hükümlerine uyulmaması durumunda neler yapılabileceğini açıklamaktadır. Buna göre; ?Kanunun uygulanmas?nda ihmâli, kusuru veya kast? bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır?. Buna göre cezalandırılmalar genel olarak, ceza kovuşturması saklı kalmak kaydıyla, personelin tabi olduğu hukuksal düzenlemeler çerçevesinde, ihlalleri ölçüsünde belirtilmektedir.

BEHK ile ilişkili olarak, Başbakanlık İletişim Merkezi sistemi (T.C. Başbakanlık İletişim Merkezi, 2006) 20 Ocak 2006 tarih ve 26055 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girip faaliyete geçmiştir. 2006/3 sayılı ve 19 Ocak 2006 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile günlük hayata geçirilen B?MER e-devlet uygulamaları kapsamında, vatandaşların ?ikayet, talep, görüş ve önerilerinin an?nda işleme alın?p değerlendirilip sonuçlandırılması ve ilgili ki?

ye, söz konusu ?ikayet ile ilgili mevzuatta belirtilen sürelerde h?zl? bir ?ekilde cevap verilmesi amac? ile kurulmu?tur. B?MER faaliyetleri ile birlikte BEHK ge?mi?te vatanda? ile devlet aras?ndaki ili?kilerin kar??l?kl? yarara dayanan bir yap?ya oturmas?nda önemli bir kilometre ta?? olmu?tur.

BEHK hükümleri bilgi hukukunun temel unsurlar?n? yans?tmaktad?r. Bu Kanun ile kamusal bilgi ile belgeye yasal eri?im hüküm alt?na al?nm??t?r. Bilgi profesyonelli?inin öncelikli hedefi olan bilgi ve belgenin etkin verimli ve h?zl? bir ?ekilde ihtiyac? olan ki?ilere iletilmesi, Kanun ile yasal bir çerçeveye kavu?mu?, kamu kurumlar? da bu çerçevede daha yo?un biçimde profesyonel çözümlere yönelmi?lerdir.

Elektronik ?mza Kanunu (E?K)

23.07.2004 tarihinde yürürlü?e giren 5070 say?l? Elektronik ?mza Kanununu (E?K), elektronik ortamda yasal geçerlili?i olan bilgi ve belge i?lemlerinin yürütülebilmesine duyulan ihtiyac?n ürünü olarak ortaya ç?km??t?r. Kanunun amac?, (Elektronik ?mza Kanunu, 2004) ?elektronik imzan?n hukukî ve teknik yönleri ile kullan?m?na ili?kin esaslar? düzenlemektir?. E?K'nun ikinci maddesi ile, bu Kanunun:

- a) Elektronik imzan?n hukuki yap?s?n?,
- b) Elektronik sertifika hizmet sa?lay?c?lar?n faaliyetlerini ve
- c) Her alanda elektronik imzan?n kullan?m?na ili?kin i?lemlerini, kapsad??? ifade edilmi?tir.

Yukar?da s?ras?yla a, b ve c ?eklinde belirtti?imiz e-imzan?n hukuki yap?s?, e-sertifika hizmet sa?lay?c?lar?n faaliyetleri ve günlük hayatta her alanda e-imzan?n kullan?m? sonucunda olu?an hukuki yap?n?n bu kanun kapsam?nda oldu?u hususu yasal zemin kazanm??t?r.

Kanun'un dördüncü maddesi (E?K, 2004) hukuksal belgelerde kar??la??lan ve e-delilin sahip olmas? gereken güvenli elektronik imza ile ilgilidir. Buna göre, bir güvenli elektronik imzada bulunmas? gereken özellikler madde 4? te say?lm??t?r. Bunlar;

Güvenli elektronik imza;

- a) Münhas?ran imza sahibine ba?l? olan,

b) Sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan güvenli elektronik imza olu?turma arac? ile olu?turulan,

c) Nitelikli elektronik sertifikaya dayanarak imza sahibinin kimli?inin tespitini sa?layan,

d) ?mzalanm?? elektronik veride sonradan herhangi bir de?i?iklik yap?l?p yap?lmad???-n?n tespitini sa?layan, elektronik imzad?r.

Yukar?daki maddeler e-imzan?n ta??mas? gereken özellikleri aç?klamaktad?r. Bu ko?ulu sa?lamayan belgeler, nitelikli elektronik delil olarak de?erlendirilemezler.

Bu Kanunda yine be?inci madde ile güvenli elektronik imzan?n hukuki sonuçlar? ve uygulama alanlar?n?n neler oldu?u ifade edilmi?tir (E?K, 2004). Bu madde hükmüne göre, ?güvenli elektronik imza, elle at?lan imza ile ayn? hukukî sonucu do?urdu?u? ifade edilmi?tir. Öte yandan Kanunda, ?kanunlar?n resmî ?ekle veya özel bir merasime tabi tuttu?u hukukî i?lemler ile teminat sözleşmeleri güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemeyece?i? belirlenmektedir. Bu hükme göre örne?in, gayrimenkul üzerinde yap?lacak i?lemler güvenli elektronik imza ile yap?lm??sa bile hukuki sonuç do?urmamaktadır. Kanunda say?lmak suretiyle belirtilen bu durum d???ndaki di?er i?lemlerde ?slak imza ile e-imza ayn? hukuki sonuçlar? do?uracak ve mahkemelerde de ayn? delil niteli?ine sahip olacaktır.

Bu kanunla ilgili olarak, 06.01.2005 tarih ve 25692 say?l? Resmi Gazete ?de, Elektronik ?mza ile ilgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere ?li?kin Tebli? yay?mlanm??t?r (Elektronik ?mza ile ilgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere ?li?kin Tebli?, 2005). Bu Tebli?in ç?kar?l?? amacı?n, elektronik imzaya ili?kin süreçleri ve teknik kriterleri detayl? olarak belirleme oldu?u birinci maddede belirtilmektedir. Yani kısaca, bu Tebü??de daha çok teknik hususlar aç?klanm??t?r. 5070 say?l? Elektronik imza kanunu ile ilgili olarak öncesinde 1999/93 say?l? Avrupa Birli?i Direktifi yay?mlanm??t?r (Directive 1999/93/EC, The European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures, 2000). Kapsam?n?n belirtildi?i Direktifin birinci maddesinde (Article 1) ?bu direktifin amacı?n?n elek-

tronik imzalar?n kullan?m?n? kolayla?t?rmak ve yasal olarak tan?nmas?n? desteklemek?5 oldu?u ve ?direktif e-imzalar için yasal çerçeve ve iç pazar?n düzgün i?leyi?ini sa?lamak için baz? sertifikasyon hizmetleri sa?lar?6 7?eklinde belirtilmi?tir. Avrupa Birli?ine üye olan ülkelerin kendi mevzuatlar? ile uyumla?t?rmasfi gereken ve dolayl? olarak üye olacak ülkeleri de ilgilendiren bu direktifin kapsam?n?n 5070 say?l? Kanunun kapsam ba?l?kl? ikinci maddesi ile ayn? hususlar? içermektedir. E-imza Kanunu haz?rlan?rken bahsi geçen direktifin bu ve di?er hükümleri göz önüne al?nm??t?r.

Elektronik Haberle?me Kanunu (EHK)

Ülkemizde elektronik haberle?menin düzenlenmesine ili?kin 5809 say?l? Elektronik Haberle?me Kanunu 10.11.2008 tarih ve Mükerrer 27050 say?l? Resmi Gazetemde yay?mlanarak yürürlü?e girmi?tir. Kanunun amac? (Elektronik Haberle?me Kanunu, 2008) ?elektronik haberle?me sektöründe düzenleme ve denetleme yoluyla etkin rekabetin tesisi, tüketici haklar?n?n gözetilmesi, ülke genelinde hizmetlerin yayg?nla?t?r?lmas?, kaynaklar?n etkin ve verimli kullan?lmas?, haberle?me alt yap?, ?ebeke ve hizmet alan?nda teknolojik geli?imin ve yeni yat?r?mlar?n te?vik edilmesi ve bunlara ili?kin usul ve esaslar?n belirlenmesidir?. Kanunda bilgi ve belge i?lemlerini etkileyen ya da do?rudan belirleyen hükümler a?a??da ele al?nmaktadır.

Kanunun ki?isel verilerin i?lenmesi ve gizlili?in korunmas? ba?l?kl? 51. maddesinde, ?kurum, elektronik haberle?me sektörüyle ilgili ki?isel verilerin i?lenmesi ve gizlili?inin korunmas?na yönelik usul ve esaslar? belirlemeye yetkili? k?l?nm??t?r.

5 "The purpose of ttos Directive .s to factiftate the use of dectromc s.gnatures and to contrtroute to U?en to

6 "It estaHtetes a togal framework for etectromc s.gnatures and certam ctrtification-strvicts m onfer to ensu internal market."

7

Uyumla?t?rma hususu uygulama ba?l?kl? direktifin 13/1 maddesinde belirtilmi?tir: "Article 13 Implementati bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive forthwith inform the Commission thereof."

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik ?leti?im, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamalar?

Yine Kanunun 55. Maddesi elektronik kimlik bilgisine haiz cihazlar ile ilgilidir (EHK, 2008). Buna göre, Kanunun yetki vermesi d???nda, elektronik kimlik bilgilerinin yeniden olu?- turulamayaca??, de?i?tirilemeyece?i, kopyalanamayaca??, ço?alt?lamayaca?? veya herhangi bir amaçla da??t?lamayaca?? hükme ba?lanm??t?r. Bu hükme ayk?r? davrananlar?n 5271 say?l? Ceza Muhakemesi Kanununun 127. maddesi hükümlerine göre el konulaca?? ayn? maddenin üçüncü fıkras?nda hükme ba?lanm??t?r (EHK, 2008). Böylece, yukar?da ifade edilen saiklerle hareket eden ki?iler ve ilgili fiilleri suç kapsam?na al?nmaktad?r.

Kanunun 56. maddesinde, abone ve cihaz kimlik bilgilerinin güvenli?ine yer verilmi?tir (EHK, 2008). Buna göre "abone kimlik ve ileti?im bilgilerini ta??yan özel bilgiler ile cihazlar?n elektronik kimlik bilgilerini ta??yan her türlü yaz?l?m, kart, araç veya gereç yetkisiz ve izinsiz olarak kopyalanamaz, muhafaza edilemez, da??t?lamaz, kendisine veya ba?kas?na yarar sa?lamak maksad?yla kullan?lamaz" denilmektedir.

Denetim ba?l?kl? 59. maddede de Bilgi Teknolojileri ?leti?im Kurumunun, re'sen ya da ?ikayet üzerine gerçek ya da tüzel ki?ileri denetim yetkisine haiz oldu?u belirtilmi?tir (EHK, 2008). Her konuda oldu?u gibi kanunun uygulama alan? çerçevesinde denetim ile ilgili hük- mün var??? ile o konuda, kuruma, gerekli gördü?ü hallerde elektronik haberle?me sektöründe bulunan tüm gerçek ve tüzel ki?ileri kendili?inden ya da ba?vuru sonucu denetleme yetkisi vermektedir.

5809 say?l? Elektronik Haberle?me Kanununun, 4, 6, 12 ve 51 inci maddelerine daya- n?larak haz?rlanan (EHK, 2008) Elektronik Haberle?me Sektöründe Ki?isel Verilerin ??lenmesi ve Gizlili?inin Korunmas? Hakk?nda Yönetmeli?in amac?, elektronik haberle?me sektöründe ki?isel verilerin i?lenmesi, saklanması ve gizlili?inin korunmas? için elektronik haberle?me sek- töründe faaliyet gösteren i?letmecilerin uyacaklar? usul ve esaslar? düzenlemektir (Elektronik Haberle?me Sektöründe Ki?isel Verilerin ??lenmesi ve Gizlili?inin Korunmas? Hakk?nda Yö- netmelik, 2012).

Kamu Ya?am?n? Belirleyen ?dari Düzenlemelerde Bilgi ve Belge ??lemlerine ?li?kin

Koşulların Değerlendirilmesi

Aşağıda kamu idaresini belirleyen temel yasalarda bilgi ve belge işlemlerine ilişkin saptamalar düzenlemelerin çıkış tarihine göre kronolojik olarak değerlendirilmektedir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)

08.03.1995 tarihinde yayımlanıp 08.09.1995 tarihinde (6 ay sonra) yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, kanunun amacı bakımından birinci maddesinde (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, 1995) "Bu Kanunun amacı, (...) (1) kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliğini ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, ehitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konudaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir." şeklinde ifade edilmektedir.

Bu Kanunun, 2003 yılında 4822 sayılı yasa ile değişiklik yapılmak suretiyle son şekli ni alması bu geçerli üçüncü maddesinde 4077 sayılı kanunla ilgili yapılan tanımın C bendinde "Mal: Alın-veriye konu olan taşınır eşya, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar ve elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi mallar" ifade eder demekle, elektronik ortamda yapılan mal ticaretinin tüketicinin korunması açısından bir tanımlama yapması oldu u görülmüştür (TKHK, 1995). Burada yapılan tanımla, "mal" kavramı, günümüz bilişim sistemlerindeki gelişmelere paralel olarak yaygınlaşan elektronik ortam ve bu ortamda üretilen yazılım, ses ve görüntü gibi mallar içine alacak şekilde genişletilerek, bu alanın hukuksal boyutuyla mevcut durumla uyumlaştırılmaya çalışılmıştır.

Yine Kanunun, 9/A maddesinde "Mesafeli Sözleşmeler" başlığıyla mesafeli sözleşmelerin, yazılı, görsel, telefon ve elektronik ortamda veya diğer iletişim araçları kullanılarak yapıldığı ve tüketicilerle karşı karşıya gelinmeksizin yapılan ve malın veya hizmetin tüketiciye

276 Hakemli Yazılar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

anında veya sonradan teslimi veya ifas kararıyla sonuçlanan sözleşmeler oldu u ifade edilmiştir böylece günümüzde de sık sık kullandığımız ve alışveriş yolu olarak ihtiyaçlarımız giderildiğimiz bu

yöntemde de yine elektronik ortam kullanılmaktadır (TKHK, 1995). Dolayısıyla yine bu ortamda aktarılan bilgi ve kişisel bilgilerin korunması hususları da önem kazanmaktadır. Bu maddenin ikinci fıkrasında (TKHK, 1995) yapılan bu elektronik ortamdaki işlemlerin de yine elektronik ortamda teyit edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir. Elektronik ortamda yapılan bu işlemlerin satış tarafından ayıpsız olması sağlanması gerekliliği aynı maddenin dördüncü fıkrasında (9A/4) (TKHK, 1995) belirtilmiştir. Böylece temel amaç tüketici haklarını korumak olan bu Kanun yapılan alıverişlerin elektronik ortamda olması durumunda da gerekli tedbirleri almakta ve tüketiciye güvence sağlamaktadır.

Türk Medeni Kanunu (TMK)

Kişiler, aile, miras ve evya hukukunu ele alan ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, medeni hukuk ile ilgili hususları içeren temel kanundur (Türk Medeni Kanunu, 2001). Bu Kanun kapsamında, bilgi ve belge işlemlerini ilgilendiren düzenlemeler yer almakta ve bunlar daha çok bilginin ispatı ve delil niteliğine yönelik düzenlemeler şeklindedir.

4721 sayılı Kanunun "ispat kuralları" başlıklı ve 12. bölümü içerisinde altıncı ve yedinci maddeler (TMK, 2001) ispat yükü ve resmi belgelerle ispat konularını içermektedir. Bu kanunun "İspat Yükü" başlıklı altıncı maddesinde Kanunun aksine hüküm yoksa tarafların iddiaları ve bu iddiaların dayandıkları konuların ispat ile yükümlü oldukları ifade etmektedir. Yani bu madde ile ispat sorumluluğunun kime ait olacağı vurgulanmaktadır. Örneğin gayrimenkul mallar üzerinde bir hak iddia eden taraf bunu ipotek belgesini göstererek ispat yükümlülüğünü yerine getirmek durumundadır.

Bu kanunun yedinci maddesi ise, resmi belgeler ile ispat konusunu ele almaktadır (TMK, 2001). Buna göre "Resmî sicil ve senetlerin, belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturdugu, resmi senetlerin delil niteliğine haiz oldukları" belirtilmiştir. TMK genelde elektronik imzanın geçerli olmadığı alanları düzenlemektedir. Örneğin evlilik, bir taahhüdün üzerinde yapılan gayrimenkul ipotek hakkı resmi senet üzerinde ilgili kişilerin yanında ve şahıslık imza ile yapılmadığı sürece geçersizdir, diğeri bir deyişle yok hükmündedir (TMK, 2001).

Türk Ceza Kanunu (TCK)

2004 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Ceza Kanunun Amacı başlıklı birinci maddesinde belirtildiği gibi (Türk Ceza Kanunu, 2004) "kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir". Kanunda, bu amaçların gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir. Kısaca, Türk Ceza Kanunun temel amacı suç işlenmesini önlemektir.

Buraya kadarki ve bundan sonra bahis konusu olan Kanunlarda ayrıntılı olarak bilgi, belge ve elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemler konusunda, belgelerin hukuki durumu hususu incelenmiştir, ancak TCK alanında ise bu bahsedilen konularda işlenen suçlar ve cezaları belirtilmiştir. Bu Kanunda diğer Kanunlardan farklı olarak belge ile ilgili hususlarda belge üzerinde işlenen suçlar ile ilgili hükümler yer almaktadır.

TCK'nun "Kamu Güvenine Karşı Suçlar" bölümünün 204. maddesinde resmi belgede sahtecilik konusu işlenmiştir. Bu kanun hükümlerine göre, (1) bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarına aldatacak şekilde deşirtiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır, (2) görevi düzenlemeye yetkili olduğu resmi bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarına aldatacak şekilde deşirtiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmi belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır, (3) resmi belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması halinde, verilecek ceza yarı oranında arttırılır.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

Bu Kanunun gerekçeli kararında da ifade edildiği gibi, kanun maddesinde, suçun konusu resmi belgedir. Yazılı kağıt niteliğine haiz olmayan şey ispat kuvvetine bakılmaksızın belge niteliği taşıyamaktadır. Bundan başka, belge niteliğini taşıyabilmesi için, kağıt üzerinde bulunan yazının, anlaşılır olması, bir irade beyanı içermesi, içeriğinin hukuki bir deşeri olması,

hukukî bir hüküm ifade etmesi ve hukuki bir sonuç oluşturmaya uygun olmas?; adlar?n?n belli olmas?, kambiyo senetleri gibi baz? belgeler hariç imzalar?n?n at?lmas? ve bu ki?inin ya da ki?ilerin mevcut olmas?n?n ?art? aranmaks?z?n belli ki?i ya da ki?ilere izafe edilebilmesi (ba?lanabilmesi) gerekir (TCK, 2004).

Bir ki?i, e?er bir belge düzenler ve bu düzenledi?i belgeye ba?kas?n?n ad?n? yazar ve belgeyi imzalarsa bile, bu durumda bir belge mevcuttur; ancak, bu belge sahtedir. Bundan ba?ka, herhangi bir belge alt?nda ad? yaz?lan ve ad?na imza at?lan ki?inin, gerçek veya hayali bir ki?i olmas?n?n belgenin varl???na bir etkisi bulunmamaktadır (TCK, 2004).

Burada ifade edilmesi gereken husus resmi belgenin ne oldu?u konusudur. Resmi belge, bir kamu görevlisi taraf?ndan görevi gere?i olarak düzenlenen yaz?y? ifade etmektedir. Bundan dolay?, düzenlenen belge ile kamu görevlisinin yerine getirdi?i görev aras?nda bir ba?lant?n?n bulunmas? gerekir. Ayr?ca, bir kamu kurumu ile yap?lan sözleşme özel hukuk hükümlerini içerse bile, resmi belge mevcuttur. Çünkü sözleşmeyi imzalayan taraflardan biri kamu kurumu ad?na kamu ^revflsMfl (TCK, 2004).

Böylece belirtilmesi gereken önemli husus, resmi belge olarak kabul görülen bir belgenin sahte olup olmamas? ile ilgili olarak yap?lan bir incelemede, haz?rlayan?n ve onun sahip oldu?u yetkilerin neler oldu?una bak?lmas? suretiyle de belge ile ilgili suçlar?n olu?up olu?mad???na karar verilir (Çiçek, 2007).

Bu Kanun maddesinden de anla???laca?? üzere, resmi belgede sahtecilik suçu, ceza hukukumuzda seçimlik hareketli suç olarak tan?mlan?r. Seçimlik hareketli suçlar k?saca, kanun maddesinin suçun olu?mas? için tan?mlad??? hareketlerden herhangi birinin yap?lmas?n? suçun olu?mas? için yeterli gördü?ünde olu?an suçlardır (TCK, 2004).

204.maddenin birinci fıkras?nda ifade edilen birinci seçimlik hareket, resmi belgeyi sahte olarak düzenlemektir. Bu seçimlik hareketle, resmi belge, asl?nda mevcut olmamas?na ramen, mevcutmu? gibi sahte olarak üretilmekte ve düzenlenen belgenin gerçek bir belge olmas? hususunda yan?lt?c? niteli?e sahip olmaktadır (TCK, 2004).

Ayn? fıkrada ikinci seçimlik hareket, gerçek bir resmi belgeyi ba?kalar?n? aldatacak ?e-

kilde de?i?tirmektir. Bu seçimlik harekette, asl?nda var olan resmi belge üzerinde silmek veya ilaveler yapmak suretiyle de?i?iklikler yap?lmaktad?r. Burada da yine resmi belge üzerinde sahtecili?in söz konusu olabilmesi için, yap?lan de?i?ikli?in aldat?c? nitelikte olmas? gerekir. Aldat?c?l?k unsuru yoksa, bu durumda resmi belgeyi bozmak suçu meydana gelir. Bu iki seçimlik hareketli suçlar ile ilgili olarak belirtilmesi gereken husus, sahtecilik fiilinin belge üzerindeki bilgilerin bir k?sm? ya da tümüne ili?kin olmas?, resmi belgede sahtecilik suçunun olu?mas? için bir öneminin bulunmad???d?r (TCK, 2004).

Son olarak da, nc seçimlik hareket ise, sahte resmi belgeyi kullanmakt?r. Ayn? zamanda, kullan?lan sahte belgenin ki?inin kendisi veya ba?kas? taraf?ndan düzenlenmi? olmas?n?n bir önemi bulunmamaktad?r. Ayr?ca tüm bunlara ek olarak k?saca belirtece?imiz husus, birinci f?krada i?lenen suçlar?n failinin herkes olabilece?idir (TCK, 2004).

Maddenin ikinci f?kras?nda, f?kra hükmünden de anla??laca?? zere, resmi belgede sahtecilik suçunun kamu görevlisi taraf?ndan i?lenmesi ayr? bir suç olarak tan?mlanmaktad?r. Bu suçun olu?mas? için, iki unsurun birlikte gerçekle?mesi gerekir. Bunlar, i)suçun kamu görevlisi taraf?ndan i?lenmesi ve ii)suçun konusunu te?kil eden belgenin kamu görevlisinin görevi gere?i düzenlemeye yetkili oldu?u resmî bir belge olmas?, ko?ullard?r. Bu ko?ullardan herhangi birinin bulunmamas? durumunda bu f?kra hükmü uygulanmaz. Burada dikkate de?er di?er bir husus da i?lenen suçla ilgili olarak ceza aral???n?n birinci f?krada 2-5 y?l iken burada artarak 3-8 y?l aral???na dnmesidir. Yine, bu f?krada i?lenen suçun faili olarak sadece kamu görevlisi tan?mlanmaktad?r (TCK, 2004).

Maddenin nc f?kras?nda, resmi belgede sahtecilik suçunun konu bak?m?ndan nitelikli unsuru belirlenmi?tir. Bu f?kra hükmüne göre, suçun konusunu olu?turan resmî belgenin,

278 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers zgr Külcü ve Metin Turan

kanun hükmü gere?i sahteli?i sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteli?inde olmas? hâlinde, cezan?n belirlenen oranda art?r?lmas? gerekir. Kanunun gerekçesinde a?kland??? zere bu hüküm, suç ile delil aras?nda ili?ki göz önüne al?nmas? suretiyle, daha üstün ispat gücüne sahip belgeyi daha fazla korumak ihtiyan? kar??lad??? düşünülmektedir.

TCK'nun 205. maddesi "Resmî belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek" ba?l?n? ta??maktad?r. Bu madde hükümleri, gerçek bir resmi belgeyi bozan, yok eden veya gizleyen ki?i, iki y?ldan be? y?la kadar hapis cezas? ile cezaland?r?l?r, suçun kamu görevlisi taraf?ndan i?lenmesi halinde, verilecek ceza yar? oran?nda art?r?l?r (TCK, 2004) hususlar?n? içermektedir. Kanunun gerekçeli karar?n?n incelenmesi sonucunda, suçun failinin herkes olabilece?i; suçun, resmi belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek suretiyle i?lenebilece?i seçimli hareketli suçlardan oldu?u; 204. maddeden farklı olarak bu maddede i?lenen suçun aldat?c? nitelikte olmas? gerekmemekte ve suçun konusunun yasal olarak geçerli resmi bir belge oldu?u anla??lmaktad?r (TCK, 2004).

Bu suçun fiilleri, gerçek bir resmi belgede yer alan yaz?lar? boyamak, silmek ve bu suretle okunamaz hale getirmek; belge üzerinde bulunan resimli unsuru belgeden ay?rmak; belgeyi y?rtmak, yakmak ya da gizlemek örnek mahiyetinde ifade edilebilir (TCK, 2004).

Yukar?da belirtilen örneklerden gizleme fiili çe?itli boyutlarda olabilir. Bunlar (TCK, 2004):

1. Gizleme, belgenin sorumlulu?unda ve zilyetli?inde bulunan ki?iye veya kurum ya da kurulu?a kar?? olmal?d?r;
2. Bir resmi belgenin, bir hukukî uyu?mazl?k kapsam?nda mahkemeden talep edilmesine ra?men; gerçe?e ayk?r? olarak, böyle bir belgenin var olmad???n?n ya da bulunamad???n?n bildirilmesi hâlinde bu suç olur.
3. Gizlemenin kapsam?, belgenin gözetiminde bulundu?u ki?iden ya da kurum veya kurulu?tan çal?nmas? suretiyle de gerçekleştirilebilir.

Bu suçun faili herkes olabilir, yani bu suç herhangi bir ki?i taraf?ndan i?lenebilir. Resmi belgenin kamu görevlisi taraf?ndan bozulmas?, yok edilmesi veya gizlenmesi, bu suçun nitelikli ?ekli olarak tan?mlanm??t?r. Bu suça ili?kin özellikli husus, suç konusu belgenin, kamu görevlisinin görevi nedeniyle düzenleme yetkisine sahip oldu?u belge olmas? gerekmez (TCK, 2004).

TCK'n?n 206. maddesi resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan konusunu içermektedir. Bu madde hükmüne göre, bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu

görevlisine yalan beyanda bulunan kişinin, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılması öngörülmektedir.

Gerekçeli maddeden, bu suçun, doktrinde, "fikrî sahtecilik" olarak isimlendirilen bir suç tipini oluşturduğunu anlamaktadır. Bu madde ile kişinin, kendi beyanıyla, sahte bir resmî belgenin düzenlenmesine sebep olma hakkına sahip olmadıkça hüküm altına alınmaz. Bu suçun oluşması için bir kimsenin yaptık beyan üzerine düzenlenen resmî belgenin bu beyanın doğru olduğunu ispat edici bir güce sahip olması gereklidir. Bunun sonucunda, beyanın doğruluğu düzenlenen resmî belgeyle ispat edilecek ise, bu kanun maddesi uygulanacaktır; buna rağmen şahsın beyanına alan memur, beyanın doğruluğunu inceleyip, resmî belgeyi sadece kişinin beyanı üzerine değil de, memurun yapacağı inceleme ve değerlendirme sonucuna göre oluşturuyorsa, bu maddede ifade edilen suç oluşmaz.

Bu maddenin devamı olan TCK'nun 207. maddesi ise Özel belgede sahtecilik konusunu içlemektedir (TCK, 2004). Bu madde hükmü, bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi baskılarını aldatacak şekilde deiktiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir söz konusudur. Sahte belgeyi bu özelliğini bilerek kullanan kişiye de aynı cezanın uygulanması söz konusudur.

Bu maddede belirtilen suçun konusu özel belgedir. Özel belgeler, resmi belgeler kadar olmasa da kanıt niteliğine sahip ve yasal olarak sonuç yaratan belge türleridir. Özel belgeler daha çok kişiler arasındaki yarar ilişkileri ile ilgili olsa da ve kanıt nitelikleri resmi belgeler kadar olmasa da kamu güveni nedeniyle korunması gereken belgelerdir (Gökcan, 2010, s. 209).

Bu maddede de seçimlik hareketli suçlar mevcuttur. Bahsedilen seçimlik hareketler: i) özel bel-
Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

geyi sahte olarak düzenleme, yani olmayan bir belgeyi varmış gibi sahte olarak yaratmak, ii) gerçek bir özel belgeyi baskılarını aldatacak şekilde deiktirmek, yani, aslında var olan özel belge üzerinde silmek ya da çeşitli ilaveler yaparak deiktiklikler oluşturmaktadır. Mevcut olan özel belge üzerinde sahtecilikten söz edebilmek için, yapılan deiktikliğin aldatıcı nitelikte ol-

mas? gerekir. Aksi halde, özel belgeyi bozma suçu olur.

Bu suçun TCK kapsam?nda 207. madde çerçevesinde de?erlendirilebilmesi için, bu iki seçimlik hareketten birinin gerçekleşmesinin yan? s?ra, düzenlenen sahte belgenin de ayn? zamanda kullan?lması da gerekli bir şarttır.

Maddenin ikinci fıkrasında, baskılar? tarafından sahte olarak düzenlenmi? olan bir özel belgenin kullan?lması, suç olarak tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi bu suçun oluşabilmesi için, belgeyi kullanan kişinin, onun sahte olduğunu bilmesinin gerekli olduğu açıktır.

Böylelikle bu suç, sadece doğrudan kastla işlenebilmektedir.

Belge üzerinde işlenen suçlar ile ilgili başka bir Ceza Kanunu maddesi de TCK madde 208, özel belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek, hükmüdür (TCK, 2004). Bu baskıların aynısı resmi belgeler için 205. maddede bulunmaktadır. Bu kanun maddesi, gerçek bir özel belgeyi bozan, yok eden veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır hükmünü içermektedir. Bu maddede geçen suçun konusu yasal olan yani gerçek özel bir belgedir. Bu suç tipi özel belge üzerinde işlenen suçlardan olup, seçimlik hareketleri içermektedir. Bu seçimlik hareketler, gerçek özel bir belgenin yok edilmesi, bozulması ya da gizlenmesi fiilleridir. Örneğin, hukuken geçerli bir özel belge üzerindeki yazılar?, boyayarak, karalayarak ya da silerek okunamayacak bir şekilde sokmak, belgeyi yırtmak, yakmak veya gizlemek fiilleri bu suç oluşturur (TCK, 2004).

TCK madde 205'de de ifade edildiği gibi bir özel belgenin, örneğin bir uyuşturucu çerçevesinde mahkemeden talep edilmesine rağmen; gerçeğe aykırı olarak, bu belgenin mevcut olmadığını veya mevcut olmasına rağmen bulunamadığını bildirilmesi durumunda da bu suç gerçekleşir. Fakat, bir soruşturma ya da kovuşturma kapsamında bir suçla ilgili olarak istenen belgelerin verilmemesi durumunda, özel belgenin gizlenmesi suçunun değil, suç delillerini gizleme fiili işlenmektedir. Bu suç aynı zamanda, gizleme unsuru ile, özel belgenin gözetiminde bulunduğu kişi, kurum ya da kuruluştan çalınarak da gerçekleştirilebilir. Bu durumda, hırsızlık suçunun değil, özel belgenin gizlenmesi suçu dolayısıyla karar verilmesi daha uygun olmaktadır (TCK, 2004).

TCK'nun 210. maddesine, "resmi belge hükmünde belge" olarak tanımlanan belge, özel belgede sahtecilik suçunun konusu, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiya temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması halinde, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı hükme bağlanmaktadır. İkinci paragrafta gerçeğe aykırı belge düzenleyen tabip, diğ. tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğ. sağık mesleği mensubu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır denmektedir. Düzenlenen belgenin kişiyeye haksız bir menfaat sağlaması ya da kamunun veya kişilerin zararına bir sonuç doğurucu nitelik taşınması halinde, resmi belgede sahtecilik hükümlerine göre cezaya hükmolünmesi söz konusudur (TCK, 2004).

Madde gerekçesinin incelenmesi sonucunda, 210. maddenin, günlük ticari hayatımızda önemli yer tutan basit ciro ile ya da hatta buna bile gerek duyulmadan tedavüle çıkan çeşitli evrakları korumak amacıyla hizmet ettiği anlaşılmaktadır (TCK, 2004).

Birinci fıkrada sayılan özel belgelerde sahtecilik yapılması durumunda, resmi belgede sahtecilik suçuna dair tüm hükümlerin uygulama alanı bulacağı ifade edilmiştir (TCK, 2004).

İkinci fıkrada, kamu görevlisi sıfatıyla çalışanlar bile, tabip, diğ. tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğ. sağık mesleği mensubu kişilerin, görevlerinden dolayı gerçeğe aykırı belge düzenlemelerinin ayrı bir suç tipi olarak tanımlandığı belirtilmiştir. Fıkranın ikinci cümlesinde de ifade edildiği gibi, düzenlenen belgenin bu kişiyeye haksız bir menfaat sağlaması ya da kamunun veya kişilerin zararına bir sonuç doğurucu nitelik taşınması hâlinde, resmi belgede sahtecilik hükümlerine göre cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Buradaki amaç, bu görevleri ifa edenlerin düzenledikleri belgelerin ne denli önemli olduğu belirtilmeye çalışılması ve bahsedilen kişilere ve onların oluşturdukları belgelere güvenin korunması amaçlanmıştır. Böylece,

280 Hakemli Yazılar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

belirtilen kişilerin görevlerinin ifası bağlamında düzenledikleri belgelerin önemi vurgulanması ve bunlara duyulan güvenin özellikle korunması amaçlanmıştır (TCK, 2004).

Bu hükümler ile bağlantılı diğ. maddeler ise sırasıyla TCK madde 211 ve 212. maddelerdir. Daha az cezaya gerektiren hal bağlamında 211. maddesi (TCK, 2004): "(1) Bir hukuki ilişkiye

dayanan alaca??n ispat? veya gerçek bir durumun belgelenmesi amac?yla belgede sahtecilik suçunun i?lenmesi halinde, verilecek ceza, yar?s? oran?nda indirilir.? hükmünü içerir.

Bu kanun maddesi ile resmi veya özel belgede sahtecilik suçunun bir hukukî ili?kiye dayanan alaca??n ispat? veya gerçek bir durumun belgelenmesi amac?yla i?lendi?inde, suçun temel ?ekline göre yar?s? oran?nda daha az ceza ile cezaland?r?ld??? bir durum olarak dnlm?tür (TCK, 2004).

Ceza Kanununun ?tima ba?l?kl? 212. maddesi ise (TCK, 2004), "(1) Sahte resmi veya özel belgenin bir ba?ka suçun i?lenmesi s?ras?nda kullan?lmas? halinde, hem sahtecilik hem de ilgili suçtan dolay? ayr? ayr? cezaya hükmolunur." ?eklindedir.

Böylece, bir kimsenin sahte belgeyi kullanmas? sureti ile ba?ka bir kimseyi aldatarak bir fayda sa?lamas? durumunda, hem doland?r?c?l?k hem de resmi veya özel belgede sahtecilik suçlar?na ait cezalar içtima suretiyle verilecektir (TCK, 2004).

Hukuksal düzenlemelerinin a??rl?kl? olarak 2000 y?l?ndan sonra yap?lmaya ba?lanan bili?im suçlar? ile ilgili hükümler TCK'nun 243, 244 ve 245. maddelerinde düzenlenmi?tir. Bu hükümlerin bir nevi elektronik ortamlarda i?lenen suçlar? kapsamak için düzenlendi?i söylenbilir (TCK, 2004). Bu çerçevede konu itibariyle daha önemli olan bili?im sistemine girme ba?l?kl? 243 ve sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya de?i?tirme ba?l?kl? 244'nc maddelerindeki hükümler de?erlendirilmektedir. Bu hükümleri s?ras?yla inceleyecek olursak: Türk Ceza Kanunun Bili?im Alan?nda Suçlar ba?l?kl? onuncu bölümünde yer alan ve ?bili?im sistemine girme? konu ba?l?kl? 243. maddesine göre (TCK, 2004):

1. Bir bili?im sisteminin bütününe veya bir k?sm?na, hukuka ayk?r? olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimseye bir y?la kadar hapis veya adlî para cezas? verilir.
2. Yukar?daki f?krada tan?mlanan fiillerin bedeli kar??l??? yararlan?labilen sistemler hakk?nda i?lenmesi halinde, verilecek ceza yar? oran?na kadar indirilir.
3. Bu fiil nedeniyle sistemin içerdi?i veriler yok olur veya de?i?irse, alt? aydan iki y?la kadar hapis cezas?na hükmolunur;

Bu kanun maddesi ile bili?im sistemine girme fiili suç olarak tan?mlanm???t?r. Ancak

birinci fıkradaki ifade edildiği gibi bu suçun işlenmesi için sisteme girmek yetmeyecek, aynı zamanda orada kalmak da gereklidir. Hem bilişimciler hem de hukukçular arasında bu madde nin bilişim sistemine girme ve orada kalma şartının her ikisinin de suçun işlenmesi için var olmasına dair çetli tartışmalar vardır. Bazı kimseler sadece sisteme girmenin suçun işlenmesi için yeterli olacağını görüşünü ileri sürmekteyken bazıları ise iki şartın da bulunmasının gerekliliğini öne sürmektedirler. Bundan başka, burada şunu da ifade edebiliriz ki, suçun işlenmesi için bilişim sistemine hukuk dışı giren ve orada kalan kişilerin herhangi bir belge ya da doküman vs. gibi elde etmesi gerekmeyecektir. Sisteme, dolaylı olarak, haksız ve kasten girilmişi olması suçun oluşması için yeterli görülmektedir. Ancak, bu hükümde yer alan kalmaya devam eden kısmında bu sürenin ne kadar olduğunun çok açık olmadığı söylenebilir.

Ayrıca, TCK'ndaki bu suç tanım, Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinin Bölüm II Ulusal Düzeyde Alınacak Önlemler Başlıklı, Maddi Ceza Hukuku Komisyonu'nda yer alan, Başlık-1 bilgisayar ve veri sistemlerinin gizliliğine bütünlüğüne ve kullanıma açık olmasına yönelik suçların, Yasadışı erişim hükmünün yer aldığı 2 nci maddesinde yer alan hüküm ile aynı hususu içermektedir (CoE, 1997).

Bu kanun hükmünün ikinci fıkrasında, birinci fıkrada belirtilen fiillerin bedeli karşılığı olarak yararlanabilen sistemler hakkında işlenmesi, bu suç açısından daha az ceza ile cezalandırılmalıdır. 8 MADDE 2 - Kanunsuz Erişim Her kim tarafından bilgisayar sistemini tamamı veya herhangi bir bölümü erişilmesini suç kapsamına almak için gerekli kanuni düzenlemeyi yapması gerekli önlemleri almadığı takdirde erişimin güvenlik önlemleri ihlal edilerek ya da bilgisayar sistemine başlı başına bir bilgisayar sistemi aracılığıyla başlı başına kötü niyetlerle kullanmak şartına bağlanabilir (CoE, 1997).

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public Administration gerektirdiği ifade edilmiştir (TCK, 2004).

Yine aynı hükmün üçüncü fıkrasında, tanımlanan bu suçun neticesi sebebiyle aşılmaz hâli düzenlenmiştir. Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi nedeniyle sistemin içerdiği verilerin yok olması veya değişmesi hâlinde failin, suçun temel öğesine nazaran daha ağır ceza ile

cezalandırılmas? öngörölmüştür (TCK, 2004).

Kanunun 244. maddesi 'Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya de?irtme' konusunu iletmektedir (TCK, 2004). Bu kanun 244. maddesinde bili?im suçları'nın cezalandırılmasına ilikin a?ardaki unsurlar tanımlanmıştır:

1. Bir bili?im sisteminin ileyi?ini engelleyen veya bozan ki?, bir y?ldan be? y?la kadar hapis cezas? ile cezalandırılır.
2. Bir bili?im sistemindeki verileri bozan, yok eden, de?irtiren veya eri?ilmez kılan, sisteme veri yerletiren, var olan verileri başka bir yere gönderen ki?, alt? aydan üç y?la kadar hapis cezas? ile cezalandırılır.
3. Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kurulu?una ait bili?im sistemi üzerinde ilenmesi halinde, verilecek ceza yar? oran?nda artırılır?
4. Yukarıdaki f?kralarda tanımlanan fiillerin ilenmesi suretiyle ki?inin kendisinin veya ba?kası'nın yararına haks?z bir ç?kar sa?laması'nın başka bir suç oluturmamas? halinde, iki y?ldan alt? y?la kadar hapis ve be? bin güne kadar adlî para cezasına hük-molunur.

Bu kanun maddesinin birinci fıkrasında, bir bili?im sisteminin ileyi?ini engelleme, bozma, sisteme hukuka aykır? olarak veri yerletirme, mevcut verileri başka bir yere gönderme, eri?ilemeyecek hale getirme, de?irtirme ve yok etme fiilleri, suç kapsamına alınmaktadır Yani, seçimlik hareketli suçlar sayılmıştır (TCK, 2004).

İkinci fıkrada a?rılarak hükümler içermektedir? İlenen fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kurulu?una ait bili?im sistemine dair ilenmesi durumunda, verilecek cezanın artırılmas? öngörölmüştür (TCK, 2004).

Üçüncü fıkrada ise, bir ve ikinci f?kralarda belirtilen fiillerin icra edilmesiyle ki?inin kendisine veya ba?kasına fayda sa?laması, ceza müeyyidesine bağlanmıştır? Ancak, bu fıkrada kapsam?nda ceza verilebilmesi için, ilenen fiilin daha a?ır cezay? gerektiren başka bir suç kapsam?nda olmamas? gerekir, yani başka bir suçla cezalandırılmay? gerektirmemesi gerekir (TCK, 2004).

Yukarıda ayrıntılı biçimde incelendiği gibi Türk Ceza Kanunu kamusal yaşamda bilgi ve belge işlemlerine dönük koşullar ve bu koşullara uygun hareket edilmediğinde kararlaştırılabilecek cezai yaptırımlar düzenlemektedir. Özellikle TCK'nun 204. maddesi ve devamında geçen, resmi ya da özel belgeler üzerinde işlenen suçlara ilişkin tanımlamalar, bu kapsamda görev ve sorumluluğu bulunanlarca dikkatli biçimde değerlendirilmek durumundadır. Ayrıca elektronik belge yönetimi uygulamalarına dönük politikalar geliştirilirken, TCK'nun yukarıda değerlendirilmek suretiyle belirtilen bilişim suçlarına ilişkin maddelerinin göz önüne alınması gerekmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)

2004 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu da (CMK) TCK ile paralel çeşitli düzenlemelere gitmiştir. Kanunda bilişim suçları ile ilgili izlenecek yasal süreçler tanımlanmıştır. Kanunun birinci maddesinde yer alan (Ceza Muhakemesi Kanunu, 2004), "...ceza muhakemesinin nasıl yapılacağı hususundaki kurallar ile bu süreçte katılan kişilerin hak, yetki ve yükümlülükleri düzenlenmektedir" hükmü, ilgili düzenlemenin mahkeme sürecinde takip edilecek adımlar tanımladığını göstermektedir.

Bu Kanunun 134. maddesi "Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve el koyma hakkındadır" (CMK, 2004). Kanunun 134. maddesi hükümlerine göre:

282 Hakemli Yazılar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

1. Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada, başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması halinde, Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine Şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çekilmesine, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir.
2. Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması halinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için, bu araç ve gereçlere el

konulabilir? ?ifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması halinde, el konulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir?

3. Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el koyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır?

4. ?stemesi halinde, bu yedekten bir kopya çıkarılarak ?üpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır?

5. Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el koymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir? Kopyası alınan veriler kâhda yazdırılarak, bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır?

Maddenin birinci fıkrasında meydana gelen bir suçtan dolayı, soruşturma esnasında başka türlü delil elde etme imkânı yoksa Cumhuriyet Savcısı'nın isteğiyle ?üphelinin bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, kayıtlardan kopya elde edilmesine, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verileceği ifade edilmiştir? İkinci fıkrada da, birinci fıkrada da bilgisayar ile ilgili hususlarda ?ifrenin çözülmemesi durumunda gerekli bilgi ve belgeye erişebilmek ve onlardan kopya elde edebilmek için çeşitli araçlara el konulacak, istenen bilgi ve belgenin elde edilmesi sonucunda bu araçların iade edileceği belirtilmiştir? Üçüncü fıkrada, bu el koyma esnasında yedekleme yapılacağı belirtilmiştir. Dördüncü fıkrada, istenmesi halinde yedek bir kopyanın ?üpheliye ya da onun vekiline verileceği ve bunun da tutanakla imzalanacağı hüküm altına alınmıştır? Maddenin beşinci ve son fıkrasında bilgisayar ve onun unsurlarına el koymadan da, kopya alınabileceği, kopyası alınan hususların bir kâhtla tutanağa kaydedileceği belirtilmiştir (CMK, 2004).

Görüldüğü üzere, kısaca, Kanunun 134. maddesi ile bilgisayarlar üzerinden işlenen suçlara yönelik olarak, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve el koyma ile ilgili yasal süreç düzenlenmiştir (CMK, 2004). Bu kanun hükmü ile ayrılmış olarak elektronik ortamda bulunan ve suçu ve suçluyu ortaya çıkarabilecek bilgi ve belgelerin delil olarak adli bilişim teknikleri ile elde edilmesi ve hukuk dışı bir olayın aydınlatılması amaçlanmaktadır? Kurumsal bilgi ve belge yönetimi uygulamalarına dönük yönetmelikler ve

diğer düzenlemeler geliştirilirken yukarıda sıraladığımız hükümlerle çelişmeyecek hükümlerin konması gerekmektedir.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun

2813 sayılı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, Kanunun adı daha önce telsiz kanunu iken, 05.11.2008 tarihinde 5809 sayılı Kanunla şu an geçerli olan ismini almıştır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanunun Madde 8/Ek

Fıkra/a ile kurumun amacı genel olarak dedirtilmiştir. Buna göre (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun, 1983) elektronik haberleşme sektörüyle ilgili uluslararası ilke ve uygulamalar da dikkate alınarak ikincil düzenlemeleri yapmak ve kanunlarla Kuruma verilen görevlere ilişkin hususlar görüşüp gereken kararları almak Kurumun görevleri arasında sayılmaktadır.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public Law

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)

01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) da diğer yasalar ile birlikte bilgi ve iletişim hukuku öngörülerini dikkate alma çabası içerisinde olduğu görülmüştür. Özellikle, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) projesi burada yasal zemin kazanmıştır. Bu sistemle genel olarak vatandaşların dava ve hukuk süreçleri ile ilgili olarak adliyeye gitmelerine gerek kalmamakta, örneğin, bir dosya ile ilgili tebligat tarihi, dosyanın tarafları, karar türü, dava türü, avukat bilgileri, temyiz bilgileri, harç bilgileri vs. gibi çok sayıda bilgiler bu sistem sayesinde elde edilmektedir (*UYAP 2013). Kuramların kendi personeline ve ilgili kişilere yukarıda sıralanan ve elektronik belge yönetimi kapsamında değerlendirilebilecek düzenlemeleri duyurması, bu çerçevede çalışmalar UYAP dahil ilgili platformlara taşınması ve/veya bu platformlarla uyumlu ara yüzler geliştirmesi önemli görülmektedir.

Genel olarak, yargılama süreci ile ilgili olarak mahkemelerin görevleri hususlarına in-

celeyen HMK'nun birinci maddesinde, (Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 2011) mahkemelerin

görevi, ancak kanunla düzenlenir, göreve ilişkin kurallar, kamu düzenindedir? demekle mahkemelerin görevlerinin kanuna dayandığı açıkça ifade edilmiştir?

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 189. Maddesinin dördüncü fıkrasına göre (HMK, 2011) "bir vakânın ispatı için gösterilen delilin caiz olup olmadığının mahkemece karar verilir" denilmektedir. Bu hüküm gereği hâkim, güvenli elektronik belgeler haricinde, delil olarak sunulan belgeleri serbest olarak takdir etme hakkına sahiptir. Ayrıca deliller arasında da güçlü-zayıf delil ilişkisi hâkim tarafından değerlendirilmeye alınabilmektedir. Buna göre güvenilir elektronik imza ile imzalanmış bir belgenin Kanun kapsamında geçerli olarak kabul edildiği açık olmakla birlikte, herhangi bir elektronik postadan ya da elektronik ortamdan elde edilen bir belgenin güvenilir olup olmadığı ayrıca bunun delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesini içeren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 198. maddesine (HMK, 2011) göre "kanuni istisnalar dışında" hâkimin takdirinde olduğu unutulmamalıdır (Göksu, 2011, s.172-173).

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, elektronik belgelerin yasal geçerliliğini tanımlamaktadır. Güvenli elektronik imza ile ayni hukuki etkiye sahiptir. Güvenli elektronik imza sertifikası, TÜBİTAK-UEKAE bünyesinde yer alan Kamu Sertifikasyon Merkezi tarafından organize edilmektedir (Bilgi Teknolojileri Dairesi, 2009, s. 30). Yine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199. maddesi Belge ve Senet başlıklı olarak tanımlanmaktadır (HMK, 2011). 199. maddesine göre "uyumazlık konusu vakıfların ispatı elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcılar" belgedir. Böylece kanun klasik belge kavramını geliştirmiş ve "elektronik ortamdaki veri" ifadesiyle de, günümüz bilgi ve iletişim hukukuna katkı sağlamıştır. Dolayısıyla mahkeme kararlarında iddiasını ispat etmek isteyen kişi bunu kanunda sayılan belge türleri ile yapabilmektedir. Buna, iletişim sistemleri üzerinde yapılan işlemler de dâhildir.

Ayrıca, elektronik delil olmasının koşulları açısından önemli olan 205. maddede (HMK, 2011), adi senetlerin ispat gücü, mahkeme huzurunda ikrar olunan veya mahkemece inkâr eden-

den sad?r oldu?u kabul edilen adi senetler, aksi ispat edilmedikçe kesin delil say?l?rlar denilmektedir. Ayn? maddede yer alan, ?usulüne göre güvenli elektronik imza ile olu?turulan elektronik veriler, senet hükmündedir? ifadesi ile elektronik imzal? belgeler yasal güvence altına alınmaktadır. Yine devam eden hükümde, hâkimin mahkemeye delil olarak sunulan elektronik imzal? belgenin, güvenli elektronik imza ile olu?turulmu? olup olmad???n? re?sen inceleyece?i belirtilmektedir. Bu ve yukarıdaki hükümlerden de anlaşılacağı üzere bu maddenin birinci fıkrası adi senetlerin ispat gücü, ikinci fıkrası günümüzde artık belirli şartlar altında geçerli kabul edilen güvenli elektronik imza ile olu?turulan belgelerin senet hükmünde oldu?u ve üçüncü son fıkrası ise, hâkimin delil olarak sunulan elektronik belgenin güvenilir e-imza ile düzenlenip düzenlenmedi?ini ?ikâyete gerek olmadan re?sen inceleyebilece?i anlamına gelmektedir.

9

Sad?r olmak, ortaya ç?kmak anlamına gelir (Nedir Ne Demek, 2012).

284 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Ayn? Kanunun 205. maddesi ile ilikili olarak düzenlenen bir başka maddesi de 210.

maddedir. Güvenli elektronik imzal? belgenin inkâr?, ba?l?kl? 210. madde ise, ?güvenli elektronik imzayla olu?turulmu? verinin inkâr? hâlinde, hâkim tarafından veriyi inkâr eden taraf dinlendikten sonra bir kanaate var?lamaması, bilirki?i incelemesine başvurulur? (HMK, 2011) denmektedir. Böylece hâkim, söz konusu durumda, kesin bir kanaate varamad???nda, bilirki?iye başvurma yetkisine sahip olmaktadır.

Yine bu konuyla ilgili olarak, Kanunun 219. maddesi ile tarafların belgeleri ibraz? zorunlulu?u ba?l???yla, (HMK, 2011) "(1) taraflar, kendilerinin veya kar?? tarafın delil olarak dayand?klar? ve ellerinde bulunan tüm belgeleri mahkemeye ibraz etmek zorundadırlar. Elektronik belgeler ise belgenin ç?kt?s? alınarak ve talep edildi?inde incelemeye elveri?li ?ekilde elektronik ortama kaydedilerek mahkemeye ibraz edilir. (2) Ticari defterler gibi devamlı kullanılan belgelerin sadece ilgili k?s?mların onaylı örnekleri mahkemeye ibraz edilebilir" denilerek 1.bentte de ifade edildi?i gibi özellikle elektronik belgelerin ibraz ?ekli aç?kl???a kavu?turulmu?tur.

Kanunun elektronik i?lemler ile ilgili olarak ?Son Hükümler? kısmında geçen, 445.

madde ile elektronik i?lemler hususu ayr?ca düzenlenmi?tir (HMK, 2011). Bu maddeye göre, "(1) Ulusal Yarg? A?? Bili?im Sistemi (UYAP), adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amac?yla olu?turulan bili?im sistemidir. Dava ve di?er yarg?lama i?lemlerinin elektronik ortamda ger?ekle?tirildi?i hâllerde UYAP kullan?larak veriler kaydedilir ve saklan?r. (2) Elektronik ortamda, güvenli elektronik imza kullan?larak dava aç?labilir, harç ve avans ödenebilir, dava dosyalar? incelenebilir. Bu Kanun kapsam?nda fizikî olarak haz?rlanmas? öngörülen tutanak ve belgeler güvenli elektronik imzayla elektronik ortamda haz?rlanabilir ve gönderilebilir. Güvenli elektronik imza ile olu?turulan tutanak ve belgeler ayr?ca fizikî olarak gönderilmez, belge örne?i aranmaz. (3) Elektronik ortamdan fizikî örnek ç?kart?lmas? gereken hâllerde tutanak veya belgenin asl?n?n ayn? oldu?u belirtilerek hâkim veya görevlendirdi?i yaz? i?leri müdürü taraf?ndan imzalan?r ve mühürlenir. (4) Elektronik ortamda yapılan i?lemlerde süre gün sonunda biter. (5) Mahkemelerde görülmekte olan dava, çeki?mesiz yarg?, geçici hukuki koruma ve di?er tüm i?lemlerde UYAP??n kullan?lmas?na dair usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir". Yukar?daki hükümler ile yarg? alan?nda art?k yasal geçerlilik kazanan UYAP projesi ve UYAP?la bütünle?ik yürütülen elektronik bilgi ve belge i?lemleri hukuksal bir zemine oturtulmu?tur. Bu maddenin tümü incelendi?inde en önemli geli?menin UYAP üzerinden yürütülen ve hukuki süreçlerden biri olan dava açma süreci dahil tüm i?lemlerin elektronik ortamda yürütülebilmesidir.

Kamu Ya?am?n? Belirleyen Mali Düzenlemelerde Bilgi ve Belge ??lemlerine ?li?kin
Ko?ullar?n De?erlendirilmesi

A?a??da kamu idaresini belirleyen temel mali düzenlemelerde bilgi ve belge i?lemlerine ili?kin saptamalar yasalar?n ç?k?? tarihine göre kronolojik olarak ee?erleneirilm't'kttdli?.

Vergi Usul Kanunu (VUK)

213 say?l? Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer maddesi 242?de, elektronik ortamdaki kay?tlar ve elektronik cihazla belge düzenleme' ba?l??? yer almaktad?r (Vergi Usul Kanunu, 1961). Bu maddede özet olarak; Maliye Bakanl???n?, mükellefler üzerinde elektronik cihazlar?n kullan?lmas? suretiyle belge düzenletmeye yetkili oldu?u, elektronik cihazlar?n uygunlu?unun nihai olarak Maliye Bakanl???nca onaylanaca?? vb. gibi hususlar ifade edilmektedir. 242. maddenin

son f?kras?nda ise elektronik ortamda yap?lmas? gereken ?elektronik defter, belge ve kay?tla-
r?n olu?turulmas?, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafaza ve ibraz? ile defter ve belgelerin elektro-
nik ortamda tutulmas? ve d?zenlenmesi uygulamas?na ili?kin usul ve esaslar? belirlenmekte-
dir. Yine ilgili f?kra, elektronik imza kullan?m usul ve esaslar?n? d?zenlemeye ve denetlemeye
Maliye Bakanl???n?n yetkili oldu?unu h?kme ba?lamaktad?r (VUK, 1961). Yukar?da s?ralanan
maddelerden Maliye Bakanl???n?n elektronik belge y?netimi kapsam?nda mali kay?tlar?n de-
?erlendirilmesi ve denetiminde do?rudan sorumlu oldu?u anla??lmaktad?r? Elektronik belge 1 0
10 (') Bu madd? ba?l???; ?Elektronik Cftazta vtya Taym Sunacak Usu11? Btlgt D?zntntemt:? .ken 28/12/20
nun 4 ?nc? maddesiyle mttnt i?lendi?i ?tkildt de?i?tirilmis?tir (VUK, 1961).

Kamu Hukukunda Gtlntkstl vt Elektronik ?leti?im, Bilgi ve Btlgt Y?netimi Uygulamalar?

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L
y?netimi uygulamalar?na ge?en kurumlar i?in bu bilgiler son derece önemlidir. B?ylece ancak
Maliye Bakanl???n?n yetkisi, g?zetimi ve denetimi alt?nda elektronik defter, elektronik belge,
elektronik kay?t ve elektronik imza kavramlar? hukuksal bir zemine oturabilmektedir.

VUK m?kerrer madde 227?nin birinci f?kras?n?n ??nc? bendi ?(Ek: 23/7/2010-6009/10
md.) vergi kanunlar? kapsam?ndaki yeminli mali m?avirlik tasdik i?lemlerini elektronik or-
tamda ger?ekle?tirmeye ve tasdike konu i?lemleri m?kellef gruplar?, faaliyet ve tasdik konular?
itibar?yla ayr? ayr? belirlemeye ve uygulatmaya, bu uygulamalara ili?kin usul ve esaslar? belir-
lemeye Maliye Bakanl??? yetkilidir? demek suretiyle, vergi kanunlar? ?er?evesindeki yeminli
mali m?avirlik tasdik i?lemlerinin Maliye Bakanl???n?n belirleyece?i hukuksal d?zenlemelerle
UYAP Bili?im Sistemine benzer bir ?ekilde elektronik ortamda yap?labilmesinin yolunu a??-
m??t?r (VUK, 1961).

Yine VUK?nun ?vergi beyannamesinin postayla veya elektronik ortamda g?nderilme-
sin' ba?l?kl? 28. maddesi ile vergi beyannamesinin Maliye Bakanl???n?n belirleyece?i usul ve
esaslar ?er?evesinde posta ile ya da elektronik ortamda g?nderilmesi tercihli hale getirilmi? ve
2004 y?l?nda yap?lan bir de?i?iklikle bili?im sistemleri ?zerinden de vergi beyannamesi yap?-
mas? hukuki temel kazanm??t?r (VUK, 1961).

VUK 107/A madde ile "elektronik ortamda tebliğ" hususu düzenlenmiştir. UYAP Bilişim Sistemi ile adliyeye gitmeden dava ve hukuksal süreçler ile ilgili her türlü bilgilerin alınması sisteminde olduğu gibi, aynı zamanda kanun maddesinde ifade edileceği üzere VUK Mükerrer 227/3 ve 28. maddeden de anlaşılacağı gibi Maliye'ye gitmeye gerek kalmayacaktır (VUK, 1961).

VUK 107/A madde Ek: 23/7/2010-6009/7 md. aynıdaki şekilde düzenlenmiştir:

1) Bu Kanun hükümlerine göre tebliğ yapılacak kimselere, 93. maddede sayılan usullerle başlıklar kalınmaksızın, tebliğe elverişli elektronik bir adres vasıtasıyla elektronik ortamda tebliğ yapılabilir.

2) Maliye Bakanlığı, elektronik ortamda yapılacak tebliğle ilgili her türlü teknik altyapıyı kurmaya veya kurulmuş olanları kullanmaya, tebliğe elverişli elektronik adres kullanma zorunluluğu getirmeye ve kendisine elektronik ortamda tebliğ yapılacaklar ve elektronik tebliğe ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye yetkilidir (VUK, 1961).

Madde metninin 2010 yılında deyişen şekliyle birinci fıkrası, VUK'nun tebliğ esasları başlıklı ve posta yoluyla ya da bizzat daire ve komisyonda tebliğin yapılması belirtilen 93. maddesine 121 başlık kalmadan, tebliğin uygun elektronik bir adres yoluyla elektronik ortamda yapılabileceğini, ifade etmektedir. İkinci fıkrada ise Maliye Bakanlığı'nın elektronik ortamda yapılacak tebliğ ile ilgili her türlü teknik altyapıyı kurmaya, kullanmaya uygun elektronik adres kullanma zorunluluğu getirmeye ve kısaca e-tebliğ ile ilgili hususlarda düzenleme yapmaya yetkili olduğu ifade edilmektedir.

Yukarıdaki maddelerde yer aldığı gibi Maliye Bakanlığı yapmış olduğu düzenlemelerle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ifade edilen düzenlemelerle, vatandaşların Adliye'ye gitmesini gerektirmeyen UYAP sistemine benzer yapıda, Bakanlık gözetim ve denetimi altında elektronik ortamların oluşturulması için yasal zemin sağlanmıştır. Bu sayede gerek vergi mükellefleri gerekse de Yeminli Mali Müşavirler gibi çeşitli meslek mensupları, yapmaya yetkili oldukları işlemleri elektronik ortama taşıyarak; e-tebligat, e-belge, e-kayıt, e-defter ve bunlara ilişkin tasdik işlemlerini gerçekleştirebileceklerdir.

11 1) Bu madde ba?l??? Vergi beyannamesinin posta ile gönderilmesi: İktn, 16/7/2004 tarihli vt 5228 sayı
mtntn i?lendi?i ?tkildt de?i?tirilmi?tir (VUK, 1961).

12 "Tebli? esaslar?: Madde 93 - Tahakkuk fi?inden gayri, vergilendirme ile ilgili olup, hüküm ifade tdtñ bilur
adresleri bilinen gtrçtk vt tüzel ki?ilere posta vas?tas?yla ilmühabtrli taahhütlü olarak, adresleri bilinmeyenle
?u kadar ki, ilgilinin kabul etmesi ?art?yla, tebli?in daire veya komisyonda yap?lmas? caizdir." (VUK, 1961)

286 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Damga Vergisi Kanunu (DVK)

11.07.1964 tarihinde 11751 say?l? Resmi Gazetemde yay?mlanan Damga Vergisi Kanunu di?er
kanunlar gibi çe?itli sürelerde yeniden tadil edilmi?tir. 488 say?l? Kanunun Mükellefiyet ve
?stisnalar ile ba?layan birinci bölümünün Konu ba?l?kl? 1. Maddesine göre, (Damga Vergisi
Kanunu, 1964) Bu Kanunun ekli (1) say?l? tabloda yaz?l? ka??tlar Damga vergisine tabidir.
Bu Kanundaki kâ??tlar terimi, yaz?l?p imzalamak veya imza yerine geçen bir i?aret kon-
mak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek
olan belgeler ile elektronik imza kullan?lmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri
?eklinde olu?turulan belgeleri ifade eder.

?Yabanc? memleketlerle Türkiye?deki yabanc? elçilik ve konsolosluklarda düzenlenen
ka??tlar, Türkiye?de resmi dairelere ibraz edildi?i, üzerine devir veya ciro i?lemleri yürütüldü?ü
veya herhangi bir suretle hükümlerinden faydalan?ld??? takdirde vergiye tabi tutulur? ?eklinde
belirtmek suretiyle, özellikle birinci f?krada geçen elektronik imza ile olu?turulan belgelerin
hukuki bir nitelik kazand??? görülmektedir. Böylece elektronik belgelerin ?slak imza ile olu?tu-
rulan belgeler ile ayn? geçerlili?e sahip oldu?u DVK içerisinde de tasdik olunmaktadır.

Noterlik Kanunu (NK)

1512 say?l? Noterlik Kanunun (NK) Noterlik mesle?i hakk?nda birinci maddesinde (Noterlik
Kanunu, 1972) belirtildi?i üzere, noterlerin bir amme hizmeti görmekte oldu?u, yap?lan hukuki
i?lemleri belgelendirmek suretiyle toplumda hukuksal bir güvenlik sa?lad??? ve anla?mazl?kla-
r?n önüne geçti?i, bunlar?n d???nda da sair di?er hukuksal i?lemleri yasalar çerçevesinde yapt???
ifade edilmi?tir?

Noterlik mesle?i daha çok tespit i?lemleri yapt???ndan, NK madde 61 ile tespit i?lemleri ba?l?kl? h?k?mde bilgilerin ?zerinde yer ald??? belgelerin ve bunlar?n y?netimi ?nem kazanmaktadır (NK, 1972). Bu h?kme g?re, ?Noterler bir ?eyin veya bir yerin hal ve ?eklini, k?yme-tini, ilgili ?ah?slar?n kimlik ve ifadelerini tespit ederler ve davet edildiklerinde piyango ve ?zel kurulu?lar?n kur?a, se?im ve toplant?lar?nda haz?r bulunarak durumu belgelendirirler?. 2004 say?l? ?cra ve ?flas Kanunun 68. maddesinde (?cra ve ?flas Kanunu, 1932) itiraz?n nas?l kald?r?laca?? h?km? yer almakta olup yine noterlerin belgelendirmeleri gereken hususlar bulunmaktadır?

Noterlik Kanunu ile ilgili olarak ?zellikle ?unu belirtebiliriz ki, bu Kanunda yap?lan d?zenlemelerde, vatanda?lar?n bilgi ve bili?im sistemlerini kullan?m? suretiyle noterlere gelme-meleri d?zenlenmemi?tir? ??nk? noterlerin yapt??? i?ler tespit i?lemleri oldu?undan, i?lemlerde yetkili ki?ilerin bizatihi varl??? ve ?slak imzas? gereklidir. Dolay?s?yla elektronik imza ile ya da elektronik ortamda yap?lan noterlik i?lemlerinin herhangi bir hukuksal ge?erlili?i s?z konusu de?ildir. Ancak noterler, MERN?S ve UYAP gibi platformlarla entegre ?al???arak gerekli verileri bu platformlardan alabilmekte ve gerekli i?lemlerde kullanabilmektedirler.

Sermaye Piyasas? Kanunu (SPK)

1980?li y?llar?n ba??nda ?lkemizde sermaye piyasalar?n?n olu?turulmas? ve bu piyasalar?n d?zenlenmesi gere?i ?lkemizde 1981 y?l?nda Sermaye Piyasas? Kurulu ' kurulmu?tur. Bununla birlikte 2499 say?l? Sermaye Piyasas? Kanunu (SPK) 1981 y?l?nda kabul edilip uygulamaya konulmu?tur (Sermaye Piyasas? Kanunu, 1981).

M?lga SPK?nda Sermaye piyasas? ara?lar?n?n kaydile?tirilmesi? ba?l?kl? 10/a maddesinde (Sermaye Piyasas? Kanunu, 1981) elektronik ortamda yap?lan tebligat h?k?mlerinin mad-deleri sakl? oldu?u belirtilmekte, yine bu kanunun 22. maddesinin birinci f?kras?n?n D bendi SPK?n?n gerekti?inde elektronik ortam da dahil ba??ms?z denetim faaliyetlerine ili?kin esaslar? belirleyece?i hususlar?na yer vermek suretiyle bili?im sistemlerinin d?? denetimde de kulla-n?laca?? ifade edilmi?tir. Ayn? maddenin U bendinde de elektronik imza kullan?m? esaslar?n? d?zenleme yetkisi ile ilgili h?kme yer vermi?tir.

13 Sermaye Piyasası Kurulu'nun ilk başkanı ve kurucusu Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üsü Dr. İsmail Türk'tür.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public Law

Yine aynı kanunun 32. maddesinde araç kurumların kuruluş şartları maddesi belirtilir-

ken maddenin 1/f bendinde iletişim sistemi ihlallerinin araç kurum olmaya engel olduğu ifade edilmiştir. Aynı hüküm 36. maddenin 1/f bendinde de yer almaktadır (SPK, 1981).

30 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6362 sayılı yeni Sermaye Piyasası Kanunu'nda da elektronik işlemler ile üretilen belgelerin hukuki durumları üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012). Bu Kanunun sermaye piyasası araçlarının kaydedilmesi ile ilgili 13. maddesinin birinci fıkrasında (SPK, 2012), ("sermaye piyasası araçlarının senede bağlanmaksızın elektronik ortamda kayden ihracı esastır" demek suretiyle, SPK kapsamında yapılacak piyasa işlemlerinin elektronik ortamda olması aslı olduğu ifade edilmiştir. Yine aynı maddenin yedinci fıkrasına göre kayden izlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin tedbir, haciz ve benzeri her türlü idari ve adli talepler münhasıran MKK14'nin üyeleri tarafından yerine getirilir. Kanunda elektronik ortamda tebligat yapılacakların takip ve tahsiline ilişkin hükümler saklıdır" demek suretiyle, bu kapsamda yapılabilecek tebligatın da elektronik ortamda olduğu vurgulanmıştır.

Bankacılık Kanunu (BK)

15.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunun (BK) birinci maddesinde (Bankacılık Kanunu, 2005) amaç, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ile ilgili usul ve esasları düzenlemesi şeklinde belirlenmiştir. Buna göre Kanunun sadece bankalar için değil aynı zamanda finansal piyasalar için ve onları düzenlemek için var olduğunu göstermektedir.

Finansal piyasaların internet bankacılığı dahil teknolojik araçları yoğun biçimde kullanılması nedeniyle ilgili konuda çok sayıda tebliğ ve yönetmelik mevcuttur. Bu düzenlemeler

daha çok bankalarda bilgi teknolojisi konusunda denetim yapan iç ve dış denetim personelinin izlemesi ve yerine getirmeye yönlendirmesi gereken yükümlülükleri içermektedir. Bunlardan önemli olan bazıları şunlardır:

a) Bankalarda Bilgi Sistemleri Yönetiminde Esas Alınacak İlkelerle İlgili Tebliğ

b) Bağımsız Denetim Kuruluşlarıncı Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik

c) Bu konuda yayımlanmış diğer Tebliğ Yönetmelik ve Genelgeler

BK içerisinde bilgi ve belge işlemleri ile ilgili belgelerin saklanması başlıklı 42. maddesinde (BK, 2005): "alınan yazılar ve faaliyetler ile ilgili belgelerin asılları veya bunun mümkün olmadıkça hâllerde şahhatlerinden şüpheye mahal vermeyecek kopyalar ve yazılan yazıların makine ile alınması, tarih ve numara şırası verilerek düzenlenecek suretleri, usûlleri çerçevesinde ilgili banka nezdinde on yıl süreyle saklanırlı denilmektedir. Bu Kanuna göre bu belgelerin mikrofilm, mikrofilm şeklinde veya elektronik, manyetik veya benzeri ortamlarda saklanmaları mümkündür. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenmektedir. Bu hükümler belgelerin basılı ortamda saklanabileceği gibi elektronik ortamlarda da saklanabileceğini hükme bağlamaktadır.

Bankacılık Kanunu özellikle elektronik ortamlarda yapılan işlemler ile ilgili çok sayıda hüküm daha bulundurmaktadır. Yine aynı Kanunun itibarı korunması başlıklı 74. maddesi (BK, 2005) "5187 sayılı Basın Kanununda belirtilen araçlarla ya da radyo, televizyon, video, internet, kablolu yaygın veya elektronik bilgi iletişim araçları ve benzeri yaygın araçlardan birini vasıtasıyla; bir bankanın itibarını kırabilecek veya şöhretine ya da servetine zarar verebilecek bir hususa kasten sebep olunamaz ya da bu yolla asılsız haber yayılamaz" hükmünü içermektedir. Bu madde ile elektronik ortamlarda bankaların itibarlarının zedelenmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır.

Bankacılık sektörü başta internet bankacılığı ve uygulamaları olmak üzere diğer elektronik ortamda yapılan faaliyet ve işlemleri yoğun biçimde kullanmaktadır. Ancak bu sektörde 14 MİK, Merkezi Kayıt Kuruluşunun kısıtlaması dır.

elektronik ortamda yap?lan i?lemlerin önemli bir k?sm? güvenli ve nitelikli elektronik imza platformlar? üzerinden gerçekleştirilmektedir. Öte yandan TCK?da tan?mlanan bili?im suçlar? ile ilgili vakalar?n özellikle mevduat bankac?l???nda her geçen gün artmas? ve ciddi boyutlara ulaşmas? dolay?s?yla elektronik ortam ve bu ortamlarda yap?lan i?lemlerin güvenli?i aç?s?ndan risklerin devam etti?i söylenebilir.

Banka Kartlar? ve Kredi Kartlar? Kanunu (BKKKK)

5464 say?l? Banka Kartlar? ve Kredi Kartlar? Kanunu 01.03.2006 tarih ve 26095 say?l? Resmi Gazete ile yay?mlan?p yürürlü?e girmi?tir. Bu kanun incelendi?inde yine bilgi ve bili?im hukuku ilgilendiren çok say?da madde oldu?u görülmektedir. Ayr?ca TCK?n?n ?Bili?im Alan?nda Suçlar? bölümünde tan?mlanan 243 ve 244. maddeleri ile birlikte 245. maddesi ?banka veya kredi kartlar?n?n kötüye kullan?lmas?? hususunu cezai müeyyideye ba?lam?? olup, bu Kanun ile yak?ndan ilgilidir. Kanunun amac? birinci maddede ifade edildi?i gibi (Banka Kartlar? ve Kredi Kartlar? Kanunu, 2006), "banka kartlar? ve kredi kartlar?n?n ç?kar?lmas?na, kullan?m?na, takas ve mahsup i?lemlerine ili?kin usûl ve esaslar? düzenlemek suretiyle kartl? ödemeler sisteminin etkin çal??mas?n? sa?lamakt?r." Kanun banka ve kredi kartlar? ile ve bunlar?n i?leyi?i ile ilgili yasal düzenlemelerin olu?turulmas? ve ortaya ç?kacak sorunlar?n bertaraf edilmesini hedeflemektedir.

Kanunun 10. maddesi kredi kartlar?n?n hesap özetlerinin düzenlenmesi ile ilgilidir (BK-
KKK, 2006). Bu madde hükmü gere?ince kredi kart? hesap özeti düzenlemesinin ya yaz?l? ya da hesap sahibinin iste?i üzerine elektronik ortamda ya da benzer ?ekilde yap?laca?? hükme ba-
lanm??t?r. Yine ilgili konuda bilgi ve belge i?lemleri aç?s?ndan, ilgili i?lemlerin ispat yükü 32.
maddede aç?klanm??t?r (BKKKK, 2006). Kanunun 32. maddesinde kart numaras? bildirilmek
suretiyle üye i?yerinden telefon, elektronik ortam, sipari? formu veya di?er ileti?im araçlar? yo-
luyla yap?lan i?lemlerden do?acak anla?mazl?klarda ispat yükü üye i?yerine aittir. Kart ç?karan
kurulu? ile kart hamili aras?nda olu?abilecek herhangi bir uyu?mazl?k halinde, i?lemin hatas?z
bir ?ekilde kaydedildi?i, hesaba intikal ettirildi?i ve herhangi bir teknik yetersizlik veya ar?za

halinin bulunmadığını ispat etme yükümlülüğü kart çekim kuruluşa aittir. Bu Kanun kapsamında telefonla yapılan bildirimlerin, konuların kaydedildiği çağrı merkezlerine veya ilgili yerlerde sağlanan kayıt cihazları aracılığıyla yapılması zorunludur. Kart çekim kuruluşları ilan ettikleri ve duyurdukları çağrı merkezlerine iletilen telefonla yapılan bildirimlere ilişkin ses kayıtları, bildirim tarihinden itibaren bir yıl süreyle saklanırlar. Bunlardan ihtilaflı olanların bu süre ile sınırlı olmaksızın ihtilaf sonuçlanıncaya kadar muhafazası zorunludur. Mikrofilmlerden veya mikro fişlerden alınan kopyalar ya da elektronik veya manyetik ortamlardan çekilen bilgileri içeren belgeler, bu kopya ve belgelerin birbirlerini teyit etmeleri kaydıyla asıllarına gerek kalmaksızın 2004 sayılı TCK ve TTK Kanununun 68. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen belgelerden sayıları hususları belirtilmektedir.

Bu madde hükmünün birinci fıkrası, kart numarası bildirilmek suretiyle üye işyerinden elektronik ortam da dahil çeşitli iletişim araçları ile yapılan işlemlerden anlaşmazlık oluştuğunda bunun ispat sorumluluğunun üye işyerine ait olduğu ifade edilmektedir.

İkinci fıkrasında, kart çekim kuruluşu ile kart hamili arasında bir uyumsuzluk oluştuğunda her türlü teknik ve idari olumsuzluk olmadıkça ispat yükümlülüğü yine kart çekim kuruluşa ait olduğu ifade edilmiştir.

Üçüncü fıkrası, çağrı merkezindeki kayıtlar ile ilgilidir. Buraya yapılan ses kayıtlarının bir yıl süre ile saklanması zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü fıkrada ise, konumuz açısından mikrofilm ya da mikro fişlerden elde edilen kopyaların veya elektronik ortam ya da manyetik ortamlardan çekilen bilgileri içeren belgelerin birbirlerini doğrular niteliğe sahip olmaları koşuluyla asıllarına gerek olmadan TCK ve TTK Kanunun ilgili maddesinde geçen belgelerden sayılacağı ifade edilmektedir. Böylece aslında elektronik ortamdan elde edilen bir belgenin de belirli şartlar altında bahsi geçen diğer kaynaklarla aynı ispat gücüne sahip olabileceği ortaya çıkmaktadır.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla Alınan

Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

Kısaca İnternet Kanunu olarak da adlandırılabilir 5651 sayılı Kanun, 23.05.2007 tarihinde 26530 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Kanunun amacı (İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, 2007) içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemek şeklinde belirlenmiştir. Bu Kanun günümüzde işlenen bilişim suçlarının sorumlulukları ve sorumluları tespit etmek için hazırlanmıştır. Böylelikle elektronik ortamda suç işleyenleri takip ve tespit etmek ya da bu kanallarda suçları engellemek için, içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların sorumluluk ve yükümlülükleri bu kanun kapsamında düzenlenmiştir.

Kanunun üçüncü Maddesi bilgilendirme yükümlülüğü konusuna aittir (İnternet Ortamında. ..., 2007). Buna göre:

- 1) İçerik, yer ve erişim sağlayıcıları, yönetmelikle belirlenen esas ve usuller çerçevesinde tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait internet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak bulundurmakla yükümlüdür.
- 2) Yukarıdaki fıkrafta belirtilen yükümlülüğü yerine getirmeyen içerik, yer veya erişim sağlayıcısına Bakanlık tarafından iki bin Yeni Türk Lirasından on bin Yeni Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Birinci fıkrafta ifade edilen içerik, yer ve erişim sağlayıcıları kendilerini ifade eden tanıtıcı bilgilerini internet ortamında güncel ve erişilebilir bulundurmakla yükümlüdür.

Sırasıyla bu Kanun kapsamında bulunan tüm sağlayıcıların sorumlulukları incelerseniz, içerik sağlayıcının sorumluluğu 5651 sayılı Kanunun 4. maddesinde tanımlanmıştır (İnternet Ortamında. .... 2007).

- 1) İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur.
- 2) İçerik sağlayıcı, bağlantı sağlayıcı veya kullanıcıya ait içerikten sorumlu değildir. Ancak,

sunu? biçiminden, ba?lant? sa?lad??? içeri?i benimsedi?i ve kullan?c?n?n söz konusu

içeri?e ula?mas?n? amaçlad??? aç?kça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.

Yer sa?lay?c?n?n yükümlülükleri be?inci maddede tan?mlanm???t?r (?nternet Ortam?nda..., 2007). Buna göre;

1) Yer sa?lay?c?, yer sa?lad??? içeri?i kontrol etmek veya hukuka ayk?r? bir faaliyetin söz konusu olup olmad???n? ara?t?rmakla yükümlü de?ildir.

2) Yer sa?lay?c?, yer sa?lad??? hukuka ayk?r? içerikten, ceza sorumlulu?u ile ilgili hükümler sakl? kalmak kayd?yla, bu Kanunun 8'inci ve 9'uncu maddelerine göre haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak imkân bulundu?u ölçüde hukuka ayk?r? içeri?i yay?ndan kald?rmakla yükümlüdür.

Eri?im sa?lay?c?n?n yükümlülükleri ise yine ayn? kanunun alt?nc? maddesinde yer alm???t?r (?nternet Ortammdc..., 2007).

1) Eri?im sa?lay?c?.

a) Herhangi bir kullan?c?s?n?n yay?nlad??? hukuka ayk?r? içerikten, bu Kanun hükümlerine uygun olarak haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak engelleme imkân? bulundu?u ölçüde eri?imi engellemekle,

b) Sa?lad??? hizmetlere ili?kin, yönetmelikte belirtilen trafik bilgilerini alt? aydan az ve iki y?ldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin do?rulu?unu, bütünlü?ünü ve gizlili?ini sa?lamakla,

290 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

c) Faaliyetine son verece?i tarihten en az üç ay önce durumu Kuruma^, içerik sa?lay?c?lar?na ve mü?terilerine bildirmek ve trafik bilgilerine ili?kin kay?tlar? yönetmelikte belirtilen esas ve usûllere uygun olarak Kuruma teslim etmekle, yükümlüdür.

2) Eri?im sa?lay?c?, kendisi arac?l???yla eri?ilen bilgilerin içeriklerinin hukuka ayk?r? olup olmad?klar?n? ve sorumlulu?u gerektirip gerektirmedi?ini kontrol etmekle yükümlü de?ildir.

3) Birinci f?kran?n (b) ve (c) bentlerinde yer alan yükümlülüklerden birini yerine getirme-

yen eri?im sa?lay?c?s?na Ba?kanl?k taraf?ndan on bin Yeni Türk Liras?ndan elli bin Yeni Türk Liras?na kadar idarî para cezas? verilir.

Toplu kullan?m sa?lay?c?lar?n yükümlölükleri de 5651 say?l? yasan?n 7.maddesinde geçmektedir (İnternet Ortam?nda Yap?lan Yay?nlar?n Düzenlenmesi ve Bu Yay?nlar Yo-

1) Ticarî amaçla toplu kullan?m sa?lay?c?lar, mahallî mülkî amirden izin belgesi almakla yükümlüdür. ?zne ili?kin bilgiler otuz gün içinde mahallî mülkî amir taraf?ndan Kuruma bildirilir. Bunlar?n denetimi mahallî mülkî amirler taraf?ndan yap?l?r? ?zin belgesinin verilmesine ve denetime ili?kin esas ve usuller, yönetmelikle düzenlenir.

2) Ticarî amaçla olup olmad???na bak?lmaks?z?n bütün toplu kullan?m sa?lay?c?lar, konusu suç olu?turan içeriklere eri?imi önleyici tedbirleri almakla yükümlüdür.

3) Birinci f?krada belirtilen yükümlölü?e ayk?r? hareket eden ki?iye mahallî mülkî amir taraf?ndan üç bin Yeni Türk Liras?ndan onbe? bin Yeni Türk Liras?na kadar idarî para cezas? verilir ?eklindedir.

5651 say?l? İnternet Ortam?nda Yap?lan Yay?nlar?n Düzenlenmesi ve Bu Yay?nlar Yoluyla ??lenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakk?nda Kanun? genel olarak İnternetin kullan?m?na ait hukuki ?artlar? tanımlamaktadır. Kuramlar?n kendi İnternet adresleri üzerinden sa?lanan eri?ime dönük politikalar belirlerken an?lan Kanunu referans almalar?, bu çerçevede internet kullan?m ilkelerini yönerge vb. düzenlemeleri dönü?türmeleri gerekmektedir.

Sigortac?l?k Kanunu (SK)

5684 say?l? Sigortac?l?k Kanunu (SK), 14.06.2007 tarihinde 26552 say?l? Resmi Gazetemde yayımlanmı?tır. Bu Kanunun amacı (Sigortac?l?k Kanunu, 2007), sigortac?l???n geli?tirilmesini sa?lamak, sigorta sözleşmesinde yer alan ki?ilerin hak ve menfaatlerini korumak ve sigortac?l?k sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere bu Kanuna tâbi ki?i ve kuruluşlar?n, faaliyete başlama, te?kilât, yönetim, çalışma esas ve usulleri ile faaliyetlerinin sona ermesi ve denetlenmesine ili?kin hususlar ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklar?n çözümlenmesine yönelik olarak sigorta tahkim sistemi ile ilgili usûl ve esaslar? düzenlemektir.

Kanunun Denetim ba?l?kl? 28. maddesinin dokuzuncu f?kras?n?n son c?mlesi (SK, 2007)

".. .kuudu?lar taraf?ndan elektronik ortamda g?nderilen bilgileri i? denetim sistemi kapsam?nda y?netim kurulunun sorumlulu?undad?r" ifadelerine yer vermektedir.

SK?nun bilgi verme y?k?ml?l?ü, uluslararası kurulu?lara üyelik ve i?birli?i ba?l?kl?

29. maddesinde (SK, 2007), ?kanuna tâbi ki?iler ile sigortac?l?kla ilgili her t?r meslekî faaliyet icra edenler, sigorta ?irketleri ile reasürans ?irketlerinin i?tirakleri, bankalar ve di?er ki?ilery özel kanunlardaki yasaklay?c? ve s?n?rlay?c? h?k?mler dikkate al?nmaks?z?n gizli dahi olsa bu Kanunun uygulanmas? ile ilgili olarak M?ste?arl?k?a istenen her t?rl? bilgi ve belgeyi vermekle y?k?ml?d?r? bilgileri yer almaktad?r. Bu kapsamda devletin g?venli?i ve temel d?? yararlar?- na kar?? a??r sonu?lar do?uracak haller ile aile hayat?n?n gizlili?i ve savunma hakk?na ili?kin h?k?mler ise sakl? tutulmu?tur. 29. maddenin ikinci f?kras?na g?re m?tekabiliyet çer?evesinde ve bu Kanunun uygulanmas? ile ilgili olarak yabanc? ?lke kanunlar?na g?re denetime yetkili mercilerin, kendi ?lkelerindeki sigortac?l?k sekt?r?nde faaliyet g?steren kurulu?lar?n bu Kanuna tâbi T?rkiye?deki te?kilât veya ortakl?klar?nda denetim yapma ve bilgi isteme taleplerinin yerine 15 ?Tan?mlar? tja?l?kl? ikind madde," ?) Kurumi Ttltkomünikasvon Kurumunu, fade eder.?? (?nternet ()rta Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik ?leti?im, Bilgi ve Belge Y?netimi Uygulamalar? Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L getirilmesi M?ste?arl???n iznine tâbidir. Bu mercilerce istenen bilgiler, a??klanmamas? kayd?yla M?ste?arl?k taraf?ndan verilebilir. M?ste?arl?k, yabanc? ?lkelerin denetime yetkili mercileri ile yapaca?? anla?malar çer?evesinde sigortac?l?kla ilgili her t?rl? i?birli?i ve bilgi al??veri?inde bulunabilir. 29. maddenin ??üncü f?kras?nda (Ek: 13/6/2012-6327/57 md.) m?ste?arl?k, sigorta-c?l?kla ilgili denetim ve d?zenleme otoritelerinin kat?ld??? uluslararası mali, iktisadi ve mesleki kurulu?lara üye olabilir ve i?birli?i ve bilgi payla??m?nda bulunabilmeyi teminen uluslararası mesleki kurulu?lar ve yabanc? ?lkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zapt? imzalayabilir h?kümleri yer almaktad?r. Bu Kanunun geneli göz önüne al?nd???nda bilgilerin elektronik ortamda iletimi hususunda yap?lacak i?lemlerin Kanunda i?lendi?i bi?imde y?r?t?lmesi gere'kme'ktedir? Çek Kanunu (ÇK)

20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı Resmi Gazetede yayımlanıp yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu (Çek Kanunu, 2009), çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanıma, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıtların ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karlılığına katkı ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırı hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımların bedirleme'ktir.

Kanunun dördüncü maddesi ile elektronik ortamda bildirim yükümlülüğünün olduğu ifade edilmiştir (ÇK, 2009). Bu madde ile bankaların bildirim yükümlülüğü bedirtilmiştir. Aynı maddenin birinci fıkrası, hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir Vergisi Bakanlığına elektronik ortamda bildirilir. Bildirim dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir Vergisi Bakanlığı tarafından belirlenir şeklindedir.

Daha önce elektronik imza ile ilgili kanun hükümlerinde belirtildiği gibi elektronik bir belgenin elektronik delil olması için bazı şartların bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu Kanuna uygun olarak yapılan işlemler de şifreli imza ile aynı hükümleri doğurup mahkeme kararsızlığında hukuki delil niteliğine haiz olacaktır.

Kanunun çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı başlıklı beşinci maddenin sekizinci fıkrasına göre (ÇK, 2009), çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına elektronik ortamda bildirilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığının uygun görüşü alınarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından belirlenir. Haliyle, bu çerçevede yürütülen işlemlerin hukuksal sonuç doğurması için güvenli elektronik imza ile imzalanması gerekmektedir.

Türk Ticaret Kanunu (TTK)

13.01.2011 tarihinde kabul edilen 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK), ticari hayatta önem-

li de?i?iklikler getirmi?tir. Özellikle elektronik ortamlarda yap?lan i?lemlerin artmas? di?er kanunlar gibi bu Kanunun da de?i?ikli?e gitmesinin ba?I?ca sebeplerinden biridir. 6102 say?I? TTK?nun birinci maddesine g?re (Türk Ticaret Kanunu, 2011), (1) Türk Ticaret Kanunu, 22/11/2001 tarihli ve 4721 say?I? Türk Medenî Kanunu?nun ayr?lmaz bir parças?d?r. Bu Kanundaki hükümlerle, bir ticari i?letmeyi ilgilendiren i?lem ve fiillere ili?kin di?er kanunlarda yaz?I? özel hükümler, ticari hükümlerdir. (2) Mahkeme, hakk?nda ticari bir hüküm bulunmayan ticari i?lerde, ticari örf ve âdete, bu da yoksa genel hükümlere g?re karar verir?

Bu Kanunun 18. maddesinin üçüncü fıkras?nda (TTK, 2011), tacirler aras?nda, di?er taraf? temerrüde dü?ürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ili?kin ihbarlar veya ihtarlar noter arac?I???yla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullan?I?arak kay?I? elektronik posta sistemi ile yap?I?r denilmektedir. Bu hükümle güvenli elektronik imzan?n da art?k ticari hayatta tacirler aras?nda ihbar ya da ihtarlar?n yap?I?mas?nda di?er klasik yöntemlerin yan?nda kullan?labilmesi mümkün olmaktadır.

292 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Kanunun fatura ve teyit mektubu ba?I?kl? 21. maddesine g?re (TTK, 2011) (1) ticari i?letmesi ba?lam?nda bir mal satm??, üretmi?, bir i? görmü? veya bir menfaat sa?lam?? olan tacirden, di?er taraf, kendisine bir fatura verilmesini ve bedeli ödenmi? ise bunun da faturada gösterilmesini istevebilmektedir? (2) Bir fatura alan ki?i ald??? tarihten itibaren sekiz gün içinde, faturan?n içeri?i hakk?nda bir itirazda bulunmam??sa bu içeri?i kabul etmi? say?lmaktadır? (3) Telefonla, telgrafla, herhangi bir ileti?im veya bili?im arac?yla veya di?er bir teknik araçla ya da sözlü olarak kurulan sözleşmelerle yap?lan aç?klamalar?n içeri?ini do?rulayan bir yaz?y? alan ki?i, bunu ald??? tarihten itibaren sekiz gün içinde itirazda bulunmam??sa, söz konusu teyit mektubunun yap?lan sözleşmeye veya aç?klamalara uygun oldu?unu kabul etmi? say?lmaktadır. Yine TTK?nun 24. maddesinin ikinci fıkras?nda ticari sicillerin elektronik ortamlarda tutulabilece?i ifade edilmi?tir (TTK, 2011). Bu Kanunun 24. maddesinin ikinci fıkras?, ticaret sicili kay?tlar?n?n elektronik ortamda tutulmas?na ili?kin usul ve esaslar tüzükle gösterilir demektedir. Bu kay?tlar ile tescil ve ilan edilmesi gereken içeriklerin düzenli olarak depoland???

ve elektronik ortamda sunuldu?u merkezi ortak veri taban?n?n, Sanayi ve Ticaret Bakanl??? ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birli?i nezdinde olu?turulmas?, h?k?m alt?na al?nm???r.

Haks?z rekabetin her t?rden bas?n yay?n yan?nda ileti?im ve bili?im kurulu?lar? ile i?-

lenmesi ve di?er hususlar?n ve hukuksal s?re?lerin i?lendi?i h?k?mleri i?eren Kanunun 58.

maddesi bas?n, yay?n, ileti?im ve bili?im kurulu?lar?n?n sorumlulu?unu tan?mlamaktad?r (TTK,

2011). Bu maddeye g?re, (1) haks?z rekabet, her t?rl? bas?n, yay?n, ileti?im ve bili?im i?let-

meleriyle, ileride ger?ekle?ecek teknik geli?meler sonucunda faaliyete ge?ecek kurulu?lar ara-

c?l???yla i?lenmi?se, 56. maddenin birinci f?kras?n?n (a), (b) ve (c) bentlerinde yaz?l? davalar,

ancak, bas?nda yay?mlanan ?eyin, program?n; ekranda, bili?im arac?nda veya benzeri ortam-

larda g?r?nt?lenenin; ses olarak yay?mlanan?n veya herhangi bir ?ekilde iletilenin sahipleri ile

ilan veren ki?iler aleyhine a??labilir; ancak a) Yaz?l? bas?nda yay?mlanan ?ey, program, i?erik, g?r?nt? , ses veya ileti, bunlar?n sahiplerinin veya ilan verenin haberi olmaks?z?n ya da onay?na

ayk?r? olarak yay?mlanm???sa, b) Yaz?l? bas?nda yay?mlanan ?eyin, program?n, g?r?nt?n?n, ses

veya iletinin sahibinin veya ilan verenin kim oldu?unun bildirilmesinden ka?n?l?rsa, c) Ba?ka

sebepler dolay?s?yla yaz?l? bas?nda yay?mlanan ?eyin, program?n, g?r?nt?n?n, sesin, iletinin sa-

hibinin veya ilan verenin meydana ??kar?lmas? veya bunlara kar?? bir T?rk mahkemesinde dava

a??lmas? m?mk?n olmazsa, yukar?da an?lan davalar, Yaz? ??leri M?d?r? , Genel Yay?n Y?net-

meni, Program Yap?mc?s?, g?r?nt?y? , sesi, iletiyi, yay?n, ileti?im ve bili?im arac?na koyan veya

koyduran ki?i ve ilan servisi ?efi; bunlar g?sterilemiyorsa, i?letme veya kurulu? sahibi aleyhine

a??labilir denilme'ktedir?

Birinci f?kras? tacirlerin ticari defterleri usul?ne g?re tutmalar? gerekti?inin belirtildi?i

TTK?nun ?defter tutma y?k?ml?l?ü? hususunun tan?mland??? 64. maddesinin ikinci ve ???nc?

f?kralar?na g?re (TTK, 2011); (2) tacir, i?letmesiyle ilgili olarak g?nderilmi? bulunan her t?rl?

belgenin, fotokopi, karbonlu kopya, mikrof?, bilgisayar kayd? veya benzer ?ekildeki bir kop-

yas?n?, yaz?l?, g?rsel veya elektronik ortamda saklamakla y?k?ml?d?r. (3) Ticari defterler, a??-

l?? ve kapan??lar?nda noter taraf?ndan onaylan?r. Kapan?? onaylar?, izleyen faaliyet d?neminin

alt?nc? ay?n?n sonuna kadar yap?l?r? ?irketlerin kurulu?unda defterlerin a??l??? ticaret sicili m?-

dürlükleri taraf?ndan da onaylanabilir? Aç?l??? onay?n?n noter taraf?ndan yap?ld??? hâllerde noter, ticaret sicili tasdiknamesini aramak zorundadır. Türkiye Muhasebe Standartları'na göre elektronik ortamda veya dosyalama suretiyle tutulan defterlerin aç?l??? ve kapan??? onayları'nın ?ekli ve esasları ile bu defterlerin nasıl tutulacağı Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca bir tebli?le belirlenir hükümlerini içermektedir.

Bu maddenin ikinci fıkrası, tacirin işletmesine dair elektronik belge de dahil gönderilmi? her türlü belgenin bir kopyasını ka???t ortamda bulundurması yanında görsel ve elektronik ortamda da muhafaza etmesini hükmetmektedir.

Üçüncü fıkrada ise konumuz itibariyle, elektronik ortamda ya da dosyalama ?eklinde tutulan defterlerin aç?l??? ve kapan??? onayları'nın ve diğer hususları'nın usul ve esasları'nın mevzuatla belirlenece?i hüküm altına alınmıştır.

Kanunun Defterlerin tutulması ba?lıklı 65. maddesi hem ka???t ortamlarda hem de elektronik ortamlarda defter tutma yükümlülüğü ile ilgili hükümler içermektedir. Bu madde hüküm-

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L
lerine göre:

1) Defterler ve gerekli diğer kayıtlar Türkçe tutulur. Kısaltmalar, rakamlar, harfler ve semboller kullanılmadık takdirde bunların anlamları açıkça belirtilmelidir

2) Defterlere yazılmaları ve diğer gerekli kayıtlar, eksiksiz, doğru, zamanında ve düzenli olarak yapılır?

3) Bir yazı veya kayıt, önceki içeri?i belirlenemeyecek ?ekilde çizilemez ve değiştirilemez. Kayıt sırasında mı yoksa daha sonra mı yapıldık anlamı olmayan de?iştirmeler yasaktır.

4) Defterler ve gerekli diğer kayıtlar, olgu ve işlemleri saptayan belgelerin dosyalanması ?eklinde veya veri tabanları aracılığıyla tutulabilir; şu artla ki, muhasebenin bu tutulu? biçimleri ve bu konuda uygulanan yöntemler Türkiye Muhasebe Standartları'na uygun olmalıdır. Defterlerin ve gerekli diğer kayıtların elektronik ortam-

da tutulmas? durumunda, bilgilerin saklanma süresince bunlara ula??lmas?n?n ve bu süre içinde bunlar?n her zaman kolayl?kla okunmas?n?n temin edilm? olmas? ?arU?r.

Elektronik ortamda tutulma hâlinde birinci ilâ üçüncü f?kra hükümleri k?yas yoluyla uygulan?r.

Maddenin dördüncü f?kras?n?n ikinci cümlesinde, defterlerin ve di?er kay?tlar?n elektronik ortamda tutulmas? durumunda bunlara eri?imin ve bunlar?n kolayl?kla okunmas?n?n sa?lanmas?n?n gerekmekte oldu?u belirtilmi?tir? Bu f?kran?n son cümlesinde ise, defterlerin elektronik ortamda tutulmas? durumunda genel olarak ka??t ortamda tutulan defterlerin sahip olmas? gereken özelliklerin bahsedildi?i bir ila üçüncü f?kra hükümlerinin k?yas16 (benzetme) yoluyla uygulanaca?? ifade edilm?tir.

?Defterlerin saklanması ve saklama süresi? ba?l?kl? 82. maddenin dördüncü f?kras?

(TTK, 2011), kay?tlar 65. maddenin dördüncü f?kras?n?n ikinci cümlesi uyar?nca elektronik ortama al?n?yor ise, bilgiler; bilgisayar yerine bas?l? olarak da saklanabilir demektedir. Bu Kanun maddesinin dördüncü f?kras?nda geçen hükümle, 65. maddenin dördüncü f?kras? çerçevesinde, kay?tlar?n elektronik ortama al?nmas? durumunda bilgilerin bilgisayar yerine ç?kt?lar? al?nmak suretiyle bas?l? olarak muhafaza edilebilece?i gibi bu bas?l? (yazd?r?lm??) bilgilerin dosya ya da di?er veri ta??y?c?lar? arac?l???yla muhafaza edilebilece?ini hükme ba?lam??t?r.

Yine Kanunun ?bakiyenin belirlenmesi. ba?l?kl? 94. maddesinin 2. f?kras? (TTK, 2011),

"hesap devresi hakk?nda sözleşme veya ticari teamül yoksa her takvim y?l?n?n son günü taraflarca hesab?n kapat?lmas? günü olarak kabul edilm? say?l?r? Saptanan artan tutar? gösteren cetveli alan taraf, ald??? tarihten itibaren bir ay içinde, noter arac?l???yla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza içeren bir yaz?yla itirazda bulunmam??sa, bakiyeyi kabul etmi? say?l?r" ?eddindedir.

Bu hükümle, bakiyenin kabul edilmesine kar??, bahsedilen f?krada yer alan di?er yöntemler yan?nda güvenli elektronik imza içeren bir yaz?yla da itirazda bulunabilece?i aç?kça tan?mlanm??t?r?

TTK?nun Sermaye Koyma borcunun konusu ba?l?kl? 127. Maddesinin birinci f?kras?nda

(TTK, 2011); kanunda aksine hüküm olmadıkça ticaret şirketlerine sermaye olarak;

a) Para, alacak, kıymetli evrak ve sermaye şirketlerine ait paylar;

b) Fikrî mülkiyet hakları,

c) Tâhînatlar ve her çeşit tahvîl,

d) Tâhînat ve tahvîlların faydalanma ve kullanma hakları,

e) Kişisel emek,

f) Ticari itibar;

g) Ticari işletmeden

h) Haklı olarak kullanılan devredilebilir elektronik ortamlar, alanlar, adlar ve işaretler

16 İlçesi (Örnektir, Benzetme) (Argumentum a pan):

Bu yöntem, yasada açık bir hukuksal durum ya da ilâki için düzenlenmiş bulunan kural, bahsedilen durum hakkında hüküm mevcut olmayan başka bir durum ya da ilâkiye uygulamayı ifade etmektedir (Bilge, 2011).

294 Hakemli Yazılar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

gibi değerler;

i) Maden ruhsatnameleri ve bunun gibi ekonomik değeri olan diğer haklar;

j) Devrolunabilen ve nakden değerlendirilebilen her türlü değer, konabilir, demektir.

Birinci fıkrada tanımlanan sermaye unsurlarından her bendinde geçen, haklı olarak kul-

lanılan devredilebilir elektronik ortamlar, alanlar, adlar ve işaretler gibi değerlerin de ticaret

şirketlerine sermaye olarak konulabileceği ve b bendinde geçen ve telif hakları ile sınai mülki-

yet hakları da içeren geniş bir alanı kapsayan fikri mülkiyet gibi yeni bir malvarlığı konusunu içgal etmektedir.

Kanunun Yönetim Kurulu Toplantıları Kararları başlıklı 390. maddesinin birinci fıkr-

asında (TTK, 2011), "Esas sözleşmede aksine aksiyle bir hüküm bulunmadıkça, yönetim kurulu üye tam sayısı'nin çoğunluğu ile toplanır ve kararları'nın toplantıda hazır bulunan

üyelerin çoğunluğu ile alır. Bu kural yönetim kurulunun elektronik ortamda yapılması hâlinde

de uygulanır." denilmektedir.

Böylece, bu kanun hükmü gereği yönetim kurullarının elektronik ortamlarda da yapılması

bileceğinin ve karar alabileceğinin kanun hükmü altında olduğu görülmüştür.

TTK'nun "Yüklemenin hiç yapılması" bağıkl 1159. maddesinin ikinci fıkrasında (TTK, 2011), taahhütnin, sözleşmenin feshedildiğini kabul edip 1158. maddenin ikinci fıkrasında uyarınca tazminat isteyebilmesi için beklemekle yükümlü olduğu süre dolduğunda, taahhütana faks mesaj, elektronik mektup veya benzeri teknik araçlarla da mümkün olmak üzere, yazılı bildirimde bulunması zorunludur ifadesi ile bildirimle ilgili yürütülebilecek iletişim yolları tanımlanmaktadır.

Kanunun "Yabancı sicile kayıtlı gemilerin satışı için hazırlanan" bağıkl 1384. maddesinin üçüncü fıkrası (TTK, 2011), ikinci fıkrada yazılı bildirim, iadeli taahhütlü mektupla, bildirimin muhataba ulaştırılma doğrulan elektronik iletişim araçlarıyla veya başka uygun bir yol ve araçla yapılabilir demektir. Böylece yukarıdaki maddeye benzer şekilde yazılı bildirimin iadeli taahhütlü mektupla, elektronik iletişim araçları ile ya da başka bir yöntem ile yapılabilmesi be'irtme'ktedir.

TTK'nun "beyanlar, belgeler ve senetler" bağıkl 1525. maddesinde (TTK, 2011), "(1) tarafların açıkça anlaşmalar ve 18. maddenin üçüncü fıkrası saklı kalmak şartıyla, ihbarlar, ihbarlar, itirazlar ve benzeri beyanlar; fatura, teyit mektubu, iştirak taahhütnamesi, toplantı çağrılan ve bu hüküm uyarınca yapılan elektronik gönderme ve elektronik saklama sözleşmesi, elektronik ortamda düzenlenebilir, yollanabilir, itiraza uyarılabilir ve kabul edilmişse hüküm ifade eder. (2) Kayıtlı elektronik posta sistemine, bu sistemle yapılacak işlemler ile bunların sonuçları, kayıtlı posta adresine sahip gerçek kişilere, işletmelere ve firmalara, kayıtlı elektronik posta hizmet sağlayıcıların hak ve yükümlülüklerine, yetkilendirilmelerine ve denetlenmelerine ilişkin usul ve esaslar Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından bir yönetmelikle düzenlenir. Yönetmelik bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren beş ay içinde yayımlanır" hususları hüküm altına alınmıştır.

Bu hüküm ile genel olarak TTK 18/3 madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, çeşitli beyanların, çağrılar, sözleşmelerin, belgelerin ve senetlerin vs. elektronik ortamlarda düzenlenebileceği, yollanabileceği, itiraza maruz kalabileceği ve kabul edildiğinde hüküm ifade edebi-

lece?i bedirlenmi?tir.

TTK'nun bir sonraki olan 1526. maddesinin, Elektronik ?mza Kanunun bahsetti?i ?güvenli elektronik imza? ba?l?kl? birinci f?kras?nda, kambiyo senetlerinin ve onlara benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyece?i belirtilmi?tir (TTK, 2011). Di?er f?kralarda ge?en hükümlerde ise elektronik herhangi bir araçla ya da e-imza ile yap?lacak ve yap?lamayacak i?lemler hüküm alt?na al?nm??t?r. Bu kanun maddesine göre:

1. Poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu senetlere ili?kin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde ger?ekle?tirilen i?lemler güvenli elektronik imza ile yap?lamaz:.

2. Kon?imentonun, ta??ma senedinin ve sigorta poliçesinin imzas? elle, faksimile bask?, z?mba, ?stampa, sembol ?eklinde mekanik veya elektronik herhangi bir araçla da at?labi-

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik ?leti?im, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamalar?

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

lir. Düzenlendikleri ülke kanunlar?n?n izin verdi?i ölçüde bu senetlerde yer alacak kay?t-lar el yaz?s?, telgraf, teleks, faks ve elektronik di?er araçlarla yaz?labilir, olu?turulabilir, gönderilebilir.

3. Ticaret ?irketleri ile ger?ek ve tüzel ki?i di?er tacirlere ili?kin olarak, bu Kanunun zorunlu tuttu?u bütün i?lemler elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile de yap?labilir?

Bu i?lemlerin dayana?? olan belgeler de ayn? usulle elektronik ortamda düzenlenebilir.

Zaman unsurunun belirlenmesi gereken ve tüzükte düzenlenen hâllerde güvenli elektronik imzaya eklenen zaman damgas?n?n tarihi, di?er hâllerde merkezî veri taban? sistemindeki tarih esas al?n?r.

4. ?irket ad?na imza yetkisini haiz ki?iler ?irket nam?na kendi adlar?na üretilen güvenli elektronik imzayla imza atabilirler. Bu durumda, kullan?lacak nitelikli elektronik sertifikalarda sertifika sahibi alan? i?erisine, sertifika sahibinin ismiyle birlikte temsil etti?i tüzel ki?inin de ismi yaz?l?r? Bu husus tescil ve ilan edilir.

Yine bu maddenin devam?nda yer alan ?Elektronik ortamda kurullar ve lkeled ba?l?kl?

1527. maddesinin birinci fıkrası ile (TTK, 2011), "(1) Şirket sözleşmesinde veya esas sözleşmede düzenlenmiş olmasıyla, sermaye şirketlerinde yönetim kurulu ve müdürler kurulu tamamen elektronik ortamda yapılabileceği gibi, bazı üyelerin fiziken mevcut bulundukları bir toplantıya bir kısım üyelerin elektronik ortamda katılması yoluyla da icra edilebilir. Bu hâllerde Kanunda veya şirket sözleşmesinde ve esas sözleşmede öngörülen toplantı ile karar nisaplarına ilişkin hükümler aynen uygulanır." hususları hükmüne bağlanmıştır.

Bu fıkra, şirket ya da esas sözleşmede belirtilmesi koşuluyla, sermaye şirketlerinde yönetim kurulu ve müdürler kurulunun tamamen elektronik ortamda gerçekleştirilebileceği gibi bazı üyelerin fiziken bazıları ise elektronik ortamda katılması şeklinde de yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Elektronik ortamda gerçekleştirecek yönetim kurulu ya da genel kurul toplantıları özellikle üyeleri aynı şehirde hatta bazen aynı ülkede bulunmayan sermaye şirketlerinin faaliyetleri ve kararlar almaları için büyük kolaylıklar ve tasarruflar sağlayabilecektir.

Yukarıdaki maddenin devamı niteliğinde olan "Elektronik ortamda kurullar ve uygulama kurulları bağlanarak TTK'nun 1528. maddesine göre (TTK, 2011), "Elektronik ortam kullanmak isteyen ortaklar, pay sahipleri ve yönetim kurulu üyeleri elektronik posta adreslerini şirkete bildirirler."

Bu madde hükmü ile, elektronik ortam ortaklar, pay sahipleri ve yönetim kurulu üyelerince kullanma koşulu, e-posta adreslerini şirkete bildirmelerine bağlanmıştır.

Türk Borçlar Kanunu (TBK)

01.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, borçlar hukuku alanında önemli değişiklikler getirmiştir. Özellikle bilişim sistemleri vasıtasıyla yapılan işlemlerin sözleşmelerin geçerliliğine tesir eden ve hukuksal sonuç doğuran birçok faaliyet hukuken tanınmıştır.

Bu bağlamda, TBK'nun "Öneri ve Kabul" ana başlıklı "Hazır olanlar arasında süresiz öneri konulu dördüncü maddesi (Türk Borçlar Kanunu, 2011), kabul için süre belirlenmeksizin hazır olan bir kişiye yapılan öneri hemen kabul edilmezse; öneren, önerisiyle bağlantıdan kurtulur demektir. Telefon, bilgisayar gibi iletişim sağlayabilen araçlarla doğrudan iletişim

s?ras?nda yap?lan öneri, haz?r olanlar aras?nda yap?lm?? say?l?r ifadesini içermektedir.

Bu maddenin ikinci f?kras?nda, telefon, bilgisayar gibi ileti?im sa?layan araçlar ile muhatab?n da haz?r bulundu?u do?rudan ileti?im s?ras?nda elektronik ortam? da içine alan bir yöntemle önerinin haz?r olanlar aras?nda yap?lm?? say?laca?? hususu düzenlenmi?tir.

TBK'nun 14. maddesinde yaz?l? yasal ?eklin unsurlar? ba?l?kl? hüküm geçmektedir (TBK, 2011). Bu hükmün birinci f?kras?na göre, yaz?l? ?ekilde yap?lmas? öngörülen sözleşmelerde borç alt?na girenlerin imzalar?n?n bulunmas? zorunludur.

Yine bu maddenin devam? olan ikinci f?kras?nda, kanunda aksi öngörülmedikçe, imzal? bir mektup, as?llar? borç alt?na girenlerce imzalanm?? telgraf, teyit edilmi? olmalar? kayd?yla

296 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

faks veya buna benzer ileti?im araçlar? ya da güvenli elektronik imza ile gönderilip saklanabilen metinler de yaz?l? ?ekil yerine geçer denilmektedir.

Burada dikkat çeken husus ikinci f?krada geçen klasik anlam?n d???nda günümüz teknolojilerinin ve bili?im sistemlerinin getirmi? oldu?u araçlar?n hukukta yer almas? ve geçerlilik kazanmas?d?r. F?kran?n sonunda, kanunda aksi öngörülmedikçe Elektronik ?mza Kanunu ile geçerlik kazanan güvenli elektronik imza ile gönderilip muhafaza edilebilen metinlerin bu kanun hükmü gere?i yaz?l? ?ekil yerine geçti?i ifade edilmi?tir;

Kanunun imza ba?l?kl? 15. maddesinin bir ve ikinci f?kralar? ile (TBK, 2011), imzan?n, borç alt?na girenin el yaz?s?yla at?lmas? zorunlulu?u getirilmi?tir. Ancak öte yandan güvenli elektronik imzan?n da, el yaz?s?yla at?lm?? imzan?n bütün hukuki sonuçlar?n? do?uraca?? dile getirilmi?tir.

Maddenin ikinci f?kras?nda geçen, imzan?n el yaz?s? d???nda bir araçla at?lmas?, özellikle çok say?da ç?kar?lan k?ymetli evrak?n imzalanmas?nda yeterli say?l?r ifadesi, e-imzan?n kullan?labilece?i alanlar? tanımlamak için geli?tirilmi?tir.

Son olarak, bu maddenin birinci f?kras?na göre, borç ilikisinde esas olan imzan?n borç alt?na girenin el yaz?s? ile at?lmas?d?r. Öte yandan devam eden hükümlerde 5070 say?l? Elektronik ?mza Kanunun be?inci maddesinin birinci f?kras?ndaki ifadelere paralel olarak, güvenli

elektronik imza ile atılan imzanın da belirli koşullarda el yazısıyla atılan imzanın bütün hukuki sonuçların doğuracağı hükme bağlanmıştır. İkinci fıkrada belirtildiği üzere, el yazısı dışında imza atmanın sadece örf ve adetlerin izin verdiği durumlar ile bilhassa tek tek imzanın atılması çok zor olduğu çok sayıda çıkarılan kıymetli evrakta uygun olacağı hükme bağlanmıştır.

Sonuç

Çalışmada ülkemizde kamu hukukunu oluşturan yasal düzenlemelerde kamusal iletişim, bilgi ve belge işlemlerinin nasıl yürütüleceğini ortaya koyan ya da bu işlemleri etkileyen koşullar analiz edilmiş, bu çerçevede iş ve işlemlere ilişkin hükümler konusal ve kronolojik düzen içerisinde değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde geniş olarak yer verdiğimiz elektronik belgelerin hukusal niteliklerine ilişkin mevzuatın incelenmesi, doğrudan belge işlemlerini belirleyen mevzuat uygulamaları ve kamu yaşamını belirleyen idari ve mali düzenlemelerde bilgi ve belge işlemlerine ilişkin koşulların değerlendirilmesi başlıklar altında çok sayıda düzenlemeyi içermektedir. İncelenen düzenlemeler sonuçta kamu düzeninde yürütülen çalışmalar ile idari ve mali işlerde elektronik ve basılı iletişim, bilgi ve belge işlemlerini etkilemekte ya da doğrudan bu işlemlerin nasıl yürütüleceğini belirlemektedir. Bu çerçevede Tebligat Kanunu ile tebligatın elektronik ortamda yapılacağı ve özellikle Türk Ticaret Kanununda tanımlanan sermaye şirketlerine elektronik ortamlarda tebligatın yapılması zorunlu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu hükümleri kamusal bilgi ile belgeye yasal erişim hükmü altında alınmıştır. Kanun ile bilgi profesyonellerinin öncelikli hedefi olan bilgi ve belgenin etkin ve hızlı bir şekilde ihtiyaç olan kişilere iletilmesi, yasal bir çerçeveye kavuşmuştur. Kamu kurumlarının işleyişini belirleyen mevzuatta da Kanunla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Elektronik İmza Kanunu elektronik ortamda yürütülen işlemlere yasal geçerlilik kazandıran temel düzenlemedir. Ayrıntılar çalışmamızın içeriğinde ele alındığı gibi kamu hukukunda idari ve mali işlemlere yönelik düzenlemelerde güvenli elektronik imzaya ilişkin tüm saptamalar, referans olarak Elektronik İmza Kanununu almaktadır.

Kamu hukukunu düzenleyen diğer düzenlemelerden Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile tüketicinin elektronik ortamda kullanılan gayri maddi mallara sahip olabileceğini

söyleyerek sonuçta mal kavramı'nı genişleterek hukukumuzda düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu genelde elektronik imza'nın geçerli olmadığını evlilik, gayrimenkul ipoteki gibi işlemleri kapsamakta olup, TMK hükümleri genelde bilginin ispatı ve delil niteliğindeki düzenlemelerdir. Bu çerçevede önemli bir sonuç olarak dayanak verileri olarak tanımlanan doğum, ölüm, ayrılık, evlilik, boşanma vb. ile senet hükmündeki bazı uygulamaların elektronik imza ile gerçekleştirilemeyeceği ortaya çıkmaktadır.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public Law

Kapsam ve içerik olarak kamu hukukunun temel düzenlemelerinden olan Türk Ceza

Kanununda, resmi ve özel belgede sahtecilik, resmî ve özel belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek, resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan konularının suç kapsamında değerlendirildiği ve cezai müeyyide uygulanacağı belirtilmektedir. Yine bilişim suçları alanında belirtilen bilişim sistemine girme ve sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya deşifre etmeye dönük müeyyideler de TCK'da tanımlanmaktadır. Kanunda bilişim suçları, bilgi ve belgelerin bulundurulduğu ortama bakılmaksızın genel bir çerçevede ele alınmaktadır. Öte yandan Ceza Muhakemeleri Kanununa göre elektronik ortamda işlenen suçların soruşturulması sürecinde elektronik delillerin birinci derecede delil niteliğinde değerlendirilebileceğini hükme bağlamaktadır. Genel olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) projesi çerçevesindeki uygulamalara yasal zemin oluşturularak, dava ve hukuki süreçlerin UYAP üzerinden takibi ve yürütülmesine ilişkin koşulları tanımlamaktadır. Böylece doğrudan Adliye'ye gitmeye gerek kalmadan süreçler hızlı ve etkili biçimde ilerleyebilmektedir.

Özellikle son 10 yıl içerisinde elektronik sistemlerin kullanımı'nın artmasıyla, kamusal alanda mali düzeni belirleyen mevzuatta elektronik iletişim, bilgi ve belge işlemlerine dönük yeni düzenlemeler geliştirilmiş ya da var olanlara eklemeler yapılmıştır. Bu çerçevede Vergi Usul Kanunu; Maliye Bakanlığı'nın elektronik defter, belge ve kayıtların oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafaza ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesi uygulamasına ilişkin usul ve esaslar, elektronik imza kullanımı usul ve esas-

lar?n? düzenlemeye ve denetlemeye yetkili k?lm??t?r. Kanun içerisinde ayr?ca elektronik tebliğin haz?rlanmas?na ili?kin ko?ullar tan?mlanm??t?r. Türk Borçlar Kanunu ve Damga Vergisi Kanununda da elektronik imza sürecinin yap?land?r?lmas?na ili?kin düzenlemeler yap?lm??t?r. Sermaye Piyasas? Kanununda sermaye piyasas? araçlar?n?n senede ba?lanmaks?z?n elektronik ortamda kayden ihrac?n? mümkün k?lan düzenlemeler yap?lm??t?r. Bankac?lık Kanununda yap?lan düzenlemelerle internet bankac?lığı i?lemlerine yasal geçerlilik kazand?r?lm??t?r. Banka Kartlar? ve Kredi Kartlar? Kanunu yap?lan eklemelerle elektronik ortamda yürütülebilecek i?lemlerin çerçevesi geni?letilmi?tir. Sigortac?lık Kanunu ile de elektronik ortamda resmi geçerlili?i olan belge i?lemleri tan?mlanm??t?r. Çek Kanunu'nda gerçekte?tirilen düzenlemelerle çek düzenleme ve çek hesab? açma yasa?? karar?na ili?kin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzaland?ktan sonra, UYAP arac?lığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankas?na elektronik ortamda bildirilebilece?i hükme ba?lanm??t?r. Türk Ticaret Kanunu'na yap?lan eklemeler ile art?k ihbar ve ihtarlar?n elektronik imza ile elektronik ortamda gönderilmesinin önü aç?lm??t?r. Yine TTK'ndaki düzenlemeler çerçevesinde ticari sicillerin, defterlerin ve di?er kay?tlar?n elektronik ortamlarda tutulabilmesi mümkün olabilmektedir. Kanunda ayr?ca kullan?lan devredilebilir elektronik ortamlar, alanlar, adlar ve i?aretlerin bir kurumsal de?er olarak görülebilmesine ili?kin hükümlerin yer almas? önemli görülmektedir. Kurumlar art?k yönetim kurulu toplant?lar?n? ve bu toplant?lara ili?kin tutanaklar?n? elektronik ortamda gerçekte?tirebileceklerdir. Böylece çal??ma içerisinde de?inilen s?n?rl? say?da uygulama d???nda kamu ya?am? ve bu çerçevede kamusal ileti?im, bilgi ve belge i?lemlerinin elektronik ortama ta??nmas?na ili?kin hukuki süreç büyük ölçüde yap?land?r?lm?? görülmektedir. Bu çerçevede kurumlar?n uygulamalar?n? yeni platformlara ta??mas?, geli?melere ili?kin kamuoyunun yeterince bilgilendirilmesi, kendi aralarında ve vatanda?la bilgi al??veri?ine olanak sa?layan alt yap? ko?ullar?n?n geli?tirilmesi gerekli görülmektedir. Çal??mada kamu hukukunda bas?l? ve elektronik ileti?imi bilgi ve belge i?lemlerine dönük hükümler incelenmi?tir. ?leride gerçekte?tirilecek çal??malarda kurumlar?n konuya ili?kin yürüttükleri uygulamalar?n de?erlendirilebilece?i dü?ünülmektedir.

Kaynakça

- Ayıklama ve ?mha ??lemlerine Yönelik 20 Ekim 1998 Tarihli Genelge. (1998). Ba?bakanlık Genelgesi. T. C. Resmi Gazete (18975, 20 Ekim 1998).
- Azad, A. (2008). Implementing electronic document and record management systems. Boca Raton: Auerbach Publications.
- Banka Kartlar? ve Kredi Kartlar? Kanunu.(2006). T.C. Resmi Gazete (26095, 01 Mart 2006).
- Bankacılı? Kanunu.(2005). T.C. Resmi Gazete (25983, 01 Kasım 2005).
- Bilge, N. (2011). Hukuk Ba?langıç? Hukukun Temel Kavram ve Kurumlar?. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bilgi Edinme Hakk? Kanunu.(2003). T.C. Resmi Gazete (25269, 24 Ekim 2003).
- Bilgi Edinme Hakk? Kanunu.(2003). Bilgi Edinme Hakk? Kanunu Tasar?s? ile Avrupa Birli?i Uyum ve Adalet Komisyonlar? Raporlar? (1/632). Ankara.
- Bilgi Teknolojileri ve ?leti?im Kurumunun Kurulu?una ?li?kin Kanun.(1983). T.C. Resmi Gazete (18011, 07 Nisan 1983).
- Ceza Muhakemesi Kanunu.(2004). T.C.Resmi Gazete (25673, 17 Aralık 2004).
- Cisco, S. L. ve Strong, K. V. (1999). The value added information chain. Information Management Journal, 33(1), 4-15.
- Council of Europe. (1997). Siber suç sözleşmesi. 15 Mart 2013 tarihinde <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/t-cv/ETS%20185%20turkish.pdf> ' adresinden eri?ildi.
- Çek Kanunu.(2009). T.C. Resmi Gazete (27438, 20 Aralık 2009).
- Çiçek, N. (2007). Hukuksal geçerlilik bakım?ndan resmi belgelerin biçimsel özellikleri. Amme ?daresi Dergisi, 40(4), 133-153.
- Çiçek, N. (2011). Elektronik belgelerin diplomatik analizi ve ar?ıvsel ba??n kurulmas?ndaki önemi: Türkiye'deki uygulamalar ??????nda bir inceleme. Bilgi Dünyas?, 12(1), 87-104.
- Damga Vergisi Kanunu. (1964). T.C.Resmi Gazete (11751, 11 Temmuz 1964).
- Directive 1999/93/EC of The European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures. (2000). Official Journal of The European Communities. (19 Ocak 2000).

Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (1988). T.C.Resmi Gazete (19816, 16

Mayıs 1988).

Elektronik Haberleşme Kanunu. (2008). T.C.Resmi Gazete (27050 (Mük.), 10 Kasım 2008).

Elektronik Haberleşme Sektöründe Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik. (2012). T.C.Resmi Gazete (28363, 24 Temmuz 2012).

Elektronik İmza ile ilgili Süreçlere ve Teknik Kriterlere İlişkin Tebliğ. (2005). T.C.Resmi Gazete (25692, 06 Ocak 2005).

Elektronik İmza Kanunu. (2004). T.C.Resmi Gazete (25355, 23 Ocak 2004).

Foster, N. (1995). The Analysis of Company Documentation. C. Cassell and G. Symon (Ed.). Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide. London: Sage.

Gökcan, H. T (2010). Özel belgede sahtecilik suçu (TCK M.207). Ankara Barosu Dergisi, 1, 209-236.

Göksu, M. (2011). Hukuk yargılamasında elektronik delil. Ankara: Adalet Yayınevi.

Kamu Hukukunda Geleneksel ve Elektronik İletişim, Bilgi ve Belge Yönetimi Uygulamaları

Traditional and Electronic Communication and Information and Records Management Practices in Public L

Hukuk Muhakemeleri Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete (27836, 04 Şubat 2011).

ISO 15489-1. (2001). International records management standard. Switzerland: ISO/TC 46 Technical Committee: 1-11. 11 Aralık 2012 tarihinde http://www.arxivsvalecians.org/document/ISO_TR_15489-1.pdf adresinden erişildi.

İmza ve Mühür Kanunu. (1932). T.C. Resmi Gazete (2128, 16 Haziran 1932).

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. (2007). T.C. Resmi Gazete (26530, 23 Mayıs 2007).

Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu. (2003). T.C. Resmi Gazete (25326, 24 Aralık 2003).

Kandur, H. (2011). Türkiye’de kamu kuramlarında elektronik belge yönetimi: mevcut durum analizi ve farkındalığın artırılması çabaları. Bilgi Dünyası, 12(1), 2-12.

Karasar, N. (1991). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler. 4.bs. Ankara: Sancak Matbaası.

Karasar, N. (2000). Bilimsel araştırma yöntemleri. 10. bs. Ankara: Nobel Yayınevi.

- Kruse, J. J. (1989). Retention. The Records and Retrieval Report. September, 5-12.
- Külcü, . (2010). Belge yönetiminde yeni fırsatlar: Dijitalletirme ve içerik yönetimi uygulamaları. Bilgi Dünyası, 11(2), 290-331.
- Külcü, . ve Külcü, H.U. (2009). Belge yönetiminde program geliştirme: Belge Yönetimi Kapasite Değerlendirme Sistemi. Bilgi Dünyası, 10(2), 261-285.
- Muhafazasna Lüzum Kalmayan Malzemenin Yok Edilmesi Hakndaki KHKnin Deitirilerek Kabul Hakkında Kanun. (1988). T.C.Resmi Gazete (19949, 04 Ekim 1988).
- Nedir Ne Demek. (2012). Sadr olmak. 08 Aralık 2012 tarihinde <http://www.nedirnedemek.com/sad%C4%B1r-olmak-nedir-sad%C4%B1r-olmak-ne-demek> adresinden erişildi.
- Noterlik Kanunu.(1972). T.C.Resmi Gazete (14090, 05 ubat 1972).
- zdemirci, F. ve Aydın. (2011). Elektronik belgelerin arivlenmesinde gerçekliğin ve bütünlüğün korunması. Bilgi Dünyası, 12(1) 105-127.
- Resmi Yazmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik. (2004). T.C. Resmi Gazete (25658, 02 Aralık 2004).
- Sermaye Piyasası Kanunu (Mülga). (1981). T.C.Resmi Gazete (17416, 30 Temmuz 1981).
- Sermaye Piyasası Kanunu. (2012). T.C.Resmi Gazete (28513, 30 Aralık 2012).
- Sigortacılık Kanunu. (2007). T.C.Resmi Gazete (26552, 14 Haziran 2007).
- Skupsky, D. S. (1994). Records retention procedures: Your guide to determine how long to keep your records and how to safely destroy them. Englwood: Information Requirement Clearinghouse.
- Standart Dosya Planı ile lgili Başbakanlık Genelgesi. (2002). Başbakanlık Genelgesi (320-8880, 11 Haziran 2002).
- T.C. Başbakanlık letiim Merkezi. (2006). Başbakanlık letiim Merkezi (BMER) doğrudan başbakanlık uygulaması nedir? 01 ubat 2013 tarihinde <http://bimerapplication.basbakanlik.gov.tr/Forms/pgMain.aspx> adresinden erişildi.
- Tebliğat Kanunu. (1959). T.C. Resmi Gazete (10139, 19 Şubat 1959).
- TS 13298. (2009). TS 13298 Elektronik belge yönetimi. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- TS EN ISO 15489. (2007). TS EN ISO 15489 Bilgi ve Dokümantasyon Belge Yönetimi. Ankara: Türk

Standartlar? Enstitüsü.

300 Hakemli Yaz?lar / Refereed Papers Özgür Külcü ve Metin Turan

Tüketicinin Korunmas? Hakk?nda Kanun. (1995). T.C. Resmi Gazete (22221, 08 Mart 1995).

Türk Borçlar Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete (27836, 04 ?ubat 2011).

Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete (25611, 12 Ekim 2004).

Türk Ceza Kanunu. (2004). Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri. Ankara.16 Mart 2013 tarihinde [http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce .doc](http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc) adresinden eri?ildi.

Türk Medeni Kanunu. (2001). T.C. Resmi Gazete (24607, 08 Aral?k 2001).

Türk Ticaret Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete (27846, 14 ?ubat 2011).

UYAP. (2013). UYAP Mahkeme Sorgulama Servisi. 16 Mart 2013 tarihinde <http://www.mahkemesorgulama.com/index.php/2011-08-29-08-17-58> adresinden eri?ildi

Vergi Usul Kanunu.(1961). T.C. Resmi Gazete (10703-10705, 10 Ocak 1961).

Summary

All business processes conducted in public life are carried out based on a pre-defined order of documents. Operations are initiated in accordance with standards and legal and administrative regulations as sources of information demonstrating how to conduct business processes and are conducted according to a pre-defined order using a variety of communication channels, and the whole process is recorded in documents which have the nature of evidence. Although regulations directly setting out document procedures for communication in administrative and financial regulations that shape public life can easily be accessed in the literature, the provisions determining or affecting the operations of information and documents have not been studied enough. In this context, this study intends to evaluate the applications of printed and electronic communication and information management in public law.

Information is an integral part of daily life and has become the most important decision-making tool for institutions. Information for institutions is a production factor as well as a form of capital, land, labor, and technology and intellectual property, providing sustainability and competitive advantage. Institutions, in the conduct of activities that are intended as main and as-

sisted services, benefit from expert systems at various levels. At the same time, decision support systems are important support tools, especially for managers building forward-looking strategies. Some factors that determine the effectiveness of enterprise information systems include information being in which environments, how it is produced or provided, how it is accessed when needed and its use-oriented conditions and storage facilities.

Technology in institutions has affected information systems at least as much as production or service processes. The transfer to electronic media of business processes and operations of information and documents related to these processes has added new institutions within its own dimension to its communication with surrounding and its exchanges of information. Structured communication and documents of these tools are part of the bureaucracy, first-hand sources for the execution, verification and auditing of business processes. In this context, electronic document management means also the transfer to electronic media of all related processes which are the basis of forming documents. Within the framework of e-government applications in Turkey, the transfer of public life to electronic media also brings debates related to the legality of documents in the new environment when the documents are to be official and first-hand sources. In this context, this study aims to evaluate the current situation of the orientation of the legal infrastructure of electronic documents in Turkey within the framework of legislation currently in force. Related legislation is evaluated within the framework of descriptive methods and document review techniques.

Ankara

Üniversitesi

Hukuk Fakültesi

Adalet MYO

İnfaz ve Güvenlik

Hizmetleri Programı

Genel Hukuk-1 Dersleri

HUKUKUN KOLLARA AYRILMASI

VE

KAMU HUKUKU-ÖZEL HUKUK AYRIMI

HUKUK KAVRAMI ve TANIMI

? toplumsal ya?am? ve bu ya?amdaki insan ili?ki ve davran??lar?n? düzenleyen ve devlet yapt?r?m?yla güçlendirilmi? bulunan kurallar bütünü ile bu kurallar?, konu edinmi? bir sosyal bilim dal?.

? ?bireyler ve toplumun genel yarar?n? veya bireylerin ve toplumun ortak iyili?ini sa?lamak amac?yla devletin yetkili makamlar? (yasama ve yürütme organlar?) taraf?ndan konulmu?, toplumsal ya?amda ki?ilerin birbirleriyle ve devlet ile olan ili?kilerini düzenleyen ve uyulmas? kamu gücü ile desteklenmi? olan ve bunlara itaatin hukuki cebir alt?nda uygulanan maddi yapt?r?mlar ile devlet taraf?ndan bizzat sa?land??? toplumsal düzen kurallar? bütünü?

Hukukun Bütünlü?ü

ve Kollara Ayr?lmas?

? Hukuk amac? itibar? ile bütünlük arz eden bir kavram olsa da, hukuk kurallar? düzenledikleri ili?kilerin özgün nitelikleri nedeniyle farklı

içeriklere sahip olabilmekte ve farklı nitelikler arz edebilmektedir

? Yukarıda belirtilen durum nedeniyle hukuk çok eski zamanlardan beri farklı kollara ve bunların alt dallar? halinde incelenmektedir.

Hukukun buyruklar? ?unlard?r: dürüst ya?amak, ba?kas?na zarara u?ratmamak, herkesin hakk?n? vermek.

Hukuk ilmi mukaddes bir ?eydir. K?ymetini para ile ölçmek onu çok a?a??latmak olur.

Adaletin küçüldü?ü ülkelerde, büyük olan art?k suçlulard?r.

ULPIANUS DOMITIUS

ULPIAN ? Ulpianus Domitius

?Klasik Roma Hukuku?nun en önemli 5 hukukçusundan biridir. Çok say?da eser vermi?tir. En önemli eserleri

Libri Ad Edictum ve Libri Ad Masarium Sabinum.

?MÖ 170 ile 228 y?llar? aras?nda ya?am?? ünlü bir

Romal? hukukçu ve yarg?ç olan Ulpianus, var olan

kurallar? en tutarl? biçimde aç?klay?p yorumlamas? ile

ünlüdür. Kendisi Medeni Hukuk ve Praetor Hukuku

üzerine özgün yorumlar yapm?? olup, ünlü Digesta?n?n

1/3?ü Ulpianus?un eserlerinden olu?maktadır.

?Klasik kamu hukuku (ius publicum)-özel hukuk (ius

privatum) ayr?m? Ulpianus?a dayand?r?lmaktadır.

HUKUKUN KOLLARI

KAMU ÖZEL

HUKUKU HUKUK

KAMU HUKUKU ve ÖZEL HUKUK AYIRIMI

? ?lk kez ünlü Roma Hukukçusu Ulpianus taraf?ndan

yap?lan kamu hukuku-özel hukuk ayr?m?, hukuku

düzenledi?i ili?kilerin özellik ve taraflar?na göre

belirtilen iki temel kola ay?r?r.

? Kamu hukuku yönetilenler ve yönetenler (devlet)

arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk koludur.

• Özel hukuk ise kişilerin (gerçek ve tüzel kişiler) kendi

aralarındaki ilişkileri düzenleyen hukuk koludur.

Kamu Hukuku-Özel Hukuk Ayrımı:

• Aslında bir bütün olan hukuk, hukuk kurallarının sahip oldukları nitelikler ile konulara göz önünde tutularak çeşitli dallara ayrılmaktadır.

• Bu ayrımların en eskisi ve en bilineni Ulpianus'a dayandırılan kamu hukuku-özel hukuk ayrımıdır.

• Bu ayrım uyarınca kamu gücüne ve otoritesine sahip olan çeşitli kuruluşların (Devlet, belediye, üniversite gibi) bu otoriteye tabi şahıslarla veya birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları kamu hukukunu; insanlar ve bunların oluşturduğu toplulukların (özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin) eşit şart ve yetkilere tabi özgür kimseler olarak kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen hukuk kuralları ise özel hukuku oluşturmaktadır.

• Bu bağlamda kamu hukukunun en temel niteliği tarafların eşit olmaması, bu ilişkide kamu yararının temsilcisi konumundaki devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin üstün konumda bulunması, bu üstün konumları gerektince tek taraflı olarak ilişkinin kapsam ve içeriğini belirleyebilmeleridir.

•

KARMA HUKUK DALLARI

• Günümüzün karmaşıklaşması küreselleşmesi dünyasında kamu hukuku özel hukuk karşısındaki eski rolünü ve konumunu kısmen yitirmiş gibi görünse de kamu hukuku-özel hukuk ayrımı hala geçerli sayılmaktadır.

Bu durumla birlikte her iki hukuk kolunun özelliklerini taşıyan geçişken-karma hukuk dallarından söz edilmektedir. Bunlar düzenlediği ilişkilerin özgün niteliği yüzünden özel hukuk ile kamu hukuku arasında kalan veya aslında konu edindiği ilişkiler özel hukuk kişileri

arasında kurulsaydı ve özel hukuk ilki kişili nitelikli taahhüde da bu ilikilere devleti müdahalesi nedeni ile veya kuralları devlet organları muhatap alıp bunlar tarafından uygulanması nedeniyle özgünleşen bazı hukuk dallarıdır.

Örnekle: Hukuku, Medeni Usul Hukuku, İcra İflas Hukuku, Toprak Hukuku, Maden Hukuku gibi hukuk dalları

1. Özel Hukuk

Özel hukuk bireylerin ve bunların oluşturdıkları toplulukların birbirleriyle olan ilişkilerini etiklik ve irade serbestisi esaslarına göre düzenleyen kurallardan oluşan hukuk dalıdır.

Etiklik ve irade serbestisi özel hukukun temel nitelikleridir.

Özel hukukun düzenlediği ilişkilerde her iki taraf da birbirine etik konumdadır, bu ilişkide konumu gereği üstün olan yoktur.

Taraflar karşılıklı olarak anlaşmak suretiyle serbest iradeleri ile ilişkiler (Örneğin bir kira sözleşmesi ilişkisi ya da bir alım satım sözleşmesi ilişkisi) kurar ve ilişkilerinin içeriğini (kira bedeli tutarı ve ödeme zamanı ile diğer akdi yükümlülükler gibi) tespit ederler. Özel hukuk ilişkilerinde bir taraf diğerine kendi iradesini zorla kabul ettiremez.

Özel hukuk aşağıdaki biçimde alt dallara ayrılabilir:

Medeni Hukuk (kişiler hukuku, aile hukuku, eylem hukuku, miras hukuku)

Borçlar Hukuku

Ticaret Hukuku

Devletler Özel Hukuku

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku

Medeni Usul Hukuku

? ?ra ve ?flas Hukuku

2. Kamu Hukuku

? Kamu hukuku devlet ile bireyler veya bunlar?n olu?turduklar? topluluklar aras?nda kurulan ili?kileri ve devletin di?er devletler ile olan ili?kilerini düzenleyen kurallardan olu?an hukuk dal?d?r.

? Kamu hukuku ili?kilerinde devlet birey kar??s?nda üstün konumdad?r zira kamu yarar?n?n temsilcisi ve savunucusu konumundadır.

? Bu nedenledir ki devlet kamu hukuku kapsam?ndaki ili?kilerinde kendi iradesini birey iradesine (?üphesiz hukuk kurallar? çerçevesinde!) zorla kabul ettirerek egemen k?labilir.

? Bu nedenle kamu hukukunda taraf e?itli?i ve irade serbestli?i ilkelerinden söz edilemez (örne?in bir kamula?t?rma i?lemi veya bir vergilendirme i?lemi).

? Kamu hukukunun alt dallara ayr?mlanmas? ise temelde ?öyle ger?ekle?tirilebilir:

? Anayasa Hukuku

? ?dare Hukuku

? Ceza Hukuku

? Vergi Hukuku

? Ceza Muhakemesi Hukuku-Ceza Yarg?lamas? Hukuku

? Devletler Umumi Hukuku-Uluslararası Hukuk

3. Özel Hukukun Ba?lıca Dallar?-1

? Medeni Hukuk: Bireylerin toplum içinde ya?amas? bakım?ndan bir hüküm ve de?er ifade eden çe?itli durum, eylem, davran??, i?lem ve ili?ikilerini düzenleyen hukuk kurallar? bütünüdür. Medeni hukukun düzenleme alan? son derece geni?tir. Bu ba?lamda medeni hukuk kapsam?nda ki?iler hukuku ki?ilik, ki?ili?in ba?lang?c? ve sona ermesi, ki?inin sahip oldu?u ehliyetler, ki?i türleri; aile hukuku ni?anlanma, evlenme, h?s?ml?k, nesep, evlat edinme, velayet; e?ya hukuku ki?i ile e?ya aras?ndaki hukuki ve fiili ba? türleri, e?ya üzerindeki çe?itli

hakimiyet türlerinin verdiği yetkiler, e?ya türleri ve bunlar üzerinde söz konusu haklar; miras hukuku ki?inin ölümünün ardından ba?kalar?na geçebilecek mal varl??? de?erleri, mirasç?l?k ve miras ile ilgili çe?itli hususlar yer al?r.

? Borçlar Hukuku: Asl?nda medeni hukukun ayrılmaz bir parças? olan borçlar hukuku ki?iler aras?ndaki borç ilişkilerini düzenleyen özel hukuk alt dal?d?r.

? Ticaret Hukuku: Ki?ilerin ticari nitelikteki ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları bütünüdür. Ticaret hukukunun da düzenleme alan? görece geni? olup ticari işletme hukuku, ?irketler hukuku, k?ymetli evrak hukuku, deniz ticaret hukuku, sigorta hukuku gibi bölümlere ayr?l?r.

3. Özel Hukukun Ba?l?ca Dallar?-2

? Devletler Özel Hukuku-Uluslararası Özel Hukuk: Uluslararası planda birey ile devlet ya da bireylerin kendi aralarında kurulan ili?ki ve ortaya ç?kan uyuşmazlıkların çözümü ile ilgilenen özel hukuk dal?d?r.

? ?? ve Sosyal Güvenlik Hukuku: ??çi ve i?veren arasında bir sözleşme ile kurulan çal??ma ilişkisinde tarafların sahip oldu?u kar??l?k? hak ve yükümlölükleri düzenleyen hukuk dal?d?r. Bireysel ve toplu i? hukuku ile sosyal güvenlik hukuku olarak üç temel dala ayr?l?r.

? Medeni Usul Hukuku: Adliye mahkemelerin özel hukuk alanında gerçekleştirdikleri yarg?sal faaliyetlerin ?ekil, usul ve esasları düzenleyen özel hukuk dal?d?r. Hukuk davalarınn görülmesinde ve hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesinde izlenecek usulleri belirleyen hukuk kurallarından oluşur.

? ?cra ve ?flas Hukuku: Medeni usul hukukunu tamamlayan bir hukuk dal?d?r.

Hukuk mahkemelerinin verdiği kararların icra dairelerince yerine getirilme yöntemlerini belirler. Ayr?ca borç ilişkisinde alacaklı taraf alacağını elde edemediğinde icra dairesi vas?tas?yla bu alacağını elde etme ilke ve usullerini düzenler.

4. Kamu Hukukunun Ba?l?ca Dallar?-1

? Anayasa Hukuku: Devletin temel organlar?n?n kurulu?unu ve i?leyi?ini, vatanda?lar?n devlet kar??s?nda sahip oldu?u temel hak ve hürriyetler ile devlete kar?? olan ödev ve yükümlölüklerini düzenleyen kamu hukuku koludur. Devlet organlar?n?n olu?umu, sahip olduklar? yetki ve ödevleri, bunlar aras?ndaki ili?kiler, bireylerin di?er bireyler ama özellikle devlete kar?? sahip oldu?u temel hak ve özgürlükler ile bunlar?n s?n?rlar?, bireylerin devlete kar?? olan ödev ve yükümlölükleri anayasa hukukunun inceleme konusunu olu?turur.

? ?dare Hukuku: ?darenin kurulu? ve i?leyi?ini düzenleyen kamu hukuku dal?d?r. ?dare organlar?, bunlar?n yetki ve görevleri ile bunlar tesis ettikleri idari i?lem, eylem ve sözleşmelerin hukuka uygun olmas? gere?i, idarenin personeli, mallar? vb. hususlar idare hukuku taraf?ndan incelenir.

? Ceza Hukuku: Toplum aç?s?ndan sak?ncal? görülerek suç say?l?p yasaklanan fiil ve davran??lar ile bunlar? i?leyenler hakk?nda uygulanacak yapt?r?mlar olarak cezalar? düzenleyen hukuk dal?d?r.

4. Kamu Hukukunun Ba?l?ca Dallar?-2

? Vergi Hukuku: Devletin yerine getirmek zorunda oldu?u kamu hizmetlerinin finansman?n? sa?lamak amac?yla bireylerden kar??l?ks?z ve zora dayal? olarak al?nan ekonomik de?erler anlam?nda vergiler ve vergilendirme ili?kisinde uyulacak kurallar? düzenleyen hukuk dal?d?r.

? Ceza Muhakemesi Hukuku-Ceza Yarg?lamas? Hukuku: Ceza kanunlar?n?n suç sayd??? fiilleri i?leyen ki?ilerin takip edilmesi, yarg?lanmas? ve cezaland?r?lmas?ndaki esas ve usulleri düzenleyen hukuk dal?d?r.

? Devletler Umumi Hukuku-Uluslararası Hukuk: Devletin di?er devletlerle veya uluslar aras? kurulu?lar ile olan ili?kilerini düzenleyen hukuk dal?d?r.

Ders sonu

?yi

haftalar!

Doç. Dr. ?smail GELEN

KAYNAK GÖSTERME

(APA 6)

Doç. Dr. ?smail GELEN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi (Ders Notu)

KONU BAŞLIKLARI

1 I-METİNİN KAYNAK GÖSTERME

2 II-METİNİN ÇERÇEVESİNDE ALINTI YAPMA (QUOTATION)

3 III-a-AKADEMİK- İNTERHAL (PLAGIARİZM)-

b-Turnitin- iThenticate İntihal Tespit Yazılımları

4 IV-KAYNAKÇADA KAYNAK GÖSTERME

5 V- YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Doç. Dr. ?smail GELEN

I-METİNİN KAYNAK GÖSTERME

Metnin Kaynak Gösterme

Metnin içinde alınmış ya da arken yayınlanmasında yazarın soyadı ve yayının tarihi iki farklı şekilde ekilde gösterilir:

1 Kaynak: Yazarın Adı, Doğan G/ Yayınlanmasında yazarın soyadı ve yayının tarihi (2017) Bilimsel yayınlarda kaynak gösterme, tarih ve ekil oluşturulması: APA 6 kuralları: 2. s. - Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 2017. v, 68 s. eISBN: 978-975-6351-50-5 http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf, 27-03-2020

Doç. Dr. ?smail GELEN

II-METİNİN ÇERÇEVESİNDE ALINTI YAPMA (QUOTATION)

Metnin İçinde Alıntı Yapma (Quotation)

Bir yerde, belirli bir bölümde bir alıntı yapmak için yayından bir kısım tamamen alınabilir.

Bu şekilde alıntı yapıldığında yayının kaynağından alıntıya madan aktarılması ve alıntının

kaynağından metinde sayfa numarası ile birlikte, em de kaynak adı belirtilmelidir. Bir metin

alınan kaynaktan alıntı yapılmadan aynen alınması durumunda alıntı yapılmamasına dikkat edilmelidir. Bu etik kurala dikkat etmek gerekmektedir.

? E?er al?nt? 40 kelimedenden k?saysa i t t?rnak i inde ve metinle irlikte verilmelidir. Al?nt? ya ?lan metinde i t t?rnak varsa u tek t?rna?a d n? t?r?lmelidir.

Örnek: Bilimi e itli ekillerde tan?mlamak mümkündür. Örne?in, Y?ld?r?m (1991) ilimi ?dünyam?zda olu iten ol ular? ? etimleme ve a ?klama? yoluyla anlama iri imidir? ekinde tan?ml?yor (s. 95).

Örnek Kita lar arac?l??? ile ocuklar?n duy usal eli imi desteklene ilir. Çocuk kendi duy ular?n?n a ka ireylerde de ulundu?unu ve unlar?n do?al oldu?unu kita lar ve yküler arac?l??? ile re ilir. ?Korku, k?skan l?k, ke, ne ret, ?rs i i duy ular da l üsüzlü?ün verdi?i

zararlar? ark edi , kontrol alt?na almak erekti?ini ?rene ilir? (Ç?l ?n, 2006, s. 176).

Kita lar arac?l??? ile ocuk evresini ve di?er canl?lar? tan?ma imkân? ulur. Aile ireyleriyle, arkada lar?yla ve evresiyle ili ki kurman?n yollar?n? ark eder. Çevresine uyum sa?laya ilmek ve ka ul re ilmek i in ya mas? erekenleri ?rene ilir (Ç?l ?n, 2006, s. 176).

? E?er al?nt? ya ?lacak metin 40 kelimeyi e iyorsa ayr? ir ara ra alinde, lok izalama ve sol kenardan ir ara ra i eride verilmelidir.

? E?er al?nt? ya ?lan metinde ayn? cümle i inde kelime atlanarak yaz?l?yorsa u ü nokta (?) ile, e?er az? cümleler atlan?yorsa u d rt nokta (?.) ile belirtilmelidir.

Örnek 1

Bilim, dünyam?zda olup biten olgular? betimleme ve aç?klama yoluyla anlama giri?imidir. Olgular? betimleme, onlar? saptama, s?n?flama ve dile getirme gibi i?lemleri kapsar.? Bilimin aç?klama yönüne gelince bu konu bizi çok daha geni? sorunlara götürecektir. ? [H]ipotez, do?a yasar?, teori, nedensellik ve olas?l?k ilkeleri gibi kavramlar? ele almaya ihtiyaç vard?r (Y?ld?r?m, 1991, s. 95).

Örnek 2

Betimleme y ntemi, Ka tan (1995) tara ?ndan u i imde tan?mlanm? t?r:

?Olaylar?n, objelerin, varl?klar?n, kurumlar?n, gruplar?n ve çe?itli alanlar?n ne oldu?unu betimlemeye, aç?klamaya çal???an incelemelerdir. Bunlar nedir? sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, ko?ullar,

özellikler aynen ortaya konmaya çal???l?r. Betimleme ara?t?rmalar?, mevcut olaylar?n daha önceki olay ve ko?ullarla ili?kilerini de dikkate alarak, durumlar aras?ndaki etkile?imi aç?klamay? hedefler? (s. 59).

Doç. Dr. ?smail GELEN

? Ço uzun o?ru an al?nt?lar ve a ka ir al? madaki ta lo, ekil, anket vs. i i materyaller uyarlanmak istendi?inde s z konusu al? man?n yazar?ndan izin al?nmas? gerekmektedir.

? APA?n?n olitikas?na re, ir makaleden ya da ir kita lümünden en fazla ü ta lo/ ra ik/ ekil al?nabilir.

? Metin al?nt?s? ise tek ir metin i in 400 kelimeyi, toplamda ise 800 kelimeyi e memelidir.

? Aksi durumlarda yazar tara ?ndan teli akk? sa i inden izin al?nmal? ve u il i do?rudan al?nt?ya verilecek ir di not ile elirtilmelidir.

Da a ayr?nt?l? il i i in:

? ?encan ?, Do?an G/ Yay?na az?rlayanlar (2017) Bilimsel yay?nlarda kaynak sterme, ta lo ve ekil olu turma re eri: APA 6 kurallar?: 2. s.. - Ankara: Türk Kütü aneciler Derne?i, 2017. v, 68 s. e-ISBN: 978-975-6351-50-5 http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf, Eri im tari i: 27/03/2020

Doç. Dr. ?smail GELEN

III- a-A?IRMA- ?NT?HAL (PLAG?AR?SM)

A??rma, intihal (Plagiarism) ne ir?

Ba kalar?n?n kirlerini, y ntemlerini, verilerini, yaz?lar?n? ve ekilerini sa i lerine y ntemine uy un ekilde at? ya madan veya erekti?inde sa i lerinden izin almadan kendisine aitmi i i kullanmak.

A a emi A??rmac?l? (Plagiarism)

Ciddi ir akademik su olan a ?rmac?l?k, ba? a bir azar?n cümlelerini t?rna i in e ve a a na g sterme sizin a nen alma olarak tan?mlana ilir. Ba kas?na ait dü ünceler znel cümlelerle i ade edilse ile yeterli ve do?ru kaynak sterilmemi se u durum da a ?rmac?l?k olarak ka ul edilir.

Ba ka ir deyi le, ir yazar?n cümleleri makalede/ devde i de?i tirilmeden kullan?lmaktaysa; u

cümleler tırnak içinde ve italik olarak kullanılmalı, metnin sonunda kaynağın künyesi elirtilmelidir.

Yazarın cümlelerinin aynen alınmadığı, ancak diğer cümlelerinin zıtlarıyla adelerle kullanıldığı durumlarda yine kaynak göstermek gerekmektedir. Aksi takdirde, zıtlı cümleler kullanılsa bile uyarı olarak nitelenmektedir (Kılıç, 2002).

Ayrıca Aşırı (Plagiarism)

Bir yazarın cümleleri makalede/ devde i de i tirilmeden kullanılmaktaysa; u cümleler tırnak içinde ve italik olarak kullanılmalı, metnin sonunda kaynağın künyesi elirtilmelidir. Yazarın cümlelerinin aynen alınmadığı, ancak diğer cümlelerinin zıtlarıyla adelerle kullanıldığı durumlarda yine kaynak göstermek gerekmektedir. Aksi takdirde, zıtlı cümleler kullanılsa bile uyarı olarak nitelenmektedir (Kılıç, 2002).

Aşırı maddeleri zıtlı aşı aşı gibi sızlanabilir:

İnternet üzerindeki anahtar bir metnin op alanması ve apıması

Herhangi bir internet sitesinin bir metnin op alanması

İnternet sitelerinin hazırlanmış evlerin alınması

Kitap, ergi, ansılope ve ergiler gibi azı maddelerin bir metnin op alanması

Yazarın sızılana bir metnin basit e i tirilene alınması (se ilmi bazı avramlar izini ve a sızılana ile orijinal bir alması gibi g sterilmesi)

Kanag sterilme ve a izin alınma an foto raf ve/ve a vı eo ullanması,

Bir baba rencinin alınması n izin alma an ullanması ve en isine ait ol uğunun i ia edilmesi,

Ticari anahtar (araştırma servisi ve a ev hazırlan urulu lar gibi) el e e ilen bir

Doç. Dr. Şmail GELEN

alman satın alınması,

Bir il en i erine tercüme etme i inin en i elimeleri e ilir. Tercüme; alıntı apma, zıtlama ve a lama i in olu turulan prensipler ahilin e ilir.

Yapılan bir alması izin alma an baba bir ama a a baba bir ers i in ullanma. (Kılıç, 2002, s. 94)

ÖRNEKLER

Örnek 1: Bilimsel yayınlarda yazarlık hakkı ve sırasıyla eleştirilmesi ile ilgili olarak üzerinde

Metin: da a ok durulan ir konu aline elmi tir. Bu e?ilimin ro esyonel a ?dan ok nemli

olan yay?n ya ma ve yazarlık hakları?nın korunması ile olan ili kisi a ?kt?r. Ancak u e?ilimin

rece yeni ve ariz ir nedeni oldu?u da s ylene ilir. (De?irmencio?lu ve Demirutku,

1999, s. 111).

A ?r?lm? Bilindi?i i i ilimsel yayınlarda yazarlık hakkı ve sırasıyla eleştirilmesi ile ilgili olarak üzerinde

hali - 1: üzerinde da a ok durulan ir konu aline elmi tir. Bu e?ilimin ro esyonel a ?dan ok

nemli olan yay?n ya ma ve yazarlık hakları?nın korunması ile olan ili kisi a ?kt?r. Ancak u

e?ilimin rece yeni ve ariz ir nedeni oldu?u da s ylene ilir.

A ?r?lm? Yazarlık hakları?nın ve sırasıyla eleştirilmesi ile ilgili olarak ilimsel disiplin i in üzerinde ok

hali - 2: durulur ir konu aline elmi tir. S z konusu e?ilimin yay?n ya ma ve yazarlık hakları?nın

korunması ile ili kisi a yet a ?kt?r. Di?er yandan u e?ilimin olduk a a ?k ve yeni ir nedeni

oldu?unu s ylemek mümkündür.

? Dikkat edilirse a ?rmacı?lık rneklerinde yazarlara ve yay?na ait tan?mlay?c? il iler verilmemi tir.

Bir dev ya da ara t?rma ra orunda orijinal metindeki il i veya dü üncenin kaynak eltilmeden

kullan?lması durumunda okuyucu, u il ilerin yazar?n kendisine (ir a ka deyi le dev ya da

ra oru yazan ki iye) ait oldu?unu dü ünecektir. Sonu olarak devin ya da ra orun yazar?,

a kas?nın il ilerini kendi il ileriyimi i i ster mi ve a ?rmacı?lık ya arak su i lemi olacakt?r.

Kabul Bilimsel al? malarda yazarların hakları?nın korunması ve yazarlık sıralaması?nın

edilebilir belirlenmesi ir ok disiplin i in üzerinde durdu?u ir konudur. Olduk a yeni oldu?u

hali - 1: s ylene ilecek u e?ilimin yazar hakları?nın korunması ile ili kisi a ?kt?r ve ariz ir nedeni

oldu?u da s ylene ilir (De?irmencio?lu ve Demirutku, 1999).

Kabul De?irmencio?lu ve Demirutku?ya (1999) re ? ilimsel yayınlarda yazarlık hakkı ve

edilebilir sırasıyla eleştirilmesi ile ilgili olarak üzerinde da a ok durulan ir konu? (s. 111)

hali - 2: olmaya a lam? t?r. Bu durumun ro esyonelli?in nemli ir ar as? olan yay?n ya ma ve

yazarların hakları?nın korunması ile il isi oldu?u a ?kt?r.

Doç. Dr. ?smail GELEN

A ?rmac?l?k etik ir i laldir ve ncelikle yazarlar?n zdenetimine ?rak?lm? t?r. Ancak arkl? kurumlar, elirledikleri takdirde a ?rmac?l??a arkl? ya t?r?mlar uy ulayailmektedirler. A ?rmac?l?k nedeniyle e mi te akademik dereceleri ya da al? ma izinleri i tal edilen ilimciler oldu?u ilinmektedir. Bir ok üniversitede ?rencilerin devlerinde veya rojelerinde a ?rmac?l?k elirlenmesi durumunda da disi lin soru turmas? a ?lmaktad?r.

A??rmac?l? ha ?n a a r?nt?l? bilgi i in: K klü, N. (2002). Türkiye?de sikoloji uy ulama, ara t?rma ve yay?nlar?nda etik ilkeler, tart? ma VIII. Türk Psikoloji Dergisi, 17 (49), 93-99.,
<http://www.baskent.edu.tr/~nihatdag/akademik.pdf>, 27/03/2020 eri im tari i

III- b-iThenticate ve Turnitin ?ntihal Tespit Programlar?

iThenticate <http://kutuphane.omu.edu.tr/ithenticate/>

iThenticate ro ram?, 14 milyonun üzerinde we say as? ve 50.000 üzerindeki akademik der i ve kita tan olu an verita an? ile ro rama yüklenen makale, ders kita ?, ders materyalleri, roje tekli leri kar ?la t?rmas?n?n ve enzerlik analizlerinin ya ?lmas?n? sa?lamaktad?r. ?

Turnitin <http://kutuphane.omu.edu.tr/turnitin/>

Milyarlarca internet kayna??na eri ile ilirlik sayesinde ?renciler, ir kayna??n tüm ara ra lar?n? ir saniyede ko yalay? ya ? t?railmektedir. Bu, er ormans ve de?erlendirmelere ya ?lan vur u ile irle ince, ?renci ara t?rma ve makalelerinde orijinal olmayan i erik kullan?m?n?n artmas?na se e olmaktadır.

Ö?rencilerle e?itimcileri ayn? lat ormda ulu turan, el elerin orijinalite kontrollerinin ya ?lmas?n?, e?itimcilerin u el eleri notland?rmas?n? sa?layan dünya?n en nde elen yaz?l?mlar?ndand?r.

Turnitin zen in eri ildirir sa?layarak ve inti ali nleyerek ?rencilerin yaz?m yeteneklerini eli tirmektedir. Belirli ir zaman aral???nda orijinal yaz?m? te vik eder. Günümüz e?itimcileri ve y neticileri ?rencilerin il iyi do?ru, dü ünerek ve yasal ir ekilde kullanmalar?n? te vik etmeye al? maktad?r. ?

Doç. Dr. ?smail GELEN

IV-KAYNAKÇADA KAYNAK GÖSTERME

KAYNAKÇADA

Ka na G sterimi

Sürelî Ya ?nlar Yazar so a ?, a ?n?n ba? harfi. (Y?l). Makalenin a ?. Sürelî a ?n?n a ?, Cilt
Formül: (Sürelî a ?n?n sa ?s?), sa fa aral???

Tek yazarl? makale Hisli, N. (1988) De resyon envanteri?nin e erlili?i üzerine ir al? ma. Türk
Psikoloji Dergisi, 6, 118-22.

Y?lmaz, B. (2005). Türkiye?de kamu y netiminin yeniden ya ?land?r?lmas?

süreci ve alk kütü aneleri. Türk Kütü anecili?i, 19, 56-77. Eri im adresi:

<http://www.tk.org.tr/index.php/TK>

?ki yazarl? makale ?a in, N. H. ve Durak, A. (1994). K?sa sem tom envanteri:Türk en leri i in
uyarlanmas?. Türk Psikoloji Der isi, 9(31), 44- 56.

Al, U. ve Soydal, ?. (2014). Kütü an-e Türkiye Projesi: Halk kütü anesi

kullan?m ara t?rmas?. Türk Kütü anecili?i, 28, 288-307. Eri im adresi:

<http://www.tk.org.tr/index.php/TK>

Ü ve da a azla Soy üt, G., Karaosmano?lu, A. ve Çak?r, Z. (2009). Erken d nem

yazarl? makale uyumsuz emalar?n de?erlendirilmesi: Youn ?ema Öl e?i K?sa Form-3?ün

sikometrik zelliklerine ili kin ir inceleme. Türk Psikiyatri Der isi, 20(1), 75-

84.

Al, U., Sezen, U., Soydal, ?., Ta k?n, Z. ve Düzyol, G. (2012). Colla oration o

Turkish scholars: Local or global? Collnet Journal of Scientometrics and

Information Management, 6, 145-159.

doi:10.1080/09737766.2012.10700930

Elektronik kaynaklar

DOI (Dijital Object Identifier) numaras? er ir dijital materyal i in tan?mlana ilen tekil ir

numarad?r. Internet üzerindeki i eri?in ta ?nmas?, silinmesi, yeniden ya ?land?r?lmas? sonucu

elektronik materyaller i in verilen a?lant?lar?n al? mamas? sorununa ir züm olarak yay?nc?lar

tara ?ndan eli tirilmi tir. Kaynak ada yer alan DOI numaralar? at? verilen i eri?e a?lant? sa?lama

i levini rürler. DOI numaras? enellikle elektronik der i makalelerinde ilk say ada teli akk?

il isinin yan?nda yer al?r. DOI ayn? zamanda veri ta an?nda makalenin arand??? sonu say as?nda da bulunabilir.

DOI numaras? olan elektronik kaynaklar

E?er i erik ile e le tirilmi ir DOI numaras? varsa künyede verilmelidir. DOI numaras? enellikle makalenin ilk say as?nda yer al?r. Künye i erisinde DOI numaras? verilirken doi:xxxxxxxxx ya ?s? kullan?l?r. E?er künyede DOI numaras? verildiyse, i eri?e eri im amac?yla a ka ir il i verilmesine gerek yoktur.

Örne

Chan, H. F., Guillot, M., Page, L. ve Torgler, B. (2015). The inner quality of an article: Will time tell?. Scientometrics, 104, s. 19-41. doi:10.1007/s11192-015-1581-y

Doç. Dr. ?smaİL GELEN

URL (İnternet) Adresi

URL adreslerinin al? ? al? mad???n? ara t?rman?n er a amas?nda zellikle makaleyi ir der iye ndermeden nce test etmek erekir. At? ya ?lan doküman?n we adresi a ka adrese ta ?nd?ysa URL adresi üncellenmelidir. E?er at? ya ?lan doküman art?k we üzerinde mevcut de?ilse alternati i kullan?la ilir ya da o kaynak kaynak adan kald?r?la ilir. Kayna?a eri ilen veri ta an? il isini vermeye enelde erek yoktur. Belirli ir veri ta an?n?n der i listesi zamanla de?i e ilir ve EBSCO, OVID ya da ProQuest i i to lay?c? ya ?daki veri ta anlar? i in ir makalenin tam metnini an i veri ta an?n?n sa?lad??? il isi net olmaya ilir.

Devam etmeyen der iler, mono ra lar, tezler ya da resmi olarak yay?mlanmam? yaz?lar i i az? ar iv dokümanlar? sadece ERIC ve JSTOR i i elektronik veri ta anlar?nda uluna ilir. Doküman irincil yay?m kanal? arac?l???yla kolayca ulunam?yorsa, elektronik veri ta an?n?n anasay as?n?n we adresi verilmelidir.

Örnek

? Lankford, J. (1985). Discovery in modern astronomy. 4S Review, 3(1), 16-21. Eri im adresi: <http://www.jstor.org/>

Kaynak zaman i inde de?i ime u?ramad?k a eri im tari i eklenmez. Örne?in, Wikiler

zaman i inde de?i ime u?rad??? i in at? verilirken eri im tari i de elirtilir.

Örnek

? Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aral?k). Viki edi i inde. Eri im adresi (8 May?s 2015):

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

? ?lter, H. K. (9 ?u at 2004). kilter.online. 11 ?u at 2004, tt ://www. askent.edu.tr/~kilter.

Kaynak ada Kaynak G sterimi Kitap

Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. (Y?I). Kita ?n ad? (Bask?Say?s?). Bas?m yeri:

Tek yazarl? kita

Yay?nevi.

Örne :

Kazgan, G. (2000). ?ktisadi dü?ünce (9. Bask?). ?stan ul: Remzi Kita evi.

?ki yazarl? kita Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. ve Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. (Y?I).

Kita ?n ad? (Bask? say?s?). Bas?myeri: Yay?nevi.

Örne :

K kdemir, D. ve Demirutku, K. (2000). Akademik yaz?m kurallar? kitapç???.

Ankara: Ba kent Üniversitesi ?ktisadi ve ?dari Bilimleri Fakültesi Yay?nlar?.

Kita lümü Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. ve Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. (Y?I).

Kita lümünün ad?. Kita ?n ad? (Bask? say?s?) i inde (Cilt, Say a aral???).

Bas?m yeri: Yay?nevi.

Örne :

Y?ld?r?m, A. Ve ?im ek, H. (2000). Nitel ara t?rman?n lanlanmas?. Sosyal

bilimlerde nitel ara?t?rma yöntemleri (2. Bask?) i inde (49-91). Ankara:

Se kin Yay?nlar?.

Çeviri kita Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. (Y?I). Kita ?n ad? (Bask? say?s?). (Çevirmenin

Doç. Dr. ?sma GELEN

ad?n?n a ar i. Çevirmenin soyad?, Çev.) Bas?m yeri: Yay?nevi. (Orijinal

al? ma as?m tari i)

Örne :

Yalom, I. D. (1998). K?sa süreli grup terapileri: ?lkeler ve teknikler. (N. H. ?a in, Çev.). Ankara: Türk Psikolo lar Derne?i Yay?nlar?. (Orijinal al? ma as?m tari i 1983)

Edit rlü kita Birinci edit rün soyad?, ad?n?n a ar i. Ve ?kinci edit rün soyad?, ad?n?n a ar i. (Ed.). (Y?l.) Kita ?n ad? (Bask? say?s?). Bas?m yeri: Yay?nevi.

Örne

Karanc?, A. N. (Ed.). (1997). Farkl?l?kla ya?amak aile ve toplumun farkl? gereksinimleri olan bireylerle birlikteli?i . Ankara: Türk Psikolo lar Derne?i Yay?nlar?.

Edit rlü Kita tan

B lüm B lümün ad?. Edit rün ad?n?n a ar i. Edit rün soyad?, (Ed.), Kita ?n ad? (Bask? say?s?) i inde (B lümün say a aral???). Bas?m Yeri: Yay?nevi

Örne :

Sucuo?lu, B. (1997). Özürlü ocuklar?n aileleriyle ya ?lan al? malar. A. N. Karanc?, (Ed.), Farkl?l?kla ya amak aile ve to lumun arkl? ereksinimleri olan ireylerle irlikteli?i i inde (35-56). Ankara: Türk Psikolo lar Derne?i Yay?nlar?.

Kaynak ada TEZLER

Formül: Yazar?n soyad?, ad?n?n a ar i. (Y?l). Tezin a l??? (Yay?nlanmam? yüksek lisans tezi/ Yay?nlanmam? doktora tezi). Üniversitenin ad?, Üniversitenin ulundu?u e ir.

Örne

? ek, C. (1999) Resmi liseler ile özel liselerde örgütsel kültür ve ö?retmen-ö?renci ili?kisi. Yay?nlanmam? doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

? Da a Fazlas? i in Bak?n?z: <http://www.baskent.edu.tr/~nihatdag/akademik.pdf>

Doç. Dr. ?smail GELEN

V- YARARLANILAN KAYNAKLAR:

? https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/12156/mod_resource/content/1/APA%20kurall ar%C4%B1%20.pdf , Eri?im tarihi: 27/03/2020

? K lü, N. (2002). Tür i e? e psi oloji u gulama, ara?t?rma ve a ?nlar?n a eti il eler, tart??ma VIII. Türk Psikoloji Dergisi, 17 (49), 93-99.

? <https://apastyle.apa.org/> Eri?im tarihi: 27/03/2020

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/ithenticate/>, Eri?im tarihi: 27/03/2020

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/turnitin/>, Eri?im tarihi: 27/03/2020

? <http://www.baskent.edu.tr/~nihatdag/akademik.pdf>, Eri?im tarihi: 27/03/2020

? ?encan ?, Do?an G/ Ya ?na haz?rla anlar (2017) Bilimsel a ?nlar a a na g sterme, tablo ve ?e il olu?turma rehberi: APA 6 urallar?: 2. bs.. - An ara: Tür Kütüphaneciler Derne?i, 2017. v, 68 s. e-ISBN: 978-975-6351-50-5 http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf, Eri?im tarihi: 27/03/2020

Doç. Dr. ?sma GELEN

2.2.L?TERATÜR TARAMASI

Doç. Dr. ?sma GELEN

Ondokuz May?s Üniversitesi, E?itim Fakültesi (Ders Notu)

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/>

Makale ve Kitap Tarama

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/>

? <http://libra.omu.edu.tr/>

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/abone-veritabanlari/>

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/turkce-veri-tabanlari/>

? <http://kutuphane.omu.edu.tr/e-kitaplar/>

Tez Tarama

ProQuest Dissertations & Theses GlobalProQuest Dissertations an Theses Global veritaban?, uluslararası tezler e ün an?n en geni? ar?ivi ir.

? Eri?im Lin i : <http://search.proquest.com/pqdtglobal/index>

YÖK Ulusal Tez Mer ezi

? Eri?im Lin i : <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

OT UKEN

YAHYAKEMAL

Eve Donen Adam

BeŞir Ayvazoglu

[i]

OTUKEN

YA YIN NU: 31'.>

KULTUR SERiSi: 99

1. Bas1m: 1995

2. Bas1m: 1996

ISBN 975-437-168-7

OTUKENNE\$RiYAT A.\$.

istikliil Cad. Ankara Han 99/3 80060 Beyoglu-istanbul

Tel: (0212) 251 03 50 ? Faks: (0212) 2510012

internet: www.otuken.com.tr

Kapak Diizeni: Ozkul Eren

Kapak Bask1s1: Birlik Ofset

Dizgi-Terlip: DizgiEvi

Bask!: Ozener Matbaas1

Cilt: Yedigiin Miicellithanesi

istarioul -1999

İÇİNDEKİLER

Onsoz/9

İkinci Baskı İ~in Ek Soz /12

Birinci Bölüm

EVDE KANAN ÇOCUK

Oskip'ten Ezan Sesleri /15

Yeni Mektep'ten Mekteb-i Edib'e /17

Bir Avrupa-çocuk: ~çocuk Bey I 20

Memphis Vapurunda Bir Çocuk I 22

Quartier-Latin Kahveleri I 24

Qou Vadis, Modine? I 26

Ek: İstanbul'a Doni~ / 27

İkinci Bölüm

EVE DONEN ADAM

Havuzun Kenarındaki Kurbagalar I 31

Bagdaş Kurması Unutmak I 37

Yahya Kemal ve Pierre Loti I 41

Türk Müslümanlığı I 42

Ek: Müslüman Rıyası I 47

İkinci Bölüm

EVDEKİLER

Kadınlılar / 51

Garb'ın İlmını Almak I 53

Mehmed Akifin "Garb"ı I 56

Kültür ve Medeniyet I 60

Dördüncü Bölüm

EYDE YANGIN

Ziya Gokalp'le Tamşma I 65

Bilgi Dernegi'nde Bir Toplantı I 78

Akademik Bah~cleri I 70

Yahya Kemal'in Sentezi I 72

Ziya Gokalp ve Osmanlı Medeniyeti I 74

Kültür Milli, Medeniyet Beynelmilel I 76

Mektepten Mektekte I 78

Ek: Yahya Kemal'ce Göre Ziya Gokalp I 80

Beşinci Bölüm

EVİN <OCUKLARI

Ye ni Mecmua Etrafında I 83

Zeynep Hanım Konagı'nda Bir Ders / 84

Kurdun Oluşması I 87

Hoca ve Talebeleri I 89

0~ Tepe/91

Altıncı Bölüm

EVİNTARİHİ

Bergson Felsefesi / 95

Doğu Rönesansı / 99

Yahya Kemal ve Bergson Felsefesi /101

İmtidad Ve Duree / 102

Mevlânâ'ya Benzeyen Sevgili / 106

Byron'u Bedbaht Eden Melâ.î I 108

Yahya Kemal'in Tarih Metodu / 110

~ark Ufkalarında Vuzuh I 112

Ek: Kök Kazma I 113

Yedinci Bölüm

EYDE BiR EVSiZ ADAM

<ocukluk Aşk1 : Redife Hamm I 117

Evden Kopuş I 119

Istanbul ve Paris I 120

Bir Aşk Hikayesi I 122

Ve Melek Celal I 129

Canan/ 131

Oskiip'ii istanbul'da Aramak I 133

Yeni Bir "Türk Evi" Yapmak / 134

BiBLiYOGRAFY A/ 137

FOTOGRAFLAR /141

KISALTMALAR/ 143

ONSOZ

"Filhakika o, ka~1~ kap1lan arayan insan degil,

eve donen adamdir."

Ahmet Hamdi Tanpınar

Türkçede en sevdiğim kelimelerden biri "ev"dir.

Bütün dünyamız sanki bu tek hecelik kelimeye sığdır

mız. Evlenmek fiilinin de ev' den yapılmış olmasının her

halde tesadüf değildir. Bütün eski hayahmız "ev" leit

motiv'i etrafında ele alarak tahlil edebilirsiniz. Dış

dünyamız hay u hüyundan uzakta, sadece bizim olan,

sadece bizim hükümlerimizden geçiyor, kışkancıkla koru

düğümüz bir mahremiyet çirçevesi, kışaca, bir ya~a-

ma biçimidir ev.

ic;:-Asya'dan kopup gelen TUrK boylan, yerle~tikleri
yeni cografyay1 kendilerine gore ~ekillendirerek ic;:inde
ya~ayabilecekleri bir ev haline getirmi~lerdir. Fakat
cografya da, sahip oldugu degerleri yeni sakinlerine
a~1layarak kendisine benzetmi~, boylece "manzaras1,
mimarisi ve halk1 arasmda halis ve tam bir ahenk" bu
lunan bir vatan dogmu~tur.

Anadqlu fatihlerinin c;:ocuklan, yakla~1k bin yil, bu
evi daha rahat ya~ayabilmek ic;:in geni~letmeye, gUzel
le~tirmeye c;:ah~tilar. Ve muhte~em bir miras b!faktilar
torunlanna.

\$iddetli zelzelelerle sars1lmaya ba~lad1ktan sonradlf
ki, evin baz1 c;:ocuklan, yok olma korkusuna kapılarak
kac;:hlar. Ashna bak1hrsa, Batihla~ma tarihimiz bir "ev-
I 0 I Eve Diincn Adam

den kac;1~" tarihidir. Yahut evden kac;1~ yollan arayan
yeni hevesler pe~indeki c;:ocuklann iki yUz y1lhk mace
ras1. Yahya Kemal de bu kac;:aklardan biriydi. Fakat
evde kalanlan zelzeleyle ba~ba~a b1rakma ~uursuzlu-
gundan tez uyand1 ve "eve dondli". Arttk evin ~iirini
yazacakt1. Biliyordu ki, ev, ancak ic;:inde ya~ayanlarla
evdir.

Yahya Kemal, yerine bilmem kac;: kath bir apart
man dikmek ic;:in ~uursuzca y1ktig1m1z, hahralanm1z1
da beraberinde gotliren evin glizelliklerini -gec;:mi~in
tuzaklarma dli~meksizin- terennlim eden son ~airdi.

Bu bak1mdan o, ya~ad1g1m1z ki..ittlir karga~asmda hala

zaman zaman kendisine iltica edilebilecek bUylik bir

~airdir. \$iirlerinde evin s1cakhg1 ve hahralanmtzm

ebedl bir ~imdide donup kalm1~ tazelig1 ya~ar.

ic;inde ya~ad1g1m1z c;agda, onun ~iirindeki ev s1cak

hgmm rliyasml bile gormek mlimklin degil. Slirekli bir

parc;alam~t ya~1yor, slirekli yalmzla~1yoruz. Halbuki

Yahya Kemal'de sUrekli bir tamamlam~ vard1r. Onun

~iirinin mozayiginde, parc;alar, geli~igUzel degil, "halis

ve tam bir ahenk" ic;inde bir araya gelir. K1sacas1

onun ~iiri say1klama degil, terennlimdir.

Yahya Kemal'in ~iiri, yaz1k ki, b1rakttg1 noktada

kald1. Zira ev y1k1lm1~, onun ozledigi manada bir "imti

dad" gerc;ekle~memi~ti. Hayahm1za son iki yUz y1l

ic;inde o kadar fazla mlidahale edildi ki, hie; bir ~eyin

uzun bir slire devam etmesi mlimklin degil. Her za

man, her ~eye yeniden ba~lamak mecburiyetindeyiz.

T epeleri a~mak yerine, hep dU~tUgUmliz c;ukurlardan

c;1kabilmek ic;in debeleniyoruz.

Yahya Kemal, kimligimizi muhafaza ederek degi~~

meye ve geli~meye taraftard1. Zelzelelerin harap ettigi

evi, ;iym zamanda hem asll, hem de yeni ihtiyac;lan-

Eve Donen Adam / I I

mlZl kar~1layacak ~kilde, modem, fakat aym zaman

da eskisinin tabii devam1 olan bir Uslupla yeniden in~

etmeliydik. Bu mUmKUn olmad1. MUmKUn olmad1g1

i~in da hala sanc1h bir kimlik aray1~1 i~indeyiz. Yahya

Kemal'in ~iiri ve fikirleri, fikir adamhgmda herhangi

bir iddias1 bulunmamasma ragmen, bunun i~in hala

yol gostericilik niteligini kaybetmemi~tir.

Elinizdeki kitap, Yahya Kemal'den hareketle, kim

lik meselemiz Uzerine mutevaz1 bir denemedir.

Yahya Kemal'in ~irliginden ziyade, fikir adamhg1

Uzerinde durduk. Bu kitapta, aym zamanda, bir devrin

panoramas1 da ana ~izgileriyle verilmeye ~ah~1lmakta-

dir. Ne ol~Ude ba~arabildigimize ~Upheşiz okuyucular

karar verecektir. Eksiklerimizin ve bilgi noksanhg1m

dan ileri gelmesi muhtemel hatalanm1zm bag1~lanmas1

ise en bUyUk arzumuz.

Bursa, 1985

iKiNCi BASKI ic;iN EK SOZ

Eve Donen Adam'da, c;;1ktig1 gUnden beri beni ra

hats1z eden bUyUk bir eksiklik vard1. "Ev"i kimligimi

zin, degerlerimizin ve vatanm bir sembolU olarak kul

lanm1~, Yahya Kemal'in eve donU~UnU bu c;;erc;;evede

anlatmaya c;;ah~m1~tim. Arna, "ev"i bir metafor olarak

degil, c;;1plak manas1yla ald1gm1z zaman, ortaya bir

ba~ka trajedi c;;1k1yordu: Yahya Kemal, evde bir ev'siz

ve yalrnz adamd1.

OskUp'ten aynld1g1 gUnden itibaren "muhacir" psi

kolojisi ic;;inde ya~ayan, Ustelik evlenemeyen ve bir ev

edinemeyen bUyUk ~air, kirahk evlerde, otellerde ve

pansiyonlarda derbederce bir hayat sUrmU~ ve yapa

yalrnz bir adam olarak olmU~tU. Onu daha iyi tarnya

bilmek ve ~iir di.inyas1rn daha derinden kavrayabilmek

ic;;in bu tarafmm ele ahrnp tahlil edilmesi gerektiğini
dU~UndUm ve "Evde Bir Evsiz Adam" bolUmUnU
yazd1m. Diger bo!Umler, ufak tefek tashihler, ilaveler
ve c;;1karmalar d1~mda aynen muhafaza edilmi~tir.
Bu vesile ile, Eve Don en Adam 'm ikinci bask1s1-
nm en gUzel ~ekilde yap1lmasm1 saglayan OtUken
Ne~riyat'a, aynca c;;ok say1da fotograf ve belgeyi kul
lanmama izin veren Yahya Kemal EnstitUsU yetkilileri
ne te~ekki.ir ediyorum.
Be~ir Ayvazoglu
istanbul, Kas1m 1995

BiRiNCi BOLUM

EV DEN KA<;AN <;OCUK

Verlaine absent'i Baudelaire afyonuna

kan~ bir sihi,li hazd1 ~iir.

"Eski Pam"

DsKOPTEEzAN SESLERi

Uskip, Yahya Kemal'in dogdugu Şehir, o "~arda-
g1'nda Bursa'nın devam1", her bak1mdan Turk ve Mtislti
man bir Şehirdir. Minarelerinde ezanlar okunmaya başla
d1g1 zaman, btittin Şehirde ve evlerde ruhan'i bir sessizlik
gezinir ve kahramamm1zm annesi Nakiye Hamm'm du
daklan, btittin mtitedeyyin insanlarda oldugu gibi, ism-i
Celiil'le kim1ldamr.

"Bin ti\ ytiz sene evvel" diyor Yahya Kemal, "Haz

ret-i Muhammed'in BiHil-i Habešt'den dinlediği ezan,
asırlarca sonra bizim semamımızda hem din!, hem de millî
bir musiki olmuştu. O anda semamımız magfiret
aleminden gelmiş Jeddin bir sesle dolduğunu hisseder
dim".

Bu ezan sesleri, Yahya Kemal'i omrtı boyunca terket-

16 | Eve Dönen Adam

meyecek, Paris'te, imansızlık devirlerinde bile, kulakla
nında sık sık ymlayacaktır? Yıllarca sonra Tevhid-i
Efkar' da neşrettiği bir yazıda, artık alafranga semtlerde
yetişen Türk çocuklarını bu güzel rüyayı -yazık ki- go
remediklerini ifade eden Yahya Kemal, geryekte bizi
ayakta tutan şeyin bu rüya olduğunu anlatmış (Ai. 126).

Yahya Kemal, bu güzel rüyayı -aile fertlerinden biryo
gu mütislimanlığın icaplanı yerine getirmede pek öyle
hassas davranmadıkları halde- bittin incelikleriyle yaşa
mış. Hatıralarında, annesi Nakiye Hamm'm fevkalade
mutekid ve beş vakit namaz kılan bir kadın olduğunu ya
zar (H. 3). Öyle ki, Nakiye Hamm, kocasının Oskip'ten
Seliinik'e taşınma kararına bile şiddetle itiraz etmiştir.
<ünktü ona göre Selanik "Ya hudi ve gavurla kanşık bir
agrar diyandırı" (H. 5). Halbuki Oskip "Türkîtin
tekastif ettiği yerdir. O kadar Türk'tür ki, her taşında millî
yetimizin ruhu şekillenir"3 .

Oskip ki Yıldırım Bayezid Han diy<irultr,

Evliid-1 Fethihlin' a onun ylidigtindir.

Finl.ze kuhhelerle hi:im lehrimizdi o;

Yalntz hizimdi, r;ehre ve ruhiyle hizdi o.

Us/dip ki Sardag1' nda devam1yd1 Bursa' nm,

Bir /tile hahr;esiydi dokiilmiil laze kanm.

Or; lanh harhin aria asilmtl silah/an

Parladt yail1 gozlere hayram saah/an.

I Nihad Sarni Banarh, Yahya Kemal'in Htitira/an, s. 26

2 Yahya Kemal, hattralann ba~ka bir yerinde ise annesinin "be~ vakit

te muntazam degilse de, zaman zaman namaz ktld1gm1" (H.33)

soylemektedir.

3 Banarh, a.g.e., s. 28

Eve Donen Adam I 11

işte boyle bir Şehrin gtizel bir evinde dogan Yahya

Kemal, kulaklanna ezan okunan talihli Tlirk 9ocuklann

dan biriydi. Odalarda namaza durmuş insanlar gordti,

Kur'an dinledi, bir rafta duran Kitabullah '1 indirip kti9ti

ctik elleriyle a9tl, gtilyag1 gibi rfih olan sayfalanm kokla

d1, ilk ders ol~rak besmeleyi ogrendi, kandil gtinlerinin

kandilleri yanarken, ramazanlann, bayramlann toplan

atihirken sevindi. Bayram namazlanna btiytikleriyle bera

ber gitti, tekblrleri dinledi ve amin alaylanyla mektebe

başlad1, Ttirk oldu (Ai, 126).

Bu 9ocuk, frenk hayatmm gecesinde sabah namazma

kalkmak zor geldiği i9in uzun y1llar bayram namazlarma

bile gidemeyecek, birgtin, kalkamamak korkusuyla saba

ha kadar uyumayarak gittigi bayram namazmdan sonra

9ocuklugunun bu mes 'ud zamanlarm1 hasretle hatulaya

caktır.

YENİ MEKTEP'TEN MEKTEB-i EDEB'E

Yahya Kemal, mtisltimean Turk insamm Şekillendiren hayatlı ve merhalelerini hatıralarmda ve 9eşitli yazılarında kendine has dikkatleriyle uzun uzun anlatı. Ne var ki, mtisltimean Turk medeniyeti arlık inkıraz halindedir. imparatorluğun son yitiz elli yıl içinde geçirdiği sarsıntılar, Avrupa'nın kendini gitgide daha fazla hissettiren teknolojik tisttintitği ve baskısı, piramidin tepe noktasında sağ hksız yenileşme arzulan yaratırken, tabanda tamamen farklı bir tavır-ahş doguyordu. Halk, 9eşitli baskılara maruz kaldıkça, artık kabuk bağlamış ve göreneklerle kuşatılmış inançlarına daha hırsh bir şekilde sanlmaya, kendi 18 I Eve Doncn Adam

hayatının dışında kalanları ister istemez ezmeye ve yer yer vesinin dışına dogru itmeye başlamıştı. Bu ilgi yekici gelişmeyi Yahya Kemal'in hayatında da aykırı bir şekilde görmek mümkün. İndir. Amin alayıyla gitti. İldiği. İ mahalle mektebine iir yil devam ettiği halde elifba'yı bir tiirli so kemez. Zira sistem 96ziilmış, kendi kabuguna yekilen kiiltir, hayatiyetini yitirerek bağlayıcı bir ahşkanhklar biitiinii haline gelmiştir. Ashna bakıhrsa, bu durum, he niiz gi.iciiniin mahiyeti kavramlamış bir diişman kağıtında insiyaklı bir irye yekilişin neticesidir. idareci sımf ve aydınlar, bu gaynşuurl irye ryekilişi şUUrlu bir direniş ve kendini yenileme hareketi haline getirebilirlerdi.

Ashna bakıhrsa, islaml Tiirk kiiltirii son derece zengin bir iry imkanlar manzumesine sahiptir. Ahmet Hamdi

"Dedelerimiz ahşap ev denen şeyi icat ettikleri için bu imkân bize hazırlanmışlardı"4 . Bir başka deyişle, Miisli man Türk Şehrinde hayat, Avrupa Şehirlerinde olduğu gibi ebedî formlar içinde dondurulmamıştır. Tanpınar'ın bahsettiği bu imkân, kültürümüzün hemen her sahası içinde geçerlidir. Ne yazık ki, inkıraz döneminde, kültürün bütünündeki geleceğe ait bu zengin proje yok farkedilmiş bir istikamette kullanılmıştır. Türk insanı yavaş yavaş mahallelerinde, kendi dinin ve yaşamı tamamen yabancı bir mimarinin yitirdiğini gördükçe, ister istemez elinde kalem muhafaza etmenin telaşıyla işleri ve böylece sözünü ettiğimiz gayrişuurluğu yaygınlaştırmıştır.

Eve Donen Adam | 19

Nitekim Yahya Kemal'in Yeni Mektep adını taşıyan, fakat adından başka hiçbir şeyi yeni olmayan mahalle mektebine devam ettiği yıllarda, Osktip valisi Ahmed E_ytib Paşa yeni usulde bir mektep açtı ve başma da Ali Galib adlı bir donmeyi getirir. Ostelik bu mektep Yahudi mahallesindedir. Halk arasında, "Selanik'ten bir donme gelmiş, müslümanları gavar ve 91 f1t etmek için Yahudi mahallesinde bir mektep açmış!" gibi dedikodular ahp yitirir. Yahya Kemal, bu mektebin hiçbir Yahudi mahalle

sinde a91ld1gm1 bir ttirli anlayamad1g1m soylemektedir.

Altan alta herkes, tabi1 bu arada Osktiptilerin "NakiŞ Hamm" dedikleri Nakiye Hamm, yeni mektebin ve Ali Galib'in Şiddetle aleyhindedir. Ne var ki, Yahya Kemal'in babas1 onlarla aym fikirde degildir. Sekiz yaŞ ma girdigi gtinlerde onu mahalle mektebinden 9ikanp bu yeni mektebe, Mekteb-i Edeb'e verir. Yahya Kemal'in hissettikleri, annesinin Selanik'e taŞmmalan soz konusu olduğu zaman hissettiklerinin aymas1d1r: "Hlizntime ve ke derime payan olmadı. Bu bana mtistimanhktan 91kmak, gavurluga kanŞmak gibi birŞey gortindti" (H. 28 vd.).

Esasen o y1llarda btittin yenilikler, Mekteb-i Edeb'in Yahudi mahallesinde a91lmas1 ve baŞma bir donmenin getirilmesi gibi hep birtak1m yanhŞhklar tizerine bina ediliyor, böylece halkı karŞtsma ahyordu. Halbuki halk, bin y1ldari beri hayatm1 Şekillendiren caminin esprisine aykmdtiŞmemesi Şartıyla, yanan y1k1lan mahallesinin yerine yeni birŞeyler yap1lmasma asla kaq1 degildi. Ancak her yeni hamle onun \:Oocuklanm camiden biraz daha uzaklaŞtmyordu. Bununla beraber Yahya Kemal, mahalle mektebinde ti9 yllda sokemedigi elifba'y1, Mekteb-i Edeb'de birka9 gtinde soker. Hatiralannnda, mahalle mektebinden

20 I Eve Donen Adam

Mekteb-i Edeb'e geyişini, dogudan Avrupa'ya geyiş olarak degerlendirmektedir (H. 29). Esasen annesi dindar olmakla beraber, evlerinde az yok modern bir hayat yaŞanmaktad1r. Alafranga doŞenmiŞ salonlan vardır, hatta ye

mek masasmda, alafranga iskemlelere oturarak yemek yerler. Bunda Miisliiman hayatma epeyce Hikayd davra nan babasmm biiyik rolii vardır. Ne var ki Yahya Kemal'in Şahsiyetinin teşekkiliinde, babasmdan yok, anne sinin miessir olduğu anlaşılmaktadır.

BiR AVRUPA-PEREST: ~EK1P BEY

SeHinik ve Dskiip'te bir miiddet idadiye devam eden Yahya Kemal, daha sonra tahsilini tamamlamas1 iyin is tanbul 'a gonderilir. Heniiz on sekiz yaşımdadır ve ikdam, Sabah gibi baz1 istanbul gazeteleriyle mecmualanm da ha Dskiip'teyken biiyik bir ihtirasla okudugu iyin kalbin de yava.Ş yavaŞ yaşıad1gmdan farkh bir hayatm ozlemi tu tuşmaya başlamlıştır. is tan bu l'd a, annesinin akrabalann dan ibrahim Bey'in (bk. VII. Bolum) yanmda kahrken ~e- kip adh Serezli bir genyle tamş1r. ~ekip Bey, siyasi fikir lerinden dolay1 bir ara Paris'e kaymlş, dondiik~n sonra ordudan tardedilmiş bir JOntiirk'tiir. Genyleri etrafma top layarak A vrupah filozoflann fikirlerinden ve Paris 'ten biiyik bir hayranhkla bahsetmektedir. En btiyik medeni yetin Avrupa medeniyeti oldugunu soyleyen ~ekip Bey, terbiyesi, davramşlan, ahlfilo, k1saca herşeyiyle A vrupah dir ve miisliimanhga, Tiirkliige, ktsaca, bize ait olan her Şeye dtişmanhk hisleriyle doludur5 . <;evresindeki genyle- 5 Banarh, a.g.e. s. 40

Eve Donen Adam I 21

re stirekli bunlan telkin eder; bizde bir gencin yapacag1 tek iş, ona gore, bir yoluriu bulup Paris'e ka9mak ve ora

da yaşamak olmahtır. .

Yahya Kemal, istanbul'dayken btiytik 0!9tide etkilen
digi ~ekip Bey'le daha sonralar1 Paris'te tekrar karşllaşa
caktır. Ge9inebilmek i9in Sadaine Sokag1'ndaki istanbul
ve Seliinik Yahudilerinin arasma kanşan zavalh ~ekip
Bey, hayran oldugu Paris'te sadece onlar gibi sefil bir so
kak sat1c1s1 olabilmiftir6 .

Yahya Kemal, Meşrutiyet'in ilanmdan sonra, "kaske
tiyle, geniş pantolonuyla ve btittin kiyafetiyle tam
manas1yla" Frans1z amelelerine benzeyen ~ekip Bey'le
birka9 defa daha karş1laşt1g1m anlatu. istanbul'a donerse
rtitbesinin iade edilebileceğini soylemiştir. ~ekip Bey'in
verdigi cevap ger9ekten şaş1rt1c1d1r: "Arkadaşlanm artlk
birka9 rtitbe ileridedirler, onlardan geri bir tiniforma taşl
mak bana giran gelir; hem ben vatana artlk nicyin done
yim? Bu hayata ahştlm. Ben art1k Ttirk degilim, Frans1z
oldum" (SEP, 128 vd.).

6 "ikinci Abdilhamid devrinde, miinevver geyinen baz1 yetişkin ve
seykin ki~ilerin agzmda dolaştp duran bir ogiit veya bir parola vard1:
"Bu memlekette vali olacagma, git. Avrupa'da kundura boyactl1g1
et, daha iyi!"

"Nice delikanhlar o zaman bu ogiide kap1hp mekteplerin arka
kaptlanndan s1v1~arak kapag1 Avrupa'nın bellibaşh merkezlerine
atttlar. Nice geny memurlar, nice kalem ve sanat sahipleri
vazifelerini, işlerini, aile ocaklanm terkedip kendi istekleriyle gurbet
yollarm1 boyladtlar. Fakat bunlann hiy biri o medeniyet diyarlannda
kendi aim terleriyle ya~ayabilmek imkamm bulamad1lar. Ya kara bir

sefalet iyinde eriyip gittiler, yahut kendi memleketlerinde kendi
h!SIm ve akrabalanm elinden damlayan kiyyiciik yard1mlarla yar1
ay, yan tok bir omre katland1lar. Hiy bir tanesine tek bir Avrupalmm
kundurasm1 boyamak miyesser olmad1" (Rebia Tefvik Başokyu:
A rnpa' da Yirmi Senem NasJ/ Ger1i I, istanbul 1942, s. 3).

22 I Eve Donen Adam

v

MEMPHİS APURUNDA BİR <ocuK

Memleketinde arkadaşlanndan birkac; rtitbe geride .,
kalmaktansa Paris sokaklannda satıc1hk yapmaya raz1
olan ~ekip Bey'in Yahya Kemal'in hayatmdaki rolti mli
himdir. imparatorluk c;oktişe dogru h1zla yol ahrken alaf
ranga neslin btitlin c;ocuklan gibi, gelecegin btiylik şairi
Yahya Kemal de garip bir Paris sevdasma yakalamr. Ha
tiralannda, o zamanlar memleketi bir zindan, Avrupa'y1
ise nurlu bir alem gibi gordiigiinden ve şarkm gorenekle
rini kollayan binlerce insan tarafmdan her yerde "asri"
genc;lere dikilen bak1şlann kendisini de c;ok tedirgin etti
ginden bahsetmektedir. K1sacas1, "Asya ahliikmdan miite
neffir"dir ve Halid Ziya'nın nesirlerinde, Fikret'in şiirle
rinde ve Frans1zca'dan terciime edilmiş romanlarda gor
dligli aleme attlmak ic;in dayamlmaz bir arzu duymaktadff
(H. 74).

Dikkat edilirse, Yahya Kemal, bu soyledikleriyle, iize
rinde pek fazla durulmamtş bir gerc;egi de itiraf etmiş ol
maktadır: Hiirriyet, Abdtilhamid bask1sımm rolü kiic;lim
senemezse de, daha ziyade alafranga neslin ic;imai baskı

dan kurtulma arzusuna verilen add1r. <unkii hiirriyet fikri bizde heniiz Bat1h manas1yla bir birikime dayanmamak tad1r. ic;i boş, manas1 anlaş1lamam1ř bir kavramdtr. Daha da ileri giderek diyebiliriz ki, uzviyet, kendi milli haya tmdan tiksinen bu nesli adeta yabanc1 bir madde olarak kabul ettigi i9in safra gibi atmtş1r.

Nitekim muhitinin cenderesinden kurtulmak isteyen genc; Yahya Kemal, cebinde ~ekip Bey'in kaptana hita ben yazd1g1 tavsiye mektubu, kendini Messagerie Mariti me kumpanyasmm kohne Memphis vapurunda bulur.

Eve Donen Adam/ 23

Korkulu bir Paris yolculugu başlam1ř1r (H. 76). 0 y1llar da Tiirk gern;;iginin rUyalanm sUsleyen, ServetifiinCm edebiyatmdan ve Kamelyah Kadtn gibi tercUme roman lardan devşirilmif Paris, aslmda Binbirgece masallannm muhteşem Bagdat'mdan pek farkh degildir. Hayallerin deki bu 9agdaş masal şehriyle ger9ek Avrupa'y1 mukaye se edemeyecek kadar hUrriyet sarhoşu olan bu gen9ler, i9ine girdigimiz 91kmaz1 degerlendirmek bak1mmdan Zi ya Paşa'n1m bir milim otesine bile ge9mememişlerdir. Bu nunla beraber, aralannda onemli bir farkm bulundugu soylenebilir: "Diyar-1 Kiifr" demeyecek kadar medenileş miş olmalan. Paris hUrriyetin beşigi ve şiirin astl vatam dtr.

Yine de on dokuz yaşmda, beş paras1z, belki tek keli me Frans1zca bile bilmeyen bir delikanlmm Paris'e ka9-maya cesaret edebilmesi, oyle kolay a91klamr bir hadise

degildir. Bunu sadece hUrriyet ve şiir aşkma, yahut Ab
dUlhamid bask1sma baglayamay1z. Hepsinin ardmda, ka
naatimizce, milli muhitin dtşmda kalmtş olmanm psikolo
jisi yatmaktad1r. Nitekim Yahya Kemal, kendisini Paris'e
9eken 9eşitli sebeplerin yarus1ra, millt muhitinin cendere
sinden kurtulmak istedigini de a91k9a itiraf eder (H. 74).
Tiirk aydm1, Bat1 'yla tanişttktan sonra, hep kendi mu
hitiyle ve bu muhitteki yaşama bi9imiyle, gizli veya a91k
bir mUcadele halinde olmuş ve haJa devam eden bu mii
cadeleyi, her devirde başka bir mit'in ardma gizlenerek
yapmtştr. 0 y11larda bu mit, liigatlar1m1zda karş1hg1 bu
lunmayan "hiirriyet"tir.

Yahya Kemal'in kafasmda, daha istanbul'dan aynltr.:

ken dine karşt "şedid bir aksiil'amel" bulunmaktad1r. Pa
ris'te dinsizligi artar, hatta kilise dişmanlarmm mitingle
rine, toplanttlanna kattltr. Bir ara Paris'te Abdullah Cev-

24 | Eve OOnen Adam

det'le de goriişmilşti.ir. Ne var ki, biiti.in bunlar Oski.ip'te
dinledigi ezan seslerinin zaman zaman kulaklarmda <;m
lasmusma mani olamaz. Ostelik Paris'e ka9an diger Tiirk
gen9lerinden 9ok farkhd1r. Ger<;i kendisini Paris'e 9eken
sebeplerden birisi, hattralarmda anlatt1g1 iizere, fontilrk
hareketinin cazibesidir, fakat 9ok ge9meden hayal kmkb
gma ugrar. <;iinki.i Paris'te karargah kuran aydmlar, ken
dilerine' bayrak ettikleri Kanun-1 Esas1 ile hi<; meşgul ol
madtklan gibi, Abdi.ilhamid' e neden di.işman olduklanm
kolayca izah edebilecek durumda bile degillerdir. Kisaca,

fonti.irkli.ik "fikir sahasmda hi<;, fiil sahasmda yine hi<;"tir
(H. 191).

QUARTIER-LATİN İCAHVELERİ

Zaten ~ekip Bey'in Şahsmda fonti.irkliigi.in hazin akl
betini a9lk se9ik gormi.iştir. Boylece bu hareketin cazibe
sinden kısa si.irede kurtufan Yahya Kemal, kendisini yep
yeni fikirlerin miinakaşa edildiği, yepyeni şiir anlayışlan
nm doğduğu Quartier-Latin'de, bohem hayatmm ortasm
da bulur. Boyle bir hayata atilmasmda, şi.iphesiz, inan9-
s1zhgm pay1 bi.iyi.ikti.ir. 0 y1llarda Quartier-Latin, Abdi.il
hak ~inasi 'nin de hayranhkla anlattıgı gibi, "dershaneleri
serbest olan bir i.iniversiteye benzerdi. Bi.iti.in kahvehane
lerde edebiyat ve sanat bahisleri, gfiya i<;kilerin yanmda
9erezler gibi eksik olmazdı"7 . Ger<;i Yahya Kemal'in fon
ti.irklerle arkadaşhgı devam ediyordu, ama artık onun bi.i
ti.in diinyası şiirdi. "Verlaine absent' i Baudelaire afyonu
na kanşan" (KGK, 155) o sihirli hazzı yaşayarak katıksız
bir bohem hayatma atılmtış. Devrin iinlti şairlerinden Je-
7 A. ~inasi Hisar, Yahya Kema' e Veda, s. 159

Eve Donen Adam / 25

an Moreas'm da gittiği kahvelere devam ediyor, Tanp1-
nar'10 ifadesiyle, "o kadar 9eşitli temayilller ve ihtiraslar
dolu asir başı Fransa'smda, Fransız şiirini mUkemmeliyet
kaynaklarma yeniden gottiren"8 Moreas'm etrafmda, ha
yal ettiği şiir ilzerine kafa yoruyordu. Nitekim 9ok sonra
lan Turk şiirinde, Moreas'm Fransız şiirinde oynadıgı ro
lîi oynayacaktır.

Paris'e gitmeden önce zevki Servetifonun şiirini aşamamış bir milbtedi olan Yahya Kemal, yavaş yavaş Fransız şiirini tammaya başlar. Hugo'yu, Theophile Gautier'yi, De Bonville'i okur ve nihayet koyu bir Baudelaire perest olur. Bununla beraber Baudelaire şiiri onun mizacıma pek uygun değildir. Daha sonra Paul Verlaine'i sever, fakat şiir zevki onu Jose-Maria de Heredia ilzerinde durmaya zorlamaktadır. Hatıralarında: "Heredia bir yaratıcı değildi, diyor, çok gecikmiş klasik bir sanatkar. İlhamdan ve ihtirastan uzak, yalnız zevk kudretiyle, hakikatte çok kullandığı bir tarifi tekrar edeyim, bir kuyumcu kudretiyle işlediği yirmi kadar sonnet ile bir iki uzunca manzume sahibi idi. Heredia'nın derli toplu eserine bağlanmam hayahmm en esash talihi olduğunu itiraf ederim" (H. 108).

1907'de Quartier-Latin'de Heredia'yı seven çok geri kalmış görüldüğü halde, Yahya Kemal, modalara pek önem vermeksizin Heredia ilzerinde ısrar eder. Nitekim modalann pek çoğunun geçtiğini, fakat Heredia'nın kaldığı görür. Heredia'yı okurken Yunan ve Latin şiirlerinin de zevkine vardığı söylenen Yahya Kemal, oteden beri aradığı Türkçe'nin bu şiirledeki "beyaz lisan" gibi birşey olduğunu düşünür ve divan şairlerinin "Ağlanmıştım" Tanpınar, Yahya Kemal, s. 39

26 | Eve Dönen Adam

Mıtra geldikçe güştüklerimiz" (Mahir) gibi ara sıra dilsizlikleri berceste mısraların güzelliğini, tesadüf de olsa,

boyle beyaz bir Tlrks;e'yi bulmalarma baglar (H. 109).

"Qou v ADiS, DoMiNE?"9

Yahya Kemal, bu arada, JOntlirk hareketini ve azmWc
lann siyasi faaliyetlerini de yakmdan takip etmektedir.

Bilhassa Rumlann ve Bulgar milliyets:ilerinin Abdililha
mid 'i devirmektin s;ok, imparatorlugu pars;alamak iste
dik.lerini, hareketlerinin dogrudan dogruya Tlrklilge karşt
oldugunu, JOntlirklerin de bilerek veya bilmeyerek aym
gayeye hizmet ettik.lerini farkedir. ~artlar onu tarih oku
maya sevketmektedir. Kafasmda, birileri y1kmak istedig
ne gore, demek ki Tlirk Milleti diye bir vakta var; bu na
10

st! millettir, mazisi nedir? çek.linde bazt sorular belirir .

0 siralarda Sciences Politiques'te okumaktadtr. Hocas1
Albert Sorel'den ald1g1 tarih zevki, onu mensubu bulun
dugu milletin ges;mi~ini ogrenmeye zorlar. Boylece milli
yets;ilige yonelen Yahya Kemal, Leon Cahun'un Turk ta
rihiyle ilgili bir kitab1m okuduktan sonra bir milddet Tu
ranc1 olursa da, bundan bir netice elde edilemeyecegi ka
naatine vararak "milliyeti tayin ve tahdid" etmek gerekti
gi dilşilncesini savunmaya başlar:

"Birgiln bir mecmuada, Fustel de Coulange'm esash

tilmizi olan profesor ve milverrih Camille Julian' m bir

9 Efsaneye gore Saint Paul, Neron 'un zulmiinden kurtulmak ii;:in

Roma'dan kai;:arken yolda bir nur huzmesi halinde kafş1sma i;:1kan

Hazret-i isa'ya "Nereye gidiyorsun Hazret?" manasma "Qou vadis,

domine?" diye sorar. Bunun iizerine Hazret-i isa "Sen kuzulanm1

birak1p kai;:llgm ii;:in ben tekrar i;:arm1ha gerilmek iizere Roma'ya

gidiyorum" cevabm1 verir.

10 Adile Ayda, Yahya Kema/, s. 28 vd.

Eve Dtinen Adam I 21

ctiinlesini okudum. Bu ctimle benim, milliyetimizin ve

vatamm1zm teŞekkiltine dair dag1mk dtiŞtincelerimi bir

denbire yeni bir istikamete sevketti. Camille Julian'm

ctimlesi ŞUydu: 'Frans1z milletini, bin y1lda Fransa'm top

rag1 yaratt1'. Bu ctimleyi, Saint Paul 'tin, ~am yolunda Hz.

isa'y1 gorerek 'Qou vadis domine?' sesini duymasma

benzetirim. <;tinkti bu ctimle kafama birdenbire yeni bir

ufuk a9mlŞtl. Art1k milliyetimize dair fikirlerim bu ctim

lenin ilham ettigi noktada birleŞiyordu"11 ?

istanbul 'dan bize ait herŞeye nefret hisleriyle dolu ola

rak ka9an 9ocuk, tarih ortasmda ve cografyada Ttirkltigti

aramak tizere, gen9 bir adam olarak doner. Fikirleri he

ntiz oturmaffilŞllf, fakat evin s1caklig1 onu k1sa stirede bir

anne Şefkatiyle sarar.

Ek

isTANBUL'A DONO~

Medie Bogaz'm oniine vard1. Trablusgarb Harbi'nin zaruri bir

neticesi olarak Bogaz'm bir kism1 torpilden kapanm1Ş bulunuyor

du. Bunun ic;:in tiiccar ve yolcu vapurlar1 Bogaz'm medhalinde bir

miiddet tevakkuf ediyorlard1. Sonra, mevki-i miistahkemden pilot

geliyor ve Bogaz'm torpillenmemiŞ yolundan vapurlan gec;:iriyor

du. Kararm1Ş ahŞap evleri olan bir sahilde epeyi durduk. Nihayet

Medie'yi sevkedecek pilot goriindii. Ona takild1k. Serseri bir tor

pilin c;;arpmasmdan korkan yolculann sessiz endişesi ortasmda
Bogaz'dan girdik. Kal'a-i Sultaniyye oniinde demirledik. Kontrol,
ŞU, bu, herşey oldu, bitti.

Kal'a-i Sultaniyye'den girecek yolculara merdiven ac;;1ld1. Ha
c1, hoca, hamal, koylii, şehirli, tellişh bir halk, benim on seneden
beri gormedigim vatandaşlanm, s1rtlarmda heybeleri, katlanm1ş
yatak ve yorganlan, ellerinde nevale sepetleriyle vapura girdi.

Rum kamarot, bir amiral gibi kasketini giymiş, bu giren Tiirkler'e
11 .Banarh, a.g.e., s. 47

28 /Eve Dtinen Adam

liizumlu liizumsuz hakaaretlerle, bagrrarak h~ltyor ve onlara am
barda ve giivertedeki yerlerini gosteriyordu. Bu giren Ttirkler bu
ecnebi tahkiri karştsmda sessiz ve muti'diler; Rum kamarot, as1r
lardan beri, firenk vapurlannm ~ark ve aksa-y1 ~ark ahalisine
tatbik ettikleri sert ve muhakkir muamelenin edasm1 iyi kavram1ş
t1. Avrupa medeniyetini ~ark medeniyetine kar~t iyi temsil edi
yordu; bu gaalibane amirligini ifli ederken bizden de zerre kadar
s1k1lm1yordu. Kllisik bir rolîi oynar gibi davramyordu. Bu uzun
Avrupa hayatmdan dtinerken, miisliimanla~m1~. kendi vatandaşla
nm ivin fazla miitehassis bir ruha riicG' etmiştîm. Orada, akşamm
o garipligi iyinde bu halden fazla diişîinceli kaldtm. Biraz sonra
vapur demirini aldt. istanbul yolunu tuttuk.

Mayts olmasma ragmen fena bir geceydi. Kamaramda uyu
dum. Sabah uyand1g1m zaman giiverteye ylk1lm. Uzaktan istanbul
hayal meyal seyiliyordu. Bir miiddet daha yo! ald1k. istanbul biis
biitiin belirdi. Emsalsiz bir bahar sabah1yd1. Vapur <;rragan Sara
y1 oniinde demirledi. istanbul'dan y1kttg1m zaman Sultan Mu

rad'm mahbesi diye herkesin bakmadıgı, yitirdiği muhteşem çiragan yanmıştı, karışmıştı bir iskelet halinde duruyordu. Yolcular Fındıklı Sarayı'na, yeni Meclis-i Meb'usane dairesini gösteriyorlardı. Bu tevakkuf saati de geyti. Vapur, bir daha hareket etti. Ağır ağır nihayetle yanaşmıştı. Yolculuk dostlarıyla vedalaşmıştı. Çiragın. Pasaportları kontrol eden bir polis komiserinin liizumsuz bir sert muamelesini gördüm. istiklal eden kimse yoktu. (H, 124-125)

.İr:da1 'uri-uin kalcı~ t' Yah~ a Kcılal : Diihilrimiz

iKİNCİ BÖLÜM

EVE DÖNEN ADAM

Yurdun bu iftanndan uzak kalmarun gamı

Hadsiz y~tın1huma bir gurbet a~ı

"AUK-Valde'den İnen Sokakta"

HAY UZUN KENARINDAKİ KURBAGALAR

Paris'te tam dokuz yıl ikametden sonra, Nisan 1912'de

Medie vapurunun İstanbul'a getirdiği Yahya Kemal, bir

zamanlar İstanbul'dan Paris'e kaçan genç bir şair

sevdahsmdan çok farklıdır. Yine de asıl istikametini bize

bilmiş sayılmaz. Kafasında Yunan mucizesi fikri, dağar

cıgmda "Ve kahramanları tün~ alıhatır mermerden" gibi

Homerik mısralar vardır.

Aslen bir Yunanlı olan Moreas ve Heredia'yı okurken

tamamıyla Yunan ve Latin şairlerinin yamıdır, o yıllarda

Yunan medeniyetine duyulan hayranlıktan da tesirinde

kalmış, garip bir Nev-Yunanlık davası tutturmuştur. Ya

kup Kadri, yukandaki m1srada, aruzun alexandrin vezniy
le bagdaşt1g1, boylece neo-hellenisme solugunun Turk Şii
rine ilk defa girdigi kanaatindedir1 ?

Sonralan diielloya davet edecek kadar arasm m a9l1d1-
I Yakup Kadri, Genrtik ve Edehiyat Hat1ralan, s. 149.

32 / Eve DOnen Adam

g1 Yakup Kadri2 , Yahya Kemal'in istanbul'a dondiikten
sonra ilk tamşt1g1 ve k1sa zamanda fikir baktmmdan an
laşt1g1 gen9 bir ediptir. Birbirlerini iyice tamdtktan sonra,
iran'dan Yunan'a ge9mek fikri, her ikisini de alabildigine
sarar. Onlara gore, modern edebiyatim1z, Tanzimat'tan
sonra Avrupa'ya donmiiştiir, ama bu yeterli degildir; Av
rupa'y1 tam manas1yla tammak iyin işe Yunanhlardan
başlamak gerekir.

Esasen bat1da Eski Yunan hayranhg1, ilmt olmaktan
9ok, inan9 hiiviyeti taşt1yan baz1 kanaatlere dayanmakta
dtr. Medeniyet adma ne varsa hepsini eski Yunan'a bag
layan bu zihniyet, bizde de bir9ok aydm1 peşinde ko~tu-
ran "Yunan Mucizesi" diye bir mit yaratmtşt1r. Fakat bu,
Yahya Kemal'e gore Yunan mucizesi degil, olsa olsa
"Akdeniz Mucizesi" diye adlandmlabilirdi. <;iinkii Avru
paltlarm Yunanhlara mal ettikleri fikir, sanat ve medeni
yet unsurlannda, ba~ta eski M1srrltlar olmak iizere, Akde
niz kty1larmda yerle~mi~ biitiin kavimlerin pay1 vard1r3.
Eflatun'un dedigi gibi, "Biz medeniler, Akdeniz'in etra
fmda, bir havuzun kenarlarmdaki kurbagalar gibiyiz"4 .
K1sa bir miiddet sonra b1rakacag1 Nev-Yunanilik

davas1m istanbul'a geldigi giinlerde Yakup Kadri'yle bir
likte hararetle savunan Yahya Kema1, Mehmed Tevfik
2 Yakup Kadri, dedikodular yiiziinden Yahya Kemal'in kendisini
diilloya davet ettigini Genr;lik ve Edehiyat Hat1ralan' nda anlaur
(s. 162). Mektubu getiren gen9 ise, o zaman Yahya Kemal'in
Dariilfiinun'da ogrencisi olan Ahmet Hamdi (Tanpmar)'dir. Yakup
Kadri'nin anlatt1gma gore, Yahya Kemal, aym mektuptan Falih
R1flu'ya da gondermi~tir.

3 Yakup Kadri, a.g.e., s. 152

4 Hasan-Ali Yiicel, Edehiyat Tarihimiden /, s. 255

Eve Donen Adam I 33

Paşa'nın Eslitir-i Yunaniylin5 adlı kitabm1, "Acaba Şarkta
barbarhgm kandili sonerken bir kahin tavnıyla konuşan
Yakup Kadri'nin dediği gibi, bu sene Lidya dağlarında
ilahlar m1 uyuyor?" diyerek selamlar. Peylim-t Ede
b' de 91 kan bu yaz1s1, Nev-Yunaniligin adeta bir beyan
namesidir. T1pki orta9agm sonlarında italya'da başlayan
uyamş gibi. Tevfik Paşa'nın eseri de belki bir başlang19-
t1r, diyen Yahya Kemal, birgün bizim de Mesih'in olti
mtinden sonra ilahlann topragına yerlqen Cermen,
Goths, Vandales, Lombards ve Celtes g69ebelerinin 90-
cuklan gibi uyanacag1m1za inanmaktadır. Onlar nas1l
uyaniş dönemlerine kadar eski barbar medeniyetlerini
gtitmtişlerse, bizim atalanm1z da aslflarca Asya medeni
yetini gtitmiişti. Halbuki insanhk tarihinde "hayy ve
muhyi" tek yer Akdeniz Havzas1'd1r. Hayata susayanlar
hep o havzarnn sahillerine doğru koşmaktadır. Tarihin bu

asn sona ermeden bi.ittin insanhk Athena Pallas'm 9evre
sinde birleŖecektir. Renan'm Suriye'den donerken Atina
Akropolis'i i.izerinde yi.ikselen mtinacat1 beŖ as1rl1k tefek
ki.iri.in son sozi.idi.ir" (ED, 172).

Ger9i Yunan mitolojisi de bi.ittin mitolojiler gibi baŖ-
5 Yahya Kernal'in sevin\le kar~ilad1g1 Mehrned Tevfik Pa~a'nın
Esiitir-i Yu11011iyii11 adli eseri, 1909 yilmda is tan bu l 'da
yay1rnlan1111~t1r. Pa~a. kitabmm rnukaddimesinde Ŗiiyle der:
"Yunan-1 kadim esiitiri dikkate Ŗiiyand1r. Vak1a, Hind'in, iran-1
Kadim'in esil.tiri, huriifiitl var. Amma Yunan esiitirindeki neziihet,
incelik onlarda yoktur". Tevfik Pa~a'nın eseri bu konuda ilk kitap
degildir. ~emseddin Sarni 'nin Esiitfr {1893}, Seliinikli Hilrni 'nin
itias Ya/1111 Joir-i Jeliir Omiros {1316} ve Mehmed Rauf'un
Y1111ii11-1 Kadfm-i Edehiya11 {1327} adh kitaplan kayda deger.
Yunan mitolojisinin isliim diinyasmda nasil giiriildiigii hakkmda
geni~ bilgi ilin A~k Estetigi (istanbul 1993) adh kitabm11za
bak1labilir.

34 /Eve Donen Adam

tan sona hurafelerden ibarettir. Fakat bu mitoloji destan,
trajedi ve her nevi Ŗiirin kaynag1 olmak Ŗerefini taŖ1mak
tad1r. Bu bak1mdan her kavmin mah, medent insanlarm
ebedt kitab1d1r. "Wagner derin bir 1rluyet sevdas1yla bii
tiin Alman ilahlanndan bir dastan-1 mfiisilc1 yaptl. Bununla
beraber, Almanlar hissene, rfihe, kalben kadtm Atina'ya
perestiŖkar, biitiin medentler gibi Nev-Yunanllerdir" (ED,
174)6.

Yahya Kemal, biitiin bunlan yazd1ktan sonra, Esatfr-i

Yunaniyan' m tumturakh bir dille yazilm1ş olmasma ha
y1flanir. Boyle bir kitap Yunant sanat gibi, "tumturaktan
tamamen art, en nefis bir lisan-1 şiir olan Tiirkc;emizin be
yaz iislfibuyla yaz1lmahyd1".

Beyaz lisan yahut beyaz iislfip, Yahya Kemal'in liiga
tinde, dogrudan dogruya ifade eden siissiiz bir dil
manasma gelmektedir. Cerni! Meric;'e gore, beyaz lisan,
bir Şairin uydurduğu tarihsiz bir terkiptir. Batl dillerinde
"beyaz şiir" diye bir tabir vard1r, Milton Kayholan Cen
net'i beyaz naz1mla yazmJŞllr. "Yahya Kemal, saniyo
rum ki, beyaz Tiirkc;e ile parazitlerden kurtulmuş, yalmki
hc; sadeligi ic;inde muhteşem ve ihtişam1 ic;inde sade bir
dile duyduğu hasreti anlatmak istemiştir"7 .

Yahya Kemal, Beyaz Tiirkc;e'yi Heredia vas1tas1yla
6 Medeniyet degi~mesi yeni bir mitoloji ihtiyacm1 da beraberinde
getinni~tir. Tanzimat'tan sonra Yunan mitolojisine duyulan ilgi bu
bak11ndan dikkate deger. Tanpmar: "ilk Tanzimat ~airleri mythos
aramaya ba~Jadtlar, diyor. c;:unkii eski ~ark mitleri iOas etmi~ti.
Fakat alamad1lar (...) Yahya Kemal, gazele Avrupa goziyle bakh
ve mythe olacak taraOanm y1kard1 (Turan Alptekin, Bir Kiiltir
Bir i11sa11, s. 52)". Geryekten de Yahya Kemal, eski ~ark mitlerini
hemen hiy kullanmad1g1 gibi, Yunan mitolojisine de yukandaki
oviicii sozlerine ragmen pek iltifat etmemi~tir.

7 Dil'a11 (Fikir ve sanat dergisi). Kasun 1978, say1: 1

Eve Donen Adam I 35

Yunan ve Latin şiirinin yambaşmda gormeye başlad1g1m
soylerse de, kanaatimizce, onun dili divan Şairlerinden

sUzUliip gelmiş bir dildir. Nitekim, Muallim Nacl de, hi9
de bUyUk iddialara kalkişmaksmn, Yahya Kemal'in anla
d1g1 manada bir beyaz lisana aşag1 yukan ulaşmışh.
Yahya Kemal'le Yakup Kadri, bir ara, Nev-Yunanllik
fikri etrafmda Havza adh bir de mecmua 91karmay1 ta
sarlam1ř, hatta bu fikri Tevfik Fikret'e a\mtşlard1r. Fikret
onlara katilabileceğini, fakat nazart taraflarında Cenab
~ahabeddin'le anlaşmalan gerektiğini soyler. R1za Tev
fik'in de bulunduğu bir toplantıda, fikirlerini Cenab ~a-
habeddin'e uzun uzun anlat1rlar. Bu fikirler şoyle ozetle
nebilir:

"Estetikte, bilhassa lisan estetiğinde sUslU ve boyah
Acem bediyyatmdan sobre ve beyaz lisana, tqbihli ve is
tiareli sanatmdan Yunan'm saglam ve oturakh cUmlesine
ge9mek istiyoruz. MUşahadelerimiz, millette bu istidadm
bulundugunu gostermektedir. Nitekim TUrK mimarisi
boyledir. Mimarimizdeki asillik ve basitlik gibi, sUsten,
9ok boyah cUmleden, 91plak, saglam cUmleye ge9ecegiz.
Esasen TUrK\:'e'nin 91plakl1ga mail bir hali vard1r. Nesirde
Thukydides 'in sobre lisanma geleceğiz. Modellerimiz,
onlann epigram, idil, trajedi vesair şiir şekilleri olacakt1r.
Has1h Renaissance'da bUtUn Avrupa milletlerinin ve
Frans1zlann neo-classique şiirini vUcuda getireceğiz. Fel
sefede Sokrat'tan ve Platon'dan a9llan hatta geleceğiz;
şark felsefesini b1rakacag1z. Velhasil, bir nevi Nev
Yunant edebiyat vUcuda getireceğiz"8 .
Bu fikirleri 9ok yanhş bulan Cenab ~ahabeddin ve R1-

za Tevfik, şiddetle itiraz ederek bizde klasik nesrin ve nazmm ancak iran ornegine gore olabilecegini soylerler.

Yahya Kemal, bu hadiseyi anlatt1g1 yaz1smda, "Yakup Kadri ve ben, R1za Tevfik ve Cenab ~ahabeddin Bey'ler le birbirimizi o kadar anlam1yorduk ki, i9timaa kesel ve meraretle nihayet verdik" der ve Yakup Kadri'nin şU soz lerini nakleder: "Bizfm ylkmak istedigimiz zevk ve fikir ler işte bunlann zevki ve fikirleridir, halbuki onlarla an laşmaya gelmişiz!" (SEP, 10).

0 giinlerde Omer Seyfeddin de Tanin' de neşredilen Boykotaj Dii~mam adli hikayesinde Nev-Yunant'lik fik riyle alay etmiş ve ima yoluyla Yahya Kemal ile Yakup Kadri'yi Yunan donanmasma iane toplayan ve Yunanhh ga hizmet eden iki adam gibi gostermiştir.

Nev-Yunanlligin boyle tepkilerle karşliaşmas1 ka91ml mazd1. Nitekim Yahya Kemal'in, a91k se\ik itiraf etme miş olsa da, klsa bir sure sonra bu fikirden vazge\tigi bir ger9ektir. Yukanda klsaca anlatt1g11mz toplantidan bahse derken bile, Cenab ~ahabeddin 'e a91klad1g1 fikirlerin ne ler oldugunu iizeri kapah ge9er. Teferruatlm ancak Ha san-Ali' den ogrenebiliyoruz. Hatiralannda da Nev Yunanlligi iizerinde pek durmad1gma gore, hayatmm bu devresini unutmak ve unutturmak istedig1 neticesine va rabiliriz. Sadece "beyaz lisan" fikrini sonuna kadar mu hafaza ettigi soylenebilir. Bir gen9lik hevesinden başka

birşey olmayan bu Nev-Yunanllık giinahmdan, Cerni!

Meri9'in ifadesiyle, "istigfar ederek tez zamanda astl se
sini bulmuş, başka bir kelimeyle kendisi olmuştur". Ber
gama Heykeltra~lan adh şiirindeki ŞU m1sra bir hatlme
olarak kabul edilebilir: "Gordiik ki yeryiizii.nde ilahlar
gezinmiyor".

Eve Donen Adam I 37

BAGDA~ KURMASINI UNUTMAK

Bu devreden sonra Yahya Kemal, Osmanlı tarihinin
ve kiltiriniin asıl kaynaklarma yönelerek farkh sentezler
aramaya koyulur. Devrinin mtizmin Batic!lanna katılma
d1g1 gibi, Batı'dan da vazge9mez. Fakat denebilir ki,
Yahya Kemal, o devirlerde belki de ruh esaretine dti~me-
yen tek Türk aydınları. Tanpınar, Batı'yla temasla ge9tik
ten sonra, hemen hiçbir kimsenin, o kadar 9ok ~ey bor9lu ol-
dugunuz Bah kar~ısmda, onun kadar tam bir e~itlik iyn
de konu~may1 ba~ararnad1gm1 soyler9 . Kısaca Yahya Ke-
mal "Türk insanımm Avrupah olmas1dır; ~ark ve garp iki
ligini ortadan kald1rarak Türk insanımm biittin olmas1m

10

. saglayan adarndır".

Yahya Kemal, biittin inan9lardan soyunmu~ olarak
gittigi Paris'ten 9ok farkh bir adam olarak donrnii~se de,
ah~t1g1 frenk hayah yiiziinden arhk mernleketinin insanla-
rı gibi ya~amazdı. Ahmed Ha~im'in "Miisliiman Saa-
ti" dedigi iy hayatm, yani diinyay1 algıllarna bi9iminin ta-
mamen d1~mda kalın1~, 9ok farkh ahşkanhklar edinmişti.

Ancak yerli hayat şekilleriyle yeniden karşılaşmanm on
da bir 9eşit ~ok etkisi yarathg1 anlaş1hyor. istanbul 'un 9e
~itli semtlerinde yaphg1 gezintiler, Y akup Kadri 'yle bir
likte gittiği Bektaşî tekkesi, Kad1koyii 'ndeki bir dost
evinde dinlediği Tanburi Cerni! Bey ... Mesut Cerni!, ba
bas1 hakkmdaki Uni ti eserinde, Yahya Kernal 'in Tanbur1
Cemil Bey'i dinledikten sonra, "O zarnan karş1mda altm-
9 Tanpmar, Yahya Kemal, s. 40

JO Turan Alptekin, Bir Kiiltiir Bir insan, s. 116

38 I Eve Dtinen Adam

dan bir kap1 ac,;:1ld1. Memleketime bu kap1dan girdim!" de
digini anlatir.

Musiki, bagda~ kurmasm1 bile unutmu~ bu Quartier
Latin adammm en saglam baglam~ noktalarmdan biri ol
mu~tur. Nitekim Yakup Kadri, onun, goti.irdi.igi.i bir
Bekta~I tekkesinde,bagda~ kurup otururken oflaya pufla
ya, kah saga, kah sola egilerek nas1l k1vrand1gmdan soz
eder. Ancak bir si.ire sonra nefesler okunmaya ba~laymca
canlamr ve kendini kaptmp gider. 11

Yaşad1g1 bu ti.ir ŞOk.lann Yahya Kemal'de, ic,;:inden 91k
ttg1 toplumun hayatma kattlmak arzusu uyandud1gm1, bu
nu yeterince başaramamtş olmaktan da bi.iyi.ik i.izi.inti.i
duyduğunu biliyoruz. Bir yaz1smda, Bi.iyi.ikada'da otu
rurken bir bayramda bayram namazma gitmeye niyetlen
digini, fakat sabah uyanamamak korkusuyla o gece his;
uyumad1gm1 anlatmaktad1r. <;i.inki.i yaşad1g1 frenk hayatt
nm gecesinde sabah namazma kalkmak zor ve hatta

imkans1zdir. Nihayet vakit gelince abdest alarak camie

gider:

"Ben kap1dan girince bi.iti.in cemaatin gozleri bana
9evrildi. Beni, daha dogrusu bizim nesilden benim gibi
birini camide gordi.iklerine şaş1yorlard1. Orada o saatte
toplanan Ommet-i Muhammed, i9ine bir yabancmm gir
digini zannediordu. Ben i9im hi.izi.inle dolu, yavaş yavaş
gittim. Va'z1 diz 96ki.ip dinleyen iki hamalm arasma otur
dum. Kardqlerim mi.isli.imanlar, bi.iti.in cemaatm arasmda
yalniz benim vi.icdumu hissediyorlard1. Ben de onlarm
nazarlanm hissediyordum. Vaazdan sonra namazda ve
hutbede onlann i9ine kartştp Muhammed sesi kulag1ma
11 Yakup Kadri, a.g.e., s. 169

Eve Donen Adam/ 39

geldigi zaman gozlerim ya~la doldu. Onlarla kendimi
yek-dil, yek-vlicud olarak gordlim. 0 sabah, o mlisli.iman
hga az a~ina Bliylkada 'nm o kli9liclik camii i9inde, ~a-
fakta aym miletin ruhlu bir cemaati idik. Namazdan 91-
karken, kap1da ayandan Re~id Akif Pa~a durdu. Bayram
la~may1 unutarak elimi tuttu: 'Bu bayram namazmda iki
defa mes'udum, hamdolsun sizlerden birini kendi ba~ma
camie gelmi~ gordlim! Berhudar ol oglum, gozlerimi ka
pamadan evvel bunu gormek beni mliteselli etti' dedi.
"Hem geldigimi, hem de bayram1m1 tebrik etti. Yanmda
ki eski adamlar da onun gibi tebrik ettiler. Bu basil hadi
seden pek samimi olarak mahzuzdular. 0 sabah gonli.im
her zamankinden fazla a91kt1" (Ai, 128).

Eger dikkat edilirse, Yahya Kemal, Paris'e gitmeden once aralannda kendisini cenderede hissettigi insanlarla "ruhlu bir cemaat" tqkil ettiklerini soylemektedir. Aslm da camide kendisine 9evrilen nazarlarla, onceleri rahats1z oldugu nazarlar arasmda hi9 bir fark yoktur. K1sacas1 de gi~en, milll muhitindeki insanlar degil, Yahya Kemal'dir. Bununla beraber, o, camide ya~ad1g1 bu ruh halini bir da ha belki de hi9 ya~ayamayacak, milll hayata hep zihnl olarak kalllacaktr. Ba~ka bir deyi~le, hem frenk hayallm ya~ama ah~kanhgmdan kurtulamayan, hem de oz hayat1-m1Z1 fevkaliide glizel bulan Yahya Kemal, zamanla iki hayatm da 9izgilerini ta~1yan -gonli.ine gore- bir mi.isli.i man tipi 9izecektir.

Yahya Kemal'in 9izdigi mlislliman tipi, esasen mede niyetimizin hi9 de yabanc1 olmad1g1 bir tipti. Bekta~l, Meliiml, hatta zaman zaman Mevlev1 ve Halvet1 tipleri, tasavvufla beraber geli~en mlisahamay1 en son sm1ra ka dar gotlirerek islam'm getirdigi kay1tlardan, sorumluluk-40 I Eve Donen Adam

lardan kutulmanm yolunu bulmuşlard1. Ancak bu tipler, bir medeniyetin kendi esprisi i9inde ortaya 91ktiklan iyin, olagantistti haller dtşmda pek goze batm1yorlard1.

Yahya Kemal gibi, Batt'da her ttirli kay1ttan azade yaşayanlann Jakaydisi 9ok farkhd1r. Ancak o mensub ol dugu milliyeti keşfettikten sonra, "Rind" mefhumu etra fmda epictirien bir mtisltiman tipi 9izmiştir diyebiliriz. Hayyam ile dostlugu bu balamdan 9ok onemlidir. Bilin

digi gibi, dogunun bu btiytik şairi, bilhassa kader fikri ile hesaplaşlr. Halbuki islam'da kader tizerinde spektilasyon hoş gortilmemiştir. Ne var ki, Hayyam ve benzeri dtişti nen kafalarm kader tizerine birtak1m sorular sormalan ka ym1lmazd1. Oyle anlaşthyor ki Yahya Kemal, Hayyam'm şark hikmetinin esprisine uygun, ilk anda basit gortin mekle beraber derin sezişlere dayanan 9oztimlerinde, kayd ti şarta baglanmay1 sevmeyen mizacma melce bulu yordu. Esasen O, Tanpmar'm da soyledigi gibi "mtislti manhgt halk1mmn saf ruhunun hem yap1c1s1, hem de en sahih aynas1 addetmiş, hususi sohbetlerinde cemiyetimiz i9in daha ziyade stinni akideyi tercih ettigini soyledigi halde, "eski şiirin havasma daha derinden girdigi devir lerde din telakkisini enelhak felsefesine dogru" derin leřtirmiřtir¹². Hayyam'dan terctime ettigi, fakat nedense bitiremedigi bir rubaisindeki şU mma bu a91dan dtiştintil dtigti zaman hay li ilgi yekicidir: "Sen kendini yok farze dip {mid ya~a".

12 Tanpınar, Yahya Kemal, s. 44

Eve Dtinen Adam I 41

YA HY A KEMAL VE PIERRE LOTİ

Yahya Kemal'in Ti.irk milletine baktşl, o zamana ka dar ahşllm1ř bak1ř tarzlanndan hi9 birine benzemiyordu.

Zaten o, mi.icerret olarak islam i.izerinde hemen hi9 dur

mam1ř, islfun'm bilhassa Osmanh toplumundaki gori.ini.i

şi.ini.i alm1ştlr. Hakikaten Osmanh ki.ilti.iri.inde isliim idrfil<.i

hi9 bir zaman şeriat prensiplerinden bi.iti.ini.iyle uzaklaş
mamakla beraber, tamamen kendine has bir mahiyet taşl
yordu. Osmanh mi.isli.imanhg1 ehli-si.innet doktrininin, her
renkten tasvvufi anlay1ř1 da bi.inyesinde bannd1ran estetik
bir yorumu gibidir. Yahya Kemal ise her şeyden once bir
estetti. islam'1 Kur'an'da ve hadis kitaplannda degil,
mesela ltrl'nin Tekhir'inde, Sinan'm Si.ileymaniye'sinde,
yahut bir Yesarl hattmda gori.iyordu.

Filhakika, bu anlay1ř tarzmda Pierre Loti gibi ~ark
hayram egzotiklerin pay1 ki.i9i.imsenemeyecek kadar faz
lad1r. Ahmed Haşim, GurahahOne-i Laklakan' da, ger-
9ekten ziyade bir karikati.ire benzeyen Greguvar Bay'la,
Pierre Loti tavnm inceden inceye eleştirir. Dogrusu, Y ah
ya Kemal'in eski medeniyetimizi ve mi.isli.iman Ti.irk top
lumunu degerlendirme bi<riminde hemen sezilmeyen, fa
kat i.izerinde biraz durunca i9imizde gizli bir rahats1zhk
yaratan bir Pierre Loti 'lik yok degildir. Yahya Kemal fir
<rasm1 kullanmaya başlaymca, ortaya bir minyati.ir, bir ya
z1 istifi, yahut ince bir tezhip 91kmaz; Allom 'un, yahut
meseli Preziosi'nin gravi.irlerini andmr bir peyzaj dogar.
Meselenin en ka91mlmaz taraf1 da zaten budur: Art1k ken
dimize kendimiz gibi bakamay1ř1m1z. Hadiseye bu yo
ni.i)'le bak1ld1g1 zaman, Yahya Kemal'in Nev-Yunanllik
donemindeki mi.iddeas1ru bi.iyi.ik olr;i.ide ger<rekleştirdigini

42 | Eve Donen Adam

kabul etmek zorunda kalmz. Eski kiiltiiri.imi.izi.in resim
sizligi ve nesirsizligi i.izerinde bunun iyin o kadar maria

durmuştur (ED, 69):

Si' re aksettirehilseydin eger dinlerdin.

Yüz fetih ii' ri. okundukra relîk tellerden.

Resm' e aksettirehi/seydin eger, omriince,

Ehdi cedleri karişmda goriirdiî canlî.

Goniil isterdi ki mazfni dirilren son' at,

Sana tarihini her lahza hayal ettirsin.

Hiy şilphesiz, resme ve nesre bu derece ihtiyay hisse

debilmek iyyin, Yahya Kemal'in vardığı noktaya varmış

olmak gerekiyordu. Fakat onun anlayamadığı, bizde Batt

h manasmda resim ve nesir olsaydı, şiirini yazdığı hayatı-

mız olmayacaktı. Resimsizlik yâ.izi.inden eski şehirlerimi

zi, yanmış yıkılmış binalarımla, kâfiyetlerimizi göreme

digimiz (ED, 69) doğru; fakat eger resmimiz olsaydı, bu

resmin göstereceği şehirler, binalar, kâfiyetler, Yahya

Kemal'in görmeyi istediği şehir, bina ve kâfiyetler olma

yacaktı. yâ.inki resmin ve nesrin dayandığı di.inya gortişî.i

ve estetik onları da farkh bir tarzda şekillendirecekti.

TORK MOSLOMANLIGI

Türkîtiğin tekevvünü, Yahya Kemal'e göre, Anado

lu 'da mîsli.îmanhgm da Türk'e has bir mahiyete bi.irtin

mesine sebep olmuştur. Fikirlerini bu temel iddia tizerine

bina eden Yahya Kemal, mî.îltimanhk anlayışını anlatır

ken: "Ben her şeyden önce bir Türk gibi duyarak yazar

ken istamiyet'in yok katt, yâ. maddî, adeta riyazî olan

uknuhlarmm tistiinden atlayarak nehyettiği noktalara,

butlanların zevkine kadar gidiyordum" demektedir (SEP,

52). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mahur Beste'de ismail Molla'ya soylattıkları Yahya Kemal'in bu yonden tefsiri gibidir

"Gençliğimde Bağdad'ı, Basra'yı babamla görmüştüm. ihtiyarlığında Mekke ve Medine'de memuriyet verdim. Mısır'a uğradım. ~am'da çocukluğumun ilk iki yılını geçirdim. Hepsini tıbbesi, evlîyası, kandili, bayramı, namazı, niyazı ile gördüm ve daima başkalarının hissettim. Daima aym olmasını gereken bir uluhiyetin 9ehresi benim için değildi. Yavaş yavaş o hale geldim ki bir kandil 96regi, bir ramazan manisi, iyi yakılmış bir mahye, mütmede yama abası, elinde keşki, değneği, boynunda kaplumbağa ka bugundan, bilmem hangi hayvan kemiginden tılsımları, fakir ve bitli bir dilenci benim için mütislimanların ta ken disidir. Gene anladım ki, bizim Şark, mütislimanlık, şu bu diye tebci ettiğimiz şeyler, bu toprakta kendi hayatımızla yarattığımız şekillerdir. Bize uluhiyetin 9ehresini veren Hamdullah'ın yazısı, İslam'ın Tekbiri, kim olduğunu bilmediğimiz bir işinin yaptığımız mihraptır.

"Dikkat et, halis mütisliman gibi düşünmüyorsun Molla bey."

"Bilakis, tam bir mütisliman gibi düşünüyorum, fakat müticere bir mütisliman gibi değil, bu şehrin etrafında, hılasa memleketin içinde yaşayan bir mütisliman gibi. iki yıl bu memleketin içinde. Yaşayan dedelerimden bana miras kalan bir mütislimanlık"13 .

Bilindiği gibi, Yahya Kemal, bu tarzda bir mütaliman
İtki anlayışını savundugu bazı yazıların dolayısıyla Ahmet
Naim Bey'in itirazları ile karşılaşmış ve aralarında sert
bir münakaşa geçmiştir.

13 Tanpınar, Maliye Beste. s. 124

44 /Eve Dinen Adam

Yahya Kemal, Buharî mültercimi olarak tanınan Ah
met Naim Bey'le Darülfünun'da bir ara beraber çalışmış
tı. O günlerde Tevhid-i Efkâr gazetesinde İstanbul'un
Ruhani semtlerini anlattığı yazıların neşrediliyordu. Bir
Rüyada Gördüğümüz Eyüp yazısından yaktığı günlerde,
Ahmet Naim bu yazısından bahisle, Yahya Kemal'i,
İslâmî efsaneler üzerine kurulmuş bir din olarak göster
mekle suyar ve "İslâmiyette olıllere ibadet, mezarlara
muhabbet, olmuş insanları falan yahut filan semtte hızu
ve nazar zannetmek gibi itikatlara" yer olmadığını söyler.
Ahmed Naim'in bu sözlerine sert bir şekilde cevap veren
Yahya Kemal, milletlerin dinleri kendi yarattıklarına uy
gun olarak benimsediklerini, başka türlü almalara da
zaten imkan olmadığını söyledikten sonra Türklerin de
İslâmiyeti kendi mizâflarına göre kabul ettiklerini ve
onun uğruna yalnız bu sebeple olduklarını iddia eder
(SEP, 55).

Yahya Kemal'in bu dilşinçeleri, yaşanan geryegin ifa
desi olmakla beraber, mitlere, efsanelere dilşkin bir şair
mizâfını göstermesi bakımından ayrıca ele alınmaya de
ğer. İslâmî hurâfelerden anıdumaya yahşan Ahmed Na

İbn Bey & İbni İslimci aydınları anlamak istememesi ve hatırlanmasıyla ilgili bir şekilde cevap vermesi ise, kanaatimizce, kendilerinin en doğrusu olduğuna inanmasından değil, onların anlamadığı manada bir İslim'in hayata yok sılla olayları getirmesi, kendisi gibi kayıtlara bağlanmaksızın azad yaşıya ulaşma aşkanlığında olanların hareket serbestilerini lasıtlaması yilzıldır.

Yahya Kemal'in fert olarak inanıp inanmadığı hususunda kesin birşey söylemek yanlış ve gereksizdir. ~urası bir geryektir ki, o dini cemiyetin zaruri bir realitesi olarak Eve Dtinin Adam I 45

kabul ediyor, „inananları asla kiiİimsemiyordu. Tanpınar, Yahya Kemal'in din anlayışıyla Ernest Renan'ın fikirleri arasında bağlantı kurar. Yunan Mucizesi fikrinin de babalarından olan Renan, Tanpınar'ın naklettigine göre, kahraman Patrice'in dilinden şöyle konuşur: "Talihin beni içinde yarattığı cemiyetten ayrılmak istemediğim ve de 14

delerimiz öyle itikat ve ibadet ettiği için katoligim" .

Yahya Kemal için de müsliimank boyleydi. Halbuki Ahmed Nairn Bey ve Mehmed A.kif gibi islamcılar için isJam, herşeyden önce bir vahiy hakikatidir, hayati biitii niile kavrayan bir nizamı ifade eder. Hi9 bir şekilde taviz vermeksizin islam 'ın safiyetine donerek, kitleleri bilimsel hurafelerden kurtarmaktan başka bir 9ıkar yol dilşii niilemez.

Yahya Kemal'e göre, bir medeniyet 9okintisiilniin ye

timleri olan bu insanların ellerinden, yeni hayat şekilleri
hazırlamadan, hayata tahammil etme gücü veren eskiyi
çekip almak, onları içinden çıkamayacakları derin bir
boşluğa bırakmaktan başka bir şey değildir. Ya Vedud
(TM, 69), Bir Riyada Gordiğimiz Eyiip (Ai, 133) ve
benzeri yazılar, bir sanatkar fantezisi olmaktan çok, milli
muhitimizi ve insanımızı ayakta tutan, dayanma gücü ve
ben birtakım değerleri hatırlatmak gayesiyle yazılmıştır.
Tanpınar da Yahya Kemal'in din ve cemiyet anlayışını,
kendi sezgilerini de ilave ederek derinliğine tahlil eder:
Huzur romanında Milmetaz'ın Nuran, Sinan ve
Merkez Efendi üzerine konuşmaktadırlar. Nuran, biran?:
"Acaba şimdi böyle insanlar var mı?" diye düşünülür.
Milmetaz, onun bu düşüncesini okumuş gibi: "Ne kurtarıcı
bir düşünce, ne de ermenin kapısı kapanmayacağına,
14 Tanpınar, Yahya Kemal/, s. 45
46 I Eve Diinen Adam
Allah'a giden yollar daima aynı olduğuna göre, olması
lazım" der. Halbuki Nuran, biraz şüpheli, hatta istihfaf,
inkar gibi şeyler beklemektedir; sevgilisinin yeni bir tara
fını keşfetmiş gibi soran gözlerle bakar. Milmetaz onun bu
bakışları üzerine kendini anlatmak ihtiyacını hisseder:
"Bilmem, tam dindar mıyım? Herhalde şu anda din
yaya çok bağlıyım. Fakat ne Allah ile kulunun arasına
girmek isterim, ne de insan ruhunun büyüklüğünden şüphe
ederim. Kaldı ki, bunlar milli hayatın kökleridir. Bak,
kaç: gidiyor İstanbul'da, Osmancılık'ta geziyoruz, sen Sii

leymaniye'de dogmuşsun, ben Aksaray'la ~ehzade ara
smda kiic;ik bir mahallede dogdum. Hepsinin insanlanru,
i<;inde yaşıad1klan şartlan biliyoruz. Hepsi bir medeniyet
<;okiintiisiiniin yetimleridir. Bu insanlan yeni hayat şekil
leri hazırlamadan evvel onlara hayata tahammil etmek
kudretini veren eskileri bozmak neye yarar? Biiyik
ihtil3.ler bunu c;ok tecriibe etti. Netice olarak insam <;:1p
lak b1raktan başka birşeye yaramadı. Birak ki her
yerde, en zengin ve mi.ireffeh cemaatlerde bile, hayat bir
y1gm art1klarla, yanyolda kalm1şhklarla doludur. Siinbiil
Sinan ve benzerleri bunlann yard1mc1s1d1r. ~u ihtiyar ka
15

dma bak ... "

Yahya Kemal, işte Tanpmar'm aslmda kendisini an
latt1g1 bu ci.imlelerdedir. Battda yaşıad1g1 azad hayati bii
ti.in ahşkanhklanyla yaşamaya devam etmesine, Peygam
ber'in ad1 gec;ince gozyaşlanm tutamayan, s1kmt1ya di.iştii
mi.i Siinbi.il Sinan'lardan, Merkez Efendi'lerden rneded
uman bu insanlarn arasına girememesin~ ragmen:

"Gan/Um, dilim, kamm ve mfzaczm1a sizdenim I Diinya
ve ah1rette vatanda~lanm henim" diyebiliyor, art1k ken-
15 Tar.pnar, Hu:ur, s. 172

Eve Donen Adam I 47

isini cenderede hissetmiyordu. Halbuki Batic1larda oldu
gu gibi, isliimcilerde da, bir y1gm hurafeye bogulup
isliim 'm safiyetinden uzakla~m1~ bu insanlan -a91ktan
a91ga olmasa bile- istihfaf vard1r.

K1sacas1 Yahya Kemal, yine Tanpmar'm ifadesiyle,
ka91Ş kap1lan arayan insan degil, "eve donen adam"d1r.
Fakat, evde vatanda~Jarmm arasma kanŞamad1g1 i9in
kendisini 9ok yalmz hisseder:

Tenhii sokakta kald1m orupuz ve neŞ' esiz.

Yurdun hu iftanndan uzak kalmamn gan11

Hadsiz YOŞOf1l ruhuma hir gurhet akŞam1.

Bir tek diiŞiince oldu teselli hu derdime:

Az ~okferahlad1m ve dedim kendi kendime:

"Onlardan ayn/1Ş hana her an iiziintiidiir;

Modem ki hoyle duygu/anm kald1, ~ok Şiikiir!"

Ek

M0SL0MAN ROY AS!

Kendi kendime diyorum ki: ~i~li, Kad1ktiy, Moda gibi semt
lerde dogan biyyiyen oymyan Tiirk 9ocuklan milliyetlerinden tam
bir derecede nasib alabiliyorlar m1? 0 semtlerdeki minareler gti
riilmez, ezanlar i~itilmez, Ramazan ve kandil giinleri hissedilmez.

<::;ocuklar miisliimanhgm r;ocukluk rii'yasm1 nas1l gtiriirler?

i~te bu rii'ya, 9ocukluk dedigimiz bu miisliiman rii'yas1d1r ki
bizi heniiz bir millet halinde tutuyor. Bu giinkii Tiirk babalan ha
vas1 ve toprag1 miisliimanhk rii'yas1 iJe dolu semtlerde dogdular,
dogarken kulaklanna ezan okundu, evlerinin odalannda namaza
durmu~ ihtiyar nineler gtirdiiler, miibarek giinlerin ak~amlan bir
minderin kti~esinden okunan Kur'an'm sesini i~ittiler; bir raf iize
rinde duran Kitiihullih'1 indirdiler, kii9iiciik elleriyle a9t1lar, giil
yag1 gibi bir rGh olan san sahifelerini koklad1lar. ilk ders olarak
besmeleyi tigrendiler; kandil giinlerinin kandilleri yanarkcn, ra-

48 | Eve DOnen Adam

mazanlann, bayramlann toplan atihirken sevindiler. Bayram na mazlanna babalanmn yanmda gittiler, camiler ic;inde Şafak so kerken Tekbtr'leri dinlediler, dtnin ooye bir merhalesinden gec;ti ler hayata girdiler. Tiirk oldular.

Bugiiniin c;ocuklan biyiik bir ekseriyetle yine miisliiman semtlerde doguyorlar, biyyiyorlar, eskisi kadar derin bir tahassiis ile degilse bile yine miisliimanhg1 hissediyorlar. Fakat fazla medenileŞen iist tabakanm c;ocuklan ezans1z yeni semtlerde alaf ranga terbiye ile yetiŞirken Tiirk c;ocuklugunun en giizel ri'yasm1 goremiyorlar. Bu c;ocuklann siitii c;ok temiz hilkatleri c;ok mettn olmah ki ileride alafranga hayat Tiirkliigii biisbiitiin sard1ktan sonra milliyetlerine bagh kalabilsinler, yoksa ne muhit ne yeni yaŞay1Ş, ne semi, hie; bir Şey bu yavrulara Tiirkliigii hissettirmez (Tevhid-i Ejkiir, 23 Nisan 1922).

O<;:ONCO BOLOM

EVDEKiLER

Oyle sinm~ ki vatan semtine milliyetimiz

Ki biziz hem gorOlen, hem duyulan, yalniz biz.

"Koca Mustapa~"

KADIZADELiLER

Klasik zevkimizin en olgun devri olmakla beraber,

siyasal ve iktisadi 9oktinti.ini.in de su yi.izi.ine 91kt1g1 ve "Ni-

9in geri kald1k?" sorusunun sorulmaya baŞland1g1 XVII.

asirda, tekke-medrese kavgas1 da bir ara iyiden iyiye

alevlenmişti. Birgivi'nin gortişlerini savunur gortinmekle beraber, fikirlerini daha ziyade mugaJata ile ytiri.iten Ki.i-9i.ik Kad1zade ve Kad1zadeliler diye tanman taraftarlan, geri kahş1m1z1 "Şer-i Şerif'e aykm davranilmasma bagh yor, Peygamber devrinde olmayan adet ve hareketlerin hemen terkedilmesi gerektiğini soyli.iyorlard1. Bid'at, onlara gore, gi.izel bile olsa ktiftirdi.i.

Başta Sivasl Efendi olmak tizere, Kad1ziide ve taraf tarlanna karşt 91kan tasavvuf erbab1, yazd1klan 9eŞitli ri salelerle bu fikirleri 9i.irtitmeye 9ahşttlar. Tart1şmalar za manla iyice k1z1şarak fiill mi.icadeleye doni.işmi.iş ve yi.izlerce insamn oldi.iri.ilmesine sebep olmuştUr. Tekkeleri

52 I Eve DOnen Adam

bas1p Şeyhleri ve dervişleri oldiiren Kad1ziideliler, bid'at oldugu iddias1yla, istanbul'daki biitiin selatin camilerinde birer minare birakarak diger minareleri y1kmaya bile kalkm1şlard1r. Biyyik bir isyan haline gelmek iizere olan bu hareket, devrin sadrazanu Kopriilii Mehmed Paşa'nım tam zamamnda miidahalesiyle ve gi9liikle 6nlenebil miştir1.

Katip <elebi, Mizanu' L-Hakk'ta, Kad1ziidelilerle Si vasi Efendi arasmdaki bu miicadeleyi Besus Savaş1'na2 benzetir ve "Gerek Halveti, gerek Kad1zadeli ahmaklann dogru yoldan goriindiiklerine bakmay1p iki taraftan biri nin iiste 91kmasma yo! verilmemelidir. Diinyamn diizeni, halkm 9izgiden 91kmamas1yla yiiriir gider" diyor3. Fakat bu miicadelenin Besus Savaşı gibi siiriip gittigi, hatta

Yahya Kemal ile Ahmed Nairn Bey arasmda cereyan eden miinakaşamn bile, muhtevas1 farkh da olsa, bu siir tiişmenin bir uzantts1 olduğu soylenebilir.

Kad1zadelilerin modeli Asr-1 Saadet idi. Fakat nedense bu kutlu devri en kaba hatlanyla ele ahyor, bir 6l9ii, bir davramş bi9imi olarak goremiyorlardı. Mesela Peygam ber devrinde kaş1k kullanlmam1şsa, şimdi de kullanla mazd1 ve bu harama tevessiil iman tazelemeyi gerektirir di.

~uras1 muhakkak ki, Ahmed Nairn Bey ve diger

I ismail HakJa Uzun;;arşill, Osmanlt Tarihi 11!2, s. 354 vd.

2 Besus, Taglibiler ve Bekiriler adll iki Arap kabilesi arasmda kirk ytl siirmiiş bir savaşa sebep olan kadmm ad1d1r. Savaş, onun dişi develerinden birinin yabanc1lara yasak olan bir 9ayrrda otlad1gm1 goren bir Arap tarafmdan memesinden vurularak oldiiriilmesiyle 91kar. "Besus Savaşı!" zaman!a, bitmek bilmeyen savaşlar i9in kullanlan bir darb1mesel haline gelmiştir.

3 Mi:anii' 1-Hakk Ji ihtiyuri' 1-Ahakk (haz. 0. -5aik), ist. 1972. s. 109

Eve Donen Adam I 53

isHimcllann anlad1g1 Asr-1 Saadet, Kad1zadelilerin tasav vur ettiklerinden c;ok farkhdir. Her şeyden once, onlann gormezlikten gelemeyecekleri bir "garp" vakias1 vard1. Aynca XVII. asrm Kad1zadelilerine gore son derece sa mimi insanlar olduklan şilphesizdir. Bununla beraber, is lam 'dan uzakla~t1g1m1z ic;in geriledigimiz fikrine daya nan tezleri, ashnda geriligimizin tek sebebi olarak istam '1 gosterenlerin tezinden -meseleyi kavray1ş bak1mmdan

pek farkh degildi.

"GARB'INiLMiNi ALMAK"

Yukanda ifade ettigimiz gibi, istamc1 aydmlar da izah etmek zorunda olduklar1 bir "garp" vakias1yla karş1 karşı ya bulunuyor, bir yandan Asr-1 Saadet modelini savunur ken, bir yandan da, kac;m!lmaz olarak, istam'1 Bah 'nm milsbet ilimleriyle telife 9ahş1yorlard1.

Milsbet ilimlerde ve buna bagh olarak teknolojiye eri şilmesi gilc; bir seviyeye varan BatL'nm karşismda duyu lan şaşkmhk, islamic1lan "Garb'm ilmini almak" hususun da, ister istemez, hem Bat1c1larla, hem de Tlrkc;illerle ay m fikri savunmak mecburiyetinde b1rakm1şh. ilim sozko nusu oldugu zaman, meseia Mehmed Akif, Abdullah Cevdet'ten yahut Ziya Gokalp'ten farkh bir şey soyleye bilecek durumda degildir. Fikret'in oğlu Haluk ne kadar Promete'yse, Akif'in As1m'1 da o kadar Promete'dir; bu esatiri kahramamn gokten "deha-y1 nan" 9almas1 gibi, gi dip Bah 'dan ilmi ve teknolojiyi getirecektir4 .

Bu tic; fikr1 cereyan arasmdaki uzlaşmazhklar ilzerinde 4 Hilmi Yavuz, bu gorii~iimiizii, Bat11lla~manrn Fikret'te bir amai;;, Akif'te ise Bat1 kar~isrnda istam'rn varolu~unu siirdiirebilmesi

54 I Eve DOncn Adam

Şimdiye kadar 9ok şey yaz1ld1g1 i9in biz burada sadece isliimcilann fikirlerini k1saca ay1klad1ktan sonra, as1l ko numuza ge9mek istiyoruz. Mehmed Akif, Said Halim Pa şa, Mehmed ~emseddin gibi isliimc1lara gore ~ark, ger- 9ek hayat nizam1 olan isliim'dan uzaklaşt1g1 i9in geri kal

m1şt1r. Eski cemiyetimizi ayakta tutan cemaat olma şUU ruydu. Ne var ki artık bu şUUrun yerini hurafeler, miskin lik ve yanhş anlaşılan -Mehmed Akif'in tabiriyle "maska raca"-bir tevekkiil almtşt1r. Halbuki Garp, ilmi miislii manlardan alarak durup dinlemeksizin 9ahşm1ř ve ilerle miştir. is lam 'm ilerlemeye engel oldugunu soyleyenler btiyiik bir yanilg1 iyindedirler. isJam, tam aksine, ilmi teş vik ve 9ahşmay1 emreder. Fakat yanhş anlaş1lmas1 ve bir y1gm hurafeye bogulmas1 yiiziinden tanmmaz hale gel miştir. Miisliimanlann geri kalmas1mn yegane sebebi bu dur.

Said Halim Paşa, miisliimanlann neden geriledigini izah etmek gayesiyle yazd1g1 risalede, en onemli sebep lerden biri olarak isliim milletlerinin "halii niifuzundan kurtulamad1klan isliim'dan onceki hayatlannm devam eden tesiri"ni gosterir5 . Dikkat edilirse, Yahya Kemal'in asil mtisliimanhk dedigi ve Ahmed Nairn Bey'e karşl şid detle savundugu "ictimal realite", Mehmed Akif'e gore ai;:1s10dan bir araiy oldugunu belirlererek ele~tirmi~ti (Yaun Ozerine, Baglam Yayrnlan, istanbul 1987, s. 96). Arna biz, yukandaki cUmlelerden de anlaş1lacag1 iizere, "Ba11hla~madan" degil, ilim ve teknolojiyi almaktan stiz ediyoruz. Akif iiyin, ilim ve fenni almak Batililaşmak degil, "ilim c;in'de de olsa ahniz" yahut "ilim miiminin yitik mahdir, nerede bulursa ahr" ~eklinde ifade edilen prensibi uygulamakllr. :.kif, şUpheşiz Fikret ve Abdullah Cevdet gibi bir Ba11c1 degildi.

5 Said Halim Pa~a, Buhranlann11: (haz. E. Diizdag), s. 177

"tamnmaz hale gelen mtisllimanhk", Said Halim Paşa'ya
gore de, geriligimizin başhca sebeplerinden biridir.

Son zamanlarda uzun uzun mtinakaşa edilen "dint
olanla tarihl olanm tefrliki" meselesi, aym konunun one
mini haJa korudugunu gostermektedir. Esasen Fazlurrah
man 'm gortişlerinden kaynaklanan bu tarlişma, onun or
taya koymak istediginden c;ok fakli bir zeminde ele
almmtştr6 . Bununla beraber, bizde anlaştld1g1 şekliyle de
onemli bir konu olarak karş1m1za c;1kar; yaklaştık bin beş
ytiz y1111k tarihi birikim goz ontine ahmrsa, dint olanla
tarihl olanm birbirinden pek kolay ay1rdedilemeyecegi
anla~1hr. Bu hususta mti~terek bir noktaya varmak hemen
hemen imkans1z gortintiyor. Dini zannedilen, fakat aslm
da din! olmayan bir y1gm ah~kanltk, toplumun adeta uz
viyetine rrial olmu~ ve bir ya~ama tarz1 haline gelmiştir.
Ancak bu, tarih1 olanm sonuna kadar muhafaza edilmesi
gerektigi manasma gelmez.

Yahya Kemal, Ahmed Nairn Bey'in Şiddetle itiraz et
tigi Şeyleri, sadece bir "ictimal realite" oldugu ic;in savu
nuyordu. Ya~ama iklimimizi ve yaşama tislubumuzu bu
realite tayin ettigi ic;in, Yahya Kemal, bu iklim ve tislü
bun devam zinciri kopmaks1zm kendi ic;inde degi~mesi
gerektigi gortiştindeydi. Halbuki isJamcilann program1 si
yasi platformda uygulanabilseydi, Batic1 programm uy
gulanmas1yla ortaya 91kan kopuklugun bir benzeri yaşa
nacak, o kadar iyi niyetlerle yola 91kanlar, belki de bir

noktada ipleri Kad1zadelilerin ellerine teslim etmek zo

runda kalacaklardt.

6 Fazlurrahman'm isliim adh son derece tinemli eseri dilimize

Mehmet Dag ve Mehmet Aydin tarafmdan r,:evrilmi~tir (Selr,:uk

Yaymlan, istanbul 1981, 2. bs. 1992).

56 /Eve DOnen Adam

MEHMED AKiF'iN "GARB"!

Said Halim Paşa istisna edilirse, isliimc1lar arasmda,

gerek Bah meselesini, gerekse is13.m'1 derinligine tahlil

edebilen kimse pek 9lkmam1şt1r. Bu biraz da, fikri enerji

lerini oryantalistler tarafmdan icad edilen sun'i meseleler

tizerine teksif etmeleri ytizi.indendir7 . Oryantalistlere ce

vap yetiştirmek ir;in c;:1rpman isliimc1 dtişi.intirler, bu arada

meselenin esasmdan r;ok uzaklaşt1klarm1 farkedememiş

lerdir. Mehmed Akif, Bah 'nm ilmini ve sanatm1 alarak

ilerlemenin mi.imki.in oldugu inancmdad1r. Bunun ir;in son

silr'atle 9ahşmam1Z1 tavsiye eder:

Altntz ifm ini garbtn, ahntz san' attnr

Veriniz hem de mesiinize son siir' atini.

(:iinkii kabil deg ii artrk yaşamak bunlarSIZ,

<;iinkii milliyeti yok sanattn, ilmin yalntz.

iyi hii11rda rutun elligim ihtiin demin,

Biitiin edviir-1 terakkiyi yanp ge(mek ifin

Kendi mihiyyet-i ruhiyyeniz o/sun krlavuz,

<;iinkii beyhUdedir iimm/d-i seliimet onsuz.

Mehmet Akif, toplumda "mani-i terakki" gordi.igi.i ne

varsa, hepsine birden savaş ac;:m1şhr. Bunun ir;in engin te

cessi.isi.i, memleketin ac1kh manzaralannda si.irekli gezi
nir. Olanca dikkatini hayahm1za teksif ederek, mahalleyi,
sokaklan, kahveleri, meyhaneleri ve hemen her tipten in
sam sokar Şiirine, Cemiyetimizi ŞUurlu olarak hep eksik
leriyle, sefaletiyle, hurafeleriyle aksettirir. Safahat'1 oku-
7 Oryantalistler tarafmdan icad edilen bu sun 'i meseleler hakkmda
daha geni~ bilgi iyin bkz. ismail Kara: Tiirkiye' de isliimct11k
DiiŞiincesi I, Risale Yaymlan, istanbul 1986, s.XX vd.

Eve Donen Adam I 57

yanlar zannederler ki, o gtinkti cemiyetimiz btittintiyle
kokuşmUŞ bir haldedir.

Mehmed Akif'in Kiife, Seyfi Baba, Berlin Hatiralan
gibi manzumelerinde tasvir ettigi, ytizme bilmeyenlerin
ve fenersizlerin ge\:emeyecekleri, ad1m başmda sti dolu
derin <;ukurlar bulunan, karanhk, "zamane Şiiri gibi" dti
zensiz, biraz gidip evlerin birine dahveren (yani s:tkrnaz)
ve iki taraf1 "ayakta durmaya elbirligiyle gayret eden/
Lisan-t ha/ ile amma riikua niyyet eden!O salhurde, ha
rab evler" le \:evrilmiş sokaklar, Yahya Kemal'e s:ok da
ha farkh duygu ve dtiŞtinceler ilham etmektedir:

Koca Mustiipa~a! Vera ve fakir istanhul!

Tii fetihden heri mii' min, miitevekkil, yoksu/,

Hiiznii hir zevk edinen/er ya~1yorlar hurada.

Ka/dim on/aria hiitiin giin hu giizel ri'i'yiida.

Dyle sinmi~ ki vatan semtine miliyetimiz

Ki hiziz hem goriilen, hem duyulan, yalmz hiz.

Manevf r;en;eve he~ yiiz senedir hep herrak;

Ya~ayanlar deg ii Allah' a gidenlerden uzak.

Bir hahar yagmuru yagn11~ da ar;n11~ havay1

Hisseden kimse hakikat samyor hiilyiy1.

Ahiret oyle yak111 ki seyredilen manzarada.

O,,kadar kom~u ki diinyaya d1var yok arada,

Gerer insan hir adtm atsa hirinden hirine,

Kavu~ur kar~1da kayhettiği hir sevdigine.

Halbuki Mehmed Akif, mtimktin olsa, Yahya Ke

mal'in son derece etkilendigi bu manzaray1 ilk fusatta or

tadan kafd1racakt1r. <;tinkti geriligimizin en mtişahhas go

rtinttileri bu manzaranm is:indedir. Ozellikle Berlin' in

Iş1kl1 caddelerini, temiz sokaklanm, bak1mh evlerini gor

dtikten sonra kanaatleri pekişen Mehmed Akif'e gore,

58 I Eve DOnen Adam

"Garp her şeyde oldugu gibi edebiyatta da pek ileri, ~ark

her şeyde oldugu gibi, edebiyatta da geri"dir ve bu du

şlincisini ifade ederken yok samimidir. Hayat1m1z1 tasvir

ederken, o devrin nesrinde bile goremeyecegimiz realist

tablolar yizer. Tasvir ettigi sefaletin tersini dlişlindurmek

suretiyle ahlifild neticeler y1karmak gayesindedir. Ona go

re, sanatm esas1 "hayat, hakikat ve maşahade"den ibaret

tir.

Mehmed Akif, kultur, medeniyet, ilim, teknoloji gibi

mesele ve kavramlan pek fazla kurcalamam1şt1r; eger

emperyalizm manasmda kullanm1yorsa, medeniyet, onun

lligatinde ilim demektir. ~iir anlay1şmm da koklu şiir ge

lenegimizle baglant1lar1 yOk zay1fttr. Bir manzumesinde

divan şiirine "Eski divanlannzz dopdolu oylanla şarap"
diye şiddetle sald1rm1şttr. Realite onun şiirine, klasik şii
rimizin aksine, hiy degişmeden girer. Esasen dlişlinceleri
ni gulli blilblillli bir şiir lligatiyle anlatmas1 -yok begendi
gi yagdaşl Muhammed ikbal bunu pekaia başard1g1 halde
mumkun degildi. Akif'in blilbulli, eski şiirimizin blilblilu
degil, tabiatm kanh canlt blilbullidur.

Mehmed Akif'in, eski şiirimizi bir oyun olmaktan
kurtaran ve hayatiyet kazandtran tasavvufla ise aras1 hiy
hoş degildir. Tasavvufi rengi ag1r basan Selyuklu ve Os
manh kulturlerini atlayarak dogrudan dogruya ilk kayna
ga yonelik. Bu, yoneliş, onu her meseleye yeni baştan yo
rum getirmek, başka yaresi olmad1g1 iyin de isl3.m'1 mus
bet ilimlerin mant1g1yla telif etmek zorunda birakmtşt1r.
islaml asirlarda elde edilmiş tecrube birikimine pek fazla
iltifat etmeyen Mehmed Akif, daha ziyade, mese!a Fatih
Kulliyesi 'nde bir zamanlar "ulilm-1 tibbiye" okutulmuş,
teşrih yapilm1ř olmas1yla ilgilenir.

Eve Diinen Adam I 59

Akif'in eleştirilerinde hakhhk pay1 yok degildir; an
cak hastaliklan teşhis ederken ileri stirdigt1 9areler, ancak
"iyi niyet"le ay1klanabilir. Tanpmar, onun hakkmda
"Tanzimat hiisniiniyetinin son haddi" htikmtinil veriyor8.
Ger9ekten de, Mehmed Akif'in gosterdigi 9are istam'a
donmek ve 9ahşmak, yine 9ahşmaktlf9 . As1m'm nesline
dtişen vazife ise Avrupa'ya giderek ilmi ve fenni almak. ..
"Btitiln edvar-1 terakkiyi yanp ge9me"nin başka yolu

yoktur. As1m, Bat1'nm milsbet ilimleriyle milcehhez

imanh gen9ligi temsil etmektedir.

Mehmed Akif ve onun gibi dtiştinenlerin hatas1, ilmi

ve teknolojiyi, Bah 'nm sosyal, ktlttrel ve ekonomik geli

şiminin d1şmda bir silre9 olarak gormeleri, 'ilerleme'yi

SJrf 9ahşkanhga ve benzeri motiflere baglamaland1r.

Evrin dtiştincesinin tabii sonu9lanndan biri olarak do

gan ve XIX. asnn "mythos"lanndan biri haline gelen "te

rakki" (ilerleme) fikri tizerinde hi9 bir istamc1 dtiştirtin

tenkit9i bir anlay1şla durmam1ř olmas1 9ok şaş1rt1c1d1r.

Hepsi de farkma varmadan "ilerleme"yi ve Avrupa'da

gelenen noktana arkasmdaki siire9leri olumlam1ř, yani

Bah'nm tecrube birikimine talip olmuşlard1r.

Belli bir devreden sonra devamh mtidafaada kalan

isJamc1 aydmlar, Akif'in isJamc1hgm1 muanzlanna se

vimli gosterme i9in, onun mtisbet ilimlere karşl olmad1-

gm1, ilmi ve teknolojiyi savundugunu, hatta herkesten ev

vel Bahl! ilim adamlarının atomu par9alamak i9in yapt1k

lan 9ahşmalardan haberdar oldugunu, hurafelere hi9 ilti-

8 Turan Alptekin, a.g.e., s. I 16

9 <ah~ dedik9e ~erlat 9ah~madm durdun,

Onun hesabma bir9ok huriife uydurdun

60 I Eve DOnen Adam

fat etmedigini ileri. siiriip durmuşlardır. Akif'i hakik.i bir

miisliiman oldu9u ic;in savunmak yerine, miisbet ilimler

hakkmdaki fikirlerinin arkasma s1gmarak one siirmek

hayli diişiindiiriicii bir tavırdır. Ashnda miisbet ilimler

hakkındaki fikirleri, Akif'in en zayıf tarafıdır. O ve çağdaşları, şiirşesiz, ilerlemenin dinamiklerini pek bilmiyorlardı ve farkında olmadan pozitivizmin kollarına atılmışlardı.

Bununla beraber, son derece önemli bir mütefekkir olan Said Halim Paşa, diğer isimçılara göre, meselelere daha dikkate değer yaklaşımlar getirmiştir. Paşa'ya göre, Doğu'yla Batı arasındaki müşterek noktalar, iimit edildiğinden daha azdır. Bu bakımdan "başka milletlerin çağı zaman pek pahaıya mal olmuş siyasi tecrübelerinden zahmetsizce istifade" çok cazip görinmekle beraber tehlikelidir. Birakm müesseseleri, en basit kelimeler bile çok zaman aym mana ve şiimulii taşımazlar. örnek olmak üzere, devrin mythos'larından "mısavut" kavramı ele alan Paşa, bu kavramı bizde hie; bir zaman haset, kin ve tecaviiz hissi uyandırmadığıı, çünkü "şahsı meıizyetler sebebi ile meydana gelmiş eşitsizliğin aşıkça demokrat sayılan istam toplumunda gayet tabii sayıldığını" söyler. "Yine aym sebeplerle hiirriyet, bizim için ictimal bir zıncırı kırmak, siyasi bir kolelikten kurtulmak demek değildir"10.

KÖLTÜR VE MEDENİYET

Görülüyor ki, Said Halim Paşa Batı'yı çağdaşlarım

10 Said Halim Paşa. a.g.e., s. 77

Eve Doncn Adam/ 61

göre çok daha iyi tammaktadır. Fakat sıra "terakki"ye geldiği zaman, ihtiyatı elden bırakmamakla beraber, o da

9aresizdir ve Batt medeniyetinden istifade etmek gerekti
gini soylemek zorunda kahr. Yalmz onceki tgebbtisleri
mizin hepsinde hezimete ugrad1g1mm 9ok iyi bilmekte
dir. 0 halde ne yap1lmahdtr? "Avrupa medeniyetini
milllleştirmek, yani mtimktin mertebe muhitimize ismdu
mak!"11 Fakat bu soru mtitercimine, yani Akif'e sorulur
sa, o, teredditstiz "<::ahşmak!" cevabmr verecektir.

Battcrlann milll muhite sahip 9rkmak gibi bir prob
lemleri bulunmad1g1 i9in bu konularda pek fazla kafa yor
mam1şlard1r. Fakat ktilttir ve medeniyet probleminin
Ttrk9tilerde en onemli problemlerden biri haline geldigi
gortiltir. Bilindigi gibi, Ziya Gokalp, bu problemi "ktilttir
milll, medeniyet beynelmileldir" formtiltiyle 9ozdtigti ka
naatini taştyordu. isiamcrlarla Ttrk9tiler arasmda -mede
niyet kavrammm ştimultinde hemfikir iseler de- biiytik bir
ihtilaf bulunmaktadr. Ziya Gokalp'in anlad1g1 manada
ktilttirii, Mehmed Akif, k1saca "mogollaşmak" diye tarif
eder.

Oyle anlaştltiyor ki, Tanzimat ve Me~rutiyet aydmlan
nm aymct vasf1, kendilerini battdan 9ok a~ag1da gormele
ridir. Bir istisna vardtr: Yahya Kemal. Daha once de ifade
ettigimiz gibi, o, ruh esaretine diişmeden, battyla tam bir
eşitlik i9inde konuşmayr başarabilmiş birka9 aydmdan bi
ridir, belki de tektir. Dokuz yr! kald1g1 Paris'te, Bat1 ktil
tiiriiniin mahiyetini kavram1~. istanbul 'a dondtikten sonra,
biiyiik iddialarla ortaya 91kan fikri cereyanlardan uzak ka
labilmiştir. En yakm durdugu Ttrk Ocagr 9evresine bile

aslında 90k uzaktır.

11 Said Halim Paşa. a.g.e., s. 110

62 /Eve Donen Adam

Yahya Kemal bir ilim adamı değildi, düşüncelerini her zaman bir sanatkar olarak ifade ediyordu. Yakın dostu olmakla beraber, mizacı bakımından hiç benzemediği ve birçok fikri meselede anlaşamadığı Ziya Gökalp'i, Reşat Nuri Güntekin'in "Çocukluk ve Gençlik Hatıraları"ndaki Baba Sistem'e benzetir (SEP, 16). Kendisi bir sistem adamı değil, Ziya Gökalp'in onun hakkında kullandığı tabirle "vecd adamı"dır. Başka bir deyişle, Yahya Kemal, Kadızadeli bir molla'nın karşısında, kayıtlardan azade bir Mevlânâ'nın karşısında, Vişni'nin vicdanını temsil eder.

Türkçüler olsun, islamcılar olsun, islam inancı etrafında gelişen ve şüphesiz Asr-ı Saadet modeliyle tam tatabiiyet arz etmeyen, yine de islami olan bir kültür sisteminin esprisine, yani Osmanlı terkibine ters düşüyorlardı. Yahya Kemal, işte bu terkibin sözcüleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVDE YANGIN

Ne harabi ne harabatıyım

Koko mazide olan atıyım

ZİYÂ GÖKALP'LE TANIŞMA

Yahya Kemal, daha Paris'teyken duyduğu Ziya

Gokalp'le istanbul 'a geldiği ilk günlerde tesadüfen karşılaşıldı. Doktor Nazım Bey, Paris'ten döner dönmeyen bir iki mısra ve kendine has fikirleriyle tuhaf bir şöhret kazanan Yahya Kemal'i, "değirmi yitirdi, hali ve şil'm taşrah ve yOculuk gibi mahcup" duran Ziya Bey'e, "Sana Paris'ten gelmiş eski bir Türküti takdim edeyim, konuşunuz ve anlayışımız!" diyerek takdim eder.

Ziya Gokalp'le Yahya Kemal, birlikte Cagaloglu'na doğru yitirirken yeşitli meseleler tizerinde konuşmaya başladılar. Ne var ki Yahya Kemal, o eski mtfrit Türküti değildir; Turan rtiyasmdan uyanan epey zaman geymiştir. Ziya Bey'e artık uk birliği gibi şedid arzulan bulunmadığı, kendi vatammizm o günkü siyasi sm'ler içinde bir Türkltige razı olduğunu, bin yıl öncesini "kablettarih" sayarak Anadolu ve Rumeli topraklarında daha ktiyitik 6lyti de bir Türkltigti savundugunu, kısacası bir Osmanlı Türkltigti arzu ettiğini söyler.

66 | Eve Donen Adam

Yahya Kemal'in bu dişiinceleri Ziya Gokalp'e "dar ve tatsız" (SEP, 12) gelir. Samimi bir şekilde aynır ve bir daha yıllarca gortişmezler. Bununla beraber, Ziya Gokalp, Yahya Kemal'i beğenmekte ve-genlere örnek olarak göstermektedir.

Gerçekte Yahya Kemal'le Gokalp'in Türk9iltik konusunda olmasa bile, Nev-Yunanilik'te anlayabilmiş olmaları gerekirdi. Çünkü Gokalp'in estetik sahasında, Yahya Kemal'in o devredeki fikirlerine benzer fikirleri bulundu

gunu biliyoruz. Gerek Tirk9tiligtin Esaslan 'ndaki Bedii Tirk9tilik bahsinde, gerekse Ruşen Eşref'e verdiği mtilakatta, Gokalp, Nev-Yunant oldugunu, ad1m koyma mtŞ olsa bile, a91k9a gostermiştir. Gokalp'e gore de, biz de iran edebiyat1 i9in klasik diyenler yamlmaktad1r. Klasik bir edebiyat yaratabilmemiz i9in "eski Yunan ve Latin edebiyatlanna kadar 91kmam1z, onlann meziyetlerini al mam1z ve bunu kendi btinyemize uydurmam1z laz1m gelir" 1.

ilerde tizerinde duracag1m1z bu fikirleri gostermekte di r ki, Gokalp, o tarihlerde Nev-Yunanllik bayrag1 a9m1Ş olan Yahya Kemal'le hem-fikirdir. Bu hususta onun tesi rinde kalm1Ş olabilecegi de dtiŞtintilebilir. <tinkti istan bul'a dondtigti gtinlerde, Yahya Kemal, ger9ekten hentiz neŞredilmiŞ bir Şiiri bulunmad1g1 halde, dillerde dolaŞan birka9 m1sra1yla btiytik bir ŞOhret kazanm1Şt1. Hatta Şiirsiz Şair oluŞU 9eŞitli esprilere bile konu olmuştur. Ruşen EŞ ref'in konuŞtugu devrin meŞhurlan, Yahya Kemal'den yazmad1gm1 da belirterek -garip bir Şekilde- hep sitayiŞle bahsederler:

I Ru~en E~ref Onaydm, Diyorlar ki, s. 191 vd.

Eve Donen Adam I 61

Sarni Pa~azade Sezai Bey: "Bizim Yahya Kemal Bey'in de oyle. Azdrr falan ama iyidir. Ben o genci Pa ris 'ten tanmm. Ee, kuvvetlidir".

Hiiseyin Cahit: "Yahya Kemal'i okumak istedim; ug ra~t1m. Ortada bir ~ey bulamadun".

Halid Ziya: "Bu se<;kin sanatkar, arttk aruzda tatmin olmayan ve heniiz hece veznini de memnunluk verici bir tekamiile ula~mamtŞ bulan bir Şairdir ki, her ikisinde de mateessiif susmay1 uygun goriiyor".

Siileyman Nazif: "Yahya Kemal'in yalmz altm1Ş biri tam olmak iizere yliz yetmiŞ iki m1sram1 gordtim. Gor diim ve begendim. BaŞkalan bunlan da gormedikleri hal de Yahya Kemal'in Şairliğini sonsuz bir COŞkunlukla, aşk ile alkiŞltiyorlar. Mevliina Celiileddiri Rum! hakkmda, meselii, Molla Cami: "Nist peygamher, velf dared kitah" demiŞ. Bizim Yahya Kemal ise, kitab1 olmayan peygamberlerin tutmuŞ bulunduklan usul ve yollara taassub derecesinde bagh".

R1za Tevfik: " ... eser vermekte 9ok cimri bir adam.

Sanatmm susamtŞlan olanlara iki damla Frans1z Şarab1 veriyor; dtinya aJemi bu iki damlayJa kandLrmak istiyor".

Mehmed Emin: "Ah, az1c1k da yazsa!"

Hamdullah Suphi: "Yazmakta ne kadar cimri ise, ko nuŞmakta o kadar comerttir. Kendini yana yoreye dag1ta dag1ta gezen bir adam. .. Baz1 Şeyler vardtr ki kendisi kesmez, fakat kestirir. Galiba Yahya Kemal de yazmayacak, fakat yazd1racak".

Ali Kemal: " ... meselii Nac1 gibi, baz1 giiniimiize daha yakm kimseleri di! bak1mmdan kih kirk yararcasma oku-

68 | Eve Doncn Adam

mak ogrenmek laz1mdir. iŞte bu meziyet Yahya Kemal 'de vard1r. Fakat o mUbarek de 9ok soyler, az yazar"2 .

BİLGİ DERNEĞİ'NDE BİR TOPLANTI

Yahya Kemal 'in Şiirsiz Şöhret olduğu günlerde İstanbul milliyetçilik cereyanlarıyla kaynamaktadır. Balkan Harbi sonunda Rumeli kaybedilmiş, devrin aydınları bu kayıma acısıyla, geleceğe ait umitlerini de kaybetmemek için, daimi bir heyecan halinde, kurtuluşun, çarelerini aramaya başlamışlardır. Ne var ki, felaketler üstüste gelmektedir. Balkan yenilgisinin acılarını dinmeden, Osmanlı imparatorluğu ittifak ve Terakki erkânının tecrübesizliğinin kurbanı olarak birdenbire kendini Harb-i Umumi 'nin ilminde bulur. Evde yangın başlamıştır.

Müttefiklerin büyük bir donanmayla Çanakkale'ye saldırdığı malumata Yahya Kemal, muallimlik ettiği Darüşşafaka'da, kendi tabiriyle "esrarengiz bir davetname" alır ve hemen o gece Ceial Sahir'in evinin alt katındaki Bilgi Derneği 'ne gider. Hükümet Çanakkale Boğazı 'nı savunmakta uğruşmakta olduğu için Anadolu 'ya geçme kararını vermiştir. Fakat İstanbul halkının kime bırakılacağı muhtemelen nakaşa konusudur. İlk akla gelen, politikaya bulaşmamış Türk mütefekkirlerle bir toplantı yapmak olmuş ve bu gizli toplantı devrin Dahiliye Nazır Talat Bey tarafından tertip edilmiştir. Yahya Kemal içeri girince, Ziya Gökalp'ten Halide Edib'e kadar tanınmış Türkçülerden birinin Oğunun orada olduğunu görür, kısa bir süre sonra da-

2 Ru~en E~ref, a.g.e.,s. 39, 95, 70, 113, 136, 151, 184, 309.

Eve Dönen Adam I 69

selenin mahiyetini kavrar. "Salahiyetdar kuvvetin artık

istanbul'u kaybedebileceğimizi ihsas etmesi beni harab
etmi~ti" diyor (SEP, 31).

Toplantı da konu~ulan en önemli konu, düşman Şehre
girdiği zaman ayaklanması muhtemel Rum ve Ermenilere
karşı Türklerin ne şekilde korunabileceği hususudur. Ora
da bulunanlardan bir kısmı ailelerini düşündükleri için
Anadolu'ya geçmek kararında olduklarını söylerler. Yah
ya Kemal ve daha birkaç kişi İstanbul 'da kalmak iste
mektedir. Bir yıl önce girişimden önce; bir netice çık
maz. Yahya Kemal'e göre, bu ilk toplantı da pratik
manada ortaya çıkan yegane netice Halide Edip Hanim'm
gerektiği zaman halka dağıtılmak üzere beş on tane un
tedarik edilmesi (!) teklifidir. O gece önce; bir netice elde
edemeden dağılır ve ertesi gece tekrar toplanırlar. Ne var
ki, minakâşalar gittikçe !Gözlemakta, fikri ayrışmalar yavaş
yavaş su yüzüne çıkmaktadır. O gece, cepheden ba
zı ferahlatıcı haberler gelmesine rağmen, fikri ayrışmalar
iyice belirir. Agaoglu Ahmed Bey'in ittihamı olmayan bi
rinin Türkleri ve milliyetçi olamayacağını söylemesi ise
bardağı taşıran son damla olur. Bu söz üzerine ayaga kal
an Yahya Kemal: "Efendiler, der, ben ittihamcı değilim,
Jakin kendi düşüncelerime göre Türkcüyüm; galiba siz de
beni öyle bildiğiniz için, önce; intizar etmedim halde da
vet ettiniz, geldim. Davet ettiğiniz insanlara emniyet edip
etmemek bahsini çıkarmak ne Türk, ne de insan şıandır!"
Sözlerini bitirdikten sonra toplantıyı terk edip çıkan
Yahya Kemal'i arkasından koşan Yusuf Akçura ve Ömer

Seyfeddin Bey'ler ısrarla geri c;evirmeye c;ahşırlarsa da, o bir daha bu toplantılarına katılmaz. Zaten müttefik donanması da bir süre sonra bi.iyi.ik bir yenilgiye uğrayarak Bo-70 / Eve Donan Adam

gaz'dan 9ekilmiştir. Arılık hi9 bir manast kalmayan Bilgi Derneği toplantıların neticesinde, Yahya Kemal'e göre, birbirine dargın iki hizip ortaya 9ıkmtştır: ittifak ve Terakki ile münasebetlerini devam ettirenlerin başında Ziya Gökalp vardır. Yahya Kemal, kendisinin mtistikil olduğunu soyler. Esasen "ne şedit, ne de mfitedil, hi9 bir zaman ittifaklı olmamıştır" (SEP, 33). Bununla beraber Darülfünun'a mtderris olarak ta yin edilmesinde mtisbet reyin btiyik tesiri olduğunu öğrendiği Ziya Gökalp'la dostluğu o günlerde iyice pekişir. Hatta onun Btiytika da'ya gelmesini 9ok istemektedir. Önceleri mtiteredit olan Gökalp, s1hhatine de iyi geldiği i9in bah9eli bir koşk kiralayarak Btiytikada'ya yerleşir.

"AKADEMOS BAH<;:ELERİ"

Yahya Kemal'le Ziya Gökalp artık hemen her gün bir araya gelmekte, dostlanm stık s1k yemeğe davet ederek "stirekli münakaşalar i9inde konuşmaktadırlar" (SEP, 14). Yahya Kemal, bu toplamışlanm zaman zaman fikirlerin meydan muharebesine benzediğini soyler. Ziya Gökalp, böylece kitaplardan bir süre kurtularak hayata ay1lm1ştır. Ne var ki, orada bile dereden tepeden konuşmaya pek yanaşmamakta, her kelime, her hadise onda bir fikir silsilesi uyandırmaktadır: "Akademos Bah9eleri'nin a9ılan al

tmda konuŖan Eflatun gibi, ya kendi evinin, yahut da Ada Kultibti 'ntin bir koŖesindeki aga9lar altmda, bizim orta m1zda, soylemege koyulur, Ttirk ictimaiyya-tmm bir bah sini tutturur, muttas1l soyler, once lezzetle dinletir, bir yu mag1 aryar gibi bahsi s1kt bir silsilede muttastl ayar, uzatir, Eve Donen Adam I 71

bir tiirli bitirmek bilmez, nihayet en anlayiŖh ve merak sami 'lerini b1ktiras1ya kadar konuŖur, yoruldu9unun farkma varmaz, bazan bir dtiziye iki saat tahliline ve terkibi ne devam ederdi" (SEP, 14).

Yukanda da k1saca temas ettigimiz gibi, bilhassa tarih anlay1Ŗlan bak1mmdan Ziya Gokalp'le Yahya Kemal arasmda btiytik aynhklar bulunmaktadJr. Her Ŗeyden once "Turan" fikrine inanmayan Yahya Kemal, Irk birliginden ziyade, 1071'den itibaren Anadolu'da tekevtine baŖlayan ve istanbul'un fethiyle kemale eren bir Ttirkltige inani yordu. Ziya Gokalp, daha sonralan fikirlerini ktsmen tas hih etmiŖse de, Ttirkltigti hi9 bir zaman Yahya Kemal gibi anlamam1Ŗt1r. Y ah ya Kemal Osmanh terkbine bilhassa onem veriyor, baŖmdan beri bu terkibe bir tepki mahiyeti ni taŖ1yan Gokalp Ttirk9tiltiginti reddediyordu. Bu ytiz den aralannda zaman zaman mtinakaŖalar 91kmtŖt1r. Ya kup Kadri 'nin anlattlgma gore, bu mtinakaŖalar daha 9ok vezin meselesinden 91km1Ŗt1r3. Birgtin Ziya Gokalp, onun Osmanlt tarih ve ktiltirtine dtiŖktintiltiginti ima ederek ŖU beyti soyler:

Hartih/sin hartJhtJti degi/sin

Goziin mtizidedir titi degilsin

Yahya Kemal ise "irtical dedikleri nadir tesadiftin

sevkiyle" ŞÖyle cevap verir:

Ne hartihi ne harfihatıyım

Kokii mtJ:ide o/an fitiyim

3 Yakup Kadri, a.g.e., s. I 53

72 /Eve Dtinen Adam

Yahya Kemal'in bu cevap1 heniiz Nev-Yunanllikten

biitiiniyle vazge9medigi stralarda vermesi ilgi 9ekicidir.

Esasen Yakup Kadri'yle de bu konuda fikir aynbgma

diişmiişlerdi. Yakup Kadri, aralanndaki mutabakatm

prensip itibanyla oldugunu soyler. Mallarme'leri, Here

dia 'lar1, Bald'lerle, Nedim'lerle bir potamn i9inde kayna

tlp eriten Yahya Kemal'le Divan edebiyatl bahsinde anla

şamamaktadırlar. "Ben klasik vasfm1, dar bir ziimre, ka

pah bir 9evre i9inde s1k1ş1p kalm1ş Divan şairlerimizden

ziyade tesirleri biitiin memlekete yaygm, mistik, lirik ve

destanl halk şairlerimize veriyordum ve bunlarda Akde

niz havasma 9ok daha yatkm bir soluk bulmakta idim" 4 ?

YAHYAKEMAL'İN SENTEZİ

Yahya Kemal'in bu miinakaşalar esnasmda fikirlerini

belirli bir zemine oturttuğu diişiiiniilebilir. Yalmz, burada

onemle belirtilmesi gereken bir husus vardrr: Yahya Ke

mal, Osmanh imparatorlugu 'nun inkiraz1 karş1smda hi9

bir zaman siyasi manada bir teklifin sahibi olmam1ştır.

Esasen o bir sistem adam1 degildi. Bununla beraber, me

seley(sosyolojik manada bir ad koymamtŞSa da, bir kiil

tiir meselesi olarak degerlendiriyor, Batt karş1smda şaşa
kalan aydmlann aksine, sogukkanh bir şekilde, 9agdaşlan
tarafmdan liiks kabul edilebilecek meselelerle ugraş1yor
du. Bundan dolay1, Yahya Kemal'i iyi okumam1ş birisi,
onun hakkmda hemen "maziperest" hiikmtinii verebilir.
Nitekim Siileyman Nazif, Ruşen Eşref'in sorulanm ce-
4 Yakup Kadri, a.g.e., s. 152

Eve Donen Adam/ 73

vaplandmrken "Eski, hem de pek eski, diyor. Sultan
U9i.inci.i Ahmed'in zamamnda Ti.irkiye'de dogmuş, Fran
sa'nın i.i9i.inci.i cumhuriyetinde Quartier Latin'de sanat
ogrenimi yapm1ş bir şair nasıl yeni say1labilir? Lale dev
rinin şairi; yalmz ci.ibbe ve sank yerine ceket giyinmiş ve
boyunbag1 takm1ş bir şairi"5 .

Fakat bu acele verilmiş bir hi.iki.imdi.ir. Zira Yahya Ke
mal, maziyi mazi oldugu i9in degil, dogrudan dogruya
milliyet anlay1şmm bir geregi olarak sevmektedir. Dik
katli bir okuyucu, onun, eserlerinde maziyi 9ok s1ki bir
si.izge9ten ge9irdigini gorecektir. Nitekim Ti.irk istanbul
adh konferansmda, ge9mişi bir ki.itle halinde, oldugu gibi
sevmenin yanhşhg1 i.isti.inde durur. Bizi ge9mişe baglayan
onun gi.izellikleridir. Nasıl yaşad1g1m1z zaman kesitinde,
i;irkinliklere, aksakhklara, bozukluklara karşı bir tav1r al
mak zorunday1z. Bu, gelecek i9in de boyledir (Ai, 65, Ay
nca bk. Altinc1 Boliim).

Eski medeniyetimizi yaratan Ti.irkli.ik, dogu medeniye
ti i9inde yaşad1g1 iyyin, onun manevi havas1yla, ahJak ve

muaşeret kaideleriyle, hayat şartlarıyla kuşatılmıştl. ~im-
di ise Batl medeniyetinin havası hakimdir. O halde, ona
göre bir yaşama iisliUbu, bir mesken, bir semt, bir şehir
yarıtmak mecburiyetindedir. Eger Ti.irkli.ik milli şUuruna
sahip olursa, hayat ve varlık manzarası başka iisHipta, fa
kat yine milli ve eskisi gibi gi.izel olacakhr. Bu bir kopuş
değil, hakiki manasıyla bir imtidad'dır. Eski medeniyeti
miz, kendi şartları içinde eşsiz bir mükemmeliyete ermiş
ti. Bugünün şartları içinde, geymişi tekrarlamak, meseli
Siileymaniye'nin bir benzerini inşa etmeye kalkışmak

5 Ruşen Eref, a.g.e., s. 112

74 | Eve Donen Adam

manasıdır. Esasen Siileymaniye'yi yaratan şartlar bugün
mevcut olmadıgı için onun eriştiği mükemmeliyete eriş
mek de mümkün değildir. Böyle bir teşebbüs gelişmeyi
ve değişmeyi inkar manası taşıf.

Yahya Kemal'in bu fikirleri, şiirlerinde bizzat gerirek
leştirdiği makale bir Dogu-Batl sentezini ifade ediyordu.
Yahya Kemal'in sentezi, aynı zamanda, eski kültürümü
zün ince bir kritiği mahiyetindedir.

Ziya Gökalp ve Osmanlı Medeniyeti

Her yeni fikir, varlığını kabul ettirebilmek için eskiyle
hesaplaşmak zorundadır. Yahya Kemal'i de şüphesiz
böyle bir hesaplaşmanın dışında düşünemeyiz. Fakat
onun geçmişle hesaplaşması, yukarıda kısaca bahsettiği
miz "imtidad" fikri etrafında cereyan ettiği için, hiçbir
zaman inkar boyutlarına varmamıştır. Buna karşılık Ziya

Gokalp'in fiki-rleri, Turk<rtlilik adma bile olsa, birirok ba
k1mdan inkar manas1 taş1maktad1r. Yahya Kemal'in
"Turkliigon kablettarihi" dedigi tarih donemi, onun du
şUncesinde on plana geirer. istam medeniyeti irerirevesin
de tekevvun eden Turkliik ve Turk ktiltturu, Gokalp'in sis
teminde, as1l Ttirikliigu ve Ttirk ktilttirunu temsil etme
mektedir. isJam oncesi Turk ktiltturu ve onun tabii bir de
vam1 sayd1g1 halk kulturu, Avrupai bir terbiyeden geiren
Ttirk sanatkarlan tarafmdan işlenerek beynelmilel bir de
ger kazanacaktır. Gokalp, belki de farkmda olmaksmn
aradaki bin y1lhk birikimi yok farzetmiş, yaşasayd1, şUp
hesiz kendisinin de kabul edemeyecegi buytik bir ktilttir
kopuklugunun sorumlulan arasma katilm1şt1r.

Eve Donen Adam/ 75

Ziya Gokalp'in birrok bahiste oldugu gibi, Bedii
Tiirkfiiliik bahsinde de verdigi htiktimlerin rrok acele ve
rilmilmi~ oldugunu soylemeye mecburuz. Ona gore, edebi
yat1m1z Arap ve Acem edebiyatmm bir taklidinden iba
rettir. Aruz Ttirkrre'nin tabiatma uymaz. Musikimiz,
Farabi tarafmdan Bizans mus1kisini takliden vilcudada geti
rilmi~tir. Bu konuda en safrra fikirleri ise, dans, mimari,
nakka~hk, hattatltk, ressamhk, hahc1hk ve benzeri sanat
Jann tamamiyle halk tarafmdan vi.icudada getirildigini, bu
bak1mdan milli olduklanm soylemesidir. <ilnkil, Osman
hlann ytiksek tabakas1 bedenle ilgili olan, yahut elle yap1-
lan bu i~leri alelii.de kabul ettigi ir;in halka b1rakm1~t1r6.
Ne var ki gerek halk ~iiri, gerekse Osmanh yilksek taba

kasm1h alelii.de buldugu ir;in halka b1rakt1g1 sanatlar, "yal
n1z avam dedigimiz geni~ halk y1gmlan ir;inde" kalm1~.
bu ytizden ytikselememi~tir. 0 halde, sanatkiirlanm1z bu
modellerden feyiz almakla beraber, Batth btiytik sanat
diihllerinin de tehzipinden ger;mek zorundad1r. Ziya Go
kalp'in i~te bu noktada, yukanda da soztini.i ettigimiz gi
bi, Yahya Kemal'in Nev-Yuniinilik doneminde savundu
gu fikirlere benzer birtak1m fikirleri savundugunu gorti
yoruz. Ru~en E~ref'e verdigi mtliikatta milletleraras1 bir
tak1m esaslardan bahsetmektedir. Bu esaslar, Yunan ede
biyatmda kendini gosteren intizam, ar;1kl1k, saglamhk,
sonsuzluk ve aktldan ibarettir. Bunlar milletleraras1 oldu
gu irrin "tabiatıyla, herhangi bir millet tarafmdan da ko
Jayhkla almabilir ve bunlan almakla o milletin zevki za
rar gormez, zedelenmez". <~tinkti bu hususiyetler, sadece
~ekli hususiyetlerdir, .o halde medeniyet kavram1 ir;inde
ele almabilir. Bir sanatm klasik olmas1, ancak bu vas1flan
6 Ziya Gokalp, Tiirk(-ii/iigiin Es(JSIan, s. 191 vd.

76 I Eve OOnen Adam

kazanmas1yla mi.imki.indi.ir. 6mek olarak Frans1z klasiz
mini gosteren Gokalp, bizde iran edebiyatmm klasik ol
dugunu soyleyenlere kahlmaz. <~i.inki.i yukanda say1lan
vas1flar bu edebiyatta yoktur7 .

Gokalp'in bu fikirleri, kendisinin takip9isi gibi gori.i
nen sanatkarlar tarafm?an hemen hi9 uygulanmarru\$hr,
diyebiliriz. Ne var ki, Tek Parti devrinin ki.ilti.ir politikas1
bu istikamette olmu~tur. Devrin Maarif Vekili Hasan-Ali

Yi.ice), hi.imanist ki.ilti.ire bagh olmayanlann "dar kafab ve
ŞaŞ1 gorilŞli.i" olduklanm soyler8 . Greko-Latin esprisine
dayah bir ki.iltir yaratma politikasmm nelere mal oldugu
apayn bir araŞtmna konusudur.

"K OLTÖR MiLLi. MEDENiYET B EYNELMiLEL"

Gokalp'ten sonra Tlrk milliyet9iligi, Şilphesiz, onun
b1rakt1g1 noktada kalmam1Ş, fikrl bak1mdan bi.iyi.ik mesa
feler katetmiŞtir. Fakat onun vaz'ettigi prensipler dogrul
tusunda, sanat ve edebiyahm1zm herhangi bir hamlesine
Şahit olundugu soylenemez. isiam oncesi Tlrk killti.iril
ni.in -arketipal olarak devam edenler hari9- halk vicdamn
da bir yeri yoktu; bu killtiirden intikal eden baz1 unsurlar
ise tamamen k1hk degiŞtirmiŞ olarak 9ok farkl1 bir killti.i
rel yap1 i9inde varltgm1 devam ettiriyordu. 6te yandan
halk verimleri, kendi Şartlar1 i9inde bir seviye ifade edi
yorsa da, bunlara dayanarak bir klasik vilcuda getirmek
mi.imktin olamazd1. Zaten kendisi de bunun farkmdad1r.
Esasen Gokalp'in bu konulardaki fikirleri 9oktan aŞ1lm1Ş
7 Ru~en E~ref, a.g.e., s. 192

8 Terciime Dergisi, C. III, S. 3 (1942)

Eve Dtinen Adam I 77

oldugu i~in ilzerinde daha fazla durmaya gerek gormtiyo
ruz. Bununla beraber, onun ktilttir ve medeniyet aynm1,
bizde iki ytiz y1ld1r yaŞanan bir endiŞenin ifadesi olmak
bak1mmdan aynca ele almmaya deger.

Bah' nm kaym1lmaz tisttintigtii le karŞl karŞtya kalan
Osmanh imparatorlugu, yok olmamak iyin yareler bul

mak zorundaydt. Yenileşme hareketlerinin ilk olarak asker! sahada başlamas1, bu telaşm mahiyetini ay1kya gostermektedir. Devrin aydmlan, meseleyi uzun boylu „, dilşUnecek kadar ne zamana, ne de bilgi birikimine sahip tiler. Hem milll degerlerimizin muhafazas1, hem de varh g1m1Z1 her g1tin biraz daha fazla tehdit eden teknolojik ilerlemenin dtşmda kalmamak başhbaşma bir problem teşkil ediyordu. Baz1 noktalarda aynlmakla beraber, genellikle isl3.mc1lann da kat1ld1g1 medeniyetin ktilttirden ayn oldugu kanaati, ilk anda, badireyi en az kay1pla atla tabilecegimiz tek pratik ~oztim yolu gibi gortintiyordu. Esasen bugtin bile bundan daha akla yatkm bir ~ozilm ortaya konabilmiş degildir.

Gokalp'in medeniyeti ktilttirden tamamen ayn, bir el bise gibi rahatya giyilip ytkanlabilen birtak1m şekll un surlardan mtirekkep bir mtiesse gibi gormesi, bir başka deyişle meselenin karnnaştk yap1sm1 tamamen goz ard1 etmesi, Tilrk aydmlarm1 Bah medeniyetinin kabul edilme siyle ortaya y1kacag1 muhakkak olan bir y1gm meseleden uzaklaşttrm1şt1r, diyebiliriz. Kavramlar, insan zihninin, meseleleri tasnif ederek daha anlaştlttr k1lmak arzusundan dogmuştur. Bu tasniflerin realiteyi btittintiyle kucaklay1p kucaklamad1g1, mesela medeniyet ve ktiltirtin, zihnimiz de ayird1g1m1z gibi, realitede de birbirinden kolayca ayn hp aynlmad1g1 milnakaşa edilebilir. Bununla beraber,

78 | Eve DOnen Adam

devrinde Ziya Gokalp'in bu aymmma bu tarzda itiraz

Herhangi bir sistem iddiası bulunmaması rağmen, o, Ball'ın teknolojik üstünlüğü karşısında hemen hiçbir ezilme mi, asıl değerlerimizi şuurlu bir şekilde savunmaya devam etmiştir. Bununla beraber, daha makul bir ölçüm bulamadığı için, net bir aynın olmasa bile, medeniyetle kültür birbirinden ayırmakta, fakat Ball'ın ilmini ve tekniğini almakla her şeyin düzeleceğine inananlara kalıptan mamaktadır. Zevk, düşünüş ve ahlak gibi birtakım değerlerin dışında bir medeniyet nasıl düşünülebilir? Kısaca ifade etmek gerekirse, medeniyet her şeyden evvel bir zihniyet meselesidir. Eğer Ball medeniyeti içinde yerimizi almak istiyorsak, önce zihniyetimizi değiştirmek mecburiyetindeyiz. Bu, bir hüviyet olmaması engel değildir.

Hem Batt medeniyetine dahil olmak, hem de htiviyeti mizi korumak, ancak mektepten memlekete donmekle mtimktindir. Halbuki biz hala Ball mektebinde bocalay1p duruyoruz. Yaklaşlk bir as1rdtr yenileşme gayretinde ol dugumuza gore, şimdiye kadar taklit merhalesini croktan aşmam1z gerekirdi. Ne var ki, bunun ic;in Bat! medeniye tinin dayand1g1 bilgi ve tecrtibe birikimini kazanmak zo runday1z. Racine'den, Baudelaire'den bahsediyoruz; ama bu şairlerin bir iki m1sra1 gosterilse, ic;imizden kacr kişi hakiki manada anlar ve zevk alabilir? Bizim eski şiirimi zin degeri, yeni şiirimize gore fevkalade ytiksektir; c;tinkti eskilerin dayand1g1 ve hakk1yla hazmettigi zengin bir bil gi birikimi vard1r. Onlann "Arab'1 ve Acem'i benimseyi şiyle bizim Avrupa 'y1 benimseyişimiz, ntifiiz ve ihata iti bariyle" mukayese bile edilemez. BatJ medeniyetinin bil gi birikimini kazand1rd1ktan sonra, bu merhaleyi arkada birakarak Ttirkc;e'ye, Ttirkiye'ye, Ttirk milletinin ic;ine donmek, k1saca htiviyetlerimizi ortaya koymak mecburi yetindeyiz (ED, 139 vd).

Yahya Kemal, bu fikirlerini, yukanda bahsettigimiz "imtidad" fikri etrafmda ormtiş, şiiriyle bir htiviyet olma nm ne manaya geldigini ac;1k bir şekilde gostermiştir. Bu bak1mdan, bir divan şairinin zihniyetiyle Yahya Kemal'in zihniyeti birbirinden c;ok farkh oldugu halde, birbirinin devam1 gibi gortintir. Yani Yahya Kemal'in terkibi, Go kalp'in muvazaah terkinin aksine, ek yerleri belli olma

yan, tutarh ve devrine gore c;ok başanh bir terkiptir.

80 I Eve DOnen Adam

Ek

Y AHYA KEMAL'E GORE ZIYA GOKALP

Miitareke Yeni Mecmua'y1 sondiirdii. Vatan iratir iratir yda hrken Ziya Bey muztaripti, Jakin o en fena giinlerde bile kurtula cag1m1zdan iimidvar oldugunu soyliiyordu. Ada'dan Cagalog lu'ndaki kiiyiik evine nakletmişti. Kendisini orada gormege gidi yordum. Ergeir tevkif edilecegini biliyor ve tevkif edilmegi biiyiik bir kay1ts1zhk ve tevekkiille bekliyordu. Tevkif edildikten sonra birkair defa Bekir Aga Boliigii'ndeki yatagmm yanmda goriiştiik. Ayni nefeyle iirtimai tasniflerine devam ediyordu. Malta'ya git tikten sonra Anadolu mecmiiialanna gonderdigi manziimelerde iimidinin bir tiirlii solmad1gm1 goriiyordum. Nitekim Malta'dan doniişiiinde, Diyarbekir'de, Kii<;iik Mecmua'y1 aym ruh tazeligiiyle ir1karmaga koyuldu. Muzafferiyetten sonra tekrar meb'us intihab edildigi zaman, gerek eski arkadaşlan ve eski muanzlan kendisi ne serzenişk1ir oldular. Devlet degişmiş, vatan degişmiş, has1h Tiirkliigiiin hayat sistemi degişmiş iken, ister dahi, ister filim ol sunlar, nihayet birer ferd olan insanlann degişmesinde ay1p ara mak bilmem ne derece dogrudur? Herhalde Ziya Bey'in bu sitem lerden feylesof1ine tegaafiil ettigini goriiyor ve memniin oluyor dum. Bu def1i kendisini sevenler serzeniş edenlerden daha fazlay d1.

Ziya Bey'i son def1i Frans1z Hastahanesi'nde gordiim ve hastahanenin miidiri dostum doktor Gassend'e onun bizim ne k1ymette milli bir hazinemiz oldugunu soyledim; kurtarabilecegi

ni, biitiin meş'un tahmİnlere ragmen, umdum. Lİkin iş işden geir
mişti. Ziya Bey'i kaybettik; hem de oyle bir zamanda kaybettik ki
kaybettigimiz başm cevherini havas ziimresi bile hakiki bir şuurla
anlayamadı. Ziya Bey'in bir radyum olan d1mag1 sondiigii giinden
beri vatandaki ilimde karanhk vardır. (Tiirk Yurdu, Kas1m 1924)

.,
~\.-
.
~# .. ?" .,- ~
... - - - 't_.

BE~iNCİ BOLUM

EVİN <;OCUKLARI

Maglupken ordu yash dururken bi.iii.in vatan

Rli'yama girdi her gece bir fatihane zan

"A~1k Deniz"

YENİ MECMUA ETRAFINDA

BUyUkada'da, Yahya Kemal ve Ziya Gokalp etrafmda

oluşan fikir ve sanat muhiti, zamanla bir mecmua c;;1kar

ma ihtiyacm1 hisseder. Gokalp, bu mecmuanm ismini

Yahya Kemal'den istemektedir. Yahya Kemal, stis!U

isimlerden kac;;marak sadece "Mecmua" demeyi teklif

eder. Gokalp bunu kabul ederse de, başma bir "Yeni"

ilave etmeyi !Uzumlu gortir. Gayeleri, htikUmet yard1mma

muhtac;; olmaksmn kendi imk~nlanyla bir mecmua c;;1ka

rarak fikirlerini hUr olarak ac;;1klayabilmektir.

Yeni Mecmua sonunda yaym hayatma başlamış (SEP,

17), ancak maddi imkansızlıklar daha ilk sayılarda kendi ni göstermiştir. Bu yüzden Talat Paşa'nın yardım teklifini kabul etmek zorunda kaldılar. Yahya Kemal, "Biz hars ve irfan bahislerine siyaset karıştırmayalım derken, Yeni Mecmua'nın Merkez-i Umumi altındaki idarehanesinde bulundurma baskısı" (SEP, 18) diyor.

84 /Eve DÖnen Adam

Yeni Mecmua, Ziya Gökalp tarafından idare edilmekle beraber, ideolojik bir görüşü yoktur. Yazı kadrosunda Yahya Kemal ve Yakup Kadri gibi başlıca isimlerin yanı sıra, sırf Yeni Mecmua'ya katılmaya siyasi ceza ile affedilerek İstanbul'a getirilen Refik Halid gibi bazı muhalifler de bulunmaktadır.

Tanrımar bir yazısında, Ziya Gökalp'in yakın arkadaşları olan Türk Yurdu -yazarlarının bu mecmuada pek fazla görünmeyişlerini "ayan-ı dikkat" bir olay olarak değerlendirir. Yeni Mecmua, Yahya Kemal'e göre, "kati bir rengi ve farkı olan bir mecmua olduğu için, memleketin en taze ve yeni edebiyatını topladığı için, muntazam ve iyi yektığı için muvaffakiyet kazanmıştı" (SEP, 18).

Ne var ki, mihtareke Yeni Mecmua'nın kapanmasına sebep olur. Dardaneloller'de birders esnasında tevkif edilen Ziya Gökalp ise Bekiraga Boligii 'nde dört ay kadar tutulduktan sonra, ittihat ve Terakki ileri gelenleriyle beraber Malta'ya siirilir. Yahya Kemal, onunla Bekiraga Boligii 'ndeki yatagının yanında birkaç defa görüştüğüni söylüyor. Gökalp "aynı neş'eyle ictimai tasniflerine de

vam" etmektedir. Malta'ya siirildiikten sonra bile, baz1
Anadolu mecmualarma gonderdigi manzumelerinde iimi
dini asla kaybetmedigi, Tiirk milletine olan inancm1 so
nuna kadar muhafaza ettigi goruiliir (SEP, 19).

ZEYNEPHANIMKONAGI'NDA BİRDERS

Bu arada Yahya Kemal DariilfiinCin'daki vazifesine
devam etmekte, miitarekenin ac1lanm derinligine yaşıa-
I Tanpınar, Edehiyat Uzerine Maka/eler, s. 110

Eve Donen Adam I 85

makla birlikte, Şiiri seven ve hentiz gelecekten timidini
kesmemiş bir nesle tarih ŞUUru verebilmek i9in 9ahşmak
tad1r. O gi.inlerde "Batt Edebiyatt" okuttugu halde, gi.ini.in
Şartlarma bagh olarak, her dersini "milli tarih orgi.isi.i"
i9inde işler, etrafmda kenetlenen heyecanh gen9leri,
istikliil ve hi.irriyet musahabeleriyle, Anadolu' da başlamış
olan Milli Mi.icadele'nin saflanna davet eder. Ona gore,
ordumuz bu lekeyi, "Bu, insanogluna bir Şeyn olan mi.ita
rekeyi ateş ve kanla bogacak" ve birgi.in "mutlaka Şafak
sokecektir".

Yahya Kemal'in talebelerinden biri de, o gi.inlerde,
Antalya'dan kalk1p istanbul'a gelmiş gen9 ve heyecanh
bir Şiir heveslisi olan Ahmed Hamdi'dir. Onceleri Dartil
ftinun'un tarih yahut felsefe boli.imlerinden birine kaydol
mak isterse de, daha Antalya'dayken Leyla, Te/{tki, ithaj
ve Mahurdan Gaze/ gibi Şiirlerini okuyup hayran oldugu
og

Yahya Kemal'in edebiyat boli.imi.inde hoca oldugunu

renince oray1 tercih eder2. 1919 ytlmm bir Kas1m sabah1,
Zeynep Hamm Konag1'nm list katmdaki bi.iyi.ik sm1fta,
daha sonra Dergah91lar adm1 alan gen9 edebiyat91 nesli,
bi.iyi.ik bir heyecanla hocalanni beklemektedir3 . Birden
kap1 air1hr, "orta boylu, yuvarlak 9ehreli, gi.izel, derin ba
ktşh bir adam i9eriye girer" ve ilk iş olarak fesini masa-

2 Tanpmar, Yahya Kemal s. S

3 Bugiinkii Edebiyat Fakiiltesi'nin yerinde, bir zamanlar ihti~amh
Zeynep Hamm Konag1 yiikseliyordu. Yusuf Kami! Pa~a, bu konag1,
Kavalah Mehmed Ali Pa~a'nrm klZI olan e~i Zeynep Hamm i~in
yaptmm~t1r. Yahya Kemal'in annesi tarafmdan yakm akrabas1 olan
Leskof~ah Galip Bey, Zeynep Hamm Konag1'nm in~as1 tamamlan
d1gm da ~u tarihi dii~iirmii~tiir:

Sakf-1 me1fuuna ya:1/sa se:u tarihim

Beyt-i ma' muru hina eyledi Kumil Pa~a

128 I (1864)

86 I r .\~e DOnen Adam

run iizerine koyar. Saiylan sonuna kadar oldugu gibi ikiye
taranmiştlf. Hususi hiiy bir itinas1 olmamakla beraber, te
miz tiraş olmuş, temiz giyinmiştir. Ahmet Hamdi (Tanp1-
nar) ilk intibalanm şOyle anlatmaktadır:

"Herhangi bir meslegi namus ve haysiyetle kabul ede
cek geniy bir adamd1 bu. iyi ve otoriteli bir memur olabi
Jecegi gibi, sekiz asu cemaatimizin belkemigi olan o te
miz işiyi ve rahat vicdanh zenaatkarlardan biri de olabilir
di (...) Evet, hiiy bir harikuliideligi yoktu. Belki iyehre, vii
cut, hepsi bozulmak iizre olan bir muvazene ifşa ediyor

du"4.

Fakat bu geniý adam konuřmaya bařlaymca iř deęiřir;

miitarenin o acıkh giinlerinde, her giin yeni bir

feliiketle karşılaşarak yaşama kuvvetleri kokiinden sarsı-

lan geniýler, o "mahkum neslin iyocuklan", karřılarımdaki

adamm iyok farkh birisi oldugunu ktsa bir siirede anlarılar.

Gelecege ait iimitleri "iyok zalim tşiklar arasmda olsa bi

le" yeniden canlamr. Yahya Kemal, o giin, onlara Alfred

Konagm yerinde daha once NakibUleşrafTahsin Bey' in konagı var

mış. Bu konak Fuad Paşa tarafından satm ahnmış. ondan da Yusuf

Kami! Paşa ahp yerine iıkrı kath yeni bir konak inşa ettirmiş ve iıkrı

Kethiida Hiiseyin Hıllı Efendi'nin Avrupa'dan getirttiği eşya ile do

şınmıştır.

Daha sonraları "Darıllıhayr" adındaki mektebe tahsis edilen Zeynep

Hamm Konagı, 21 Agustos 1909'da Darıllıfılun olarak kullanılmı

ya başlandı. ikinci katmda Edebiyat Fakóltesi ogrencileri ders goril

yordu. Eserlerini Miitareke doneminde ve Cumhuriyet'in ilk yılları

mda veren edebiyatırlı lı bu konakta ogrenim gormiştiir.

Zeynep Hamm Konagı, 1942 yılımda, 28 şubatı 1 Mart'a bağlayan

gece, bir iddiaya gore kundaklama sonucu ırkan biyiik yangımda ta

mamen yandı (Biez. ibniilemin Mahmut Kemal inal: Son Sadra

zamlar I, Uıriincii bs., istanbul 1982, s.202 vd).

4 Tanpmar, Yahya Kemal s. 6

Eve Donen Adam I 87

de Vigny'den bahsetmiştir, fakat bu, aışılmış bir ders

takriri degildir. Tanpmar, onun hi9 de asıl manasıyla ha

tip olmadıgmı soyledikten sonra: "Rahat, biraz fazla jestli

ve zengindi" diyor, "Bize bakarak, bize hitab ederek san ki kendisini anyordu. Pek az sonra herhangi bir dersi din lemedigimizi, daha dogrusu bir di.iſi.incenin solosunu sey rettigimizi anlad1k. Yahya Kemal' in di.iſi.incesi, oni.imi.iz de bir Nijinsky olmuſ, Kurdun Oliimii' ni.i, daha dogrusu, arkasmda bi.ittin bir tarihten ve 1zt1raplanm1zdan bir fon, istiklal Mi.icadelesi 'nin ac1kh ve ſerefli raksm1 yap1yor du"5.

KURDUN OLOMO

Yahya Kemal, o gi.in talebelerine anlatt1g1 Kurdun Oliimii ſiirini bir yaz1smda da ele alm1ſt1r. ~Upheisiz bu yaz1 bir plan dahilinde yaz1lm1ſt1r ve onda irticalin zen ginligini, konuſurken birdenbire dogan fikirleri, tedailer peſinde si.irtikleniſleri, k1sacas1, Yahya Kemal' in kendisi ni dinleyenler tarafmdan hi<y unutulmayan ci.imbtiſli.i ko nuſma i.ish'.ibunu bulmak mi.imki.in degildir. Yine d Tan pmar'm zevkle hat1rlad1g1 ilk ders hakkmda bir fikir ver mektedir. Alfred de Vigny'nin bahis konusu ſiirini Yahya Kemal'in bu yaz1sma dayanarak ſbyle ozetleyebiliriz:

Aralannda ſair Vigny'nin de bulunduğu avcılar, gece, ti.ifeklerinin beyaz panlt1lanm gizleyerek gordi.ikleri taze ayak izlerini takip etmekte, aga<y dallanm ay1rarak yavaſ yavaſ ilerlemektedirler. Bir-ara avcilann U9i.i duraklar.

Vigny, onlann ne gordi.iklerini merak edip aramrken ans1-

5 Tanpmar, Yahya Kenwl s. 6

88 /Eve DOnen Adam

zm karſ1smda alev sa9an iki goz goriir: Kurt! Yavrulan

biraz otede sessiz sessiz oynamakta, fakat iygiidiileriyle, diişmanlanm yakmda, pusuda bekledigini bilmektedir ler. Dişi kurt ise "bu tehlike karşısmda, bir zamanlar Ro ma 'nm banlleri Remus ve Romulus'u emzirdigi i9in Ro mahlann tapt1g1 heykel gibi camid" beklemektedir.

Erkek kurt, biitiin ka91ş yollarmm kapah oldugunu an laymca, once on ayaklanm kumluga saplayarak 9omelir, so!lra iizerine sald1ran kopeklerden en ciir'etlisini se9er ve biitiin giiciiiyle g1rtlagma sanlrr. Avc1lar ayhkkan ateşle erkek kurdu delik deşik eder, b19aklanm govdesine tişii rtirler. Ne var ki o, demir gibi 9ene kemiklerini 9ozmez, nihayet kopegi oldtirtir. Başıml 9evirip avctlara bakar, ag zmdan akan kanlan diliyle yalar, avc1lara bir daha baktik tan sonra, nas1l oldtirtildigtinti bilmeye tenezztil etmeksi zin iri gozlerini kapatlr.

Bu maceradan sonra, Vigny, baş1m ttifeginin namlusu na dayayarak ş6yle der:

"Eger bu iki yavru olmasayd1 o gtizel ve kederli dul, erkeğini bu biiyik imtihanda yalmz b1rakmazdi! Lakin bir vazifesi vard1. O iki yavruyu daglara ka91rrnak, onlara orada a<;hga tahammtıl etmegi ve şehirlerde, bir lokma ekmege ve bir yatacak yere mukabil insanm ontinde av avlayan zelil hayvanlann insanla akdettigi ittifaknameye hi9 bir zaman dahil olmamay1 ogretmekti (...) Hayattan ve biitiin 1zt1raplardan nas1l feragat edilir? Ey ulvi hay vanlar, yalmz siz biliyorsunuz! Yer ytiztinde ne oldugu muz ve arkam1zda ne b1rakhg1rruz1 bir kere hesap ettik

ten sonra, anlaşıllf ki ulvl olan stikuttur, maadas1 zaaftır"

(EDA, 93).

Eve Donen Adam I 89

Yahya Kemal, o derste bu şiirin 9er9evesine btitiin

maceram1z1 s1gdmr. Gece, iss1z ormanda, ay1ř1gmda, ag

zmdan akan kanlan yalayarak Olen erkek kurdun etrafm

da, milli tarih, divan şiiri, istanbul 'un fethi, Malazgirt,

Frans1z ihtilali, Milli Mticadele, htirriyet ve istiklal aşki,

kucak kucaga, 9ok tabit unsurlar gibi ortiltir. Zillete dtiş

meksizin, şerefle, oltime tin kucagma alılan erkek kurt, yok

olan Ttirk ordusudur, di~i kurt, anne Anadolu. Kurdun

yavrulan ise inonti ve Dumlupmar 9ocuklandu ki, dul

annelerinden ald1klan dersi tekrar etmektedirler: "Hakk1-

dtr Hakka tapan milletimin istiklal!"

~aşkin ve hayranhk i9inde hocalanm dinleyen talebe

ler, peşpe~e şim~ekler gibi ~akan ve stir'atle birbirini ta

mamlayan fikirlerin panlililanda, "insan talihine, insan

haysiyetine, oltime, aşka a91hr, y1k1lm1~ imparatorlugun

enkaz1 arasmdan yarah vatana" biraz daha sanhrlar. Zil

~almtşttr, fakat s101f boşalacag1 yerde, daha da dolar.

Yahya Kemal'in zekas1yla ve dtiştincesinin yeniligiyle

btiytiledigi 9ocuklar, not almak gayesiyle haz1rlad1klan

kag1t ve kalemleri bile unutmuşlardu.

HOCA VETA LEBELERİ

Anadolu'daki mticadele, Yahya Kemal'in daha sonra

ki derslerinde de hep odak noktas1d1r. Frans1z edebiyati

nm meselelerini mticerret bilgiler olarak degil, milli ve

gtintlik hadiselerden hareketle verir. Boylece "Alfred de Vigny'nin stoizmi, Hugo'nun muhteşem zaman vizyonu kitaplardan ogrenilmesi mtimktin olan bir y1gm bilgi ol maktan" 91karak talebelerinin kendilerini ve kendi dtinya-

90 I Eve OOnen Adam

lanm bulduklan, kafalanndaki birgok soruy~ cevap teşkil edebilen "bir nevi hadst keşf' haline gelir. Tanpmar'1 dinleyelim:

"Biitiin Tiirk tarihi ve Tiirk cemiyeti yetin muammala nyla burada birleşiyordu. Bu suretle garp sanat ve fikir aleminin kahramanlanm, izmir k1y1larmdan başlayarak Orta Anadolu sm1rlarma kadar uzanan korkun'f ve miiba rek yangmm alevleriyle aydmlanm1ř, adeta takdis edilmiş goriiyorduk. Hiilasa giizelle iyi, imanla zevk gen'f kafala nm1zda yanyana yiiriiyorlard1"6 .

Tanpmar ve arkadaşlan k1sa bir siire sonra hocalanyla dost olur, etrafmda iideta kenetlenirler. Yahya Kemal 'in cazibesi, her ~ubeden genyleri kendisine <reker. Her dersin sonunda, ya fakiiltede boş bulduklan odalardan birine ka pamr, yahut Nuruosmaniye'deki ikbal K1raathanesi'ne koşarak hocalannm ciimbiişlii sohbetleriyle bilenir; bazan da is tan bu I i<rinde Yahya Kemal 'le yap1ld1g1 zaman "siirprizleriyle iideta hakiki bir keşif olan" gezintilere 'f Ikarlar 7 .

Yahya Kemal, Paris'te, Quartier Latin'de edindigi kahve zevkini istanbul'a da taşlffilştlr. Bundan dolay1, ik bal K1raathanesi, etrafmdaki gen9ler i9in adetii ikinci bir

Dariilfunun haline gelir. Tanpmar bu kahveyi Beş fje
hir' de uzun uzun anlatmtştr. Daha sonralan Sultanah
met'teki kahvelere gitmeye başlamışlarsa da, ikbal, onlar
i9in ayn bir yere sahiptir. Bir mecmua 'fJkarma fikri ora
daki sohbetler masmda dogmuş ve k1sa zamanda fiil ha
line getirilmiştir. Dergah, Tiirbedar Sokag1 'ndaki Tanin
6 Tanpmar, Ya~ad1g1m Gihi, s. 158

7 Tanpmar, Ya~ad1g1m Gihi, s. 159

Eve Donen Adam I 91

Matbaas1'nda bas1ld1g1 ic;;in, Dergah91lar, yakmhg1 dola
y1s1yla c;;ok zaman ikbal'i tercih etmekte, ba~ta devrin ~a-
irleri, yazarfan ve gazetecileri olmak iizere her cre~it insa
mn devam ettigi bu kahveyi bir nevi idarehane gibi kul
lanmaktad1rlar. Tanpmar, Ahmet Ha~im'le de burada ta
m~1r. 0 giinlerde Dergah'm c;1kmas1 arllk kesinle~mi~tir.
Fakat Ahmed Ha~im bu ismi hie; begenmez. Ona gore,
mecmuanm ismi Ha~ha~ olmahd1r8. Tabil Ha~im'in bu
fikrini benimseyen c;1kmaz. Tanpmar: "Baudelaire 'in
Sun' f Cennet'ini Quincey'in Bir Opyoman' in Hat1ra/a
n'm heniiz tammayan ve sembolist edebiyatm riya ile
~iir arasmda kurdugu miinasebetleri heniiz bilmeyen biz
ler Dergah ad1m tercih etmi~tik" diyor9 ? Esasen Yahya
Kemal'in ve etrafmdaki heyecanh genc;;lerin tercih ettik
leri Dergah ismi, Ha~im'in c;;ok ~ahsl hususiyetlerini ifa
de eden Ha~ha~'m ferdiyetc;;i karakterinin aksine, zengin
tedaileriyile mistik ve cemiyetc;;i bir muhteva ta~1maktad1r.
Dergah Mecmuas1'nm ilk say1S1 15 Nisan 1337

(1921) de 91kar. Birinci sayfasmda Yahya Kemal'in,
Dergahc;1lann bir bak1ma beyannamesi hiiviyetini ta~1yan
Ocr Tepe adh musahabesi vard1r. Hemen ardmdan ismail
Hakk1'n10 ve Mustafa ~ekip'in yaz1lan yer alir.

O<;TEPE

Yahya Kemal, Ur; Tepe musahabesinde, yeni tinvam
m ta~1yan Tiirk edebiyatmm elli y1ldir aleme iki tepeden,
<;amhca Tepesi ve Tepeba~1'ndan bakt1gm1, artlk Tiirk
edebiyatmm bundan sonraki mihrakmm Metris Tepe ol-
8 Tanpmar, Edehiyat iizerine Maka/eler, s. 311

9 Tanpmar, Yahya Kemal, s. 16

92 /Eve DOnen Adam

dugunu soyliiyordu. <;amhca Tepesi, "Nanuk Kemal ve
arkadaşlan Hamid, Ekrem, Sezfil ve otekilerinin elli sene
evvel aleme baktiklan tepedir (. ..) Eserlerinde <;amhca
havas1 eser, <;amhca bah9elerinde btilbtil sesi dinledikleri
sezilir, şiveleri o semtin vezir konaklan gibi agir, harab
ve şairanedir". Bununla beraber onlar fikirleriyle, siyasi
hadiseler ilzerindeki tesirleriyle 9ok onemli bir vazife
gormiişlerdir. <;amhca Tepesi 'nden Tepebaş1 'na ge9iş,
baz1lan tarafmdan inhitat gibi gorillmekteyse de, "bizi bir
milddet tathsu frengine benzeten o edebiyat mukadderdi
(...) Edebiyatm en giizel degeri ihtirassa, itiraf etmeli ki,
Servet-i Funun edebiyah ihtiras hamleleriyle yanar. Me
deniyette biitiln idrakler ihtirarla miimkilndir. Bugilnkil
garp medeniyetini, kendiligimizden tiksinecek kadar ateş
li bir ihtirarla sevmeseydik idrak edemezdik".

Yahya Kemal, Mai ve Siyah'm kahramam Ahmed

Cemil'in Tepebaşı'ndaki meşhur gecesinden sonra biltin

gil9leriyle medeniyete atılan bu son neslin ve edebiyatla

nnm serencamm1 Fikret'in oğlu Haluk'ta gormektedir:

"Bu ~ocugun serencam1, o edebiyatın son gotiirdilgil mer

haleyi ibretle dilşilindilrecek kadar manidar değil mi? Me

deniyetten epey zamandan beri bezginiz. Kusvasma va

ranlar bile son senelerde nas1l meraretle dondtiler".

0 <; Tepe musahabesi, art1k edebiyatta mektepten

memlekete dondilgilmilzil, Tanpınar'ın ifadesiyle, "Met

ris Tepe'den biitiln vatan ufkuna ve kendi ruhumuza" ba

kacag1m1za miljdeliyordu (EDA, 316 vd.).

I

ALTINCI BO LUM

EVİN TARİHİ

Ben hicret edip zamannmazdan ya~dam

İstanbul'u fethettigimiz gUnlerde.

BERGSON FELSEFESİ

Mtitarake y11lannda Yahya Kemal ve arkada~Jan tara

fmdan 91kanlan Dergah mecmuas1, isminden ba~Jayarak

btittin muhtevas1yla "modern mistik" diyebilecegimiz bir

htiviyet ta~1yordu. Mustafa ~ekip'in yaz1Jan ve Berg

son'dan terctimleri, Yakup Kadri'nin Erenlerin Bagın

dan ba~hg1 altmda yazd1g1 mensur ~iirler1, İsmail Hak

kt 'nm yaz1lan, tekke ~iiriyle ilgili ara~t1rmalar ve metin

ler, Dergah'm bu htiviyetini ai;1k9a gostermektedir. Oyle
ki, dergi 91kanlmadan once Zaviye ismini teklif edenler
bile olmu~tur2.

Yakup Kadri'nin 'Erenlerin Bagmdan' ba~hg1 altmda Dergoh' ta
yay1mlad1g1 mensur ve "Tevrati" ~iirlerde "Aziz Dost" diye hitab
ettigi Yahya Kemal'dir. Genrlik ve Edehiyat Hat1ralan'nda anlatt1-
gma gore, Yahya Kemal de bu yaz1lara kar~il1k olarak "Sevenlerin
Bah~esinden" ba~hkh yazilar yazmaya niyetlenmi~, fakat ~ahane
tembelligi yiiziinden ger~ekle~tirememi~tir. Yahya Kemal'in dii~iin-
cesi, Yakup Kadri'nin mistisizmiyle kendi Epikiirizmi arasmda bir
dialog kurarak, kendilerini yeni bir hiimanizmaya ula~uracak yolu
a~makm1~ (s. 155).

2 Tanpmar, Yahya Kemal, s. 17

96 /Eve DOnen Adam

Yahya Kemal'in ithaf (ESR,125) adll Şiirindeki mistik
havadan dogan Dergah ismi, bu mecmuada toplanan
Ti.irk aydmlannm ruh halini bir ayna gibi aksettirmekte
dir. Yay1mland1g1 gi.inlerde bi.iyi.ik bir akis uyandtran Şiir,
eski Őarka duyulan hasreti ve onun bir daha dirilmemek
i.izere oldi.igi.ini.i ifade eden ~arp1c1 bir manzumedir. Bu
nunla beraber, yeni bir diriliŐi ve yeni bir hayat hamlesini
de kapah olarak mi.ijdelemektedir, denilebilir. Nitekim
Dergah~1 aydmlann Bergson felsefesine sanlmalan, bu
diriliŐ duygusunun, Tanpmar'm ifadesiyle "istatistige
karşl mi.icadele veren vitalite"nin bir tezahi.iri.idi.ir3. Fetret
devirlerinde dergahlara s1gman, bu s1gm1Őm ardmdan ye
ni bir ruh hamlesiyle harekete ge~en insanlar gibi,

Dergah~1 aydmlar da "vitalite"nin sonunda mutlaka zafer kazanacagma inamyorlard1.

Mustafa ~ekip, mi.itarekeyi takip eden gi.inlerde, mille timizin ugrad1g1 bi.iyi.ik haks1zhk kaş1smda i~ine di.işti.igi.i i.imitsizlikten Bergson felsefesi sayesinde kurtuldugunu ve ruhunun "taze bir hayat neşvesi ile canland1gm1" soyler4 . Esasen bu felsefenin Avrupa'da oynad1g1 rol de, Mustafa ~ekip'in ruhuna verdigi hayat neşvesinden pek farkh degildir5. Pozitivizmin ve relativist felsefe sistem lerinin bunaltt1g1 XIX. am, Bergson felsefesi ve diger "anti-intellekti.ialiste" di.işi.ince aktmlar1 sayesinde biraz i.imit ve imana kaVUşffiUştur.

XX. asnn başlarmda Ti.irkiye'de hi.iki.im si.iren poziti vizm, materyalizm ve mekanizm, islamc1 ~evrelerde ol- 3 Tanpmar, Yahya Kemal, s. 16

4 Mustafa ~ekip, Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birkar; Konferans s. 3

S Mustafa ~ekip, a.g.e., s. 11 vd.

Eve Donen Adam I 91

dugu kadar, Dergah mecmuasmda da ciddi bir tepkiyle karş1laşIDIştırl. Baz1 hususlarda farkh dilşilnilyor olmakla beraber, "anti-intellektualisme"de birleşen Mustafa ~ekip, Mehmed Emin ve ismail Hakki, pozitivizm ve meka nizme karşl sadece Bergson'u degil, E.Boutroux ve W.Ja mes gibi baz1 anti-intellektualiste 'Jeri de one silrilyorlard1.

Bu bakımdan Dergah' m aym zamanda Gokalp'in sosyo lojisine bir tepki olarak dogdugu gorillmektedir. Mustafa

~ekip, Hislerimizin Mant1g1 başhkl1 makalesinde6 , Ziya

I Gokalp'in baz1 fikirlerine aytkya hilcum eder7 ?

Dergah'da savunulan fikirler, ana hatlanyla şbyle

ozetlenebilir: Anadolu'da cereyan eden milcadele, bir

olilm kahm savaşmm uyandird1g1 şiddetli bir yaşama ger

ginliginden dogmuştur. Başarım1zm s1m rakam, blyil, po

zitif ilim, teknoloji vb. degildir. Bunlann ancak vas1ta

olarak degeri olabilir. Başan, canhlann hayat milcadele

sindeki hakim gilyleri olan iygildillerinden, hayat hamle

sinden (elan vital) dogmaktadr. K1sacas1 zafer, kemmi

yete karşl keyfiyetin, mekanizme karşl yaratic1 hamlenin

zaferidir.

Ahmet Hamdi Tanpmar, bu tezi yukanda bir klsmm1

naklettigimiz şU cilmlesiyle veciz bir şekilde ozetlemiştir:

"Anadolu, dtşandan bak1hrsa, biraz da istatistige karşl vi
talitenin harbini yap1yordu".

ismail Hakk1 'nm birinci say1da yay1mlanan Kerhe

la' ya Giden Dervi~ başhkh yaz1s1 bu bak1mdan yok ilgi

yekicidir: Cahil fakat dogruyu yanhştan, gilzeli yirkinden

ayrrmak hususunda fevkalade bir sezgiye sahip olan Mus-

6 Mustafa ~ekip'in bu yaz1sma, Rag1p Hulusi, bir sonraki say1da "Bir

Mukahe/e" adh yaz1S1yla cevap verir (Dergah, nr. 7. 1337).

7 Dergah, nu. 7 (1337)

98 /Eve DOnen Adam

tafa Aga, birgiin başmdan ge~en bir olay1 ismail Hak

kl 'ya ř6yle anlatlr: <;ocuklugunda yamnda ~ahştlgt liileci,

zengin, fakat ters ve haris bir adamd1r. Birgiin diikkarunm

kapmnda bir elinde asa, oteki elinde keşkiiliyle bir
bedevi dervişi belirir ve "Eyvallah erenler! Fakir yann
Kerbe!a'ya gidiyorum. Cebimde bir altmtşhk var, dervişe
bir ~ark işi !tile ihsan eder misiniz?" der. Dervişi goriince
zaten ofkelenmiş olan liileci, bu kadar az bir paraya ~ark
i~i !tile istemesi iizerine biisbiitiin klzar ve hakaret ederek
diikkandan kovar. Bunun iizerine bir ad1m gerileyen der
viş liileciye şU beyti okur ve gozden nihan olur:
Mala mii/ke magrur o/ma, yok deme ben gibi
Bir muhalif riizgar eser savurur harman gibi
Diikkanda bulunanlar donup kahrlar. <ok ge~meden
~1kan bir yangmda liilecinin biitiin mah miilkii kill olur,
kendisi de klsa bir zaman sonra kahrmdan oliir.
ismail Hakkt, yaz1smm sonunda ř6yle diyor: "Bir yan
da servet ve samam, yald1zh liileleri, taklm taklm kalfala
n, Uşaklanyla haris, menfaatperest liileci, madde! Bir
yanda siyah kabuktan keşkiilii, demir asas1yla kanaate
mecHib, hak ve hakikat, cemal aş1k1 fakir bir bedevi, ruh!
Zaman zaman maddenin ruha, liilecinin dervi~e gayzm
dan, k1yammdan dogan namtitenahi haks1zhklar, JZtlrap
Jar, oliimler. .. Fakat bazan da bu ruhun, bu dervişin isya
nmdan, madde iizerine savletinden f1şklran mucizeler.
Hayatm ezeli kanunu bugiin Eskişehir ovalarmda yeni bir
mucize daha gosteriyor: işte biitiin servet ii samam, hazrr
hkkan, vas1talanyla yakmaga, y1kmaga, oldiirmege gelen
madde kuvveti, silah namma elinde yalmz asa tutan, ser-
Eve Diinen Adam I 99

vet namma cebinde yalmz altmtşlik taş1yan ve nereden
91kt1g1 belli olmayan fakir bir devişin nefesi onilnde bak1-
mz nastl eriyor"8 .

Doou RbNESANSI

Mustafa ~ekip, Bergson 'un gorilşleri istikametinde
ir;yuzu

yazd1g1, birinci say1da yay1mlanan Sanatin adh
makalesinde, sanatkan tabiatm basil bir taklit9isi sayan
filozoflara karş1, sanat, din ve ahJak denilen esoterique
(batml) ilimlerin "hilkat-i kainatm ruht mahiyette bir de
vam1" oldugu goril~ilnil savunur. "işte bu nokta-i nazar
dan muhakeme edilecek san'at, hayatm oyle yilksek bir
imtidad ve tezahilril ve bilhassa rfihun oyle alt bir cehdi
dir ki, bu cehdin gayesi, derununda ruhun en hartm cev
heri ve kavantn-i zatiyyesi temaşa olunabilecek şeyler ya
ratmaklr"9. Sanat gibi bir batmt bilginin degeri ve mahi
yeti, exoterique ilimler tarafmdan a91klanamaz. Sanat
karm kulland1g1 renk ve ses, bir fizik9inin anlad1g1 renk
ve sestten 9ok farkhd1r. Esasen ahJak gibi sanatm kaynag1
da dindir. Eger Dogu'nun 9ocuklarmdan olan isa olma
sayd1, bugilnkil Bat1 medeniyeti de olmazdt. Biltiln pey
gamberleri ve biltiln bilyilk ahlak dahtlerini yetiştiren Do
gu, sahip oldugu medeniyet hamlelerini muhafaza ettigi
milddet9e, bir zamanlar oldugu gibi, yine biltiln dilnyaya
Işlk salmaya devam edecek, insanhg1 mutlaka birgiln kur-
taracaktır. -

Mustafa ~ekip'e gore, bugilnkil Batt medeniyeti mad-

8 Dergah, nu. I

9 Dergiih, nu. I

I 00 I Eve DOnen Adam

denin esiri haline gelmiştir. Halbuki maddenin de iistiin de, hie; bir kuvvetin baş edemeyecegi hayat hamlesi var dtr. Hayat miicadelesinde maddl setler yerine, daha yu muşak, daha hayatl, daha ruht miinasebetler kurmak gere kir. Aksi halde hayat yok, intihar ve ink1raz vardtr. Bu nunla beraber hayat hamlesinin zafer kazanmas1 i9in bii tiin ilimleri ogrenip behemehal maddeye hakim olunmah dtr. Tarih, hayatiyet bak1mmdan dogunun battdan hie; de aşag1 olmad1g1m gosteriyor. Fakat bugiin nedense cehdi ttkanmtş, 91kmaz bir. sokakta kalmtş gibi. Halbuki hayatm istikran atalette degil, harekettedir. Bununla beraber do gu, ha'a harekete gec;ebilecek giice sahiptir. Cihanm kur tuluşU, Dogu'nun uyanmasma bagltd1r. ~ekip'e gore, Bergson, felsefesiyle biz dogulular1 sanki ş6yle ikaz et mektedir:

" ... Hayat hakkmdaki zihniyetin degişmesi liizumuna iman etmeden bu hamleyi yapmamz muhaldir. Arttk hie; durmaym. Hayat yerinde saymakta degil, teceddiid ve ha rekettedir. istikbal arkada degil, ondedir. Daima maziye hasret c;ekeceginize, biitiin maziye ruhunuza alarak 'MI' ile kaynaştın. Bunu yapttgm1z giin yerinizd~ kalmayacak, yiiriimege, ilerlemege, yaratmaga başlayacaksm1z ki, ar ttk kimsenin durduramayacag1 hayat hamlesinin ana cere yanma siz de kanştıp akacak ve biitiin diinya ile beraber

aym tezgahm işc;ileri olacaksm1z"10 ?

Goriildiigii gibi, Dergah'da Bergson. felsefesine daya
nan modern bir metafizik anlaytştyla bir "Dogu Ronesan
s1" fikri savunulmaktadır. <iinkii Dogu biitiin medeniyet
lerin kaynagtdtr ve bir baktma maddenin karştşmda rfihu
temsil etmektedir.

10 Mustafa ~ekip, a.g.e., s. 52

Eve Donen Adam/ IOI

Y AHY A KEMAL VE BERGSON FELSEFESİ

Dergahy1 aydmlan derinden etkileyen Bergson felse
fesi, mecmuaya as1l şahsiyetini kazand1ran Yahya Ke
mal 'i de, dogrudan degilse bile, dolayh olarak etkilemiş
tir. Fakat Bergson'dan sadece Ziya Gokalp'ten bahseder
ken iki kere soz ettigini gori.yoruz. Gokalp'in Sokrat'tan
Bergson 'a kadar si.izi.ilen felsefeyi tam bir kudretle kavra
ffilş oldugunu ifade eden Yahya Kemal(SEP,15,22), bir
yaz1smda da E. Boutroux'dan bahsetmiştir (MM, 341).
Ancak vezinlerle ilgili olarak yazd1g1 bir yazmm başmda
ki şU ci.imle ilgi yekicidir: "Son neslin feylesofu Mustafa
~ekip Bey ki usfil-i felsefesinin peyreviyiz" (ED,121).

Esasen Y ah ya Kemal' in felsefi meselelerle ugraşt1gma
dair herhangi bir işaret yoktur. Fakat sanat ve "imtidad"
fikri etrafmda kurdugu tarih gori.işi.inde, Bergson 'un hayat
hamlesi ve bilhassa zaman konusundaki fikirlerinin derin
bir tesiri bulundugu kanaatindeyiz. Yukanda sozi.ini.i etti
gimiz ithaf şiiri de bu konuda bize onemli ipuylan ver
mektedir. Esasen bu şiir, Tanpmar'm da belirttiği gibi, ar

tik Dogu'nun oldi.igi.i manasma geliyor, "fakat yighgm
ac1smda, yeniden ve sadece bir ruh alemi olarak diriliyor
du"11. Başka bir deyişle Yahya Kemal 'in ve oteki
Dergahyllann anlad1g1 manada Dogu ronesans1, medeni
yetimizin olii taraflanyla degil, bir zamanlar ona hayati
yet kazand1ran n1huyla dirilmesi ve yepyeni bir hayat
hamlesiyle yag1n1 kucaklamas1 demekti. K1saca, bu diriliş
ne geymişin tekran, ne de inkanyd1, bir imtidad'd1.
imtidad, Yahya Kemal' in li.igatinde, si.irekli bir degiş-
11 Tanpmar, Yahya Kenia/, s. 17

102 /Eve Dtinen Adam

me i9inde degişmeyenin, yani asil htiviyetimizin muhafa
zas1 manasma geliyordu.

İMTİDAD VE DUREE

Yahya Kemal'in biitiin şiirleri, bu manada bir
imtidadm ger9ekleşebilecegini gostermektedir. Zaten im
tidad fikri etrafmda diişiindiigtii siirece, ger;mişimizi, yani
biitUn bir Dogu 'yu inkar etmesi, kendisine başka bir baş
lang1r; aramas1 miimktin degildir. Nev-Yunanllik iddias1m
bu nun ir;in terketmişti. imtidad fikrinin Bergson' dan alm
d1gma dair kesin bir iddiada bulunmak mtimkiin degilse
de, duree fikriyle benzer ozellikler taş1d1g1 inkar edile
mez.

Bilindigi gibi, Bergson felsefesinin merkezi duree fik
ridir. Duree, ge9mişin devamh gelişmesidir di ye tarif edi
Jebilir. Devamh olarak biribiri tizerine y1g1lmak suretiyle
btiyiiyen ger;miş, kendini otomatik bir şekilde muhafaza

eder. <ocuklugumuzdan bu yana duyduğumuz, ditişindti
gtimi.iz, arzulad1g1m1z herşey, şimdiki zamana kattlmak
tizere uzanmtş, fakat kendisini d1şarda b1rakmak isteyen
şUurun kaplannt zorlayan ge9miştendir. Ge9mişimizin an
cak bir ktsm1yla ditiştinebilmekte, fakat btittin ge9mişi
mizle arzulamaktay1z. Bir başka ifadeyle, hakiki zaman,
entellektialistlerin anlad1g1 gibi, saat kadrannmm 9evresi
ne . " 0 r('n11rirh1 mekanla aynlle~en, yani ge9-
mişle gelecek aras1ndaJ...i mahiyet farkuu ortadan kald1ran
boş ve mticerret zaman degil, her ant birbirinden farklt
oluşlarla tecelli eden, devamh bir degiştne ve kesintisiz
bir oluştur. Bu degiştmelerin her birinde şUurun bi.ittin
Eve DOnen Adam I I 03

ge9mişi miltekasif bir şiddet halinde bulunmaktad1r, yani
mazi ile hal daima birliktedir. Bununla beraber sonra on
cenin ne tekran, ne de kuvvetlerinden birinin ger9ekleş
mesidir. Sonra onceye bagbd1r, fakat ondan daima farkh
12

ve daima yenidir .

Bu zaman anlay1ş1 Heraklit'le başlay1p Hegel'de gU9-
IU ifadelerinden birini bulmuşsa da, Bergson' da tam bir
sistem haline gelir13 ? Dikkat edilecek olursa, Yahya Ke
mal'in savundugu imtidat fikri, 'duree' fikrinin tabii bir
sonucu olan devamli1tg1, yine Bergson'un terminolojisiy
le konuşmak gerekirse, gelecege dogru _h_ayat hamleleriy
le uzanan "yarat1c1 tekamUI"U ifade etmektedir.

Yahya Kemal'e gore, insanlar zamam bir vehme uya

rak ge9miş, şimdi ve gelecek diye U9e bolmUşlerdir. Ha
kikatte bunlarm U9U de yoktur, yilrilyen birşey vardır, im
tidad vard1r. "Bu imtidad hattmm ortasmda, hal i9inde
yaşiyoruz; gelecek k1simm1 goremiyoruz. Ge\miş olan
Jasmmm ise tarih\ilerin bize naklettikleri gibi biliyoruz,
12 Mustafa ~ekip, a.g.e., s. 18 vd.

13 TUrkiye'de Bergson'dan ilk defa bahseden Ahmed ~uayb ve R1za
Tevfik olmu~tur. HUseyinzade'nin tavsiyesiyle Gokalp da okumu~.
fakat Bergson tesiri onda Fouillee, Tarde ve Durkheim tesirleri ya
nmda uzun sure devam etmemi~tir. Bergson'dan ilk defa geni~ bir
~ekilde bahseden Subhi Edhem'dir. (Bergson Felsefesi, Dersaadet
1919). ismail Fenni, Subhi Edhem'in eserini, tahrifatta bulundugu
iddias1yla hakh olarak şiddetle tenkit etmiştir (Bu konuda bk. S.H.
Bolay, Tiirkiye' de Ruhfu ve Maddeci Goriiiiin Miicadelesi, s. 79).
Dergiih mecmuasmda zamanla iki temayUI belirmeye ba~lam1~hr:
ismail Hakk1 (Baltac1oglu) ve Mustafa ~ekip (Tunr;) 'in temsil ettik
leri Bergsonizm, Mehmed Emin (Erişirgil) 'in temsil ettigi pragma
tizm. Bergson'a sonuna kadar bagh k~lan Mustafa ~ekip'tir (bk.
H.Z. Olken, TUrkiye'de c;agdaş DU~Um:e Tarihi II, s. 617). ismail
Hakk1 ise daha sonralan Bergson vc Durkheime'in bir sentezine
gitmeyc r;ahşmIşllr.

104 I Eve DOnen Adam

yahut o lasmm bize kalm1ř eserlerini gortiyoruz. Milli
varhg1m1zdan yalmz geymiş olan devirler muhayyilemiz
de bir yekun halinde duruyor" (Ai, 65).

Yahya Kemal, zamanm zihni olarak boltinmtiş, arala
nnda mahiyet ve derece fark1 bulunmayan mekani bir

zincirleme degil, bir oluş, bir devamhhk, k1saca imtidad
oldugunu soylemek istiyor. Bergson'a gore, şUUrunk ilk
manas1, geymişin halde muhafazas1 manasma gelen haf1-
zadrr. Yahya Kemal, geymişin yekun halinde muhayyile
mizde durdugunu soylerken Bergson'un anlad1g1 manada
şUurdan bahsettigi ay1kya gortiltiyor. "~uursuzluk" diyor
Bergson, "maziden hiy birşey h1fzetmemek, kendini her
vakit unutmak ve her an oltip yeniden dirilmek degil mi
dir? Geymişi zapt ve h1fzetmek ve gelmesi ihtimali olan
şeylere karşl yard1mc1 olmaga hazrr bulunmak şUUrunk ilk
vazifesidir. Bunun iyin daima maziye dayanmış ve
istikbale egilmiş bir haldeyiz. ~uurlu dedigimiz varhgm
farikalarmdan biri maziye dayanmak ise, digeri istikbale
egilmektir. Daha dogrusu şUur, olmuş ile olacak, yani
mazi ile istikbal aras1da bir şirazedir"14 ?

Yahya Kemal, Bergson'un tahlili bir şekilde ele ald1g1
bu meseleyi, eski şark hikmetinin esprisine uygun olarak,
lasaca, "Kokii. mazide olan atfyim" mma1yla ifade et
mektedir. Yahya Kemal'in dtiştincesinde hakiki mana
s1yla imtidad budur. Zaman kendini tekrarlamaz, aksine
geymişi de iyine alarak devamh btiytir ve gelecegi hazir
lar. Geymişi btinyesinde taş1yan halde ve gelecekte, milli
şUUra varmış, yani ictimfil haf1zasm1 kaybetmemiş bir in
san, bu bak1mdan, savundugu fikir ne olursa olsun, daima
bir htiviyetin sahibi olacaktJr. Yani geymiş degişerek ve

14 Mustafa ~ekip, a.g.e., s. 57

Eve Donen Adam I I 05

yenileşerek devam edecek, asla kopukluk meydana gelmeyecektir. Bin sene sonra bile meselli İstanbul'a Türk İstanbul diyebileceğiz. ileride Tanpınar tarafından "devam ederek değişmek, değişerek devam etmek" şeklinde formiile bağlanacak olan bu fikir, Yahya Kemal'de Bergson tesirinin bir neticesi olarak görünüyor. Tilmizlerinden olan Tanpınar da bütün eserlerinde imtidad ve derin zaman, yani derin fikrini zengin varyasyonlar halinde işlemiştir.

Dergah mecmuasında bu fikirlerin hararetle savunulduğu günlerde devrin en tanınmış şairi Tevfik Fikret'in ictimai hayatı, yani tarih şuuru reddeden şiirleri, bilhassa Tarfih-i Kadim, ortayta hula pozitivizmin bir meş'alesi gibi dolaşıyordu. Millî hayatı viyetinden, irfanı "tebdil-i tabiyet" ettiğini söyleyecek kadar nefret eden Fikret, Promete'nin gökten ateşi yalması gibi, gidip Avrupa'dan ilmi ve fenni getirmesini istediği Halfik'a ve bütün Türk genliğine., kendisinden ve kendisi gibilerden arlık ümidi kesmeleri gerektiğini, zira karanlık bir geymişten bütün kurtulmanın mümkün olmadığı söylemişti:

<unku leng ii pejmurde

Nazar/ânı seni mîdfe r;ekmek ister; sen

Buran huviyyeliî uzvıyetinle dtisin.

Ne yazık ki Fikret'in oğlu Halfik, babasının istediğini

eksiksiz yerine getirmiş, nâzılsından bütün kurtulmak

ıyın din değiştirerek milletin geleceğine katılmaktan da

kurtulmuştur.

106 /Eve Dtinen Adam

MEMLEKETE B ENZEYEN SEVGİLİ

Yahya Kemal de evden ka~arken bir Halfik'tu. Nite

kim, Paris'e ka~madan önce, "kendi neslinin btittin ~o-

cuklan gibi, ruhunda, ahlakmda, zevkinde, lisamnda,

san'atmda en btiytik tesiri" Tefvik Fikret'in icra ettigini,

fakat onun diline ve şiirine ilk tepkinin de yine kendisin

den geldigini soyler (SEP,6). Ger~ekten, Yahya Kemal'in

şiiri ve dtiştincesi, btittintiyle Fikret'in pozitivizmine, dili

ne ve şiir anlaytşma seviyeli bir reaksiyonu ifade eder. 0

"hi.iti.in hi.iviye ve uzviyetiyle atf" dekil, uzviyetinde bti

tiin htiviyetiyle maziye taş1yan atldir. byte ki, sevdigi ka

dmda bile btitiin bir vatan cografyas1 ve btitiin bir tarihi

tecilsstim etmiş gormek ister.

Bir Tepeden (KGK,14) istanbul'u seyretmeye gelen

sevgili, ciinan, 1rkmm btittin hususiyetlerini kendisinde

toplam1ş bir prototiptir. Gtizelligi memleketin gtizelligidir

ve konuştugu zaman sesinde istanbul hissedilir. Vatan

cografyas1 ve tarih, bu gtizelligi yaratabilmek i~in tam bin

y1l ugraşm1ş, nice fatihin altm kam, tarih onun ~ehresinde

aksetsin diye mermerle kanşffilşllr. Nas1l btittin ge~miş

muhayyilemizde yekun halinde duruyorsa, uk1m1zm hu

susiyetleri de Canan 'm ytiztinde oyle tebelltir etmiştir.

Tanpmar, Yahya Kemal'deki bu canan prototipini alarak

derinligine işler. Huzur romanmm Nuran'1 ile, bir tepe

den istanbul 'u rtiya gibi bir akşam vaktinde seyretmeye

gelen sevgili arasmda btiytik benzerlikler vard1r.

Tanpmar'a gore, kaderin ve zamanm karş1smda cemi yet ve onun tarihl varhg1 olan milliyet durabilir. Firtmaya karş1 yaprak degil, kaktinti topragm derinliklerine salm1ş

Eve Dtinen Adam I 107

olan 9mar dayamr. Kadere karşt duran 9mar biitiin bir uz viyettir. Degişme, ancak uzviyetin tabii degişmesi olabir. <tinkii her medeniyet bir biitiindiir,

" .. miesseseleri ve ktymet hiikiimleriyle beraber inki

şaf eder. Onlan Hizumsuz bulmaz, şiiphe de etmez. Nas1l elimiz, ayag1m1z, kulag1m1z bulundugunu diişinmeden bu uzuvlarla yaşarsak, onlarla oyle yaşartz. Hakiki taaz zuv da budur"15 ?

Tanpmar, taazzuv dedigi organizma karakterini, iyice derinleşerek davramş bi9imlerinde, hatta oturuş şeklinde bile araştımr. Huzur'da Mtimtaz, Nuran'm resimlerinden birindeki oturuş şekliyle eski minyatiirler arasmda mtina sebet kurmaktadıT:

"Tuhaf bir resimdi; eski minyatiirlere benziyordunuz.

Elbise hi9 de aym olmamakla beraber, meseHi Ali ~ir

Neval'ye şarap kadehini sunan gence ... Gtilerek ilave etti:

"O oturuşu nereden buldunuz?" Nuran'm verdigi cevap

ilgi \ekicidir: "Dedim ya, ecdad yiidigiin. Uzviyetimde var. Onlarla dogmuşum"16 .

Yahya Kemal'in Ciinan'1 da, Nuran gibi, uzviyetinde

1rkmm ve Jrkm1 şekillendiren coğrafyanm btitiin hususi

yetlerini taş1maktadı1r. K1saca ifade etmek gerekirse, Yah

ya Kemal'de ge\l:IDiŞ, hayat1m1zm dtŞmda birŞey degil,
hiilen yaŞad1g1m1z, bizde devam eden, bizi bir yoniyle
idare eden canli bir vaktad1r. Bu ise Tanpmar'm o kadar
onemli tizerinde durdugu historicite (tarihlik) 'den baŞka
bir~ey dcgildir. Yahya Kemal, "bugtinkti miiniis1yla
historicite'nin ehemmiyetm1, mazi karŞıS!Oda ruhi esarete
15 Tanpmar, Ya~ad1g1111 Gihi. s. 25

16 Tanpmar, H11:11r, s. 108

I 08 / Eve Donen Adam

dtiŞmeden idrak eden"17 bir sanatkar olarak karŞ1m1za rr1-
kar. Bu baktmdan onun nostaljisini, yani gerrmiŞe duydu
gu ozlemi rrok iyi ve dikkatle degerlendirmek gerekir. Kt
saca, Yahya Kemal, "Byron' u bedhaht eden melal"i ya
ŞamiŞtlf, fakat Byron degildir.

"BYRON'U BEDBAHT EDEN MEL..L"

Nostalji psikolojik mekanizmalanm1zdan biridir ve
her insan zaman zaman nostaljik davranışlar gosterir. Bu
gtinti begenmedigimiz ve yarmdan timidimizi kestigimiz
irrin gerrmiŞi ozledigimiz elbet olmuştur. Ferdi gerrmiŞi
miz kadar, ictimai gerrmiŞimiz, yani tarih de zaman za
man s1gmd1g1m1z, elenmiŞ, slizlilmtiŞ anduru bir zaman
verir bize. Rtiya gormek nas1l bir ihtiyarrsa, gerrmiŞe karr
mak da bazan btiylik bir ihtiyarr haline gelebilir.

Yahya Kemal'in nostaljisi, Ştiphesiz, "Byron' u bed
baht eden melal"e rrok benziyordu. Fakat ŞUnu hemen
belitmeliyiz ki, Byron, iflah olmaz bir romantikti. Halbu
ki Yahya Kemal realisttir. Tanpmar, "ilk btiylik realisti

miz hence odur, yani irrimizdeki hayata aldanmadan ba
kabilen tek adam" diyor¹⁸ ? Byron, ingiltere tarihinin en
ŞaŞaah devirlerinden birinde yaŞad¹⁹ halde, on dokuzun
cu asir romantizminin de etkisinde kalarak garip bir orta
rrag sevdasma yakalanmtŞtır. Bu sevda ile 1871 Yunan
ihtilaline katthp bize karŞt savaŞtr ve yurdundan rrok
uzaklarda ollir. Halbuki Yahya Kemal, neslinin blittin rro
cuklar¹ gibi, blylik felaketlerin ortasmda dtinyaya gelmiŞ
¹⁷ Tanpmar, Yahya Kemal, s. 20

¹⁸ Tanpmar, Edehiyat Ozerine Makaleler, s. 561

Eve Dtinen Adam I 109

ve dogdugu, ya~ad¹⁹ topraklann elimizden ytk¹~1m safha
satha gormiiŞtii. Bu feliiketli y¹llann verdigi biyiik iimit
sizlik ve karamsarhktan ancak bir zamanlar ordulanm¹zm
"her yaz ~imale dogru" 9Lktiklar¹ biyiik ko~uyu hatlflaya
rak, daha dogrusu tarihimizin zaferlerle ta9land¹⁹ muhte
Şem zamanlara kayarak kurtulabiliyordu. <;iinkii yanna
iimitle bakmak hemen hemen imkans¹zdi. Devrin biitiin
aydmlannda bu duygunun izlerini bulabiliriz.

Yahya Kemal'in tarihimizde en 9ok ozledigi devirler,
dikkat edilirse, "hayat hamlesi"nin en gii9lii oldugu de
virlerdir. <;ok onemli doniim noktalar¹ olan Malazgirt za
feri ve istanbul fethi onun diiŞiincesinde ve Şiirinde
onemli bir yer tutarlar. Bunlarm ardmdan Yavuz Sultan
Selim devri gelir. Lale Devri'nin de, Yahya Kemal'in
zevkiyi mizacmda yok hususi bir ma'kes buldugu bir ger
yektir. Lale Devri -ki bu ismin babas¹ da Yahya Ke

mal'dir- esasen bir zevk ve israf devri olmakla beraber,
artık yorulmaya başlandı bir medeniyetin son bir hamle
denemesi olarak da değerlendirilebilir.

Kanaatimizce, Yahya Kemal 'de önce bir kağıt olarak
başlayan geçmiş sevgisi kısa zamanda mahiyet değiştire
rek tarih şuuruna dönüşmüştür. Nostalji, geçmişin sevil
meden, kritik edilmeden sevilmesi ve özlenmesidir. Hal
buki Yahya Kemal'in, Türk tarihine şuurla bakmaya baş
ladıktan sonra, geçmişle sıkı bir hesaplaşmaya girdiği de
görülür. Aslında her aydın için sonunda böyle bir
hesaplaşma kaçınılmazdır.

Her şeyden önce, çok geniş bir tarih bilgisine sahip
olan Yahya Kemal, bilginin de ötesinde, tarihl hadiseleri
tekrar yaşamak fevkalide iyi biliyordu. Bir rubaisinde
bunu şöyle ifade eder:

I JO I Eve DÖnen Adam

<:1k tayy-1 zamiin et af1/ir her perde

Bir devr gefir istedigini her yerde

Ben hicret edip zamiinimden ya~adım

istanbu/' ufethettigimiz günlerde

Yahya Kemal'in dostu ve Fransız sanat tarihçisi Al

bert Gabriel de onun bu yönüne dikkat etmiştir. Bir yazı-

sında, Yahya Kemal'in sağlam bir tebahhura (erudition)

dayandırmış söyledikten sonra şöyle devam eder:

" ... geçmiş asırların vak'aları tekrar yaşamak bilirdi.

Bunları içselleştiren temel bilgilere dayanarak, çevrelerinde

olduğu gibi anlatırdı. Fakat Yahya Kemal'in tabii kabili

yetleri, ~air vas1flan, en kanşlk tarihi temalan bile o ka
dar a91k ve sarih bir tarzda nakil ve hikaye etmesine mii
sait idi ki, dinlerken bir şahit konu~uyor zannedilirdi.

Yahya Kemal'i dinlerken, tarih tam bir dirilme olmahd1r,
diyen Michelet'in tefekkiiriinii her vakitkinden daha iyi
anhyordum"19

?

Y AHYA K EMAL'İN T ARİH METODU

Yahya Kemal'in kendine has dikkati ve eriidisyonu,
kiitle halindeki ge9mi~i adeta par9ahyor ve ay1klayarak,
daha dogrusu, tashih ederek ya~anabilir bir vakla haline
getiriyordu. Turk istanhul konferansmda bu metodu
şÖyle anlatrr:

"Ge9mişte sevdigimiz, hayran oldugumuz ve baglan
d1g1m1z ~eyler yalmz giizellikler, iyilikler, dogruluklardrr;
19 A. Gabriel, "Milverrih Yahya Kemal", Yahya Kemal Enstitiisii
Mecmuas1 /, (ist. 1959), s. 36

Eve DOnen Adam/ 111

yoksa irirkinlikleri, kotiiliikleri, haks1zhklan sevmiyoruz.

Demek ki, maziyi bir kiitle halinde, oldugu gibi, her tara
f1yla sevmekten uzag1z. Boyle olduguna gore ya~ad1g1m1z
devirde de, halde de sevdigimiz ve sevmedigimiz aym
~eylerdir. Gelecekte de aym ~eyleri sevecegiz, aym ~eyle-
ri sevmeyecegiz (Ai,65)".

Tanpmar'a gore, tarihi bu tarzda degerlendirmek,
Bergson'un anlad1g1 manada, "bugiintin 1~1gmda maziyi

gormek keyfiyetidir" . Yahya Kemal'in ve Tanpmar'm

dii~iincelerinde irok onemli bir yere sahip olan musiki bi

le, her ikisi tarafmdan da "bugtiniin 1~1gm da" sevilir, de

gerlendirilir. Huzur romanmda Miimtaz ve Nuran,

"Ferahfeza'y1, Acema~iran'1, Beyati'yi, Sultani Yegah'1,

Niihiift'ii tercih ederlerdi. Bunlar as1l ruh iklimleriydi.

Fakat bunlarda da her eseri oldugu gibi kabul etmezlerdi.

<;iinkii Miimtaz'a gore alaturka musiki eski ~iirimize ben

zerdi. Orada da as1l sanat addedilen ve oyle yapilandan

~iiphe etmek gerekirdi. Daha ziyade bugiiniin muayyen

21

zevkiyle seirilen eserler giizel olabilirlerdi" .

Tanpmar'a gore, Yahya Kemal'in sanah, Orphee'nin22

saz1 gibi, biitiin bir geirmi~ zaman zevkini ahiretin kap1-

20 "Her biiyiik medeniyet kendinden onceki devirlerden efsaneleştir

digi birtak1m kahramanlan se~er ve kendi diyalektiginin dayand1g1

miitefekkirleri benimser. Bu, Bergson'un anlan1g1, bugiiniin 1ř1gm

da maziyi gorme keyfiyetidir". Tanpmar, XIX. Asir Tiirk Edebiyat1

Tarihi, ist. 1976, s. 23.

21 Tanpmar, Huzur, s. 134

22 Yunan mitolojisinde şiiri ve musikisiyle hayvanlar1, bitkileri, hatta

taşlan bile biiyiileyen şair. Apollon'un oglu oldugu soylenir. Kans1

Eurydike'nin oliimii iizerine, onsuz yaşayamayacagm1 anlayarak

cehenneme gider ve kansm1 geri ister. Hedes buna raz1 olur, fakat

cehennem tannsmm yasagma ragmen geriye doniip bakt1g1 i~in

Eurydike'yi ebediyyen kaybeder.

112 I Eve DOnen Adam

smdan geri 9agirnuştır. Bu bir yeniden dirilmedir, "onun i9in aranızda eskinin devarm olarak yaşayanlar onun ga zellerini anlayamazlar. Onlar bu zevki, bu kadar saf olarak gormege ahş OUŞ degillerdir"23 .

Yahya Kemal'de tarih bu tarzda tashih edilmiş olarak en saf şekliyle karşıma çıkar. Çünkü o tarihi hadiseler herhangi bir tarihçi gibi yaklaşmamış, bir nevi temessil yoluyla yeniden yaşama yoluna gitmiştir. Kısaca, yaşamamış, fakat yaşanandan siizilerek yaşamı ktlmmış bir tarihtir bu, bir şudur. Tanpınar'ın aslında kendisini anlatmak maksadıyla yazdığı şu cümlelerde, Yahya Kemal'in tarih anlayışını veciz bir şekilde özetlenmiştir:

"~urası var ki, tıpkı kendimiz gibi geçmiş zaman da bizdeki aksiyonla tekevvün halindedir. Kainatımızda nasıldi akislerimizle yaratılırsak, maziye de dişincelerimize, duygularımızla ve değerlerimizimize göre yaratır, değiştiririz"24.

"~ARK UFUKLARINDA VUZUH"

Yahya Kemal, tarihe karşı büyük bir nefret kampanyasıyla 9tldığı günleri de yaşad. Fakat o, ufuk değiştirmek için dahi bir hiiviyete sahip olmak gerektiğini ve bu hiivi yeti her milletin mazisinden aldığı iyi biliyordu. Bu bakımdan tasfiyecilere karşı sesini hiy yükseltmemeiş olmakla beraber, şiiri ve dişincesiyle daima seviyeli bir muhalefetin temsilcisi olmuştur. Esasen farklı davranışları, herşeyden önce kendi sanatına ihanet etmiş olacakti.

24 Tanpmar, Bei !jehir, s. 245

Eve Donen Adam I 113

Zira Paris 'ten dondiikten soma, la.sa siiren Nev-Yunanllik
davas1 istisna edilecek olursa, yazilar1yla hemen her za
man imtidat diiŒiincesini savundu, Œiiriyle bunu ger~ek-
leŒtirdi.

Yahya Kem al' in Œiiriy le "Œark ufuklannda" yeni bir
"vuzuh" baŒlam1Œt1. Ne yaz1k ki, baŒlad1g1 yerde kald1.

Ek

K6RKAZMA

Diin Kiir;iiksu'da Selim-i Salis hattralanndan olan karakolu,
enkaazmdan kimbilir ne deposu yapmak ir;in, y1k1yorlard1. Kor
kazma Tiirk istanbul'un bir uzvunu daha kmyor, pencereleri r;ap
rast demir kafesli san badanah Nizam-1 Cedid neferlerinin ilk
karargah1 olan bu binalardan ko~ede bucakta birkar; tane daha
var.

Bu binalar ki Oskiidar'da Selimiye K1~las1'nm yavrulandtr;
bize bir as1r evvel yeni bir hayata girdigimizi hatirlahr; zaten
ekseriya ~ehir dtŒmda olduklan ir;in ytktlmasalar da olurdu, degil
mi? Bu binalan y1kmadan basil olacak kar bir arsa bile degil, an
cak biraz enkazd1r. Llin biz son devrin Tiirkleri miiceddid kafah
insanlar1z. Bu ~ehri harap gormektense diim diiz gormekten daha
r;ok zevk ahnz, bunun ir;in de bir astrdan beri giiciimiiz ancak
harabeleri y1kmaga yetti.

Dort sene evvel bir ecnebi mimarla Haydarpa~a vapurunda
idim, vapur denize ar;1ld1ktan sonra Anadolu sahili goriiniir go
riinmez bu ecnebi mimar "ne giizel mimari!" dedi. Ben, Haydar

pa~a Gar1'ndan bahsediyor sand1m. "Son senelerde yeni yapild1"
dedim. Yiiziime hayretle bakt1. "Hay1r o miistekreh anban kasdet
mıyorum" "~u dort ko~e kuleli bina giizel" dedi ve Selimiye K1~-
las1'm gosterdi. Biitiin Tiirkler bu Şehirde herhangi bir binay1 bu
k1~ladan fazla begenir. <~iinkii beyinleri "yeni" dedikleri mikropla
a~tlanm1~ bir neslin r;ocuklar1dtr.

114 | Eve DOnen Adam

Bu illet, bu "yeni" sar'as1yla son am Ttirkleri kor kazmay1
kapular, y1k1lmadik ne resmi dfue kald1 ne konak; dag1lmadik ne
e~ya kald1 ne de doŞeme; bereket versin frenklerden her ~eyi bir
Şebek eŞyas1yle kapt1g1m1z gibi son zamanlarda da eski Şark
eŞyasmm siiahlarmm, hahlannm zevkini kapllk, belki bu mi.ina
sebetle bir gi.in kendi eŞyam1z1 sevmeye ahŞmz!

Harb zamanmda istanbul'a bir mimar Zi.ircher geldi idi. Bu
sanatkara o zamanki hi.ikumet Rumeli Hisan'm, kalelerini tekrar
abadan etmek iŞini teklif etti. Hisarlan gidip goren bu mimar
Ti.irklerin istanbul topragmda fetihten bir sene evvel kurdugu o
mimari muhalledesini aslaa di.izeltmiyerek yalmz takviye etmek
usfiliyle ihya edecegini soyledi, hatta kale i~inde bi.iyi.ik sofah
kar-1 kadim harap bir evi de aynen kunnag1 di.iŞi.indi.i. Bizim y1-
kanlar1m1z bir zihniyette, muhafaza edenlerimiz bir zihniyettedir.
Mese!a Rumeli Hisan kalesinin Iman bizim mimarlanm1za tevdi
olunsayd1 her taŞm1 ciialarcasma temizlerler, kulelerinin tepeleri
ne eski kubbelerini takar, zamamn bu ta~lara sindirdigi ruhu
tamiimiyle s1yrrarak yep yeni bir hale koyarlard1. Son zamanlarda
birka~ eski camiimiz bu usullerle imar edilmedi mi? (Piyyitaht,
9 Şubat 1921)

YEDİNCİ BÖLÜM

EVDE BİR EVSİZ ADAM

Derler: insanda derin bir yaradılır ki uzlilk;

Budur alemde hudutsuz ve derin l>ksilzlik.

"Koc.a Musti""o'a"

<;ocuKLUK A~KI: REDİFE HANIM

Yahya Kemal, eve donen adamdır, ama omrini sonuna kadar kadını sadece bir "ev"in hasretini çekti ve hayata, doğduğu topraklardan yok uzakta, koyu bir yalnızlık içinde veda etti. Gençlik yıllarında sevdiği, fakat evlenmeye cesaret edemediği Celile Hamm'a bağlılığını sonuna kadar korumuş, bu yüzden mülkleri bir bekar olarak, hep geçici kira evlerinde, otellerde ve pansiyonlarda derbederçe yaşamak zorunda kalmıştı. Hayatının son devrelerinde yerleşip iyiden iyiye benimsediği Park Otel 'deki odasında, ziyarete gelen dostlarına, eşlerine ve çocuklarına gitmek üzere izin isteyip ayrıldıklarında, birden derin ve ürktürücü bir yalnızlığın içine düşer, çocukları bir yalvarışla "Ne olur, biraz daha kalm!" derdi.

İlk defa, beş yaşında bir çocukken, Oskupa'te, genç bir

118 / Eve Donen Adam

loza aşık olan Yahya Kemal, şiire bu aşk hissiyle başladı-

ğini söyler. "Kumral ve endam" Redife Hamm,

Türkçü eski bir konakta oturan bey hanedanlarından bi

rinin gtizelligi ve cazibesiyle meşhur klZldlf. Bir şenlik
gecesi, Yahya Kemal'in btiytik annesiyle birlikte c;1kttg1
gezintide Redife Hamm da arabaya binmiştir. Bu gezinti
s1rasmda genc; klZln cazibesiyle serseme donen c;ocuk,
ic;inde, gtnlerce pek anlam veremedigi bir ateş hisseder.
Yahya Kemal, Redife Hamm'1 bir stinnet dtigtinti ge
cesi ikinci defa gordigtinde on iki yaşımdad1r ve btiitiin
gece yanmdan ayrılmaz. Eski yaras1 ac;llmtş ve ic;ine ateş
yeniden dtiştmiştir. Hatıralarmda, "Zannedersem o da o
akşam ic;imi yakan ateşi hissediyordu" diyen Yahya Ke
mal, hic; bir m1sram1 hatıflamad1g1 halk ttirtisti tarzmdaki
ilk şiirini de bu karş1laşmadan sonra yazd1g1m anlatlf.
Ateş zamanla ktilenir. Zaten Redife Hamm, bir süre
sonra Rufai dergahmm postnişini Sadeddin Efendi 'yle
evlenmiştir. Yahya Kemal, bir Cuma gtinti, c;eşmeli, şa
dtrvanh, oldukc;a zengin bir dergah olan Rufai tekkesine
zikir ve devram seyretmek ic;in gider, hentiz on beş yaşı
dadlf. Zikirden sonra, evliliğin bir başka ttirli gtizelleştir
digi Redife Hamm'1 kadmlar tarafmdan c;1karken gortince
cin c;arpm1şa doner. Bu tic;tincti tesadifiin tesiri derin ol
muş, gene; Yahya Kemal, okulda vazifelerini, evde ve so
kakta eglencelerini unuttur olmuştur. ic;ini yakan ateşin
ac1sm1, bu sefer ttirkti tarzmda degil, kitaplarda gordigt
manzumelere benzeterek aruz vezniyle yazmay1 dener ve
tistelik bu manzumeyi, aym zamanda bir edip olan ~eyh
Sadeddin Efendi'ye gosterir.
Yahya Kemal, Redife Hamm'a duyduğu aşkla soyle~

digi ve sevdigi kadmm kocasma tashih ettirdigi bu şiirle,

Eve DOnen Adam/ 119

aruzun ve eski şiirin havasma iyiden iyiye girer. Bu arada

Serare ve Ateşpare'yi keşfetmiştir; Muallim Naci'nin

rindane şiir diinyasma dalarak kendi kendini teselli etme

ye 9ahşhg1 siralarda, Redife Hamm, ilk 9ocugunu dogu

rurken oliir. ~airimiz bu oliimiin iizerinde nas1l bir tesir

b1raktigm1 anlatm1yor, fakat derinden sars1ld1gm1 tahmin

etmek zor degildir. Zaten k1sa bir sure sonra idadi tahsili

i9in Selanik'e gonderilir (H.93 vd).

EVDENKOPU~

Yahya Kemal'in hayatmda, babas1 ibrahim Naci

Bey'in isranyla Selanik'e "nakl-i hane" etmeleri ve Os

kiip-Selanik arasmda gidip gelişler, Redife Hamm'm olii

mii kadar sars1c1 bir hadisedir (1897). Aile, bu hadise yii

ziinden dag1lma noktasma gelir. Bu arada Nakiye Ha

mm'm teverriimii ve Oliimii, Yahya Kemal'i oylesine de

rinden etkilemiştir ki, omriiniin sonuna kadar onun sabit

baktşlanm iizerinde hissedecektir:

Annemin na' ~tm gordiimdii;

Bak1yorken hana sahit ve donuk gozlerle

Actdan rtdtracaktm.

Aradan elli dokuz ytl gerti.

Aho sahit hakt~ el' an yaradtr kalhimde.

Nakiye Hamm'm hatiralanm canh bir şekilde yaşatan

evin kiraya verilmesi ve babasmm yeniden evlenmesi şai

rimizin i9ine diiştiigii yalmzhk ve ev'sizlik psikolojisini

daha da derinleştirmiş olmalđı r. Bir yıl sonra dondıkları

Oskilp'te şimdi kiracıdırlar. Kirada oturmanın o devirler-

120 | Eve Dönen Adam

de hoş karşılanmadığı, bir ailenin kendi ikametına mahsus evi kiraya vermesinin ise uğursuzluk getireceğine inanıldığı düşünülürse, İbrahim Naci Bey ailesinin ilzili ve tedirginliğini tahmin etmek kolaylaşır.

Yahya Kemal, hatıralarında, Oskilp sevgisini o zaman

daha iyi idrak ettiğini söylüyor. Oturdukları Karşıya

ka 'nın uzaklığı iki kilometre bile tutmadığı halde, Oskilp

hasreti -ki bu hasret omrünün sonuna kadar devam ede-

cektir- Yahya Kemal'in kalbini yakmaktadır:

"Bilyilk validemi ve bilyilk teyzemi, Karaagaylar'daki

konakta ziyarete gittığım vakit hasretimi geryi teskin edi-

yordum. Lakin yok da mahzun oluyordum. Mesela bir

askeri paşaya kiraladığımız bizim evin önünden bir ya-

bancısı fatıyla geyerken, merhume annemin hatıraları,

onun o eve ettiği ihtimam, onun oradaki orta salonda olu-

şu, ilaahir birçok şeyler zihnimi sanyor, oradan boynu

butiklik bir insan gibi geyiyordum" (H,54).

Yahya Kemal, ailesi 1899'da boşalan eski eve yerleşip

de kiradan kurtulunca, sevinç ve mutluluktan uyacak gibi

olur. Hem meydana, hem de Karaagaylar'a bakan list kat

taki yazlık odayı ona verirler. Genç şair, odasını keyfince

tanzim eder. Minderin köşesine annesinden kalan ceviz

boyah yekmeceyi, yekmecenin ilzerine de kâğıt, kalem,

kalemtraş, makta gibi yazı aletlerini ve kitapları yerleş-

tirir. Yer yatağı ve şeftali resimli şal yorganı karşıda bir köşede durmaktadır. Bu oda, Yahya Kemal'in keyfince tanzim ettiği ilk ve son odasıdır.

İSTANBUL VE PARİS

Genç Yahya Kemal'in kendisine tahsis edilen odadaki

I

Eve Dönen Adam/ 121

mutluluğu uzun sürmez; ilkey annesi Mihrimah Harum'a ve babasına bilmediğimiz bir sebeple danılarak evden ayrılarak, bir süre akrabasından Humbaracızade Yaşar Bey'in Sereva kenarındaki konaklarda ikamet eder (H,66). Zaten 90k geçmeden tahsilini tamamlamak üzere, Rumeli' den gelenlerin hep "muhacir" olarak görüldüğü İstanbul'a doğru yola çıkacaktır.

1902 yılında, bir Nisan günü Usküp'ten trenle ayrılarak Yahya Kemal, Selanik'te kendisini karşılayan amcasının evine gitmez, geceyi istasyon civarındaki Selanik Oteli'nde geçirir. Ertesi gün de İstanbul trenine binerek yola devam eder. Güney Rumeli'nin en bit topraklarını ilk ve son defa baştan sona katetmektedir. Sirkeci' de trenin inmesi bir arabaya atlar ve Fazlpaşa'ya, bir süre kalacakları Besim Ömer Paşa konaklarına gider. Paşa'nın annesi Afife hanımefendi, Yahya Kemal'in dördüncü kuzusundan teyzesidir.

Yahya Kemal o yıl Mekteb-i Sultanı'ye, kadro dolmuş olduğu için giremez. Yeni öğretim yılı başlamış beklemek zorundadır. Bu durumu, sonraları hayatının en

bilyilk şans1 olarak degerlendirecek olan kahramamm1z,
1902 k1ş1m Sanyer'de, Nakiye Han1m'm bilyilk
teyzezadelerinden ibrahim Bey'in kirac1 olarak oturduğu
Arif Bey Koşkil 'nde ge9irir. Gen(\: şairin hayatmda yep
yeni bir donem başlamıştlr.

Arif Bey Koşkil 'niln selamhgmda dilzenlenen saz ve
"ayş ii nuş" alemlerinde musikiye merak salan ve işrete
ahşan Yahya Kemal, Paris'te yaşayacag1 bohem hayatma
hazirlamr gibidir. Birinci bolilmde sozilnil ettigimiz ~ekip
Bey'le bu saz alemlerinde tantşIT ve onun etkisiyle Pa-
122 /Eve DOnen Adam

ris'e firar htilyalan kurmaya b~lar. Geny Yahya Kemal,
Paris'e kaymadan once-Nihad Sarni Banarh'ya verdigi
notlara gore-Hidayetin Bag1'na giden yol tizerinde ktiytik
bir ev kiralar, daha sonra Kad1koy'de bir Alman pansiyoyu
nuna ta~1mr1.

Ve Memphis vapurunun Marsilya'ya b1rakhg1 ktiytik
kayak, burada bir otelde geyirdigi gecenin ruhuna verdigi
ac1y1 hiy bir zaman unutmam1~ttr. On y1l boyunca Paris 'te
otellerde, kahvelerde, pansiyonlarda, izbe apartman dairelerinde
relerinde bir "haneberdu~" hayah ya~ar. istanbul 'a don
dtikten sonra da durum pek degi~meyecek, Osktip'te an
nesinin oltimilyle kaybettiği "ev" s1cakhg1m bir daha bulamayacakllr.

BiR ~K HIKAYESİ

Paris'te Yahya Kemal'in hayatma herhangi bir kad1-
nm girip girmediğini bilmiyoruz. Ancak istanbul'a don

dtikten dort y1l kadar sonra, Naz1m Hikmet'in annesi Celile Hamm'a a~tk olduğu, kaq1hk bulan bu a~km evlenme noktasına kadar geldiği bilinmektedir. Va-Nu, Yahya Kemal'in gilyelik gımlleklerinin bile bohyaya konuldugu nu, ancak kendini maddi ve manevi olarak aile kurmaya hazır hissetmeyen "kaptisli" ~airin Celile Han1m 'a uzun bir ozilr mektubu gondererek evlilikten son anda vazgeytigini yazmaktadır. Bunun ilzerine Naz1m'm annesi yaghiboya portrecilik sanallru ilerletmek bahanesiyle yekip Paris' e gider2 ?

1 Banarh, Yahya Kemal'in Hat1ra/an, s. 137

2 Vala Nurettin, Bu Diinyadan Niiz1m Ge~ti, s. 30

Eve DOnen Adam I 123

Asnn başlarında istanbul sosyetesinin en gilyel kadımlarından biri olan Celile Hamm'm babası, Polonya ihtilalinde Tiirkiye'ye s1gman ve milsliiman olarak Osmanlı ordusuna kahlan Mustafa Celaleddin (Borcenski) Paşa 'nm oğlu Enver Paşa3 , annesi ise, Alman as1lh Milşir Mehmet Ali Paşa (Magdeburg)'nm k1z1 Leyla Hamm'dir4.

Yabanc1 milrebbiyeler tarafmdan elbebek giilbebek biyiltiilen ve birka9 yabanc1 dile aşına babası tarafmdan egitilen Celile Hamm, saray ressam1 Zonaro'dan ders alıma ırnkam bile bulmuştur. <i;inkil babası Enver Paşa, Sultan Abdilhamit'in yaveridir. Celile Hamm, 1900 y1lmda, Osmanlı 'nm tasavvufi şiirler de yazan meşhur valilerin den Naz1m Paşa'nın oğlu Hikmet Bey'le evlenir. Ne var

ki pek iyi gitmeyen bu evlilik, Birinci Dilnya Savaş! son
lannda boşanmayla sonu9lanacakt1r.

Yahya Kemal, Celile Hamm'1 ilk defa 1916 y1hnda,
Yakup Kadri'nin detaletiyle gittigi bir Bektaşı Tekke
si'nde gornilştiir5. ikisinin de aslmda, Bektaşilik'le bir il
gileri yoktur; "kaderin garip bir cilvesi"yle karşılaşmışlar
ve Yahya Kemal'e ne olduysa, o anda olmuştur. Yakup
Kadri 'ye gore, bu tesadif,

"Yahya Kemal'in derbeder hayatmda pek mutlu bir
donilm noktas1 olabilirdi, eger bunu takip eden gonill mil
nasebetleri (...) ruh krizleri ve k1skan9hk kuruntular1yla
bulanmasayd1; eger şair, sevgilisini oldugu gibi gorebil-

3 Va-Nu, Mustafa Celaleddin Pa~a'nın Polonyah huistiyan bir Gaga
vuz Tiirk'ii oldugunu siyliiyor. A.g.e., s.

4 Taha Toros, ilk Kad111 Ressam/ar1m1z, s. 25 vd.

5 Taha Toros, Yahya Kemal ile Celile Hamm arasmdaki a~km 1918
y1hnda ba~lad1g1m siyliiyor.

124 I Eve DOnen Adam

seydi ve ona, s1tmah muhayyilesinde 'Kirpikleri siizgiin
o ihanet dolu gozler!Dikkatle bakarken bile bir fzrsatz
oz/er' m1sralanyla vefas1z ve fettan kadm htiviyetini ver
meseydi, oyle saruyorum ki, tath ve rahat bir evlilik haya
tma kavuşacakt1"6.

Oyle anlaş1hyor ki, Yahya Kemal, Celile Hamm'1 go
rtir gormez vurulmuş, "dişi bir pars"m gozlerine benzer
ela gozlerinin btiyiisiine kap1lm1şt1r. Zavalh şaire zaman
zaman yilgmhklar yapttracak kadar btiyiik bir aşkhr bu.

22 Ocak 1948'de, Serkil Doryan'da yedikleri bir ogle ye
megi s1rasmda dostlanna anlatt1g1 hadise, Y ah ya Ke
mal' in Celile Hamm'1 nas1l btiyiik bir aşk1la sevdigini
gostermektedir.

~evket Rado'n1m naklettigine gore, Yahya Kemal, Bii
ytikada'da oturdugu mada, Celile Hamm'la mtinasebetle
rini hayli ilerletmiştir. Yazlan Ada'da oturan Celile Ha
mm, sonbahar ortalarmda Nişantaşt'ndaki evini tanzim
etmek iyin zaman zaman istanbul' a inmektedir. 1916
sonbahann1da, Yahya Kemal, sevgilisini btiytik bir tiztin
ttiyle ugurlar. iskeleden mendil sallamaklar, aglamaklar. ..
Ada birden boşahvermiştir sanki; ortahkta bir golge gibi
avare avare dolaşan şair iyin en mutlu gtinler, Celile Ha
mm' m telefon ettigi, yahut kendisinin onu gormek iyin
istanbt1l' a indigi giinlerdir.

Birgtin Berlin Sefiri Hakkt Paşa'n1m istanbul 'a gelece
gine dair bir haber ytkar. Celile Hamm'm uzaktan akraba
s1 olan Hakk1 Paşa yapkm bir adamd1r ve istanbul'a her
gelişinde suvareler dtizenleyerek istanbul'un en gtizel ka
dmlarm1 bir araya toplamaktadu. Y ahya Kemal, bu habe-
6 Yakup Kadri, a.g.e., s. 171

Eve Dtinen Adam I 125

ri duyunca, beyninden vurulmuşa <loner ve sevgilisine te
lefon ederek Hakk1 Paşa istanbul'a gelir de bir suvare dii
zenlerse, kesin olarak katılmayacagma dair soz ahr.

Bir akşam, Ada'da otelin oniinde otururken yanmdaki
iki kişinin Hakk1 Paşa'dan ve o akşam verecegi suvare

den bahsettiklerini duyunca kan beynine s1rrrar ve miithiŞ
bir 1st1rapla yerinden fırlar. Son vapur rroktan kalkmıŞhr,
iistelik sert bir lodos esmektedir. Her ne pahasına olursa
olsun, Maltepe'ye ge9meye karar veren Şair, sandalcıllar
dan birini bol para vererek ve "Hastam var!" diyerek gii<r
bela kandmır ve denize arr1hrlar. -Bir miiddet sonra lodos
artar ve deniz Şiddetle rralkalanmaya başlar. Sonunda kii
rek rrekemez hale gelen sandalcı, ofkesini yenemeyip yii
ziine karŞı kiifrederken, Yahya Kemal dehŞet itrinde sade
ce Hakki PaŞa'nın suvaresini ve sevgilisinin de orada ola
bileceğini diiŞiınmektedir. Hikayenin devam1m kendisin
den dinleyelim:

"Gii9 bela Maltepe'ye gelebildik. Dalgalar oyle bir
rrarp1yordu ki, sahile rr1kmak buraya kadar gelmekten da
ha tehlikeli idi. Zar zor, bir hayli ugraŞttktan sonra kendi
mi sahile attım. S1rs1klam olmuŞtum. Hemen Maltepe'de
ki kahvelere ugradım. Bir araba istedim. Yok ... Yok. ..
Bostanc1 'ya kadar yaya gitmeye karar verdim. Tren yolu
na rr1karak koŞmaya başladım. Maltepe'yle Bostanc1 ara
smdaki mesafenin bu kadar uzun olduğunu o zaman far
ketmiŞimdir. Kan ter itrinde Bostanc1 'ya geldim. Vakit
hayli gerrti. Karakola gittim. 'Bana bir araba bulunuz,
hastam var' dedim. Arad1lar tarad1lar, birini buldular. Yi
ne bir sUri.i para verdim. Arabayla yola koyuldum. Kad1-
k6y, oradan Osktidar. .. KarŞıya gerrtim. Dogru NiŞantaŞı!

126 | Eve DOnen Adam

"Sevgilimin oturduğu apartmanın kap1c1s1 ahab1md1.

Penceresini vurarak onu uyandırdım. 'Benimki evde mi?' diye sordum. Adam halime bakıp şaşırıp: 'Evde, bu akşam 91kırnadı!' dedi. 'Ne diyorsun?' diye bağırdım. Bütün o katettiğim mesafe sanki başıma yıkılmıştı. Eve kaçta geldiğini tahkik ettim. Sozine inanamıyordum. 'Çünkü bir bak! Evde mi?' diye adamı zorladım. Adam 9ama9ar 9ıktı. Bir münasebetle hizmetçisine sordu: 'Uyuyor!' demiş. Geldi haber verdi. Sanki dünyalar benim oldu. Apartmanım karışımında bir arabacının meyhanesi vardı. Orada sabaha kadar içtim. Sabahleyin doğru eve 9ıktım. Benim halim berbat. Toz toprak içinde olduğumu görünce şaşırıp ve hemen anladım. Sarmaşdolaş olduk"7 ?

Daha sonra kendisinden söz edeceğimiz Melek Celal Hamm'm ve H. Vehbi Eralp'in de ufak tefek farklarla anlattıkları bu hadise Yahya Kemal'in aşkının büyüklüğüni gösterdiği gibi, Yakup Kadri'nin onun kişikanlılığı ve kuruntuları hakkında söylediklerini de doğrulamaktadır. Yakup Kadri'ye göre, Celile Hamm, kocasından ayrılmak, 9olugunu 9ocugunu, evini terk etmek suretiyle Yahya Kemal'e ne kadar ciddi ve samimi bir şekilde bağlandı mı .isbat etmiş ve onunla yeniden kuracağı aile yuvasının hazırlıklarına girişmişti9 .

7 ~evket Rado, "Yahya Kemal'in Bir Ak Macerası", Hayat Tarih Mecmuası, Mayıs 1969, s. 4

8 ~emsi Kuseyri, "Yakın Dostları Yahya Kemal'i Anlatıyor", Yeni Sahah, 5 Kasım 1958; H. Vehbi Eralp, Yahya Kemal'in, s. 28

9 Yahya Kemal o Sıfarda Bahriye Mektebi'nde Nazım Hikmet'le

Necip Fazlî'nin hocasıdır. Hatta Nazım'ın 10 bazı şiirlerini dilzelttiği ve bir dergide neşredilmesini sağladığı söylenmektedir. Taha Toros, Yahya Kemal'in Celile Hamm'ın evine giderek Nazım Hikmet'e ders verdiğini, ancak hocasıyla annesi arasındaki ilişkinin farkına

Eve Dönün Adam 1 121

"Yahya Kemal acaba İstanbul'un neresinde oturmak isterdi? Onun gibi bir büyük şairin zevkine göre, acaba tutacağı evi nasıl döşemek lazım gelirdi? Gece gündüz hep bunları düşünürdü. Kendisi aynı zamanda ressam olduğuna; duvarların dekorasyonunu kendi eliyle yapmak niyetinde idi. Fakat Yahya Kemal acaba hangi renklerden hoşlandı? Bütün bunları Yahya Kemal'e sorduk; a ondan ne gibi cevaplar aldık? Şimdi pek iyi hatırlayamıyorum. Fakat Yahya Kemal'in bu evlenme projeleri üzerine de durduktan sonra; nekindiğini ve bunlar her bahis konusu olduğunda vakit adeta telaşa döştüğünü pek iyi bilirim. Bir gün bu halinin sebebini bana şu sözlerle açıklayacaktı:

"Bu kadar dile gelmiş bir kadınla ben nasıl evlenebilirdim?

Sonra herkes bana ne der? Ne gözle bakar?"

Gerriden de, Celile Hamm, halen Yahya Kemal Enstitüsü'nde muhafaza edilen bir mektubunda, kendisinin nikah muamelelerini tamamladığını belirterek "Şimdi senin şer'i bir men'in yokdur diye bir kâğıt istermiş" diyor.

İşte o kadar ileri bir satırdadır ki, Celile Hamm, mektubunu "Kancığım Celile" diye imzalamaktan çekinmemişti.¹¹

varan Naz1m Hikmet'in birgiin gizlice Yahya Kemal'in pardtisiisii
niin cebine "Hocam olarak girdiginiz bu eve, babam olarak gire
mezsınız!" diye bir not b1rakt1gm1 anlal!yor. Yahya Kemal, bu mek
tubu ahnca, bir daha Celile Han1m'm evine ad1m atmam1~ (Taha
Toros, "Yiiz Y1//1k Yahya Kema/", Milliyet, 4 Arahk 1983).

10 Yakup Kadri, a.g.e., s. 173

11 Celile Hamm'm Yahya Keamal'e gtinderdigi mektuplardan baz1lan
Yahya Kemal Enstitiisiinde muliafaza edilmektedir. Bu mektuplar
dan biri Œtiyledir:

Bugiin pazar belki gelirsin diye tit;: vapurunu pencerede bekledim.

Gelmedin mahzun oldum.

Verdigin konferansa gelmedim, kalabahkl1r memnun olmazsm diye,

128 I Eve DOnen Adam

Va-Nfi 'nun soyledigi gibi, Yahya Kemal kendisini
maddi ve manevi bakimdan evlilige hazir m1 hissetmiyor
du, yoksa Yakup Kadri'nin iddia ettigi gibi, sosyal mev
kiini diiŒiinerek "dile diiŒmiiŒ" bir kadmla evlenmek mi
istememiŒti, kesin bir hiikiim vermek zor. Arna aŒk.tnm
biyiikliigini ve siirekliligini goz oniine alarak, Y akup
Kadri 'nin iddiasm1 biraz ihtiyatla karŒtlamak gerektigini
soyleyebiliriz. Yahya Kemal, y1llard1r yaŒad1g1 derbeder
lik, haneberduŒluk ve bohem hayah ahŒkanhklan yiiziin
den, s1ki bir inzibat gerektiren evlilik hayatma intibak ve
Celile Hamm '1 mutlu edemeyecegi endiŒesine kap1lm1Œ
olabilir. ~uras1 bir ger~ektir ki, omriiniin sonuna kadar
Celile Hamm'm hatirasma bagh kalm1Œ ve baŒta Vuslat
olmak iizere, yazd1g1 biitiin aŒk Œiirlerinde ona duyugu

biiyiik aşkt terenniim etmiştir.

fakat hep akhm sende idi.

<;ok 9ok giirecegim geldi. Beni niye aramadm, sana giicendim cam
mm i9i, pek giirecegim geldi.

Ben o giinden beri yani salt giiniinden beri evdeyim, diki~ dikiyo
rum. Evimiz i9in 9abş1yorum.

Sen ne yap1yorsun benim arllk tahammiile sabra mecalim kalmad1.

Nikah i9in annem seni giirmek istiyor. Behice Han1m'a gidecek, se
ni bulduracak. Sen ne zaman ararsan evde bulunursun zannediyor.

Bize sen gel, mektubumu ahr almaz bize gel.

Benim nikah muamelem oldu. ~imdi senin şer'i bir men'in yokdur
diye bir kag1t istermi~. Annem sana siiyler. Bir kere nikah olsa bize
misafir gelirsin, oturur konu~uruz. Odam1z s1cacık soguk.lar olduk9a
hep seni diişiniyorum. Sana arzu ettiğim gibi ne zaman bir yuva
yapacag1m. Cammm i9i pek pek giirecegim geldi hemen gel. Bin
lerce giizel giizlerinden iiperim.

Kanc1gm

Celi le

Eve Donen Adam I 129

VE MELEK CEL..L

Melek CeHil Hantm'a gore, Yahya Kemal'in Celile

Hantm'la evlenmesine arkada~lan man! olmu~tur ve o,

Celile Hantm'la evlenemedigi i~in bir daha evlenmemi~--

tir. Aynld1ktan sonra y1llarca gormedigi Celile Hanun'la

birgtn nasilsa kar~ila~an Yahya Kemal, ~ok btiyUk bir

Uztinttiye ve karamsarliga kap1ltr. Bu kar~1Ja~manm nas1l

olduguna dair bilgi vermeyen Cahit Tanyol, ailesi ve a~k

maceraları hakkında son derece ketum olan Yahya Kemal'in birgün kendisine Celi ile Ha01m 'dan ~öyle söz ettiğini nakleder: "<ok tizUntti!Uytime Tanyol, dtin Celile Ha-01m '1 gordUm. Otuz y1Jdan beri hi~ gormemi~tim. Sanki 12

i~inde bir ~ey ~okmti~ gibi ... "

Yahya Kemal'in Melek CeHil Hamm'a a~tk olup olmadıgı hususunda bilgimiz yok. Taha Toros, ~airimizin Melek CeHil'le ili~kisinin dostluk smmnt a~madıgı soylenmektedir. 13 Belki Celi ile Hamm '1 hatırlatan hususiyetlerinden dolayı platonik bir a~ktan söz edilebilir. Bilindiği gibi, Melek Celal de, Celile Hamm gibi hem istanbul sosyetesinin gözdelelerinden biri, hem de ressamdır. Ostelik, Melek CeHil'de, Celile Hamm'da bulunmayan bir meziyet daha vardır: Osmanlı kiltürüne vukufu. Bir kere, hat sanatı uzmanlık seviyesinde vakıftı. Nitekim ~eyhti'l-Hattatin Kami! Akdik ve ~eyh Hamdullah hakkında yayımlanmış kitapları bulunmaktadır. Tugrake~ ismail Hakık Altunbezer ve Necmeddin Okyay hakkındaki kitapları 12 Cahit Tanyol, Tırk Edl'hiyatı11da Yaltya Kemal. s. 166 13 Toros, "YUz Yıllık Yahya Kemal", Milliyet. 6 Aralık 1983 130 I Eve Donen Adam

da mtişvedde halinde, halen Londra'da yaşayan oğlunda dır.14

Melek CeJal'in 1939 yılında yayımlanan Türk i~lemleri'nden başka, Topkapı Sarayı 'na ve Tırk stislemesindeki Budizm men~eli motiflere dair Fransızca yayımlan

m1Ş eserleri de bulunmaktad1r.

Melek CeJal, Batt ve Osmanh ktlttirleriyle tinsiyeti sayesinde, Mtitareke y1llannda tantŞhg1, kocas1 CeJal So fu 'nun yakm arkada~lanndan Yahya Kemal'i r;ok iyi an lam1Ş ve en yakm dostlan arasma girmiŞtir. ~emsi Kusey ri 'ye anlatt1g1 hatiralannda, Yahya Kemal 'in kendisine "Melek Sultan" diye hitap ettiğini soyler ve "Evimizin en k1ymetli, en htirmet ettiğimiz misafiri idi. Bu dostlugu

15

muz kocamm vefatmdan sonra da devam etti" der. Bir likte, Tanpmar'm Huzur'undaki MUmtaz'la Nuran gibi istanbul'un tarihl mekanlanni gezmiŞ, tarihe, kUltUre ve istanbul sevgisine dayanan bir dostluk yaŞam1Şlard1r.

Yahya Kemal'le Melek CeJal'in en r;ok gezdikleri semt OskUdar'dir. Bu semti, en ticra kbŞelerine kadar Yahya Kemal'den ogrenip seven Melek CeJal, birlikte stk s1k Atik Valide Camii'ne gittiklerini, Yahya Kemal'in Atik Va/ide ad1yla bir Şiir yazmaya baŞlad1gm1, ancak kendisine ithaf etmeyi dtiŞtindigtı bu ~iiri bir tUrtı ta

16

mamlayamad1gm1 soyler.

1896'da istanbul'da dogan Melek CeJal, kokltı bir ai Jenin k1z1dir. Celi le Harum gibi aile ir;inde saglam bir egi tim altr ve 1918'de Ktbnsh Hac1 Sofuzade Celiil Bey'Je

14 Toros, ilk Kad111 Ressam/ammz, s. 62

15 Kuseyri, a.g.y., Yeni Sahah, 4 Kas1m 1958

16 Kuseyri, a.g.y.

evlenir. istanbul 'da avukat olarak btiytik Un kazanan ve kibar bir salon adam1 olan Celfil Bey, Yahya Kemal'in de yaJan dostlugunu kazanmtŞhr.

Sofu yiftinin Moda <ay1rhg1 'ndaki villalan, belli bir donemde, biryok aydmm ve sanatymm buluŞtugu bir ktir merkezi gibidir17 . Yukanda da ifade ettigimiz gibi, Yahya Kemal, bu villanm en itibarh mtidavimlerindendi.

"CANAN"

Yahya Kemal'in hayatma yeŞitli Şekillerde biryok ka dmm girdigini biliyoruz. Hepsinin mtiŞterek ad1

"Canan"dir ve son derece ketum oldugu iyin aŞtk oldugu kadmlar hakkmda kimseye pek bir Şey anlatmam1Ştlr.

Mesela 19 Agustos 1940 akŞam1 gece saat 10.00'da Sir keci Gan 'ndan ugurlad1g1 kadmm kim oldugunu bilmiyoruz. Yahya Kemal Mtizesi'nde muhafaza edilen bir zarfm Uzerinde eski harflerle ve siyah mtirekkeple yaztlmtŞ Ş6y le bir metin vard1r:

"Bu zarfm iyindeki hatira: 19 Agustos 1940' da, Sirke ci Gan'nda, gece saat IO'da veda ettigim aziz bir kadmm gogstindeki yiyektendir. Kopanp verdigi bu iki yaprag1 daima muhafaza edecegim".

Nihad Sarni Banarh, halii bu zarfm iyinde duran ka ranfil yapraklanyla ilgili olarak yazd1g1 yaz1da, Yahya Kemal'in Sirkeci'den ugurlad1g1 kadmm ismini ay1klama ya mezun olmad1gm1 soyler18 ? \$airi.n 1940 Agustos'unda 17 Taha Toros, a.g.e., s. 62

18 Banarh, Bir Dagdan Bir Daga, s. 69

132 /Eve DOnen Adam

A vrupa 'ya ugurlad1g1 kadma fena halde tutuldugu zarfm
i.izerindeki metinden anlaşthyor. Ancak Melek Celiil, hiy
bir kadmm ona Celile Hamm'1 unutturamad1g1m soyler.
Buna ragmen s1k s1k aşlk olasma da mi.izmin bekarhgmm
ve yalmzhgmm bi.iyi.ik roli.i olmahd1r.

Cahit Tanyol, Yahya Kemal'in şiirlerine hiy bir şekil
de yans1tmad1g1 korkuny bir yalmzhgm penyesinde yaşa
d1g1m soyler ve bunu ilk genylik yagmdan itibaren steak
bir aile hayatmdan ve tath hatiralarla donat1Jm1ř aile ki.il
ti.iri.inden mahrum olasma baglar. Tanyol'a gore, "evin
den y1k1p bir daha eve donemeyen" şairin Celile Ha
mm'dan son anda kaymas1 da bu yi.izdendir.19

Yaş1 ilerledikye s1cak bir aile ortam1m daha fazla ozle
meye başlayan Yahya Kemal, Cahit Tanyol'a birgi.in bi.i
yi.ik bir hi.izi.inJe şUnlan soylemiştir:

"Bi.iyi.ik şair, bi.iyi.ik edip olmaktan daha onemli i.iy şey
var: Birincisi evlenip bir yuva kurmak, ikincisi bir ev sa
hibi olmak, i.iyi.inci.isi.i bir tarafta kimseye muhtay olmaya
cak kadar paras1 bulunmak. . Ben bunlann i.iyi.ini.i de yapa
mad1m. Akşam oldu mu dostlar dag1hr, evlerine gider.

Ben şU otel odasma da yalmzhg1 bi.iti.in dehşetiyle duyanm.
Ne şiir, ne kitap ve ne dostlanm beni bu korkuny yalmz
hktan yekip alabilirler"20 ?

Yahya Kemal, birgi.in Melek Celal'e de "Sultamm"
demiştir, "bir evim olmahydi. ~oyle ingiliz evleri gibi

konfortabl, gi.izel koltuklannda rahatya oturup istan
bul'u seyretmeliydim. Stile Uşaklan olsun, temiz, gi.izel
kurulmuş bir sofram olsun, bunlann hasretini yekiyo-

19 Tanyol, a.g.e., s. 169

20 Tanyol, a.g.e., s. 170

I

Eve Donen Adam I 133

rum. Goriyor musunuz, bu yaş1mda bir otel odasmda kal
d1m"21.

UsKOP'O isTANBUL'DA ARAMAK

Yahya Kemal 'in şiirlerine ger9ekten hi9 yans1mayan
bu trajedi iizerinde nedense pek durulmamtştlr. Annesinin
de oliimiine sebep olan geyimsizliklerin yaşand1g1 bir ev
den yocuk yaşta ayrılan ve bir daha bu eve de, bu evin
bulundugu topraklara da donemeyen Yahya Kemal, 9ok
sevdiği ve şiirini yazd1g1 istanbul'da bile aslmda kendini
hep bir "muhacir" gibi hissetmiş ve ornriiniin sonuna ka
dar "Hicretlerin bakryyesi hicranh duygular"1 yaşam1ş
ttr. Siiheyi Unver, şaşırt1c1 bir sezişle, Yahya Kemal'in as
lmda Uskiidar ve Kocamustafapaşa semtlerine duyduğu
biyyik sevgiyi, bu semtlerde Uskiib'ii bulmasma bagla
maktadır:

"Rumeli ve onun aziz Dskiib'ii şeklen yad ellere gey
mişti. Fakat onun ruhundan geliyor ve vatan hasretinin
ateşi ile iyini pişiriyor, ondan bize bir9ok şeyler sunuyor
du (...) işte Koca Mustapaşa ve Atik Valde, sanki onunla
birlikte memleketimize goymiiş Dskiib'iin hirer mahalle

siydi. Bu semtler onun i9in Dskiip Şehrinin birer aynas1y

d1. Kendisini kaybedince buralarda buluyordu"22

istanbul 'dan 9ok once fethedilmiŞ bir Şehir olarak Ds

kiip, Yahya Kemal'in nazannda Rumeli'yi temsil ediyor

du. Rumeli 'yi kaybediŞimizin yaratt1g1- derin iiziintii,

21 Kuseyri, Yeni Sahah, 7 Kas1m 1958

22 Onver, Yuhya Kemu/'in Diinyas1, s. 141

134 I Eve Dtinen Adam

onun ~air rnuhayyilesinde, tadm varamnad1g1 bir crocuk

luk ve doyas1ya ya~ayarnad1g1 bir aile hayatmm actlanna

s1k1 bir ~ekilde baghdir. Rurneli, gercrekten Yahya Ke

mal 'in kalbinden hicr bir zaman silinmeyecek ve hayalin

de hep "eski haliyle" kalacaktır. Yo/ Dii~iincesi ~iirindeki

"Tahayyiiliimde kalstn vatan eski haliyle" m!Sfa1, Yahya

Kemal'in icr dUnyasm1 veren anahtar m!Sfalardm biridir.

Kayholan Sehir ve Koca Mustapa~a ~iirlerini bu baktm

dan crok. onemli buluyoruz. bzellikle Koca Mustapa

~a'nrm son m1sralan, Yahya Kemal'in ruhunun derinlik

lerine inebilecegimiz ipu~lanyla doludur:

KopmuillZ hi:/er o o: varltk olan manzaradan.

Bahseder gerri duyan/ar hir onu/maz yaradan;

Deiter: insanda derin hir yarad1r koksiizliik;

Budur iilemde hud11tsu: l'e hazin oksiiZWk.

Sdattr hii:1 saatler dayamlmaz hir ac1,

Kokii toprakta kaltp kendi kesilmil agac1.

Ruh arar haika teselli her esen rii:giirda.

Ne ya::1k! Dogmuyoruz limdi o toprak/arda!

YENİ BİR "TORK EVİ" YAPMAK

Yahya Kern al 'in, kitaplarına girmi~ olmakla beraber nedense pek dikkati çekmeyen, 23 Mart 1922 tarihli Tevhid-i Efkar' da yayımlanmış Türk Evi başlıklı yazısının son derece önemlidir. Yazısında "Misafirim vatanın her haraheziinde" mısraının son zamanların Türk'ünün çok canlı bir levhada gösterdiğini belirterek başlıyan ~air, yakın zamanlara kadar 'kiracı'lığın "müstahkar" bir sıfat olduğunu ve bir mahallede kiracı varlığının hemen hissedildi-Eve Donan Adam I 135

gini hatırlatarak artık bu duygunun yok olduğunu, yeni olanların da, olmayanların da kirada oturduklarını söyler. Ancak sonunda bitip tükenecek bilmeyen göçlilerin akışını uyandırmak için kağıda yazmış. Bizzat Yahya Kemal, kâğıdın erkek ağzından "Ah bir evim olsa! Hayatta başka bir şey istemezdim!" temennisini içirmiştir. Ya kadımlar? "Bu hasret kadımların kalbinde kimbilir ne kadar derindir? Onlar böyle bir saadeti acaba nasıl özlerler? Bizim ki lisamımızda izdiva kelimesi evlenmek maksadıyla ifade olunur. izdiva; etmiş erkeğe ve kadına evli denilir, ev baki hayatta en güzel bir kıymeti ifade eder. Ev kadının kadımlığa ilave edilen en yüksek sıfattır. Biliş baki ve içiyevisi hoş telaffuz olunur kelimelerden değildirler. Böyle uzun süren bir göçebe hayatından bezeyeceğimiz tabiidir" (MM.137).

"Ah bir evim olsa!" diyenler, Yahya Kemal'e göre, çok ırs! bir arzuyu ifade etmektedirler. Türk evi bozul

duktan sonra, yalmz ev zevkini degil, atalanm1zm yere yurda ne kadar baglt olduklanm da unutmuşuzdur. A vru pa' dan ald1klan yanm ilimle felsefe yapmaya kalk1şan ve farkma varmadan agyann fikirlerini yayan tarih9iler ve yazarlar, dolaplardan 91kanp yere serdigimiz yataklan, şilteleri, yer sofralanm, mangallan, yani nakli kolay eŞ yayt goi;:ebelik bakiyesi gibi gosterip "Tiirk'iin bu vatan da yerle~memiş ve muhacerete haz1r bir unsur oldugunu isbat etmege" 9ahştntşlard1r. Halbuki yerlqik eski Atina lilann ve Romahlann ev eŞyas1 da 9ok sade ve kolay taşt nabilir cinstendi. Atalanm1ZIn evleri ve eŞyalan yaŞaina tarzlan01n tabii bir so;-iucudur. "Bagdaş kurmak şilteyi, minder, sahancla elle yemek legenle ibrigi, el silecek s1r ma havlula::1 icnd et:ni~ti" (MM. 13<;').

I 36 I Eve DOnen Adam

Yahya Kemal'e gore, art1k gi.izel Ti.irk evini ve yaŞa ma bi9imini ihya etmek mi.imki.in degil. "Bi.iti.in bu gi.izel Şeylere elveda!" Avrupa'nm yaŞaytş tarz1 bizi degiştir miştir; onlar gibi traş olmaya, onlar gibi yiyip iymeye, onlar gibi yahp kalkmaya başlam1ş1zd1r. "Onlar gibi 9ok ayakta duruyor, az oturuyoruz". Yani bagdaş kurmas1m unuttuk. Ancak bu, yeni bir Ti.irk evinin vi.icut bulmasma mani degildir.

Tiirk Evi yaz1smda, bir ara Hamdullah Suphi'yle yeni bir Ti.irk evi fikrini kanatland1rmay1 arzu ettiklerini belir ten Yahya Kemal, Ti.irk mimarlanm toplamp Ti.irk'i.in yeni hayatina· gore, ingiliz evi gibi bir Ti.irk evi tasarla

malarm1 arzu ettiklerini soyler. Ulaşıllacak netice basm
yoluyla her Ti.irk'i.in hayaline nakşedilecek ve hiy kimse
evinin plamm ve i.islubunu kendi keyfine gore yaptırma
yacak yahut bir mimann keyfine bırakmayacakhr. Boyle
ce yeni hayatta, yeni bir ev tecelli edecektir (MM. 139).
Her hayal gibi, bu hayali de savaş ve onun ardmdan
gelen felaketler unutturmuştur. Ancak Yahya Kemal'in
"ev" hasreti bitmez. Oz evinde, vatanmda, hep ka9maya
yalişt1g1 muhacirlik duygulan i9inde, "evsiz" ve yalmz
bir adam olarak oli.ir.

Ve ancak oli.ince yerleşir.

KİTABİYAT

·A. YAHY AK EMAL'İN ESERLERİ

Azi: istanhul, Devlet Kitaplan 1000 Temel Eser, istanbul 1969

Bitmemij !jiirler, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1976

<;oc11k/11gum Ge11rti.~im Siyasi 1-e Edehi Hii11ra/anm, Yahya Kemal

Enstiti.isii Yaymlan. istanbul 1973

Edehiyata Dair, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1971

Egil Daglar, Devlet Kitaplan 1000 Temel Eser, istanbul 1970

Eski !jiirin Riizgiinyla, Yahya Kemal enstitiisii Yaymlan, istanbul

1962

Kendi Gok Kuhhemi:, Devlet Kitaplan 1000 Temel Eser, istanbul

1969

Mektuplar Makaleler, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul

1977

Ruhiiler ve Hayyam Ruhiilerini Tiirkre Soyleyij, Yahya Kemal Ens

titiisii Yaymlan, istanbul 1963

Siyasi Hikiiyeler, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1968

Siyasi l'e Edehi Portreler, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1968

Tarih Musahaheleri. Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1975

B. Y AHYA KEMAL'LE iLGiLi ESERLER

A YDA, Adile: Yahya Kemal!Kendi Ag:mdan Fikirleri ve Sana/ Go rii~/eri, Ajans Tiirk Yaymlan, Ankara 1962

BANARLI, Nihad Sarni: Yahya Kema/ Yajarken, Yahya Kemal Ens titi.isii Yaymlan, istanbul 1959

---Yahya Kema/' in Hii11ralan, Yahya Kemal Enstitiisii Yaymlan, istanbul 1960

---Bir Dagdan Bir Dac~a. Kubbealt1 Ne~riyah, istanbul 1984

Dogumunun JOO. Y1/mda Yahya Kemal Beyatlt, M. O. Fen-Edebiyat Fakiiltesi Yaymlan, istanbul 1985

138 / Eve DOnen Adam

ERALP, H. Vehbi: Yahya Kemal irin, Yahya Kemal'i Sevenler Cemi yeti Ne~riyat1, istanbul 1959

HiSAR, Abdiilhak ~inasi: Yahya Kemal' e Veda, istanbul 1969

Oliimiiniin Yirmihe~inci Y1/1nda Yahya Kemal Beyatli, Tiirk Kiiltiirii Ara~trrma Enstitiisii Yaymlan, Ankara 1983

OZBALCI, Mu~tafa: Yahya Kemal' in Duygu ve Dii~iince Diinyas1, Samsun 1990

TANPINAR, Ahmet Hamdi: Yahya Kemal, Yahya Kemal'in Seven ler Cemiyeti Ne~riyatJ, istanbul 1963

TANYOL, Cahit: Tiirk Edehiyatmda Yahya Kemal, Remzi Kitabevi, istanbul 1985

UY SAL, Sermet Sarni: Yahya Kemal' le Sohhetler, istanbul 1959

ONYER, Ord. Prof. Dr. A. Siheyli: Yahya Kemal'in Diinyast, Tiircii

man Tarih ve Kiiltiir Yaymlan, istanbul 1980

Yahya Kemal Enstitiisii Mecmuast 1(1959), 11(1968), III(1988)

YOCEBA~, Hilmi: Biitiin Cepheleriyle Yahya Kemal, istanbul 1962

C. GENEL

AKYOZ, Kenan: Modern Tiirk Edehiyat11n Ana <izgileri, DTCF

Yaymlan, Ankara 1973

BANARLI, Nihad Sarni: Resimli Tiirk Edehiya11 Tarihi II, MEB Ya

ymlan, istanbul 1971

BOLAY, Siileyman Hayri: Tiirkiye'de Maddecii ve Ruhru Gorii~iin

Miicade/esii, istanbul 1979

GOKALP, Ziya: Tiirkriiliigiin Esaslan, Devlet Kitaplan 1000 Temel

Eser, istanbul 1970

GUNGOR, Ero!: Tiirk Kiiltiirii ve Milliyetrilik, Otiiken NeFiyat, is

tanbul 1978

KABAKLI, Ahmet: Tiirk Edehiyat1 II/, istanbul 1974

KARA, ismail: Tiirkiye'de islami1!tk Dii~iincesii I, Risale Yaymlar1,

istanbul 1986

KARAOSMANOGLU, Yakup Kadri: Genrlik ve Edehiyat Hatralan,

Bilgi Yaymevi, Ankara 1969

MERi<, Cemil: Umrandan Uygari1ga, Otiiken Ne~riyat, istanbul

1974

SAiD Halim Pa~a: B11hra11/anm1z (Haz. Ertugrul Diizdag), Terciiman

1001 Temel Eser, istanbul, tarihsiz.

TANPINAR, A. Hamdi: Edehiyat U:erine Maka/eler, Dergah Yaym

lan, istanbul 1977

Eve OOnen Adam I 139

--Ya\$ad1g1m Gihi, TKE Yaymlan, istanbul 1970;

---Be\$ Sehir, Devlet Kitaplan 1000 Temel Eser, istanbul 1969

TOP<;U, Nurettin: Bergson, Hareket Yaymlan, istanbul 1968

TOROS, Taha: ilk Kadm Ressamlanm1z, Akbank Kiiltiir Yaymlan,
istanbul 1988

TUNAY A, Tank Zafer:

islamc1ltk Cereyani, istanbul 1962

(TUN<;), Mustafa ~ekip: Bergson ve Manevi Kudrete Dair Birka~
Konferans, istanbul 1934

OLKEN, Hilmi Ziya: Tiirkiye'de <;agda\$ Dii\$iiince Tarihi 1-11, Sel9uk
Yaymlan, istanbul 1966

VA-NO, Valli Nurettin: Bu Diinyadan Niiz1m Ge~ti, Remzi Kitabevi,
istanbul 1965

YUCEL, Hasan-Ali: Edehiyat Tarihimizden /, Tiirkiye i~ Bankasi
Kiilliir Yaymlan, Ankara 1957

FOTOGRAFLAR

1.Yahya Kemal'in 1945 y1lmda i;;ekilmi~ bir fotograf1. Biiyiik \$air
hemen biitiin dostlanna bu fotograf1 imzalam1~.

1.Boliim

2.Oskiip'te, Yahya Kemal'in i;;ocuklugunun gei;;tigi ev. Bu fotog
raf1 Ahmet Hamdi Tanpmar'm Yahya Kemal (1962) adh kitabmdan
aldtk. Resimaltmnda "Yahya Kemal'in Oskiip'te dogdugu ev" ibaresi
var. Ancak Adile Ayda, Yahya Kemal'in dogdugu evin y1ktld1gm1, fo
tograftaki eve ta~rnd1klannda ~airin dort ya~mda~ oldugunu yazmakta
dtr.

3. Yahya Kemal 'in I 904'te, Paris'te, Sciences Politiques'te okur

ken i;:ekilmi~ bir fotograf1.

II.Bo/um

4. Yahya Kemal, Miitareke y11lannda

5. Yahya Kemal, Paris'ten dondiikten sonra tamd1g1 ve hemen

kayna~1tg1 Yakup Kadri ile Nev-Yunanilik fikrini i~leyip yayacaklan

"Havza" adh bir mecmua i;:1karmak istemi~. ancak ba~aramam1~1tr.

Yahya Kemal'in o giinlerde Sedad Nuri tarafmdan i;:izilmiş bir karika

tiirii.

III.Boli.im

6. Yahya Kemal, Paris'ten dondiikten sonra, heniiz yeni kurulmuş

bir dernek olan Tiirk Ocag1 'nm miidavimleri arasma ka1tld1. Burada

konferanslar variyor, fikirlerini anlallyordu. Ocagm miidavimi olmak

la beraber, epeyce farklt fikirleri vard1. ilk defa yay11nlanan bu fotog

rafta, Yahya Kemal, Tiirk Ocag1'nda Ocak mensuplanyla birlikte.

142 I Eve DOnen Adam

Oturanlar (soldan saga) Yahya Kemal, Ali Fuad Pa~a. Rauf Bey, Yu

suf Ak~ura, Ziya Gokalp, Cerna! Pa~a. Mehmed Emin Yurdakul, Ne

dim Bey, Ke~fi Bey, Vahap Bey. Digerlerinin kimlikleri tesbit edile

memi~tir.

7. Yahya Kemal, Birinci Diinya Sava~1 srrasmda, kim olduklanm

tesbit edemedigimiz dostlanyla.

IV.Boliim

8. Yahya Kemal ve Ziya Gokalp'in Biyyikada'da oturduklar1 giin

lerde dostlanyla birlikte ~ektirdikleri az bilinen bir fotograf: (Soldan

saga) Oturanlar: Yahya Kemal, Ziya Gokalp Bahaeddin \$akir, Kii~iik

Talat. Ayaktakiler: Kopriiliizade Mehmed Fuad, Necmeddin Sadik,

Refik Hiilid, Faz1l Ahmed, Falih R1fk1, Kiiz1m \$inasi.

9. Yahya Kemal, 1926 yılında Paris'te.

V.Bölüm

10. Yahya Kemal, Zeynep Hanım Konağı'nda öğrencileriyle birlikte. Önünde (soldan sağa): Siireyya, Nuriye, Semiramis, Bedi, Yahya Kemal, Hamiyet, Ahter, Şadan. Arka sırada: Rami, Halit Bayraktar, İrfan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Nihat (Ozon), Necmeddin Halil (Onan), Reşat Şemsettin (Sirer), Sedat, Zekai.

11. Zeynep Hanım Konağı

VI.Bölüm

12. Yahya Kemal, Türkiye'nin Polonya elçisi olarak Varşova'da bulunduğu sırada, elçilik binasında çekilmiş bir fotoğrafı.

13. Yahya Kemal'in Nihad Sarni Banarhi'ye imzaladığı bir fotoğrafı

VII.Bölüm

14. Yahya Kemal, Park Otel'de yapayalnız, uzaklara dalmış diyor, belki Redife Hanım'ı, belki Celile Hanım'ı ...

15. Celile Hanım, kendi fotoğrafından.

KISALTMALAR

Yahya Kemal'in eserleri içindeki metin içinde bazı kısaltmalar kullanılmıştır. Kısaltma harflerinden virgülle ayrılan rakamlar sayfa numaralarını göstermektedir. Kısaltmalarla gösterdiğimiz eserlerin hangisi kullanılmış olduğunu bibliyografyada belirttik.

Aİ. A:iz İstanbul

ED. Edebiyata Dair

EDA. Eğin Dağlar

E-R. Eski Türklerin Ritüelleriyle

H. Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hayatları

KGK. Kendi Giiik Kubbemiz

MM. Mek111plar Makaleler

SEP. Siyasi ve Edebi Portreler

TM. Tarih Musahabeleri

Türk Kütüphanecili?i 12, 3 (1998), 201-230

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama:

Bir Ara?t?rma*

; î

Strategic Planning for Academic Libraries:

An Investigation

Asuman Çal??**

Öz

i?letme yöneticilerinin d?? çevrede, ne olup bitti?ini takip etmeleri hayati bir önem ta??maktad?r. Bunun için d?? çevrenin sürekli olarak ve sistematik bir ?ekilde analiz edilmesi gereklidir. Bu çal??mada, Türkiye'deki üniversite kü-tüphanelerinin stratejik bak?? aç?s?na sahip olup olmad?klar? ve planlamq yap?p yapmad?klar? incelenmi?tir. Çal??man?n verileri üniversite kütüphane-lerine uygulanan anketle sa?lanm??t?r. Sonuç olarak, ülkemizde üniversite kütüphanelerinde stratejik planlama yap?lmad??? belirlenmi?tir.

Abstract

It is vital that business administrators should follow what is going on in ex-ternal environment. Therefore, the external environment should be analized sistematically and frequently. In this study it was investigated that if the Tur-kish University Libraries, have the stratejic point of view or not and in their

works, they do planning or not. Data was gathered through a questionnaire which was completed by academic libraries in Turkey. As a consequence, there is no strategic planning in the field of academic libraries in Turkey. *

Giriş

Günümüzde işletmeler ekonomik, sosyal teknolojik ve politik açıdan hareketli ve belirsiz bir ortamda faaliyet gösterme zorunluluğundadır. İşletmenin uzun dönemde başarılarını belirleyen ve sürekliliğini sağlayan en önemli

Bu makale, Kütüphanelerde strateji formülasyonu ve üniversite kütüphaneleri üzerine bir araştırma adlı yüksek lisans tezine dayanmaktadır.

Asuman Çalın Sabancı Üniversitesi Kütüphanesinde kütüphanecidir.

Asuman Çalın

202

faktör dır çevredir. Dolayısıyla işletmenin hayatta kalabilmesi,, bu belirsiz ortamda başarılı bir biçimde gelişmesi gerekmektedir. İşletmelerin imdiki ve gelecekteki yerini görebilmesi, fırsat ve tehditlerin önceden tahmin edilmesi ve başarıların devam ettirebilmeleri yenilik yapmaya, açık ve dışa dönük stratejiler oluşturabilen bir yönetim yapısına sahip olmaya bağlı kalmaktadır. İşletmelerin değişime uyum sağlayabilmeleri için uygulamalar gereken yönetim şekillerinden bugün artık en önemlisi stratejik yönetimdir. Stratejik yönetim, etkili stratejiler geliştirmeye, uygulamaya ve sonuçların değerlendirerek kontrol etmeye yönelik kararlar ve faaliyetler bütünüdür. (Dinçer, 1994: s.22) Stratejik planlama, stratejik yönetimin bir fonksiyonudur ve tepe yönetiminin sorumluluğundadır. Stratejik yönetimin amacı geçmişteki başarıları tekrar etmek değil, beklenmeyen durumların üstesinden gelmek, örgütün kaynak ve kabiliyetleri ile çevre şartlarının arasında uygunluk sağlamak ve çevre sorunlarını çözmektir. Çünkü, işletmenin amaçların gerçekleştirilmesi ve bunun için gerekli planların hazırlanma-

s?, bu uyum sürecine ba?l?d?r. D?? çevre faktörlerindeki de?i?me ve geli?meler stratejik yönetimin karar ve uygulamalar?nda en belirleyici ö?edir. Çevrenin i?letmeye sundu?u fırsat ve tehditler stratejik yönetim için karar odaklar? olu?turur.

Ara?tırma-geli?tirmenin yap?ld??? ve bilginin üretildi?i yerlerin ba??nda üniversiteler gelir. Bir üniversite de, ara?tırma-geli?tirmenin yap?labilmesi ve e?itimin üst düzeyde tutulabilmesi için çok iyi bir kütüphane hizmetine sahip olmas? gerekir. Sürekli de?i?en bu çevre ortam?nda, kütüphaneler bu çevre ortam?nın belirsizli?inden etkilenmemek için iç ve dış çevre faktörlerini analiz ederek, konumlar?nı belirleyerek, pazar? ve kullan?c? tercihlerini yak?ndan takip etmeleri ve buna ba?l? olarak pazarda olu?an tehdit ve fırsatlar? kendi lehlerine çevirebilmeleri gerekmektedir.

Stratejik Planlama

Yönetim faaliyeti yerine getirilirken öncelikli olarak yap?lmas? gereken plânlamadır. Planlama konusunda birçok tanım yap?lm??t?r. Stueart ve Moran planlamay?, ?gelece?in de?erlendirilmesini ilgilendiren analitik bir süreç, bu gelecek dü?ünülerek var?lmak istenen amaçlar?n belirlenmesini, bu amaçlar?n gerçekleştirilmesi için alternatif eylem yollar?nın geli?mesi ve alternatif yolların aras?ndan en uygun görülenin seçilmesi? (Stueart ve Moran, 1987:199), Koontz ve O'Donne?le ise ?gelecekte neyin, ne zaman, nas?l ve kimin yapaca??na karar vermek? (Kumar, 1987: 29) olarak tanımlam??t?r.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?tırma 203

Planlama sadece bir davran?? de?il, örgütün ?u an bulundu?u yerden, belirlenen zaman içinde istenilen yere gelmesi için bir yöntemdir. Planlama ile ne yap?lmas?n?, nas?l yap?lmas?n?, ne zaman yap?lmas?n? ve kimin yapmas? gerekti?ine karar verilir.

Plânlama gelecekle ilgilidir, çünkü gelece?in belirsiz olmas?, planlama-

n?n gelece?e d?n?k ama?lar? belirleme y?n?nden ?nemini ortaya koymakta (Rao, 1993:36) ve belirsizlikleri azaltarak olaylara daha do?ru ve ak?lc? bakmay? sa?lamaktad?r. Pazar?, sekt?r? toplumu incelemek suretiyle yap?lan planlama gelecekteki belirsizlikleri en aza indirir. ??nk? , yar?n?n k?t?phaneleri, bug?n?n planlamas?n?n sonucu olacakt?r. Planlama, hedefler ile programlar?n ayarlanmas?ndan daha ?nemlidir ve de?i?im felsefesini ?ng?r?r. 'Stratejik planlama, b?y?k oranda, de?i?en ?evreye uyum sa?lamaya y?neliktir.(Carr, 1992: 10) Planlaman?n belki de en ?nemli nedenlerinden biri belirsizlik ve de?i?meyi engellemektir. De?i?en ?evre ve azalan b?t?e, enflasyon, bilgi patlamas?, personel ihtiya?lar? ve beklentileri, kullan?m ?rnekleri ve kullan?c? ilgileri planlamay? daha ?nemli ve canl? k?larak, imkanlar?n tekrar tan?mlanmas?n? sa?lar. (Rao,1993:19)

Stratejik planlama ?evrenin, k?t?phanenin politikalar?n ve hedeflerin stratejilerin ve uygulama planlar?n?n bir b?t?n olarak ele al?nd??? bir g?z . lem, inceleme ?ekli ve devaml? bir s?re?tir. K?t?phane a??s?ndan da stratejik planlama, ?rg?tlerin h?zl? de?i?im g?steren dinamik ortamlarda varl?klar?n? geli?tirebilmeleri amac?yla yap?lan bir planlamad?r. Plans?z , olarak; bir k?t?phanenin ba?ar?ya ula?mas? m?mk?n de?ildir. Gelece?i g?vence alt?na almak i?in; ge?mi?e y?nelik ara?t?rma yapmak ve k?t?phanenin nerede olmak istedi?inin belirlenmesi gereklidir. Bu planlama di?er planlama t?rlerinden farklıd?r. Bu farklıl?k, ?rg?t kaynaklar?n?n ?gelecekteki performans ve yeteneklerde k?kl? bir fark yaratabilecek alanlarda yo?unla?t?rma konusundaki kararl? ?aba? (Stueart, 1987: 25) d?r. .

??letmenin ger?ekle?tirilebilir ama?lar?m ve alternatif stratejilerini ortaya koyabilmesi d?? ?evrenin ayr?nt?l? bir ?ekilde tahlil edilmesine ba?lıd?r. Ancak bu ama?lara ula?abilmek ve uygun stratejiyi se?ebilmek i?in i?letmenin kaynak ve kapasitesinin de belirlenmesi, g?cl? ve zayıf y?nlerinin a???a

ç?kar?lmas? gerekir. (Dinçer, 1994: 127) Herhangi bir plan yap?lmadan Önce gelecek için hizmetlerin neleri gerçekle?tirilebilece?i ve bunu nas?l en iyi ?ekilde sa?lanabilece?i önemlidir. Bir i?letmenin analiz edilmesi ve de?erlendirilmesi i?letmenin kimli?ini ortaya koyma çabas?d?r. ??letmenin güçlü Ve zayıf yönlerinin aç?kça bilinmesi ve analiz edilmesi yönetimin i?letmenin Asuman Çal??

204

amaçlar?na uygun stratejiyi seçmesini kolayla?t?racakt?r. (Dinçer, 1994: 127-128)

Stratejik planlaman?n ba?ar?s?n?n ön ?art? çevrenin te?hisi ve gelece?in tahminidir. Bunun için; genel çevre analizinden ba?ayarak, kütüphane sektörünü analiz etmek ve sonra kütüphanenin sektör içindeki yerini belirlemek gereklidir. Kütüphane yöneticileri, stratejik yönetim sürecinde kütüphanenin mevcut ?artlar?n? de?erlendirir, iç kaynak ve kabiliyetleri analiz eder ve planlar geli?tirirler. D?? çevrede olu?an de?i?meler, kütüphanenin ?imdiki ve gelecekteki f?rsat ve tehlikelerin ana kayna??n? olu?tururlar.

Stratejik planlar?n geli?tirilmesi için çevredeki de?i?melerin takip edilmesi ve üniversite kütüphanesinin de?i?imlere haz?r olabilmesi için, d??ar?dan gelen f?rsat ve tehditlerin belirlenmesi gereklidir. Stratejilerin geli?tirilmesi ve stratejik planlar?n haz?rlanmas? safhas? ba?l?ca üç a?amada gerçekleştirilir.

1) D?? çevrenin analizi: Kütüphanenin d?? çevresindeki de?i?me ve geli?melere ba?l? olarak kütüphanenin kar?? kar??ya kalaca?? f?rsat veya tehditlerin önceden tahmin edilmesine yönelik çal??malar.

2) Kütüphane içi kaynak ve kabiliyetlerin analizi: D?? çevredeki geli?melerden ne kadar istifade edilebilece?inin belirlenmesi için kütüphanenin sahip oldu?u kaynak ve kabiliyetlerinin te?hisine yönelik çal??malar.

3) Stratejik amaçların ve hedeflerin belirlenmesi: Bu iki analizden sonra kütüphane içindeki ve stratejik sorumluluk alanına göre ulaşılmak istenen amaçlar ve hedefler tanımlanır.

Kütüphane yöneticilerinin dış çevrede ne olup bittiğini takip etmeleri, hayati bir önem taşımaktadır. Bunun için dış çevrenin sürekli olarak ve sistematik bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Çevre analizi kendi iç çevresi ve genel dış çevrelerin işletmeye sunduğu fırsat ve tehlikeleri araştırmaya, gözleme ve yorumlama sürecidir (Dinçer, 1994: 97) Çevre analizi yapılırken çevre faktörleri incelenir. Kütüphane ile ilgili çevre faktörlerini ise en içeriden dışarıya doğru gittikçe azalan bir etkilendirimde üç gruba ayırabiliriz.

1) Uluslararası Çevre: Kütüphanenin içinde yaşadığı toplumu ve genel çevreyi etkileyen çevredir.

2) Genel Dış Çevre: Kütüphaneyi dolaylı olarak etkileyen çevredir. Bu çevre; ekonomik, teknolojik, sosyo-kültürel, hukuki-politik ve tabii çevre faktörlerinden meydana gelir.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Araştırma

. . . < S) . 1 r l 1 ,

3) Kütüphanenin İç Çevresi: Kütüphaneyi doğrudan doğruya etkileyen ve yakın çevre faktörleri olarak da adlandırılan çevredir. Kullanıcılar, yayınevleri, sendikalar, rakipler vb. bu faktörler arasında sayılabilir. İ . fi .

Çevre şartları, sürekli meydana gelen değişimler sebebiyle değişim ya bir fırsatla ya da bir tehditle karşı karşıya bırakmaktadır. Kütüphanenin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli yolların araştırılmasında, belirlenmesinde ve böylece stratejilerin saptanabilmesinde ilk aşama kütüphanenin bugün nerede olduğunun belirlenmesidir. Bu amaçla SWOT analizi (etkile-

im analizi) yapılır. SWOT analizi, stratejik yönetimin temel süreçlerinden birini oluşturur ve SWOT terimi, yabancı dildeki "Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats" kelimelerinin baş harflerinden oluşturulmuştur.

"Yönetimin bir bütün olarak mevcut durumunun ve tecrübesinin incelenilmesi, üstün ve zayıf yönlerinin tanımlanması ve bunların çevre şartlarıyla uyumlu hale getirilmesi sürecine etkileşim analizi" (Dinçer,1994:132) denilmektedir. SWOT analizi kütüphanenin güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve tehlikelerin belirlenmesinde kullanılır. Her kütüphanenin sahip olduğu avantaj ve kabiliyetlere başlıca olarak üstün ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Bu analizle, kütüphaneyi etkileyen dış ve iç etkenler belirlenir. Kütüphanenin iç çevresinin analiz edilmesiyle belirlenen güçlü ve zayıf yanları/ kütüphanenin mevcut durumunu gösterir. Kütüphanenin dış çevresinin analiz edilmesiyle, o kütüphanenin karşılaşılabileceği fırsat ve tehlikeler belirlenir. *

Kütüphane çevre faktörleri olarak incelendiğinde,; stratejik sorunları hizmetler üzerinde etkili olan unsurdur. Bunlar; mali, teknoloji, yayın sağlama, personel, kullanıcı grupları ve pazarlama gibi alanlar ile ilgilidir. Üniversitede bütçe sağlanmasındaki sürekli değişimler, üniversite ve hükümet sektörleri de diğer önemli sorunlardandır. Örneğin üniversite kütüphane sisteminin önemli tehdit, devletin eğitim sistemine yaptığı etkidir. Özellikle bütçede görülebilmektedir. Stratejik planlama kullanıcı için kütüphane hizmetinin geleceğini garantilemek için önemlidir. Çünkü, kullanıcı gruplarındaki değişimler hizmetin yapısını değiştirecektir. Ayrıca, kütüphanenin güçlülüğü ve zayıflığı kütüphane binası, personel, koleksiyon gibi kütüphane içinden, oysa kütüphane kullanıcılarındaki değişimler, enflasyonun artması, bütçenin yetersizliği gibi unsurlar yani fırsat ve tehditler dışarıdan gelir. (Johnson, 1994: 9)

52 Stratejik kararlar kütüphanenin geleceği ile ilgilidir. Bu nedenle strate-

jik planlar belirlenirken kütüphanede köklü de?i?ikliklerin yap?lmasngere-
kebilir. Stratejik plan kütüphanenin gelecekte kendisine çizdi?i yönü gö?te-
Asuman Çal??

206

receptir. Böylece kütüphanenin belirlenmi? bu yolda ilerlerken önüne ç?ka-
bilecek olaylar ya da gerekleri önceden tahmin ederek gerekli önlemleri al-
mas? mümkün olabilecektir. Kütüphane aç?s?ndan stratejik'planlamay? özet-
lersek; kütüphane yönetimi, analizler sonucu ortaya ç?kan bilgilere dayana-
rak stratejilerini uygulamaya koymadan önce;

Nereye varmak istiyoruz?

Kütüphanenin varmak istedi?i amaç ve hedeflere karar verilir.

Neredeyiz?

Kütüphanenin, zayıf ve güçlü yönlerini, etkileyen çevre faktörlerini, f?r-
satlar? ve tehlikeleri incelenir.

Ne yapmalıyız?

Kütüphanenin belirledi?i hedeflere varabilmek için stratejiler ve planlar
haz?rlan?r.

Nâs?l ilerliyoruz?

Seçilen amaçlar, hedefler, politika ve stratejilerin ne ölçüde gerçekte?ti?i
kontrol edilerek, gerekli görülen de?i?iklikler yap?l?r ve sonuçlar test edilir.

Af a?t?rman?n Amacı

Türkiye?deki üniversite kütüphanelerinde verimlili?i arttırmak, hizmet üs-
tünlü?ü sa?lamak ve kütüphanenin günümüzdeki bu de?i?imden en az etki-
lenmesi için çe?itli tekniklerden biri olan stratejik planlaman?n üniversite
kütüphanelerinde yap?l?p yap?lmad???n? belirlemek ve stratejik planlama
yapan kütüphanelerin, stratejik planlama yapmayan kütüphanelere göre et-
kin hizmet verip vermediklerini yani hizmet etkinli?i aç?s?ndan bir farklı?ı-

??n bulunup bulunmad???m belirlemek ve üniversite kütüphanelerinin stratejik planlamay? ne ?ekilde alg?lad?klar?m ortaya ç?karmakt?r.

Ara?t?rman?n Yeri ve Veri Toplama Tekni?i

Türkiye?deki 62 üniversiteden (May?s 1997 tarihi itibariyle), kütüphanesi faaliyette olan 54 üniversite kütüphanesine haz?rlanan anket formu (May?s 1997), e-mail, faks ve posta yöntemiyle gönderilmi?tir. Anket sonuçlar?, 28 üniversite kütüphanesinden(Haziran-Eylül 1997) toplanabilmi?tir. Anket, toplam 39 soru ve 214 de?i?kenden olu?maktad?r.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?t?rma ; 207

Ara?t?rman?n Hipotezleri

Ara?t?rmada test edilen hipotez ?udur:

: Ho: Türkiye?deki üniversite kütüphaneleri, gelece?e dönük planlarye stratejik bak?? aç?s?na sahip de?ildir.

H?r Türkiye?deki üniversite kütüphaneleri, gelece?e dönük planlar .ve stratejik bak?? aç?s?na sahiptirler. ? t

Ara?t?rmada Kullan?lan ?statistiksel Yöntemler

Ara?t?rmada elde edilen verileri de?erlendirmek amac? ile öncelikle tan?mlay?c? istatistiksel yöntemlerden yararlan?lm??t?r. Tan?mlay?c? istatistiksel yöntemlerden merkezi e?ilim ölçüsü olarak aritmetik ortalama kullan?lm?? ve çal??mada ayr?ca çe?itli ki?isel ve örgütsel özellikler aç?s?ndan belirli konulardaki dü?üncelerin farklılık gösterip göstermedi?ini belirlemek: amac?yla, SPSS/PC+3.1 paket program? kullan?larak, t testi ve x2 testi analizi yap?lm??t?r.

Ara?t?rmada elde edilen bulgular?n de?erlendirilmesinde .05 önem düzeyi, di?er bir deyi?le .95?lik güven derecesi temel al?nm??t?r.

Ara?t?rman?n Bulgular?

i ?:: ? - ' , ? ' ? ' . ; - ? l ? \ ? ? '

x.

Üniversite Kütüphanelerinin Hizmet Faaliyetleri

Üniversite kütüphanelerinin hizmet etkinli?i, kullan?c?n?n tatmininin ölçülmesi ile mümkün olacakt?r. Kullan?c?n?n tatmini ve hedeflerin ger?ekle?tirilebilmesi, yürütölen hizmetin etkinli?inin ölçöleridir. Stratejik planlama yapan üniversite kütüphanelerinin, stratejik planlama yapmayan kütüphanelere göre etkin hizmet verip vermedikleri ve hizmet üstünlü?ü sa?lay?p sa?layamad???n? belirlemek amac?yla üniversite kütüphanelerinin verdi?i hizmetler ile stratejik planlama ili?kisi irdelenmi?tir.

? : . yi ?-

i

Yararland?rma Durumu

; ' ? '""i'- ?

Türkiye?deki üniversite kütüphanelerinden ödün? al?nan kitap say?s?, ö?renci, ö?retim eleman?na göre incelendi?inde (Tablo 1), y?ldan y?la yararlanan

Asuman Çal??

208

ve ödün? alman kitap say?s?nda istikrarl? bir art??dan ziyade dü?ü?ler bulunmaktad?r.

Ödün? Al?nan

Kitap Say?s? S?kl?k 1994 Ortalama 1995 Ortalama 1996 Ortalama

ö?renci 10001-20000 1 2 7

20001+ 8 8 9

Toplam 19 44413.737 21 44813 25 43491.04

ö?retim 0-1000 4 5 7

Eleman? 1001-10000 6 8 10

10001+ , 3 3 4

Toplam 13 7537.846 13 6860.25 21 7003.524

Yararlanan

Kullan?c? S?kl?k 1994 Ortalama 1995 Ortalama 1996 Ortalama

ö?renci 10001-20000 1 2 7

20001+ 8 8 9

Toplam 19 44413.737 21 44813 25 43491.04

ö?retim 0-1000 4 5 7

Eleman? 1001-10000 6 8 10

10001+ 3 3 4

Toplam 13 7537.846 13 6860.25 21 7003.524

Tablo 1. Yararland?rma Durumu

Kullan?c?lar?n, Materyaller Konusundaki ?steklerinin Kar??lanma Durumu

.Üniversite kütüphanesinin görevi, kullan?c?n?n kütüphaneden yararlanma-
s?n? sa?lamak ve kullan?c?lar?n materyal (kitap, süreli yay?n, kitap d??? bel-
geler vb.) isteklerini kar??lamakt?r. Tablo 2’de görüldü?ü gibi ancak 7 kütüp-
hane kullan?c?n?n materyal isteklerinin tamam?m kar??layabilmekte, 19 kü-
tüphanede ise bir k?sm? kar??lanmaktadır. 2 kütüphanede ise kullan?c? istek-
leri kar??lanmamaktadır.

Geçerli Birikimli

Cevap S?kl?k Yüzde Yüzde

1,00 7 25,0 25,0 25,0

2,00 19 67,9 67,9 92,9

3,00 2 7,1 7,1 100,0

Toplam 28 100,0 100,0

Ortalama 1,821

Tablo 2. Kullan?c? ?htiyaçlar?n?n Kar??lanma Durumu

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?t?rma 209

Kullanıcıya Verilen Hizmet Türü

Kullanıcıya verilen hizmetler (Tablo 3) incelendiğinde, kullanıcıya verilen hizmetlerden %89.3 oranla müracaat hizmeti ve % 75 oranla kart katalogu tarama hizmetidir. Bu sonuç, Türkiye'deki üniversite kütüphanelerinde verilen hizmetlerin çeşitliliğinin çok olmadığını, geleneksel hizmetlerin ise devam ettiğini göstermektedir.

Hizmetler Hizmet Veriliyor Hizmet Verilmiyor Ort.

Küt.sayı. Yüzde Küt.sayı. Yüzde

Sıklık Sıklık

Multimedya 1 3,6 27 96,4 1,964

Masaüstü yayıncılık 2 7,1 26 92,9 1,929

İ Halkla ilişkiler 2 7,1 26 92,9 1,929

N

İ M Kullanıcı Hizmeti 6 21,4 2 78,6 1,786

ti

Elektronik dergiler 6 21,4 2 78,6 1,786

İS

OPAC 12 42,9 16 57,1 1,571

s

«1 İnternet 15 53,6 13 46,4 1,464

CD-ROM 20 71,4 8 28,6 1,286

Kart katalogu tarama 21 75 7 25 1,25

Kütüphaneler arası

ödünc verme 23 82,1 5 17,9 1,179

Müracaat hizmeti 25 89,3 3 10,7 1,107

Kütüphaneler arası

İşbirliği 26 53,6 13 46,4 1,464

Tablo 3. Kullanıcıya Verilen Hizmetler

Pazar Payının Artırmak ve Rekabet Avantajı Sağlamak ve CD-ROM Hizmeti

Üniversite kütüphaneleri pazar payını arttırmak ve rekabet avantajı sağlamak için çeşitli ve farklı hizmet türleri ortaya koyarlar. Bu rekabet farklı bir kurum olabileceği gibi bir üniversite kütüphanesinde olabilir. CD-ROM hizmeti kütüphanelerde verilen hizmet çeşitliliği açısından önemlidir. Yapılan t-testinde kullanıcıya verilen cd-rom hizmeti ile pazar payını arttırmak ve rekabet avantajı sağlama anket sonuçlarına (Tablo 4) göre anlam farklılığı tespit edilmiştir. Bu sonuç H_0 hipotezini desteklemektedir.

siluK

210 Asuman Çalır

V188 (soru.30.7)

V134 I(soru 18.3) 20 2,4000 1,046 ,234

V134 2 8 3,7500 1,282 ,453

Anlam farkı = -1,3500

Varyansların Eşitliği: $F = 1,160$ $P = ,291$

t-testi için Anlamlılık Derecesi 95%

Varyanslar t-değer $df = 2$ -T. S.

Eşit -2,90 26 ,008 ,466 (-2,308; -,392)

Eşit olmayan -2,65 10,94 ,023 ,510 (-2,473; -,227)

Tablo 4. Pazar Payının Artırmak ve Rekabet Avantajı Sağlamak ve Kullanıcıya

verilen CD-ROM Hizmeti

Dünyadaki Globalleşme Akımı ve İnternet

Dünyadaki globalleşme akımı özellikle interneti kullanmayı zorunlu hale

getirmiştir. Kütüphaneler açısından kullanıcıların ve personelin dünyada çe-

kan her türlü yayım takip etmesi açısından çok önemli bir araçtır Fakat, an-

ket sonuçlarına (Tablo 5) göre yapılan t testinde iki konu arasında anlamlı

bir ili?ki bulunamam??t?r.

V183 (soru 30/2)

V135 1 (soru 18/4) 15 3,5333 1,407 ,363

V135 2 13 4,6923 ,855 ,237

Anlam Fark? = -1,1590

Varyanslarm E?itli?i: F= 14,173 P= ,001

t-testi için Anlamlı?lk Derecesi 95%

Varyanslar t-de?er df 2-T. S.

E?it -2,58 26 ,016 ,449 (-2,082; -,236)

E?it olamayan -2,67 23,49 ,014 ,434 (-2,056; -,262)

Tablo 5. Dünyadaki Globalle?me Ak?m? ve ?nternet

Yöneticinin Stratejik Planlamaya Kar?? Tutumu ve Internet

Anket sonuçlar?n?n de?erlendirilmesinde ise yöneticinin sorumluluklar?n-
dan stratejik planlamaya kar?? tutumuyla kullan?c?ya verilen hizmet türle-
rinden olan internet aras?nda yap?lan t-testi sonucu (Tablo 6) anlamlı bir
ili?ki bulunamam??t?r.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?tırma 211

V189 (soru 31/1)

V135 1 (soru 18/4) 15 4,1333 1,506 ,389

V135 2 13 5,0000 ,000 ,000

Anlam Fark? = -,8667

Varyanslann E?itli?i: F=39,021 P= ,000

t-testi için Anlam Derecesi 95%

Varyanslar t-de?er df 2-T. S.

E?it -2,07 26 ,048 ,419 (-1,727; -,006)

E?it Olmayan -2,23 14,00 ,043 ,389 (-1,700; -,033)

Tablo 6. Kütüphanenin Stratejik Planlama Yap?lması ve Internet

Örgütsel Değişim, Personeli Değişim için Kona Etmek ve Internet

Kütüphanelerde teknolojinin etkisi çok büyük oldu?u için personelin i?lerinin de de birtakım de?işikliklere sebep olacak, bu ise örgütte birtakım de?işimlere sebep olacakt?r. De?işikliklerin kabullenmesinde daima ilk tepki, kar?? koyma ?eklindedir. Ancak, stratejik planlama ile bu de?işimlere insanlar daha önceden haz?rlan?rlarsa bu kar?? koyma hareketi çok kolay ve olumlu yöne çekilebilir. Anket sonuçlarına (Tablo 7) göre yapılan t testi sonucunda kütüphane personeli de?işimleri kabul etmeleri sağlamak ile Internet araştırmada anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç da Ho hipotezini desteklemektedir.

V197 (soru 31/9)

V135 1 (soru 18/4) 15 4,2000 1,373 ,355

V135 2 13 5,0000 ,000 ,000

Anlam Fark? = -,8000

Varyansların E?itliliği: F= 22,073 P= ,000

t-testi için Anlamlılık Derecesi 95%

Varyanslar t-de?eri df 2-T. S.

E?it -2,10 26 ,046 ,382 (-1,585; -,015)

E?it Olmayan -2,26 14,00 ,041 ,355 (-1,560;- ,040)

Tablo 7. Kütüphane Personelini, De?işimleri Kabul Etmelerini Sa?lamak ve ?n-ternet ?li?kisi

Teknolojinin Ürün ve Hizmet Kalitesini Geli?tirmede Kullanıl?p Kullanılma-
d??? ile Internet

De?işen çevrenin bir parçası olarak teknolojik gelişme, kütüphanelere getir-
diği ekonomik ve sosyal problemlerle ba?lı? ba?ına dikkatle ele alınması ge-

212 Asuman Çal??

reken konuların ba?ında yer almaktadır. Stratejik planlama bu konuda risk-

leri ve tehlikeleri ortadan kaldırabilecek ya da en aza indirebilecek bir dizi hareket tarzını sergilemekte ve gelişmeye uyumu kolaylaştırmaktadır. Kütüphanenin ürün ve hizmetlerinin kalitesini geliştirmede teknoloji büyük avantaj sağlar. Teknoloji, özellikle son yıllarda çok büyük bir hızla gelişmekte ve kütüphaneleri de oldukça etkilemektedir. İnternet ile ürün ve hizmetlerin kalitesini artırma ilgisini belirlemeye yönelik ifadeler arasında yapılan t-testi sonucuna (Tablo 8) göre anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç Ho hipotezini desteklemektedir.

V203 (soru 32/4)

V135 1 (soru 18/4) 15 3,5333 1,457 ,376

V135 2 13 4,7692 ,832 ,231

Anlam Farkı = -1,2359

Varyansların Eşitliği: F= 21,254 P= ,000

t-testi için Anlamlılık Derecesi 95%

Varyanslar t-değeri df 2-T. S.

Eşit -2,70 26 ,012 ,458 (-2,178; -,294)

Eşit olmayan -2,80 22,76 ,010 ,441 (-2,150; -,322)

Tablo 8. İnternetle Ürün ve Hizmetlerin Kalitesini Artırma İlgisi

Bilgisayar Teknolojisinin Maliyetleri Azaltabilmek için Kullanılabilmesi ile

İnternet

Anket sonuçlarına göre yapılan t-testi sonucunda (Tablo 9) bilgisayar teknolojisinin maliyetleri azaltabilmek için kullanılabilmesi ile İnternet arasında bir anlam ilişkisi bulunamamıştır. Bu sonuç Ho hipotezini desteklemektedir.

V204(soru 32/1)

V135 1 (soru 18/4) 15 3,4000 1,404 ,363

V135 2 13 4,6923 1,109 ,308

Anlam Farkı = -1,2923

Varyansların E?itlili?i: $F = 5,034$ $P = ,034$

t-testi i?in Anlaml?lık Derecesi 95%

Varyanslar t-de?eri df 2-T. S.

E?it -2,67 26 ,013 ,484 (-2,287; -,298)

E?it olmayan -2,72 25,81 ,012 ,476 (-2,270; -,315)

Tablo 9. ?nternet ile Bilgisayar Teknolojisinin Maliyetlerini Azaltabilmek ??in

Kullan?lmas? ?li?kisi

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?tırma 213

Kütüphane ve Koleksiyon Tan?tım Çabaları

Kütüphane kullan?m?n? yayg?nla?tırma çal??maları incelendi?inde (Tablo

10) en çok tercih edilen yöntemin, % 82.1 oranla ?kütüphaneyi iyi kullanan-

lara yardım etme? oldu?u görülmü?tür. Koleksiyon tan?tım?nda ise en çok

kullan?lan yöntem, % 75 oranla ?yeni yay?nlar listesi haz?rlama?dır.

Hizmetler Hizmet Veriliyor Hizmet Verilmiyor Ort.

Küt.say?. Yüzde Küt.say?. Yüzde

S?kl?k S?kl?k

Çal??ma

yap?lamamaktadır. 1 3,6 27 96,4 1,964

Kütüphanecilik

dersleri, 3 10,7 25 89,3 1,893

Film,teyp,video gibi

araçlar, 4 14,3 24 85,7 1,857

Konferans, seminerler, 8 28,6 20 71,4 1,714

Kullan?c? e?itimi

seminer,

haz?rlanmas?, 11 39,3 17 60,7 1,607

Küt.rehber.haz. 16 57,1 12 42,9 1,429

Küt.kaynaklar?n?

çekici k?larak,

yeni yay?nlan

te?hir ederek, 20 71,4 8 28,6 1,286

Küt iyi kullananlara

ilgi göstererek 23 82,1 5 17,9 1,179

Hiçbir ?ekilde

tan?t?lam?yor. 4 14,3 24 85,7 1,857

§

-S

Yeni yay?nlar listesi

haz?rlayarak, 21 75 7 25 1,25

Konferans ve program

düzenleyerek, 6 21,4 22 78,6 1,786

o

O Tamt?c? bro?ür,

M el kitab? vb. yay., 11 39,3 17 60,7 1,607

Tablo 10. Kütüphane Kullan?m?n? Yayg?nla?t?rma ve Koleksiyon Tan?t?m Çaba-
lar? (soru 19, 20)

inim

?nalluK

enah»

pûtüK

noyisk

?ralam??laÇ

amr?t?a;m?gyaY

!abaç

Teknolojinin Kütüphanelere Etkisinin Artması ile Kullanıcı Eğitim Seminerlerinin Hazırlanması

Teknoloji genel çevrenin en hızlı değişen ögesidir. Teknolojik değişiklikler işletme için büyük fırsatlar sunduğu gibi onun varolması da tehlikeye sokabilmektedir. Teknolojinin kütüphanelere etkisinin artması ile kütüphanelerde hizmet açışından değişiklikler ve kolaylıklar olduğu için ve kullanıcıların kütüphaneyi kullanabilmesi için kütüphaneyi tanıması gerekir. Diğer yandan, kullanıcı eğitim seminerlerinin hazırlanmasında teknolojinin araçlarının kullanmak ile mümkündür. Tüm bu hizmetler kullanıcılara yöneliktir.

Anket sonuçlarına göre yapılan t-testi sonucu (Tablo 11) teknolojinin kütüphanelere etkisinin artması ile kullanıcı eğitim seminerlerinin hazırlanması arasında bir ilişki kurulamamıştır. Bu sonuç H_0 hipotezini desteklemektedir.

V185 (soru 30/4)

V144 1 (soru 19/1) 11 5,0000 ,000 ,000

V144 2 17 4,1176 1,409 ,342

Anlam Farkı = ,8824

Varyansların Eşitliği: $F = 50,029$ $P = ,000$

t-testi için Anlamlılık Derecesi 95%

Varyanslar t-değeri df 2-T. S.

Eşit 2,06 26 ,049 ,428 (,003; 1,762)

Eşit olmayan 2,58 16,00 ,020 ,342 (,158; 1,607)

Tablo 11. Teknolojinin Kütüphanelere Etkisinin Artması ve Kullanıcı Eğitim Seminerlerinin Hazırlanması Arasındaki İlişki

Kütüphane Rehberinin Hazırlanması ile Bilgi Teknolojisinin Kullanıcı Hizmetlerini Geliştirmede Kullanılması

Kütüphane rehberinin hazırlanması ile bilgi teknolojisinin kullanıcılara hizmetlerini geliştirmede kullanılması arasında t-testi sonucu (Tablo 12) ileri bulunamamıştır.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Araştırma 215

V200 (soru 32/1)

V145 1 (soru 19/2) 16 4,8125 ,544 ,136

V145 2 12 3,8333 1,467 ,423

Anlam Farkı = ,9792

Varyansların Eritilmesi: F= 45,841 P= ,000

t-testi için Anlamın Kritik Derecesi 95%

Varyanslar t-değeri df 2-T.S.

Erit 2,47 26 ,021 ,397 (,163; 1,795)

Erit olmayan 2,20 13,28 ,046 ,445 (,020; 1,938)

Tablo 12. Kütüphane Rehberinin Hazırlanması ile Bilgi Teknolojisinin Kullanıcılara Hizmetlerini Geliştirmede Kullanılması Arasındaki İlişki

Kullanıcıya Verilen Hizmetin Memnuniyetinin Belirlenmesi

Uygulamada başarıların ölçütü hizmettir. İyi hizmetin değerlendirilmesi ise kullanıcının tatmini ile ölçülmektedir. Kullanıcının ne ölçüde tatmin oldukları, gerçekte ne düşündükleri, hizmetin tarafları ve verilen hizmeti geliştirmek için ne gibi önerilerin olduğu tespit edilmelidir. Bu tepki ve değerlendirmelerin gelişigüzel değil, planlı şekilde değerlendirilmesi gereklidir. Kullanıcının verilen hizmetler konusunda memnuniyetin belirlenmesinde çeşitli yöntemler bulunmaktadır. (Tablo 13) Bu yöntemler arasında en çok kullanılan yöntemin %82.14 oranla yüzyüze görüşme yöntemi olduğu tespit edilmiştir.

216 Asuman Çalır

YÖNTEM CEVAP SIKLIK YÜZDE GEÇERLİ BİR KİMLİK

YÜZDE YÜZDE

Anket 1,00 4 14,3 14,3 14,3

(Soru 21/1) 2,00 24 85,7 85,7 100,0

Toplam 28 100,0 100,0

Ortalama 1,857

Yüzyüze 1,00 23 82,14 82,14 82,14

Görü?me 2,00 5 17,86 17,86 100,00

(Soru 21/2) =====

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,17857

Kullan?c? 1,00 . 12 42,8 42,8 42,8

?statistikleri 2,00 16 57,2 57,2 100,0

(Soru 21/3) =====

Toplam 28 100,0 100,0

Ortalama 1,5714

?ikayet ve istek 1,00 5 17,86 17,86 17,86

Kutusu 2,00 23 82,14 82,14 100,00

(Soru 21/4) ? ?

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,8214

Çal??ma 1,00 4 14,29 14,29 14,29

Yap?lmamaktad?r 2,00 24 85,71 85,71 100,00

(Soru 21/5) ? ?

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,8214

Tablo 13. Kullan?c? Memnuniyetinin Belirlenmesinde Yöntemler

Stratejik Planlamaya İlişkin Değerlendirmeler

Daha İyi Teknoloji ve Sistemlerinin Gereklik Sebepleri

Ankete katılan kişilere, örgütlerindeki teknoloji ve sistemlerin yeterli görülüp görülmediğini anlamak amacıyla, "Kütüphanenizin daha iyi bilgi teknolojisi ve bilgi sistemleri ile donatılması için gereklidir" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru için oluşturulan 4 cevap seçeneğini en önemlisi 1 olacak şekilde sıralamalar istenmiştir. Analiz aşamasında 1. olarak tercih edilen seçenek 5 ile, 2. olarak tercih edilen seçenek 3 ile ve 3. tercih 1 ile çarpılarak her bir seçeneğin tercih puanı elde edilmeye çalışılmıştır. (Tablo 14) Böylece elde edilen sıralamaya göre, araştırmaya katılan yöneticiler en çok "bizdeki bilgi teknolojisi ihtiyaca cevap veremediği için" bilgi teknolojisinin yenilenmesini istemektedirler. Bu seçeneği "hizmetleri geliştirmek için", "yurt içindeki rekabet avantajı sağlayabilmek için" seçenekleri izlemektedirler. "Yurt dışında rekabet avantajı sağlayabilmek için" seçeneği en düşük tercih olmaktadır. Bu durum üniversite kütüphanelerimizin ülke içi rekabete dönük olarak değerlendirildiklerini gösterilmektedir.

Sebepler Ağırlık

-Bizdeki Bilgi Teknolojisi İhtiyaca Cevap Veremeyecek Kadar Eski Olduğu için 81

-Hizmetleri Geliştirmek için 40

-Yurt içindeki Rekabet Avantajı Sağlayabilmek için, 24

-Yurt Dışında Rekabet Avantajı Sağlayabilmek için 24

Tablo 14. Daha İyi Teknoloji ve Sistemlerinin Gereklik Sebepleri (soru 14)

Örgütün Birimleri ile Amaçların İlişkisi

Yönetimde, stratejilerin örgütün tüm kademelerinde tanınması, anlaşılabilmesi ve en önemlisi stratejik planlamanın amacına ulaşması için örgütün tüm üyelerinin bu planlamayı benimsemiş ve buna inanmış olması gereklidir. Stratejik planlama ile, kütüphane içinde amaçları farklı bölümleri, ge-

nel amaç etrafında birleştirme ve tüm bölümleri kütüphanenin temel hedefine yönlendirme görevini gerçekleştirecektir. Anket sonuçlarına göre yapılan değerlendirmede kütüphanenin stratejik planlaması yapmak ile kütüphanenin örgütsel birimlerinin işbirliği içinde çalışması konusu üzerinde anlam

218 Asuman Çalır

farklılık t-testi (Tablo 15) sonucuna göre tespit edilmiştir. Kütüphanenin stratejik planlamasını yapan kütüphaneler, örgüte bu planlamayı benimsettirmişlerse, yönetici amaçna ulaşmış demektir. Yöneticinin stratejik planlama sorumluluğu ile örgüt üyelerinin işbirliği içinde çalışması arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Fakat test sonucuna göre bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç da H_0 hipotezini desteklemektedir.

V189 (soru 31/1)

V130 1 (soru 16) 25 4,7200 ,980 ,196

V130 2 3 3,0000 1,732 1,000

Anlam Farkı = 1,7200

Varyansların Eritilmesi: $F = 2,731$ $P = ,110$

t-testi için Anlamlılık Derecesi 95%

Varyanslar t-değeri df 2-T. S.

Erit 2,66 26 ,013 ,646 (,393; 3,047)

Erit olmayan 1,69 2,16 ,224 1,019 (-2,374; 5,814)

Tablo 15. Stratejik Planlamasını Yapmak ile Örgüt Üyelerinin İşbirliği İçinde

Çalışmalar Arasındaki İlişki

Araştırma-Geliştirmenin Önemi

Örgütte AR-GE faaliyetlerine önem verilip verilmemesi' gibi örgüte ait özellikler

stratejik planlamada önem kazanmaktadır. Çünkü örgütlerde araştırma ve geliştirme

faaliyetlerine önem verilip verilmemesi kütüphane faaliyetlerinin başarısını çok yakından etkilemektedir. Kullanıcı hizmetlerini ge-

li?tirme ile ara?t?rma geli?tirme faaliyetlerine önem verilip verilmedi?i ko-
nusunda anlaml? bir ili?ki t-testi (Tablo 16) sonucuna göre kurulamam??t?r.

V200 (soru 32/1)

V131 1 (soru 17) 16 4,7500 ,683 ,171

V131 2 11 3,8182 1,471 ,444

Anlam Fark? = ,9318

Varyanslann E?itli?i: F= 20,123 P= ,000

t-testi için Anlaml?lık Derecesi 95%

Varyanslar t-de?eri df 2-T. S.

E?it 2,22 25 ,035 ,419 (,068; 1,795)

E?it olmayan 1,96 13,00 ,072 ,475 (-,095; 1,959)

Tablo 16. Kullan?c? Hizmetlerini Geli?tirmek ile Ara?t?rma-Geli?tirmenin Faali-
yetleri Aras?ndaki ?li?ki

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?t?rma 219

Di?er yandan kullan?c?lar hakk?nda daha fazla bilgi sahibi olabilmek

için ara?t?rma ve geli?tirme faaliyetlerine önem verilip verilmedi?i konusu

aras?nda da t-testi sonucuna (Tablo 17) göre bir ili?ki bulunamam??t?r. Kü-

tüphaneler ara?t?rma geli?tirmede önemli bir kurulu?tur ve kullan?c?lara

daha iyi hizmet vermesi için ara?t?rma ve geli?tirme faaliyetlerine önem ver-
mesi gerekmektedir.

V202 (soru 32/3)

V131 1 (soru 17) 16 4,0000 1,366 ,342

V131 2 11 2,5455 1,214 ,366

Anlam Fark? = 1,4545

Varyanslarm E?itli?i: F= 2,323 P= ,140

t-testi için Anlaml?lık Derecesi 95%

Varyanslar t-de?eri df 2-T. S.

E?it 2,84 25 ,009 ,512 (,400; 2,509)

E?it olmayan 2,91 23,25 ,008 ,501 (,420; 2,489)

Tablo 17. Kullan?c?lar Hakk?nda Daha Fazla Bilgi Sahibi Olabilmek i?in Tekno-
lojinin Kullan?lmas? ile Ara?t?rma Geli?tirme Faaliyetlerinden ??let-
menin Hangi Gruplamaya Girdi?i ?li?kisi

Pazarlama Faaliyetlerinin Tkspiti

Bir hizmet i?letmesi olan kütüphanenin hizmetlerini tan?tmas? ve duyurma-
s? i?in pazarlama faaliyetlerinde bulunmas? gerekmektedir. Hizmetin etkin-
li?i ve duyurulmas? i?in hizmetin pazarlamas? günümüzde oldukça önem ka-
zanmaktad?r. Çünkü, pazar sürekli de?i?im halindedir. Mevcut ve potansiyel
kullan?c?lar?n kütüphanelerin sa?layaca?? tüm hizmetler hakk?nda bilgi sa-
hibi olmalar? gerekir. Kütüphanenin temel amac?, kullan?c?lar?n sunulan
hizmetlerden daha çok yararlanmalar?m sa?lamakt?r. Kütüphane hizmetle-
rinin pazarlamas? demek sadece ürünü önermek ve ürünlerin reklam?m de-
?il, kütüphanenin ne istedi?ini ortaya ç?karmakt?r (Line, 1991: 100).

Tablo 18?da da görüldü?ü gibi %46,43 oramyla 13 kütüphane pazarlama
faaliyetlerinden biri ya da birkaç?m kullanmakta, %53.57 oramyla 15 kütüp-
hane pazarlama faaliyetlerinde bulunmamaktad?r. Bu da stratejik planlama
yapmayan kütüphanelerin hizmetlerini de pazarlamad?klar?n? göstermekte-
dir. Özellikle pazarlama faaliyetlerinde önemli bir yeri olan çok kullan?lan
halkla ili?kiler faaliyetleri Türkiye?de yap?lmamaktad?r.

220 Asuman Çal??

YÖNTEM CEVAP SIKLIK YÜZDE GEÇERL? B?R?K?ML?

YÜZDE YÜZDE

Kullanma Oran? 1,00 13 46,43 46,43 46,43

2,00 15 53,57 53,57 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,5397

Araştırma 1,00 8 28,57 28,57 28,57

2,00 20 71,43 71,43 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,7

Kullanıcı 1,00 2 7,14 7,14 7,14

Portföyü 2,00 26 92,86 92,86 100,00

=====

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,9285

Halkla ilişkiler 1,00 ? ? ? ?

2,00 28 100,00 100,00 100,00

? ?

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,7

Reklam 1,00 9 32,14 32,14 32,14

2,00 19 67,86 67,86 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,6785

Tablo 18. Pazarlama Faaliyetleri

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Araştırma 221

Kütüphane ve Hizmetlerde İhtiyaç ve Sorun Ortaya Çıktıktan Sonra Karar

Almada Yöntemler

Kütüphane ve hizmetlerde ihtiyaç ve sorun ortaya çıktıktan sonra karar

alan kütüphanelerden Tablo 19'de görüldüğü gibi % 60,72 oranıyla 17 kütüp-

hane sezgi ve yeteneklerine güvenerek karar almakta, % 10,71 oranıyla 3

kütüphane geçmiştaki başarıları inceleyerek karar almakta, ancak %

ortaya ç?kt?ktan sonra karar alma yönteminde (Tablo 19) ancak 8 kütüphaneye stratejik analiz yapt?klar?n? belirtmi?tir. Kütüphanelerin bilinçli bir şekilde stratejik planlama yap?lmad??? ve stratejik bak?? aç?s?na sahip olmad?klar? sonucu ortaya ç?kmaktad?r.

Geçerli Birikimli

Cevap S?kl?k Yüzde Yüzde Yüzde

1 12 42.8 42.8 42.8

2 16 57.2 57.2 100.0

Toplam 28 100,0 100,0

Ortalama 1,5714

Tablo 20. Stratejik Planlama Yap?l?p Yap?lmad???n?n Tespiti (soru 25)

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama Yap?l?p Yap?lmad???

Üniversite kütüphanelerinde stratejik planlama yap?hp yap?lmad???n?n belirlenmesi sonucu ile çe?itli sorular?n sonucuna x2 testi yap?lm??t?r.

Bunlar; stratejik planlama yap?l?p yap?lmad??? ile yöneticinin stratejik planlama ile ilgili ifadelerden ?ça?da? ve etkin kütüphane hizmeti verme? ile x2 testi yap?lm??t?r, sonucu ise 0,00306645, ?teknolojinin kütüphanelere etkisinin artması ile yapılan x2 test sonucu ise 0,000589106, ?kütüphanelerde de ça?da? yönetim tekniklerinin kullan?lması?n?n sağlad??? yararlar? ile yapılan x2 testi sonucu 0,000765957 ç?km??t?r. Bu durum stratejik planlama yap?l?p yap?lmad???n?n sonucu ile yukarıda x2 testi sonucu bildirilen stratejik planlama ifadeleri arasında anlam farkı?l??? bulunmaktadır.

Di?er yandan, aynı ifade yöneticilerin sorumluluklar? ile ilgili tutum

ara?t?rmas? ile ilgili ifadelerden ?kütüphanenin stratejik planlaması?n? yapmakla x2 testi sonucu, 0,000255946, ?iyi bir koleksiyona sahip olmak için

yöntemler geli?tirmek?ifadesi ile x2 testi sonucu, 0,000154835; ?okuyucuya

verilen hizmetler konusunda lider olmak?ifadesi ile x2 testi sonucu,

0,04108625; ?kullan?c?lar?n ihtiya?lar?n? analiz etmek? ifadesi ile x2 testi sonucu 0,00345694 ç?km??t?r. Bu sonuçlar yöneticinin sorumluluklar? ile ilgili yukar?daki ifadeler ile üniversite kütüphanelerinde stratejik planlama yap?l?p yap?lmad???n?n sonuçlar? aras?nda anlam farkl?l?klar? tespit edilmi?tir. Bu sonuçlar Ho hipotezini desteklemektedir.

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?tırma 223

Ayr?ca, üniversite kütüphanelerinde stratejik planlama yap?l?p yap?lmad???n?n sonucu ile bilgisayar teknolojisinin ?kullan?c? hizmetlerini geli?tirmek? ifadesi stratejik amaç için kullan?labildi?i sonucuna x2 testi yap?lm??, sonucu 0,001031855; ?hizmetleri farkl?la?tırmak? ifadesi ile stratejik amaç için kullan?labildi?i sonucuna x2 testi yap?lm??, sonucu 0,000534157 ç?km??t?r. Bu sonuçlar Ho hipotezini desteklemektedir.

Uygulanabilecek Stratejiler

Stratejiler kütüphanenin hedeflerine varabilmek için tepe yönetimince belirlenen hareket tarzlar?d?r. Böylece stratejiler, stratejik planlaman?n elemanlar? olmaktadır. Bu nedenle, plan?n ba?ar?s? seçilen stratejilerin en iyi ve do?ru bilgi kaynaklar?na dayand?r?larak, en uygun zaman belirlenmesi ve tespit edilen süreyi geçirmeden uygulanmas?na ba?lıd?r. Kütüphaneler hizmetlerini geli?tirmek için stratejiler geli?tirmek zorundadırlar, ancak o zaman etkin hizmet verebilirler. Kar etmeyen kuruluşlarda önemli olan kaliteyi yükseltmektir. Tablo 21?de görüldüğü gibi en çok uygulanan strateji % 82.14 oranla ?mevcut hizmetleri geli?tirme? stratejisidir.

Kütüphaneler hizmetlerle ilgili geli?tirme stratejileri de uygulamaktadırlar. Çünkü kütüphaneler stratejik planlama yaptıktan sonra stratejiler geli?tirmek zorundadırlar. Tablo 22?de görüldüğü en çok uygulanan strateji % 46.4 oranla ?kar??lıkl? planlama? stratejisidir.

YÖNTEM CEVAP SIKLIK YÜZDE GEÇERLİ BİR KİMLİK

YÜZDE YÜZDE

Mevcut Hizmetleri 1,00 23 82,14 82,14 82,14

Geliştirme 2,00 5 17,86 17,86 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,7857

Hizmet 1,00 21 75,00 75,00 75,00

Çeşitlendirme 2,00 7 25,00 25,00 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,25

Maliyetleri 1,00 5 17,86 17,86 17,86

Düğüme 2,00 23 82,14 82,14 100,00

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,8214

Strateji 1,00 1 3,58 3,58 3,58

Uygulanmıyor 2,00 27 94,42 94,42 100,00

?

Toplam 28 100,00 100,00

Ortalama 1,9642

Tablo 21. Hizmet Stratejileri

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Araştırma 225

Geçerli Birikimli

Cevap Sıklık Yüzde Yüzde Yüzde

1,00 1 3,6 3,6 3,6

3,00 13 46,4 46,4 50,0

4,00 5 17,9 17,9 67,9

5,00 9 32,1 32,1 100,0

Toplam , 28 100,0 100,0

Ortalama 3,750

Tablo 22. Geliştirme Stratejileri

Rollerin Benimsenmesine İlişkin Değişkenler

Anket çalışması'na katılanların hizmet faaliyetlerine yönelik rol ve tutumları önceden tespit edilen kriterlere göre 5'li likert ölçeğinde değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarında yöneticilerin tutumları ve rolleri Tablo 23 incelendiğinde daha önce cevapladıkları sorularla karşılaştırıldıklarında özellikle stratejik planlama ve etkin kütüphane hizmeti verme ile ilgili konularda çelişkilerin olduğu saptayabiliriz. Kütüphane yöneticilerin rollerinde özellikle 5'li likert ölçeğine göre tamamen katıldıkları konu kütüphane içi otomasyonu sağlamak, özellikle bu konu üzerinde yöneticiler yoğunlaştı ve birinci sraya koymuşlardır. İkinci sıra ise yönetici yetki ve sorumluluklarıyla ilgili ifade yer almakta, bütçe, koleksiyonla ilgili ifadeler bu sırada devam etmektedirler.

Diğer yandan, yöneticiler kütüphanenin stratejik planlaması yapılıması konusundaki sorumlulukları konusundaki ifade kişilerin katılıyorum skalasında ve onuncu sırada yer almakta ve ön sıralarda bulunmamaktadır. Çatı ve etkin kütüphane hizmeti verme amacı ise yedinci sırada ve kişilerin katılıyorum ölçeğinde yer almaktadır. Önemli konu olan okuyucuya verilen hizmetler konusunda lider olmak ise sonlarda yer almaktadır. Özellikle stratejik planlama ile ilgili konularla ilgili tutum ve roller konusundaki ifadeler sonlarda yer almaktadır. Bu açıkça göstermektedir ki, yöneticiler henüz stratejik planlamanın rolü ve kütüphane hizmetleri konusunda yeterli bilince sahip değildir.

226 Asuman Çalır

Değişken Anlamı Standart Sapma Seçenekler

V198 4,89 ,57 28 Kütüphane içi otomasyonu sağlamak

V192 4,89 ,57 28 Kütüphanedeki yetki ve sorumluluklar,politikalar ve süreçler konusunda yeterli bilgiye sahip olmak,

V195 4,82 ,77 28 Yeni teknolojileri kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda adapte etmek,

V199 4,75 ,93 28 Bütçenin arttırılması sağlamak

V190 4,75 ,80 28 iyi bir koleksiyona sahip olmak için yöntemler geliştirmek

V193 4,64 1,06 28 İnsan davranışları, psikolojisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmak

V184 . 4,64 1,06 28 Çağdaş ve etkin kütüphane hizmeti verme,

V196 4,57 1,07 28 Kullanıcıların ihtiyaçlarını analiz etmek,

V197 4,57 1,07 28 Kütüphane personelinin değerimleri kabul etmeleri

V186 4,56 1,09 27 Kütüphanelerde de çağdaş yönetim tekniklerinin kullanılması sağlanarak yararlar

V189 4,54 1,17 28 Kütüphanenin stratejik planlamasını yapmak

V201 4,50 ,?? 28 Hizmetleri farklılaştırmak için

V185 4,46 1,17 28 Teknolojinin kütüphanelere etkisinin arttırma-

V200 4,39 1,13 28 Kullanıcı hizmetlerini geliştirmek için

V205 4,36 1,19 28 ??inizi daha iyi yapabileceğimiz yöntemler keşfedebilmek

V194 4,32 1,25 28 Yeni bilgi sistemi ve teknolojilerinin örgüt üyeleri tarafından benimsenmesi için,

V191 4,14 1,33 28 Okuyucuya verilen hizmet konusunda li-

der olmak

V203 4,11 1,34 28 Ürün ve hizmetlerimizin kalitesini art?rmak

için

V183 4,07 1,30 28 Dünyadaki globalle?me ak?m?

V204 4,00 1,41 28 Maliyetleri azaltabilmek için kullan?labili-

yor,

V182 3,63 1,45 27 Gelece?in belirsiz ve de?i?imin h?zl? olmas?

V202 3,46 1,48 28 Kullan?c?lar hakk?nda daha fazla bilgi sahibi

olabilmek

V188 2,79 1,26 28 Pazar pay?n? art?rmak ve rekabet avantaj?

sa?lamak,.

V187 2,75 1,29 28 Rekabetin yo?unlu?u,

V206 2,68 1,54 28 Kitap sat?c?lar? ve pazarlay?c?lar?yla ileti?im

maliyetini dü?ürmek için,

V207 2,48 1,45 27 Stratejik planlama sürecini geli?tirmek için

kullan?lam?yor

Tablo 23. Rollerle ilgili tutumlar

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Ara?t?rma 227

Sonuç

Kütüphaneler varl?klar?n? devam ettirebilmek ve amaçlar?m gerçekte?tire-

bilmek için faaliyette bulunurken di?er çevrelerle bütünle?meninde getirdi-

?i yo?un bir rekabet bask?s? alt?nda bulunmaktad?r. Bu rekabette ba?ar?l?

olabilmek için di?er kütüphanelerin çal??ma ko?ullar?m ve verimlilik unsur-

lar?n? da göz önünde bulundurarak faaliyetlerine yön vermelidirler. Bir kü-

tüphanenin rekabet gücünün varl???, kütüphanenin mal ve hizmetlerinin

üstünlü?üne, maliyetlerinin dü?ük olmas?na, kulland??? teknolojiye, do?al

kaynaklara hakim olma gücüne, yönetim ve pazarlama yetene?ine ba?l?d?r.

Artık stratejik planlama yapan bir kuruluştun, yapmayan bir kuruluştan ya da bir kuruluşun stratejik planlama yapıldığı dönemle yapılmadığı dönemden daha karlı sonuçlar elde ettiyi bir gerçektir. Maliyet tasarrufu sağlayarak sonuçta karlılığı arttırıcı etkisi de stratejik planlamanın artık kütüphaneler için de vazgeçilmez olduğunun bir göstergesidir.

1) Kullanıcıya verilen hizmetler açısından bir değerlendirme yapıldığında, kütüphaneden yararlanan kullanıcı sayısı ve ödünç alınan kitap sayısı da düştüğüne olduğu, üniversitelerde kullanıcı tatminine yönelik çalışmaların ise oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Kullanıcıların kütüphane materyalleri isteklerinin yeterince karşılanmadığı tespit edilmiştir. Kullanıcılara verilen hizmetlerde çeşitliliğe rastlanmadığı gibi geleneksel hizmet türlerinin (kart kataloğu gibi) daha çok kullanıldığı, ayrıca kütüphanelerin koleksiyon tanıtım ve kütüphane kullanımıyla ilgili yaygınlaşması çalışmalarında da ise tercih edilen genelde kütüphaneye kullananlara ilgi göstermek şeklindedir ve diğer teknikler kullanılmadığı için bu çalışmalar da yetersizdir. Sonuç olarak, yapılan anket çalışması sırasında üniversite kütüphanelerinde kullanıcı memnuniyetinin tam olarak sağlanamadığı gibi, sunulan hizmetler ve kullanıcı memnuniyeti çalışmalarında son derecede yetersiz olduğu görülmüştür.

2) Üniversite kütüphanelerinde araştırma-geliştirmeye yeterince önem verilmemektedir.

3) Kütüphanelerde kullanıcıya hizmetleri tanıtmak için yeterli pazarlama faaliyetlerinde bulunulmamaktadır.

4) Kütüphanelerin daha iyi teknolojiyle donatılmasıyla ilgili sebebi, mevcut teknolojinin eskidiği olarak gösterilmektedir. Diğer karşılaşılan bir sonuç, üniversite kütüphanelerinin ülke içi rekabete dönük olduğudur.

Bu sonuç, kütüphanelerin stratejik planlama bak?? a?s?na sahip olmad?klar?n? göstermektedir.

5) Anket sonuçlar?nda, kütüphanenin tüm örgüt üyelerinin i?birli?i içinde al??mas? ile yöneticilerin stratejik planlama sorumlulu?una sahip olup olmad??? rolü aras?nda farkl?l?k tespit edilmi?tir.

6) Stratejik planlamay? yapacak liderlerin kendilerini geli?tirmeye istekli oldu?u saptanm??t?r. Fakat, liderlerin stratejik planlama ile etkin hizmet verme konusundaki rolleri ve tutumlar? konusundaki cevaplar incelendi?inde, stratejik planlama ve etkin hizmet verme ile ilgili rol ve tutumlar konusunda henüz bu konuda istekli ve uygulamaya yatk?n olmad??? sonucu tespit edilmi?tir.

7) Di?er yandan kütüphaneler etkin hizmet vermek için e?itli stratejiler geli?tirmek zorundad?rlar. Anket sonuçlar?na göre en çok tercih edilen mevcut hizmetleri geli?tirme ve hizmet e?itlendirme stratejisidir. Fakat kullan?c?lara verilen hizmet türlerine bak?ld???nda, hizmetlerde e?itlilik olmad??? görülmü?tür. Ayr?ca hizmetlerle ilgili geli?tirme stratejilerini de yeterince uygulanmamaktad?r.

8) Anket sonuçlar?nm istatistiksel de?erlendirme ve yap?lan inceleme sonucunda niversite kütüphanelerinde stratejik analiz ve stratejik planlama yap?lmad??? saptanm??t?r. Üniversite kütüphaneleri henüz stratejik bak?? a?s?na sahip de?illerdir. Kütüphanelerin as?l i?levi olan kullan?c?ya iyi hizmet verilip verilmedi?ini belirlemeye yönelik sorular konusundaki faaliyetleri de yeterli de?ildir. Sonuç olarak, stratejik planlama yapmayan kütüphaneler yukar?da da belirtildi?i gibi etkin hizmet verememektedirler.

De?erlendirme

Kütüphaneler bir hizmet ve kar amacı gütmeyen işletme olarak değerlendirildiğinde kütüphanelerin sermaye, kar, iflas pazar, arz- talep açısından işletme olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Bu nedenle kütüphaneler bir işletme olarak stratejik planlamadan yararlanabilirler. Kütüphaneler, çevresindeki değişimlerden ve gelişmelerden etkilenmemek için çevresinde olan değişimleri ve gelişmeleri yakından izlemelidirler. Oysa günümüzde, birçok kütüphane ancak sorunlarla karşı karşıya kaldıkça zaman onları çözmeye çalışır ve üniversite kütüphanelerinin çoğunda açık seçik bir planlama sürecine sahip değildir. Bu tür bir stratejiden yararlanan kütüphane yöneticilerinin so-

Üniversite Kütüphanelerinde Stratejik Planlama: Bir Araştırma 229

runları çözümede güvendikleri bazıca dayanakları, deneyimler ve sezgilerdir. Fakat bu yaklaşım, umulan gelişmeleri hesaba katmadıkça için başarısızlaşa uyar ve sonuç olarak da olaylara bağlı, hatta gelişigüzel denebilecek bir sorun çözme yoludur. Bu durumun ise çağdaş yönetim uygulamasının ilkele- riyle çelişmesi için etkin ve verimli hizmetin sağlanması güçtür. Kullanıcıla- ra etkin ve verimli bir kütüphane hizmeti verebilmesi için, yöneticilerin stratejik analizden yararlanmak zorundadır.

Stratejik planlamada etkin stratejiler geliştirilebilmesi amacıyla incele- nen pazar ile çevresi arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi, çevreden gelecek fırsat ve tehditler ile kütüphanenin kaynak ve kabiliyetlerin tespit edilebil- mesi için kullanıcı davranışları da yakın bir şekilde takip edilmesi gerek- mektedir. Stratejik yönetiminin ilk safhasında kütüphane yöneticisi kütüp- hanenin mevcut şartları değerlendirerek, planları geliştirmesi gerekir. Fa- kat, stratejik planlarla geleceğe yönelik kararlar alınmaz, geleceğin sürekli değişimini göz önünde bulundurarak, kütüphane için en iyi seçenekleri olu- turmak ve böylece şimdiki kararları iyileştirmek amaçlanır. Stratejik plan- lamanın amacı, gelecekteki risklerin ve belirsizliklerin ortadan kaldırılması

de?ildir. Gelece?in ?ekillendirilebilmesi i?in, yar?n ne yap?lmas? gerekti?ini belirlemek de de?ildir, aksine yar?na sahip olabilmek i?in bug?n ne yap?lmas? gerekti?ine karar vermektir. K?t?phanenin planlamas? a??s?ndan en ?nemli a?ama, ama? ve stratejilerin belirlendi?i a?amad?r

K?t?phaneler kar amac? g?tmeyen bir hizmet i?letmesi oldu?undan se-?e?e?i ve uygulayaca?? stratejilerde mal ?reten i?letmelerden ?ok daha fark-?l? olacakt?r. Hizmetin t?m bu ?zellikleri hizmet i?letmelerinde ?zellikle de kar amac? g?tmeyen bir hizmet i?letmesi olan k?t?phanelerde stratejilerin uygulanmas?n? ve geli?tirilmesini zorla?t?r?r. K?t?phanelerde kullan?c?ya hizmet verdi?i i?in bu ?al??mada da insana y?nelik stratejileri uygulanmas? ile m?mk?n olabilecektir. K?t?phanelerin bir hizmet stratejisi olu?turmas? i?in kullan?c?n?n odak noktada yer almas? gerekmektedir. ??nk? k?t?pha-
nenin uzun vadeli ??karlar?m belirleyen kullan?c?n?n stratejik konumudur. Stratejik planlama ?abalar?nda kullan?c? ba?lang?ç noktas? olarak ele al?n-
mal?d?r. ??nk? kullanc?, bir hizmetin nas?l, hangi i?lem dizisi i?ine, kim ta-
raf?ndan de?il, ?r?n ve hizmetin kendisine nas?l takdim edildi?ine, verilen hizmetten tatmin duyup duymad???na, hizmetin ihtiya? ve beklentilerine ne derece uydu?unda bakar. Bu a??dan k?t?phaneler hizmetler ?zerinde etkili olan stratejilerden hizmet ?e?itlendirme, maliyetleri d???rme, toplam kalite y?netimi, kullanc? y?nlendirilmesi ve kar??l?kl? planlama gibi stratejiler uy-
gulamal?d?r. B?t?n bu stratejiler insan g?c? yo?un hizmet sekt?r? olan

230 Asuman ?al??

k?t?phanelerin kullan?c?y? tatmin etmesini, etkili ve verimli hizmet ver-
mesini sa?layacakt?r.

Kaynak?a

Carr, Stephen J. (1992). ?Strategic planning in libraries: an analysis of a manage-
ment function and its application to library and information work?, Library

Management 13 (2): 4-17.

Dinçer, Ömer (1994). Stratejik yönetim ve işletme politikası. İstanbul:İz.

Johnson, Heather (1994). "Strategic planning for modern libraries", Library Management 15 (1): 7-8.

Kumar, Krishan (1987). Library administration and management. New Delhi:Vikas.

Line, Maurice B. (1991). "Library management styles and structures: a need to rethink", Journal of Librarianship and Information Science 23 (2): 97-104.

Rao, V. Kasi (1993). "Planning in the field of library and information science management: a strategic approach", Library Management 14 (4): 36-42.

Stueart, Robert D. ve Barbara M. Moran (1987). Library Management. Littleton: Libraries Unlimited.